

**BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ HİKÂYE EDİCİ
METİNLERDE ÇOCUK ÖZNELER**

HAZIRLAYAN

İPEK ILGIN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. AHMET DEMİR

ANKARA – 2021

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Türkçe Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı çerçevesinde İpek ILGIN tarafından hazırlanan bu çalışma, aşağıdaki jüri tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 01/09/2021

Tez Adı: Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Hikâye Edici Metinlerde Çocuk Özneler

Tez Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı - Soyadı, Kurumu)

İmza

Doç. Dr. Meltem EKTİ, Hacettepe Üniversitesi

Doç. Dr. Ahmet DEMİR, Başkent Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Nihal YAVUZ, Başkent Üniversitesi

ONAY

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Prof. Dr. Servet Özdemir

Tarih: ... / ... /

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: ... / ... / ...

Öğrencinin Adı, Soyadı: İpek ILGIN

Öğrencinin Numarası: 21910075

Anabilim Dalı: Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Programı: Türkçe Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı: Doç. Dr. Ahmet DEMİR

Tez Başlığı: Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Hikâye Edici Metinlerde Çocuk Özneler

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans/Doktora tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 151 sayfalık kısmına ilişkin, 16/08/2021 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 8'dir. Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar hariç
3. Beş (5) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

“Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını” inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:

ONAY

Tarih: ... / ... /

Öğrenci Danışmanı Doç. Dr. Ahmet DEMİR

İmza:

ÖZET

İpek ILGIN

ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ HİKÂYE EDİCİ METİNLERDE ÇOCUK ÖZNELER

Başkent Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Doç. Dr. Ahmet DEMİR
Eylül, 2021

Türkçe eğitiminde öğrencilerin okuma, yazma, konuşma ve dinleme becerilerini geliştirmek amacıyla ders kitapları birer araç olarak kullanılmaktadır. Çocuklar, ders kitaplarındaki metinlerde karşılaştıkları kahramanlarla -özellikle de kendi yaş grubuna yakın olan çocuk kahramanlarla- özdeşim kurmaktadır. Bu çalışmada, 2020 – 2021 eğitim öğretim yılı ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki “çocuk özneler (çocuk kahramanlar)” öğrencilerin çeşitli özellikleriyle ele alınmış, incelenmiştir.

Çocuk kaç yaşında olursa olsun okuduğu metindeki kahraman(lar)la özdeşlik kurar. Türkçe ders kitabı hazırlayıcıları metin seçiminde bu duruma dikkat etmelidirler. Bu bağlamda, çalışmamızda 2020 – 2021 eğitim-öğretim yılında ortaokullarda (5-8. sınıflar) okutulan Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin çeşitli yönlerden özellikleri incelenmiş; bu kapsamda çocuk öznelerin tipik özellikleri/temsili ettikleri değerler/kavramlar, metinlerde cinsiyetlere göre dağılımları, olaylar/durumlar/çatışmalar karşısındaki ‘etkin’likleri/‘edilgin’likleri, problem çözme becerileri, yaşadıkları mekânlar, birincil//ikincil/figüratif kişi olma durumları, gerçekçi/olağanüstü karakter olma durumları ile ders kitaplarında çocuk öznelerine yönelik gerçekleştirilen etkinlikler/sorular/yönergeler incelenmiştir.

Türkçe öğretiminde dört temel dil becerisini geliştirmenin yanı sıra değerler eğitimi de son derece önemlidir. Metinler (özellikle de kahramanlar/çocuk özneler) üzerinden değerler eğitimi de yapılmaktadır. Bu bakımdan çocuk öznelerin taşıdıkları özellikler/temsili ettikleri değerler bakımından da incelenmesi Türkçe ders kitabı hazırlayıcılarına yol gösterecektir. Bu doğrultuda “Türkçe ders kitabında yer verilen hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin başlıca özellikleri nelerdir?” sorusundan da yola çıkılarak yapılan araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden “doküman analizi” kullanılmıştır. Araştırmanın sonunda elde edilen bulguların analizi üzerinden ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde bulunan çocuk öznelerin taşıdıkları özellikler belirlenmiş ve Türkçe ders kitapları, metin seçimi ve kullanımı bakımından değerlendirilmiştir.

Araştırmanın sonucunda, elde edilen veriler tablolar hâlinde sunulup yorumlanmıştır.

Türkçe ders kitaplarında yer verilen hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerine yönelik değerlendirmeler ve ortaya çıkan sonuçlar doğrultusunda Türkçe ders kitapları ve metin seçimi ve kullanımı ile ilgili çeşitli noktalara dikkat çekilmiş, öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: kahraman, hikâye edici metin, çocuk özne, başkahraman, Türkçe ders kitabı.

ABSTRACT

İpek ILGIN

THE CHILDREN SUBJECTS IN THE TEXTS OF THE SECONDARY SCHOOL TURKISH TEXTBOOKS

**Başkent University
Institute of Educational Sciences
Department of Turkish and Social Sciences Education
Master Thesis
Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Ahmet Demir**

September, 2021

In the Turkish education, textbooks are used as a tool in order to develop the reading, writing, speaking and listening skills of students. Children identify with the heroes that they encounter in the texts of the textbooks, especially with the child ones close to their ages. In this study, the "child subjects (child heroes)" in the secondary school Turkish textbooks of the 2020-2021 academic year have been tackled and examined with various characteristics of the students.

No matter how old the child is, he/she identifies with the hero/es in the text that he/she reads. Turkish textbook preparers should pay attention to this fact in the selection of text. In this regard, in our study, the characteristics of child subjects in the narrative texts placed in the secondary school (5th-8th classes) Turkish textbooks of the 2020-2021 academic year have been examined in terms of various aspects; in this context, the typical characteristics of child subjects/ the values/terms that they represent, the distribution of heroes in the texts according to gender, their active and passive situations against the events/conditions/conflicts, their problem solving abilities, the places that they live, their situations of being primary, secondary or figurative person, their situations of being realistic/fantastic characters and the activities/questions/instructions for the child subjects in the textbooks have been examined. In addition to developing four basic language skills in teaching Turkish as a native language, values education is also extremely important. The values education is also done through texts (especially heroes/child subjects). For this reason, the examination of the child subjects in terms of their characteristics that they own/the values that they represent will guide the Turkish textbook preparers. Accordingly, in this study based on the question of "What are the primary characteristics of the child subjects in the narrative texts in the Turkish textbooks?", the "document scanning" model, one of the qualitative research methods, has been used. Through the analysis of the findings obtained at the end of the study the characteristics of the child subjects in the texts in the secondary school Turkish textbooks have been determined and the Turkish textbooks have been evaluated in terms of the text selection and usage.

The data obtained as a result of the research have been presented in tables and interpreted. In line with the evaluation of the child subjects in the narrative texts in Turkish textbooks and the results obtained, it has been pointed to the various facts related with the Turkish textbooks and text selection and usage and made suggestions on them.

Keywords: hero, narrative text, child subject, main hero, Turkish textbook.

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ.....	1
1.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi.....	1
1.2. Çalışmanın Problem Durumu	4
1.2.1. Ana problem cümlesi	4
1.2.2. Alt problemler.....	4
1.3. Çalışmanın Yöntemi	6
1.4. Çalışmanın Sınırlılıkları	7
1.5. Çalışmanın Sayıltıları	7
1.6. Çalışma ile İlgili Olarak Alanyazında Yapılan Çalışmalar	8
1.7. Çalışmanın Kavramsal Çerçevesi	17
1.7.1. Çocuk ve çocukluk	17
1.7.2. Çocuk edebiyatı ve çocuk edebiyatının genel özellikleri	19
1.7.3. Türkçe ders kitapları ve Türkçe eğitiminde metin seçimi	22
1.7.4. Hikâye edici metinler.....	28
1.7.5. Hikâye edici metinlerde kahramanlar ve çocuk özneler.....	31
1.7.6. Okuma ve özdeşim kurma	34
2. BULGULAR VE TARTIŞMA.....	39
2.1. 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda Doğrudan ya da Dolaylı Biçimde Kişileri/Kahramanları (Çocuk Özneleri) Odağa Alan Kazanımlar	39
2.2. 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda Hikâye Edici Metinler	46
2.3. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Hikâye Edici Metinler	48
2.3.1. Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında toplam metin ve hikâye edici metin sayısı	48
2.3.2. Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında toplam metin ve hikâye edici metin sayısı	49
2.3.3. Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında toplam metin ve hikâye edici metin sayısı	51
2.3.4. Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında toplam metin ve hikâye edici metin sayısı	53
2.4. Beş, Altı, Yedi ve Sekizinci Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Hikâye Edici Metinlerde Kahramanlar	54
2.5. Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Hikâye Edici Metinlerde Çocuk Özneler.....	58
2.5.1. Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin tipik özellikleri	58

2.5.2. Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin cinsiyete göre dağılımı.....	66
2.5.3. Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin yaşadıkları mekânlar	68
2.5.4. Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin olaylar karşısında sergiledikleri ‘etkin’lik/’edilgin’lik durumları	70
2.5.5. Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin okura gerçekçi ya da olağanüstü özelliklerle sunulması.....	72
2.5.6. Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ekonomik durumları.....	74
2.5.7. Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ‘birincil/ikincil/figüratif kişi olma’ durumları	76
2.5.8. Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerin kahramanlarına/çocuk öznelerine yönelik etkinlikler/sorular/yönergeler	77
2.6. Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Hikâye Edici Metinlerde Çocuk Özneler.....	83
2.6.1. Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin tipik özellikleri	83
2.6.2. Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin cinsiyete göre dağılımı.....	87
2.6.3. Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin yaşadıkları mekânlar	89
2.6.4. Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin olaylar karşısında sergiledikleri ‘etkin’lik/’edilgin’lik durumları	90
2.6.5. Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin okura gerçekçi ya da olağanüstü özelliklerle sunulması.....	93
2.6.6. Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ekonomik durumları.....	94
2.6.7. Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ‘birincil/ikincil/figüratif kişi olma’ durumları	95
2.6.8. Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerin kahramanlarına/çocuk öznelerine yönelik etkinlikler/sorular/yönergeler	96
2.7. Yedinci Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Hikâye Edici Metinlerde Çocuk Özneler.....	99
2.7.1. Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin tipik özellikleri	99
2.7.2. Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin cinsiyete göre dağılımı.....	105

2.7.3. Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin yaşadıkları mekânlar	107
2.7.4. Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin olaylar karşısında sergiledikleri ‘etkin’lik/’edilgin’lik durumları	109
2.7.5. Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin okura gerçekçi ya da olağanüstü özelliklerle sunulması.....	112
2.7.6. Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ekonomik durumları.....	114
2.7.7. Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ‘birincil/ikincil/figüratif kişi olma’ durumları	117
2.7.8. Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerin kahramanlarına/çocuk öznelerine yönelik etkinlikler/sorular/yönergeler	118
2.8. Sekizinci Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Hikâye Edici Metinlerde Çocuk Özneler.....	123
2.8.1. Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin tipik özellikleri	123
2.8.2. Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin cinsiyete göre dağılımı	127
2.8.3. Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin yaşadıkları mekânlar	129
2.8.4. Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin olaylar karşısında sergiledikleri ‘etkin’lik/’edilgin’lik durumları	131
2.8.5. Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin okura gerçekçi ya da olağanüstü özelliklerle sunulması.....	133
2.8.6. Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ekonomik durumları.....	135
2.8.7. Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ‘birincil/ikincil/figüratif kişi olma’ durumları	136
2.8.8. Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerin kahramanlarına/çocuk öznelerine yönelik etkinlikler/sorular/yönergeler	137
3. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	140

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo	Sayfa
Tablo 1. Türkçe öğretim programında sınıf düzeylerine göre hikâye edici metinlerin dağılımı.....	31
Tablo 2. Türkçe Öğretim Programı'nda doğrudan ya da dolaylı biçimde kişileri/kahramanları (çocuk özneleri) odağa alan kazanımlar	39
Tablo 3. Türkçe Öğretim Programı'nda hikâye edici metinler	47
Tablo 4. Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında toplam metin ve hikâye edici metin sayısı ...	48
Tablo 5. Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında toplam metin ve hikâye edici metin sayısı	50
Tablo 6. Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında toplam metin ve hikâye edici metin sayısı...	51
Tablo 7. Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında toplam metin ve hikâye edici metin sayısı	53
Tablo 8. 5-8. sınıflar Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinlerde kahramanlar	55
Tablo 9. Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin tipik özellikleri.....	58
Tablo 10. Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında kullanılan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin cinsiyete göre dağılımı.....	67
Tablo 11. Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında kullanılan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin yaşadıkları mekânlar	68
Tablo 12. Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında kullanılan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin olaylar karşısında sergiledikleri 'etkin'lik/'edilgin'lik durumları	70
Tablo 13. Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin okura gerçekçi ya da olağanüstü özelliklerle sunulma durumları	73
Tablo 14. Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ekonomik durumları.....	74
Tablo 15. Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin 'birincil/ikincil/figüratif kişi' olma durumları	76
Tablo 16. Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerin kahramanlarına/çocuk öznelerine yönelik etkinliklerin/soruların/yönergelerin sayısı.....	77
Tablo 17. Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin tipik özellikleri.....	84
Tablo 18. Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında kullanılan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin cinsiyete göre dağılımı.....	87
Tablo 19. Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında kullanılan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin yaşadıkları mekânlar	89
Tablo 20. Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında kullanılan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin olaylar karşısında sergiledikleri 'etkin'lik/'edilgin'lik durumları	91

Tablo 21. Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin okura gerçekçi ya da olağanüstü özelliklerle sunulma durumları	93
Tablo 22. Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ekonomik durumları.....	94
Tablo 23. Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ‘birincil/ikincil/figüratif kişi’ olma durumları	95
Tablo 24. Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerin kahramanlarına/çocuk öznelerine yönelik etkinliklerin/soruların/yönergelerin sayısı.....	97
Tablo 25. Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin tipik özellikleri	99
Tablo 26. Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında kullanılan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin cinsiyete göre dağılımı	105
Tablo 27. Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında kullanılan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin yaşadıkları mekânlar	107
Tablo 28. Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında kullanılan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin olaylar karşısında sergiledikleri ‘etkin’lik/’edilgin’lik durumları	110
Tablo 29. Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin okura gerçekçi ya da olağanüstü özelliklerle sunulma durumları	113
Tablo 30. Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ekonomik durumları.....	114
Tablo 31. Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ‘birincil/ikincil/figüratif kişi’ olma durumları	117
Tablo 32. Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerin kahramanlarına/çocuk öznelerine yönelik etkinliklerin/soruların/yönergelerin sayısı.....	119
Tablo 33. Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin tipik özellikleri	123
Tablo 34. Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında kullanılan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin cinsiyete göre dağılımı	127
Tablo 35. Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında kullanılan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin yaşadıkları mekânlar	129
Tablo 36. Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında kullanılan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin olaylar karşısında sergiledikleri ‘etkin’lik/’edilgin’lik durumları	131
Tablo 37. Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin okura gerçekçi ya da olağanüstü özelliklerle sunulma durumları.....	133
Tablo 38. Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ekonomik durumları.....	135
Tablo 39. Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ‘birincil/ikincil/figüratif kişi’ olma durumları	136

Tablo 40. Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerin kahramanlarına/çocuk öznelerine yönelik etkinliklerin/soruların/yönergelerin sayısı..... 137

1. GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Alanyazında “çocuk”un kim olduğunu yaş aralığı üzerinden (0-12, 0-14, 0-16, 0-18, 3/4- 12/13 gibi) tartışan, tanımlamalar yapan çalışmalarda yaş aralığı hususunda farklı yaklaşımlar gösterilse de (Apaydın vd. 1977, s. 89-93; Dilidüzgün, 2018; Gökşen, 1980, s. 16-22, Güleriyüz, 2013, s. 23-46, Şimşek, 2004, s. 13-17) çocuklara yönelik metinlerin ‘çocuğa görelik’ ilkesine uygun olması gerekliliği vurgulanır.

Şirin, çocuk-okurlara yönelik metinler için ana belirleyici kavramın “çocuğa görelik” olduğuna şöyle dikkat çeker: “Çocuk edebiyatı kültürü içinde en duyarlı yaklaşımları ‘çocuğa göre’lik ilkesi belirler. Çocuğa göre, deyince, çocuklar için yapılacak edebiyatın çocuğun büyüme ve gelişme çağlarına, psikolojisine, sözcük ve kavram bilgisine, algılama düzeyine uygun bir duyarlık anlaşılmalıdır. Hangi yaş grubu dikkate alınarak edebiyat yapılıyorsa çizgi-resimden edebiyata çocuk dünyasının yansıtılması gerekir. Çocuğa göreliğin ölçüsü ise çocuksu düzeyle belirlenir. (...) Çocuksu, çocuğun özetlenmesi için kullanılabilecek bir sıfat.” (1994, s. 19). Temizyürek (2014, s. 301) çocuklar için oluşturulacak bütün materyallerde çocukların gelişim özelliklerine, bilişsel, duyuşsal, psikolojik ihtiyaçlarına, değişik yaşlarda ortaya çıkan ilgilerine, dilsel, kavramsal yeterliliklerine uygunluğun temel ölçüt olması gerekliliğine dikkat çeker.

Kurmaca metinlerde insan ve insan kimliği kazandırılmış diğer varlıklar (canlı ve cansız bütün varlıklar, kavramlar) metnin kahramanları olarak şahıs kadrosunu meydana getirir (Aktaş, 1998, s. 148). Kahraman/karakter, “Bir olayda önemli yeri olan kimse”, başkahraman ise “Roman hikâye, tiyatro vb. edebiyat ürünlerinde en önemli kişi” olarak tanımlanabilir (TDK, 2011). Sever, kurmaca metinlerdeki karakteri şöyle tanımlamaktadır: “Sanatçının yarattığı; duygu, düşünce ve tutku yönleriyle geliştirdiği, gerçek yaşamdan da esinlenerek deneyimiyle, birikimiyle, kendine özgü duyarlılığı ile biçimlendirdiği bir kişiliktir.” (2019, s. 75-76) “İnsan kişiliğinin biçimlendiği bu dönemde, öykünme, en etkili ve hızlı öğrenme yoludur. Çocuklar, okudukları/dinledikleri kitapların, izledikleri film ya da oyunların kahramanlarıyla özdeşim kurarlar. Kahramanların fiziksel ve ruhsal özelliklerinden, onların davranış ve eylemlerinden etkilenirler.” (Sever, 2019, s. 57). Bu sebeple çocuklara sunulan metinlerdeki karakterler, çocukların gelişimini destekleyecek nitelikte olmalı; içerik, biçim, tasarım, dil ve anlatım vb. özellikleri itibarıyla ‘çocuğa

görelilik’ ilkesine uygun olmalıdır. Çocuklara hitap eden eserlerde yazarlar, kahramanları seçerken bu duruma dikkat etmelidir.

Çocuklar için kullanılan metinlerde çocukların yeni yaşantılar kazanmalarına olanak sağlayan en temel öğelerden biri de öykündüğü kahraman(lar)dır. Kahramanlarla, “özdeşim kurma” üzerinden kurulan bağ, çocukları kahramanları taklit etmeye, onları model almaya götüren bir sürecin kapılarını açar (Çer, 2016, s. 137). Çocuklara yönelik kullanılan metinlerde sunulan kahramanlar, doğrudan onların algı, duygu düşünce ve hayal dünyalarına etki eder. Bu bakımdan çocuklara yönelik metinlerde karakterler ve karakterlerin nasıl sunulduğu önemli bir noktadır.

Metinlerdeki karakterlerle özdeşim kurma; çocuğun yakın çevresini, yaşamı, olayları, insanî duygu ve düşünceleri vb. anlamlandırması yönünde duyuşsal ve bilişsel süreçler yaşatır. Çocuklar davranışlarının bir bölümünü, yakın ve uzak çevrelerindeki kişilerle ya da çeşitli yapıtlardaki kahramanlarla özdeşim kurarak oluştururlar. Özellikle de eserlerde kendi yaş gruplarındaki kahramanlarla çok daha üst düzeyde bir özdeşim kurma eyleminde bulunurlar. Bu nedenle Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde sunulan kahramanların özelliklerine dikkat edilmelidir. Kahramanların özellikleri insanî, evrensel, ahlaki kuralları pekiştirici ve çocuğa olumlu davranışlar kazandıracak şekilde düzenlenmelidir.

Türkçe ders kitaplarını çocuk edebiyatı ürünlerinden oluşan bir çeşit antoloji olarak değerlendirmek mümkündür. Nitelikli bireylerin yetişmesinde Türkçe ders kitabı metnlerinin katkısı yadsınamaz. Öğretim programlarındaki değerlerin öğrencilere aktarılabilmesi için Türkçe ders kitaplarındaki metinler birer araçtır. Türkçe ders kitapları çocukların duygu, düşünce ve hayal dünyalarını genişletmek; Türkçeyi kullanma becerilerini geliştirmek, estetik haz almalarını sağlamak; ulusal, evrensel, ahlaki, insani değerleri kazandırmak vb. amaçlarla derlenmiş/seçilmiş metinlerden oluşur.

Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerdeki “karakter/kahraman” ögesi, ileti ve izleklerin öğrenciye aktarılmasında son derece önemlidir. Çünkü “karakterler/kahramanlar” kurmaca metnin dünyasında sergiledikleri tutum, davranış, söz ve eylemleriyle çocuk-okurlara model olur, hayata dair bakış açısı ve dünya görüşü taşırlar.

Hedef kitlesi çocuk-okurlar olan ve çocukların duygu, düşünce ve hayal dünyalarını genişletmek; Türkçeyi kullanma becerilerini geliştirmek, estetik haz almalarını sağlamak; ulusal, evrensel, ahlakî, insanî değerleri kazandırmak vb. amaçlarla derlenmiş/seçilmiş metinlerden oluşan ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici/olaya dayalı kurmaca metinleri (roman, hikâye, tiyatro, masal, destan, manzum hikâye, şiir-hikâye vb.) “çocuk-özneler” bakımından incelemek, kahramanlar üzerinden çocuk-okurlara sunulan duygu,

düşünce, zihniyet vb. öğeleri belirlemek için önemlidir. Dolayısıyla, bu çalışmada, 2020-2021 eğitim-öğretim yılında ortaokullarda okutulan Türkçe ders kitaplarında (5-8. sınıflar) yer alan metinlerdeki çocuk öznelerin (çocuk kahramanların) çeşitli yönlerden (cinsiyet, yaş, sosyo-kültürel durum, karakterizasyon, birincil/ikincil/figüratif karakter olma durumu, hayata bakış, temsil edilen değerler, problem çözme becerisi vb.) incelenmesi amaçlanmaktadır. Çocuk öznelerle (çocuk kahramanlarla) daha çok hikâye edici metinlerde (roman, hikâye, tiyatro, masal, destan, manzum hikâye, şiir-hikâye vb.) karşılaşıldığı için çalışma, 2020-2021 eğitim-öğretim yılında kullanılan ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinlerle sınırlıdır. Hikâye edici metinlerde kahramanlar olarak okuyucu karşısına çıkan çocuk-özneler “cinsiyet, yaş, sosyo kültürel durum, karakterizasyon, birincil/ikincil/figüratif karakter olma durumu, hayata bakış, problem çözme becerisi vb.” özellikleri bakımından incelenirken iki yönlü bir değerlendirme yapılacaktır:

1. Hikâye edici metinlerde (roman, hikâye, tiyatro, masal, destan, manzum hikâye, şiir-hikâye vb.) çocuk-özneler,
2. Ders kitaplarında yer alan etkinlikler, sorulan sorular ve verilen yönergelerde çocuk özneler.

İlk olarak ortaokul (5-8. sınıflar) Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinler çocuk-özneler bakımından değerlendirilirken metin-odaklı bir bakış sergilenecek; çocuk-öznelerin metin türlerine göre dağılımı, cinsiyet ve yaşları, kız ve erkek çocuk-öznelerin sayıları, birincil/ikincil/figüratif karakter olma durumları, karakterizasyonları, tipik özellikleri, temsil ettikleri değerler, sosyo-ekonomik durumları, problem çözme becerileri, olaylar içerisindeki etkin-edilginlikleri, çocuk öznelerin sunulduğu metinlerin tematik yönü, çocuk-öznelerin ileti vermedeki işlevsellikleri vb. incelenecektir.

İkinci olarak ise “okuma, dinleme, izleme, görsel okuma, yazma ve konuşma” öğrenme alanlarında kullanılan etkinlikler/sorular/yönergeler çocuk-özneler bakımından incelenecek, çocuk-öznelerle ilgili olarak yukarıda ifade edilen durumlar etkinlikler/sorular/yönergeler yönünden de ele alınıp incelenecektir.

Bu bağlamda çalışmanın; ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerdeki çocuk-öznelere dikkat çekmesi, çocuk-öznelerle dair çok yönlü (çocuk-öznelerin metin türlerine göre dağılımı, cinsiyet ve yaşları, kız ve erkek çocuk-öznelerin sayıları, birincil/ikincil/figüratif karakter olma durumları, karakterizasyonları, tipik özellikleri, temsil ettikleri değerler, sosyo-ekonomik durumları, problem çözme becerileri, olaylar içerisindeki etkin-edilginlikleri, çocuk öznelerin sunulduğu metinlerin tematik yönü, çocuk-öznelerin ileti vermedeki işlevsellikleri vb.) bir değerlendirmeyi içermesi bakımından alanyazına katkı

sunacağı düşünülmektedir. Ayrıca “çocuk-özneler” dair ortaya çıkarılacak bulgular üzerinden Türkçe ders kitaplarına metin seçimi ve seçilen metinlerin kullanımına dair de yönlendirici bir akademik bakış açısı sunulacağı varsayılmaktadır.

1.2. Çalışmanın Problem Durumu

1.2.1. Ana problem cümlesi

Çalışmamızın problem durumunu “2020 – 2021 eğitim öğretim yılı Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici metinlerde çocuk öznelerin özellikleri nelerdir?” şeklinde ifade edebiliriz. Bu soruya cevap aranırken Türkçe ders kitapları üzerinden ele alınacak hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin davranışları, bireysel/sosyal/kültürel özellikleri, problem çözme becerileri, cinsiyetlere göre dağılımları, gerçek ya da gerçeğe yakın olma durumları, nicel olarak sayıları, birincil/ikincil/figüratif karakter olma durumları, sosyo-kültürel durumları, hayata bakış açıları, metin türlerine göre dağılımları, tipik özellikleri, hangi değerleri temsil ettikleri, olaylar içerisindeki etkin/edilginlikleri, hedef kitleye nasıl sunuldukları, etkinlik/yönerge/sorularda vurgulanan özellikleri vb. yönlerden incelenecektir.

1.2.2. Alt problemler

Yukarıda belirtilen “2020 – 2021 eğitim öğretim yılı ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici metinlerde çocuk öznelerin özellikleri nelerdir?” ana problem cümlesini destekleyecek biçimde şu alt sorulara yanıt aranacaktır:

- Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk kahramanların özellikleri insani, evrensel, ahlaki kuralları pekiştirici ve çocuğa olumlu davranışları kazandıracak nitelikte midir?
- Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici metinlerde çocuk kahramanlar; fiziksel, duyuşsal, bilişsel ve duygusal vb. açılardan hangi özellikleriyle betimlenmektedir?
- Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici metinlerde çocuk kahramanların bireysel, sosyal, kültürel özellikleri nelerdir?
- Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinlerde çocuk kahramanlar problem çözücü nitelikte midir?
- Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin cinsiyete göre dağılımları dengeli midir?

- Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin davranışları çelişki içermekte midir?
- Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici metinlerde çocuk özneler gerçek ya da gerçeğe yakın mıdır?
- Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici metinlerde çocuk kahramanlar nicel olarak yeterli midir, birincil/ikincil/figüratif karakter olma durumları nedir?
- Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici metinlerde çocuk kahramanların sosyokültürel durumları nasıl verilmektedir?
- Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici metinlerde çocuk öznelerin hayata bakış açıları nasıldır?
- Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici metinlerde çocuk öznelerin metin türlerine göre dağılımları nasıldır?
- Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici metinlerde çocuk öznelerin tipik özellikleri nelerdir?
- Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici metinlerde çocuk özneler hangi değerleri temsil etmektedirler?
- Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici metinlerde çocuk öznelerin olaylar içerisindeki etkin/edilginlikleri hangi düzeydedir?
- Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici metinlerde çocuk özneler hangi temalarda sunulmaktadır?
- Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici metinlerde çocuk öznelerin ileti vermekteki işlevsellikleri hangi boyuttadır?
- Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici metinlerde çocuk öznelerin temsil ettikleri değerler nelerdir?
- Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici metinlerde çocuk özneler hangi özellikleriyle öne çıkarılmaktadır? Hedef kitleye nasıl sunulmaktadır?
- Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici metinlerdeki etkinlikler, yönergeler ve sorular içerisinde çocuk özneler hangi özellikleriyle öne çıkarılmaktadır, hedef kitleye nasıl sunulmaktadır, metni anlamlandırma sürecinde okuru nasıl bir bilişsel/duyuşsal anlamlandırma sürecine yönlendirilmektedir?
- Çocuk özneleri çeşitli yönlerden odağa alan etkinliklerin/yönergelerin/soruların toplam etkinliklere/yönergelere/sorulara oranı nedir?

- Çocuk özneleri odağa alan etkinliklerin/yönergelerin/soruların öğrenme alanlarına göre dağılımı nedir?
- Etkinliklerin/yönergelerin/soruların yöntem ve teknik çeşitlilik bakımından gösterdiği özellikler nelerdir?
- Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici metinlerde çocuk öznelerin yaşadıkları mekânsal dinamikler çocuk okuyucuya nasıl aktarılmaktadır?

1.3. Çalışmanın Yöntemi

Çalışma “etkileşimsiz, analitik bir nitel araştırma” (Creswell, 2020) karakteristiği taşımaktadır. Etkileşimsiz, analitik nitel araştırma; dokümanlara dayalı veri toplama ve verileri analiz etmeyi esas alır (Creswell, 2020). Dolayısıyla doküman analizi nitel araştırma yöntemleri arasında yer alır ve araştırılması hedeflenen olgu(lar) hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Geray, 2016; Yıldırım ve Şimşek, 2018). Doküman analizinde dokümanlara ulaşma, dokümanların orijinalliğini kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme, veriyi kullanma (Geray, 2016; Yıldırım ve Şimşek, 2018) gibi eylemler söz konusudur.

Çalışmamızda doküman analizi yöntemi kullanılacaktır. 2020-2021 eğitim-öğretim yılında ortaokullarda okutulan Türkçe (5 - 8. sınıflar) ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinler çocuk özneler (çocuk kahramanlar) bakımından incelenecektir. Doküman analizinin gereği olarak Türkçe ders kitaplarına metin-odaklı bir bakış sergilenecek; metinlerde yer alan çocuk özneler; bireysel, sosyal, kültürel vb. özellikleri itibarıyla incelenecek, kahraman imgesi bağlamında analiz edilecektir.

Ortaokul Türkçe ders kitaplarında ana ve alt temalara uygun olarak yerleştirilmiş metinlerdeki çocuk özneler; sorumluluk, azim, öz güven, çalışkanlık, dostluk, vatan sevgisi, nezaket, sabır, kararlılık, merhamet, aile bağlılığı, yardımseverlik, hoşgörü, dürüstlük, içe dönüklük/dışa dönüklük, girişkenlik, alçak gönüllülük, sosyallik, utangaçlık, cesaret, misafirperverlik, temiz olma, güvenilir olma, duyarlılık, vefalı olma, paylaşımcılık, tutumluluk, zaman yönetimi, doğaya saygı, adillik, kanaatkârlık, dayanışma, saygı, sadakat, vicdanlı olmak, iyilikseverlik, empati, zaman yönetimi, öz denetim, vb. karakter özellikleriyle çocuk okurlara belirli değerlerin aktarımında işlevsellik kazanırlar. Bu bakımdan veri toplama ve veri analizi bağlamında çocuk öznelerin temalara göre temsil ettikleri değerlerin yanı sıra çocuk öznelerin metin türlerine göre dağılımı, cinsiyet ve yaşları, kız ve erkek çocuk öznelerin sayıları, birincil/ikincil/figüratif karakter olma durumları, karakterizasyonları, tipik özellikleri, temsil ettikleri değerler, sosyo-ekonomik

durumları, problem çözme becerileri, olaylar içerisindeki etkin-edilginlikleri, çocuk öznelerin sunulduğu metinlerin tematik yönü, çocuk-öznelerin ileti vermedeki işlevsellikleri vb. incelenecektir. Veri analizi çerçevesinde, çocuk öznelerin Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinlerdeki yeri, okuyucuya sunumu farklı yönlerden çeşitli tablolarla da dikkate sunulacak, nitel değerlendirmeler nicel verilerle de desteklenecektir.

Veri toplama ve analizi gerçekleştirilirken metinlerin yanı sıra metinlere ait etkinlikler/yönergeler/sorular da çocuk özneler bakımından ele alınacak, etkinliklerde/yönergelerde/sorularda çocuk öznelerin hangi özellikleriyle öne çıkarıldığı, hedef kitleye nasıl sunulduğu, metni anlamlandırma sürecinde okurların nasıl bir bilişsel, duyuşsal anlamlandırma sürecine yönlendirildiği vb. de incelenecektir. Bu bakımdan hikâye edici metinleri işler hale getiren etkinlikler/yönergeler/sorular da veri toplama ve analizi için doküman olarak kullanılacaktır. Metin analizi çerçevesinde gerçekleştirilen işlemler etkinlikler/yönergeler/sorular için de gerçekleştirilecek; etkinlikler/yönergeler/sorular üzerinden metni anlamlandırma sürecinde çocuk öznelerin yeri ortaya konulacaktır. Çocuk özneleri çeşitli yönlerden odağa alan etkinliklerin/yönergelerin/soruların toplam etkinliklere/yönergelere/sorulara oranı vb. çeşitli tablolar üzerinden dikkate sunulacak; nitel değerlendirmeler nicel verilerle de desteklenecektir.

1.4. Çalışmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma 2020 – 2021 eğitim öğretim yılı ortaokul Türkçe ders kitaplarına yöneliktir. 2020 – 2021 eğitim öğretim yılı ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinler, hikâye edici metinlerle sınırlandırılmıştır. Çalışma, 2020 – 2021 ortaokul Türkçe ders kitaplarında hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerle (çocuk kahramanlarla) sınırlı tutulmuştur.

Doküman analizi yöntemi gerçekleştirilirken çalışma, dokümanlar bakımından ortaokul (5-8. sınıflar) Türkçe ders kitapları ve ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinler ile sınırlandırılmaktadır. Çalışmanın odağa aldığı kavramlardan başlıcası “çocuk özneler (çocuk kahramanlar)”dır ve çalışmanın doküman bakımından belirlenen sınırları kavramsal olarak da “çocuk özneler”le belirlenmiştir.

1.5. Çalışmanın Sayıtları

2020 – 2021 eğitim öğretim yılı ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici metinlerde her sınıf seviyesinde çocuk öznelerle karşılaşılacağı düşünülmektedir. Araştırmanın sayıtlarını şöylece maddeleştirmek mümkündür:

- Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk özneler; okuyucuya insani, evrensel, ahlaki kuralları pekiştirici ve olumlu davranışları kazandıracak niteliktedir.
- Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin cinsiyetlere göre dağılımı dengelidir.
- Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk özneler, karşılaştıkları probelmelere çözüm üretebilir, etkin nitelikte kişilerdir.
- Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk özneler nicel bakımdan yeterli düzeydedir ve sınıf seviyelerine göre dengeli dağılım göstermektedir.
- Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerinin metin türlerine göre dağılımları dengelidir.
- Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk özneler, değer aktarımı bakımından önemli bir işlevi yerine getirmektedir.
- Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye edici/kurmaca metinlerdeki çocuk özneler, olaylar içerisinde etkin tavır sergilemektedir.
- Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk kahramanlar, ileti aktarmada işlevsel rol üstlenmiştir.
- Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk özneler, okuyucuya olumlu özellikler kazandıracak davranışlarıyla öne çıkarılmaktadır.
- Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinlerle ilgili olan etkinlik/yönerge ve sorular, metinlerin kahramanlarını (çocuk özneleri) çeşitli yönlerden ele alan niteliktedir.
- Çocuk özneleri çeşitli yönlerden odağa alan etkinliklerin, yönergelerin, soruların toplam etkinliklere, yönergelere, sorulara oranı yeterli düzeydedir.
- Çocuk özneleri odağa alan etkinliklerin/yönergelerin/soruların öğrenme alanlarına göre dağılımları çeşitlilik göstermektedir.

1.6. Çalışma ile İlgili Olarak Alanyazında Yapılan Çalışmalar

Alanyazında, doğrudan tez konusuyla ilgili “lisansüstü tez” niteliğinde herhangi bir çalışma söz konusu değildir. “Çocuk özneler”le (“çocuk kahramanlar”la) ilişkili olarak değerler eğitimi, toplumsal cinsiyet, çocuk edebiyatı, karakter eğitimi vb. farklı konularda çeşitli akademik çalışmalar vardır. Ancak doğrudan, bütüncül bir yaklaşımla ortaokul

Türkçe ders kitaplarını, Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinleri, bu metinlere ait etkinlikleri/yönergeleri/soruları “çocuk özneler” bakımından ele alan ve yukarıda dikkate sunduğumuz çeşitli özellikler itibarıyla Türkçe ders kitaplarındaki “çocuk özneler”in özelliklerini ayrıntılı olarak değerlendirmeye tabi tutan herhangi bir akademik yayına rastlanmamıştır. Bu bakımdan çalışmamız, ortaokul (5.- 8. sınıflar) Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinleri “çocuk özneler” bakımından analiz etmesi yönüyle önemlidir.

Bu bağlamda tez konusu ile ilgili olarak alanyazında öne çıkan çalışmaları şöylece değerlendirebiliriz:

Alanyazında çalışmamızla doğrudan ilişkili tez çalışması olmamakla birlikte, dolaylı olarak ilişkilendirilebilecek (özellikle Türkçe ders kitaplarındaki metinleri çeşitli açılardan ele alıp analiz etme bakımından) lisansüstü tezler vardır. Canlı (2004)’nın, “Türkçe Ders Kitaplarına Seçilecek Metinlerin Niteliği Üzerine Bir Araştırma” başlıklı çalışmasında Türkçe ders kitaplarındaki anlatısal ve bilgilendirici metinler, metin seçimindeki ilkeler ve dikkat edilmesi gereken özellikler bakımından değerlendirilmiştir.

“İlköğretim 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Resimlerinin Biçim ve İçerik Açısından 11 Yaş Grubuna Uygunluğu ve Aynı Yaş Grubu Öğrencilerinin Yaptığı Resimlerle Karşılaştırılması” başlıklı yüksek lisans tezinde, ders kitaplarının gerek görsel, gerek içerik gerekse bireye model olması gibi birçok yönüyle bireyin gelişiminde büyük etkilere sahip olduğuna dikkat çekilmektedir. Türkçe ders kitaplarının çocuk okurların bilişsel ve duyuşsal gelişimlerine katkısı özellikle görseller açısından ele alınmaktadır. (Ayhan, 2010).

Tezgör (2010), “Türk Şiirinin Cumhuriyetten Günümüze Kadar Geçirdiği Biçim ve İçerik Değişimlerinin Türkçe Ders Kitaplarındaki Yansımasına Eleştirel Bir Bakış” çalışmasında Cumhuriyet’ten günümüze kadar Türk şiirinin geçirdiği biçim ve içerik bağlamındaki değişikliklerin Türkçe ders kitaplarına yansıması ele alınmıştır. Çalışmasının sonucunda Cumhuriyet’ten günümüze kadar Türk şiirindeki biçim ve içerik değişimlerinin Türkçe ders kitaplarına yansıtılmada yetersiz kaldığına ulaşılmıştır.

Yaşar (2013), çalışmasında ortaokul Türkçe ders kitaplarını temel beceriler bakımından incelemiştir. Temel beceriler; Türkçeyi doğru kullanma, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, problem çözme, iletişim, araştırma, teknolojiyi etkili kullanma, girişimcilik, metinlerarasılık vb. olarak ele alınmıştır. Türkçe ders kitaplarındaki metinler, etkinlikleri bağlamınca incelenmiştir. Yaşar (2013); etkinlik, yönerge ve yönlendirmelerin ders kitaplarında kazandırılması gereken temel beceriler bakımından yeterli olmadığı sonucuna varmıştır.

Ercantürk (2015), “Göstergebilim Açısından Türkçe Ders Kitapları” adlı çalışmasında ders kitaplarının hazırlanması sürecinde dilbilimi, metin dilbilimi, göstergebilim gibi alanların verilerinden yararlanılması gerektiği vurgulanmaktadır. Çalışmada göstergebilim açısından Türkçe ders kitapları incelenmiştir. Yeni hazırlanacak ders kitapları için yol gösterici bir çalışma olması bakımından önemlidir.

Topal (2019)’ın, “Türkçe Ders Kitaplarındaki (7-8. Sınıflar) Manzum Metinlerin Metin Niteliklerine Uygunluğunun Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans çalışmasında Türkçe ders kitaplarının önemi, manzum metinlerin taşınması gereken nitelikler, ilköğretimde şiirin yeri ve konumu, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki şiirler nitelikleri açısından değerlendirilmiştir.

Oryaşın’ın (2020) “Türkçe Ders Kitaplarındaki Etkinliklerin Bütüncül bir Anlayışla İncelenmesi” adlı çalışmasında, Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerin öğretimin amacına uygun bir biçimde hazırlanıp hazırlanmadığı, öğrencilerin etkinliklere ilişkin görüşleri, etkinliklerin dersin amaçlarına uygunluğu açılarından incelenmiştir.

Çelik (2020), yüksek lisans çalışmasında ortaokul Türkçe ders kitaplarını çocuk hakları açısından incelemiştir. Çalışmada “BM Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde çocuklara tanınan haklara yer verilme düzeyi nedir?”, “Türkçe ders kitaplarının hazırlık sorularında BM Çocuk Hakları sözleşmesinde çocuklara tanınan haklara yer verilme düzeyi nedir?”, “Türkçe ders kitaplarının değerlendirme sorularında BM Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde çocuklara tanınan haklara yer verilme düzeyi nedir?” vb. sorulara yanıt aranmıştır.

Çetinkaya (2020), “Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metin ve Etkinliklerin Tür ile Kazanımlar Açısından İncelenmesi” başlıklı çalışmasında ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metin, etkinlik ve çalışmaların programdaki kazanımlara ulaşabilmesi, hangi kazanımlara ulaşılabilirdiği, hangi kazanımların arka planda kaldığı değerlendirilmiştir. Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin türsel dağılımları da incelenmiştir.

Alanyazında çalışmamızla ilişkilendirilebilecek makalelere de rastlanmaktadır. Karataş (2014), “Çocuk Edebiyatında ‘Karakter’ Kavramı” adlı makalesinde, çocuklar için karakterler oluşturulurken ölçünün yine çocuk olması, onun dünyasından yola çıkılarak gerçekçi, idealize edilmemiş, aşırılığa gidilmemiş ancak çocuğa evrensel, millî ve ahlaki normların aktarılmasında örnek teşkil edecek karakterler oluşturmaya gayret edilmesi noktasına değinmiştir. Karakterin sunuluş yollarını, karakterlerin idealize edilip edilmeme sorununu, karakterle özdeşim kurulmasını vb. açıklamaktadır. Karakter ögesini çocuk edebiyatının sorunlaşmış bir unsuru olan değerlendirmektedir. Çocuk edebiyatındaki karakterlerin yaş, cinsiyet ve gerçeklik açılarından çeşitlilikle eserlerde sunulmasının yararlı

olacağını ifade etmektedir. Kız ve erkek karakterlerin nicelik ve nitelikçe denk bir düzlemde ele alınmaları gerektiğini vurgulamaktadır. Kurguyu oluştururken çocukların kendi yaş gruplarıyla özdeşim kuracaklarının unutulmaması belirtilmektedir.

Türkben'in (2019) "Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerin İlettiği Değerler Açısından İncelenmesi" başlıklı, Türkçe ders kitaplarındaki metinleri ilettikleri değerler açısından inceleyen çalışmasında değerlerin öğrencilere aktarılmasında ders kitabındaki metinlerin araç olduğu ve Türkçe öğretiminde dört temel dil becerisini geliştirmenin yanı sıra evrensel değerlerin içselleştirilmesinin amaçlandığı vurgulanmaktadır. Bu bakımdan çocuğun özdeşim kuracağı çocuk kahramanların değerler aktarımı açısından da incelenmesi gerekliliğine dikkat çekilmektedir. Ayrıca çalışmada, Türkçe ders kitaplarının başlıca özellikleri: Türk Milli Eğitimi'nin temel amaçlarına uygun olması, millî ve kültürel değerlerimize aykırı unsurların yer almaması, öğrencileri sosyal ve zihinsel yönden olumsuz etkileyebilecek öğelerin yer almaması, metinlerin öğrencilerin dil zevkini ve hayal gücünü zenginleştirecek nitelikte olması, öğrencilere estetik duyarlık kazandırması vb. olarak belirtilmiştir.

Satılmış'ın (2019) "5. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi" başlıklı makalesinde 5. sınıf Türkçe ders kitabının toplumsal cinsiyet açısından ele alındığı görülmektedir. 5. sınıf Türkçe ders kitabında toplumsal cinsiyetin görünümleri ortaya konulmaktadır.

Demircan (2008) "Çocuk Edebiyatına Yönelik Bir Bibliyografya Denemesi" adlı çalışmasında çocuk edebiyatı araştırmacılarının literatüre ulaşmadaki sorunlarını ele alarak Türkiye'de çocuk edebiyatına yönelik olarak yayımlanmış olan kaynak kitaplar ve makaleler üzerine bir çalışma gerçekleştirmiştir.

Sınar (2006) "Türkiye'de Çocuk Edebiyatı Çalışmaları" makalesinde Türkiye'de çocuk edebiyatı çalışmalarını Tanzimat Dönemi'ne dayandırmaktadır. Konuyla ilgili ciddi çalışmaların başlangıcını ise cumhuriyetin ilânından sonra olarak ifade etmektedir. Türkiye'de çocuk edebiyatının geç ortaya çıktığı belirtilmiştir. Çocuk özne bağlamında Oğuz Kağan Destanı, Bozkurt Destanı, Dede Korkut Hikâyeleri, Kutadgu Bilig, Divan ü Lugat-it-Türk, Kâbusname, Gülistan ve Bostan, Mesnevî, Tarîku'l-edeb vb. eserler incelenmektedir.

Taşdelen (2016), "Çocuk Edebiyatında Görsel Öge" adlı çalışmasında çocuk edebiyatındaki görsel ögeyi "yalınlık ilkesi" çerçevesinde ele alarak çocuk edebiyatındaki görsel ögenin ne anlama geldiğini, görsel ögenin çocuğun dünyasındaki yerini ve algılama düzeyine katkılarını, görsel malzemenin eserdeki varlık yapısını incelemektedir. Çocuk için

Üretilen her türlü eserin ocuk edebiyatı içerisinde ele alınması gerektiğini ifade etmiştir. Resimli öykülerin, tek başına öyküden ve tek başına resimden daha güçlü olduğunu belirtmiştir. Metnin ve resmin birleşiminden daha üst bir metin ortaya çıkacağını söylemiştir.

Taşdelen (2005) “ocuk Edebiyatında Yalınlık İlkesi” makalesinde ocuk edebiyatında biçimsel ve içeriksel yalınlık üzerinde durulmuştur. Biçimsel yalınlığı “lde yalınlık” ve “dilde yalınlık” olarak, içeriksel yalınlığı ise “düşüncede yalınlık, tiplerde yalınlık, içtenlik” olarak ele almaktadır. Eserin yalınlığını; aslında yazarın kendi yalınlığı, kendi dilinin ve kendi dünyasının yalınlığı olarak değerlendirmektedir. Kendi dünyasında yalınlığı yakalayamayan bir edebiyatının kendi içinde sağlayamadığı bu niteliği ürününe yansıtmakta zorluk çekeceğini ifade etmektedir.

Taşdelen (2005) “ocuk Edebiyatı: ocuğu Anlayan Edebiyat” çalışmasında ise çocuğu okuduğu metni anlaması üzerinde değil, ocuk edebiyatı yazarının çocuğu anlaması üzerinde durulmaktadır. Yazarın çocuğu dünyasını anlaması ve çocuğa ulaşmasının nasıl mümkün olacağı konusu ele alınmaktadır. ocuk edebiyatının çocukluğu kendine özgü dünyasını anlattığı ifade edilmektedir. Çocuklar için yazan birinin çocuğu sevmesi, annelik hislerinin gelişmiş olması gerektiği vurgulanmaktadır.

Karagl (2017) “Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan yklerdeki Kişilerin Karakter zelliklerinin İncelenmesi” adlı makalesinde ders kitaplarındaki öykülerde yer alan karakterlerin çocukların yknmelerine, özdeşim kurabilmelerine, yeni arkadaşlık edinmelerine olanak sağladığı belirtilmiştir. Bu çalışmada 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki karakterlerin özellikleri, karakter özellikleri sınıflamasına göre incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda öykülerde yer alan karakterlerin okura tüm yönleriyle tanıtılmadığı, ‘kapalı karakter’ özellikleri taşıdığı, karakterlerin öykünün başlangıcı ve sonu arasındaki kesitte değişim yaşamadığı, yani durağan karakter özellikleri taşıdığı, çocukların okuma kültürü edinmelerinde ve kişilik gelişimlerinde karakterlerin açık veya devingen karakter özelliği taşımasının özdeşim kurma bakımından önemli olduğu belirtilmiştir.

Sevgisunar (2017) “Günümüzde ocuk Edebiyatı ve Gerçeklik” çalışmasında ocuk edebiyatının çocuğu insanlara ve yaşama ilişkin gerçeklikleri algılamasına yardımcı olmasındaki rolü üzerinde durulmaktadır. Çalışmanın sonucunda ocuk edebiyatının yaşamı tanımaya çalışan geç bireylerin rol model geliştirmelerinde ya da seçmelerinde çok öğretici bir işleve sahip olduğu, ocuk edebiyatının çocuğu hem gerçek dünya ile hem de gelecekle buluşturmadaki katkısı ifade edilmektedir.

Karataş (2020) “ocuk Edebiyatında Bir Anlatı Türü Olarak Mektup” adlı çalışmasında mektup türünün ocuk okurların dünyasında çok da tercih edilen bir tür

olmadığını, ancak içtenlik ve kişiselik yönlerinden çocuğun dünyasına çok uygun bir tür olduğundan bahsedilmiştir. Çalışmada Hidayet Karakuş’un “Annemin Mektupları”, Hasan Yalçın’ın “Gül’e Mektuplar” ve “Yıldızlı Masallar”, Bill Adler’in “Çocuklardan Harry Potter’a Mektuplar”, Eric Marshall ve Stuart Hample’in “Çocuklardan Tanrıya Mektuplar”, Mavisel Yener’in “Dehşet Mektuplar/Dolunay Dedektifleri 2 ve Hayaletten Mektuplar”, Çiler Çelikten’in “Hayvanlardan Çocuklara Mektuplar I ve II”, Aziz Nesin’in “Şimdiki Çocuklar Harika” ve Zehra İpşiroğlu’nun “Şimdiki Çocuklar Hâlâ Harika” eserleri incelenmiştir.

Kırılmış (2019) “Derlenmiş Türk Halk Masallarının Çocuk Edebiyatı İçin Yeniden Yazılması” çalışmasında Türk çocuk edebiyatı açısından masalların yerli bir unsur olarak yeniden yazılmasının sınırlı sayıdaki yazar tarafından denendiğinden bahsedilerek masalların Türk edebiyatındaki kullanılışı incelenmiştir. Yazı dilinin sözlü kültürden ayrılan özellikleri üzerinde durulmuştur. Ayrıca çocuklara yönelik yazarlık faaliyetleri için akademik birikimden faydalanmadan da bahsedilmiştir. Çalışmanın sonucunda; çocuklar için yazılacak kitaplarda kültürel mirasın aktarılmasına yönelik yazarlık atölyelerinde özel bir çalışma sahasına ihtiyaç olduğu, halk edebiyatı sahasındaki masal çalışmalarında ortaya çıkan metinlerin çocuk okurlar ve yetişkinler tarafından yaygın olarak bilinmemesinin onların edebiyata taşınmasını da aksattığı, mevcut lisans öğretim programında yer alan çocuk edebiyatı dersinin dört yıla yayılarak bu alanda uzmanlaşmak isteyen öğrenciye kariyerini oluşturma imkânı verilebileceği belirtilmiştir.

Çocuk edebiyatıyla ilgili yayımlanmış akademik kitaplar incelendiğinde ise; Şirin (1994), “99 Soruda Çocuk Edebiyatı” adlı kitabında özellikle “çocuğa görelik” kavramına dikkat çeker ve çocuk okurlar için kullanılan metinlerin her yönüyle “çocuğa görelik” ilkesine uygun olması gerektiğini vurgular.

Çer’in (2016) “Çocuk Edebiyatı: 0-6 Yaş Çocuk Kitaplarında Çocuk Gerçekliği ve Çocuğa Görelik” adlı çalışması, çocuklar için kullanılan metinlerin “çocuk gerçekliği” ve “çocuğa görelik” kavramları bağlamında ne tür özellikler taşıması gerektiğine dair bakış açısı kazandırması bakımından önemlidir.

Sever (2019), “Çocuk ve Edebiyat” adlı kitabında, çocukların yeni yaşantılar kazanmasını sağlayan en temel öğelerden biri olarak “öykündükleri kahramanlar” a dikkat çekilir. Kahramanların özelliklerinin abartıya kaçılmadan iyi geliştirilmiş olması ve kahramanların etkin kişiliğinin çocukları kahramanlarla özdeşim kurmaya yönelteceği üzerinde durulmuştur. Çocuk okurda gerçeklik duygusu uyandıracak kahramanların

bulunduğu kitapların; çocukların, okuma alışkanlığı kazanmasında büyük payı olacağı belirtilmiştir.

Sever (2019), “Çocuk Edebiyatı ve Okuma Kültürü” kitabında okuma kültürü edindirme sürecinde temel sorunlar ve çözüm önerileri üzerinde durmuştur. Toplumda okuma kültürünün yaygınlaşabilmesi için kişilerin temel okuma yazma becerilerini, okuma alışkanlığı ve eleştirel okuma becerisine dönüştürebilmeleri, bilişim teknolojilerinden de amaca uygun olarak yararlanabilmeleri gerektiği vurgulanmaktadır. Kitapta “Çocuk kitapları öğretici olmak zorunda mı?” sorusuna yanıt aranmıştır. Kitaplarda, çocuklara neler yapması ya da yapmamasının söylenmesinden çok neler yapması ya da yapmaması gerektiğinin düşündürülmesinin gerekliliği belirtilmiştir. Çocuk edebiyatı yazarlarının merak duygusu uyandırarak çocuğu, belleğinde oluşan sorulara yanıt aramaya yönlendirmesi gerektiği ifade edilmiştir. Çocukların 1-2 yaşından başlayıp 18 yaşına değin istenilen bilişsel ve duyuşsal özellikleri kazanabilmeleri için sağlıklı uyaranlarla buluşmaları gerektiğinden bahsedilmektedir. Çocuk edebiyatının okuma kültüründeki önemini vurgulaması bakımından çalışmanın önemli olduğu düşünülmektedir.

Dilidüzgün (2018), Güteryüz (2013), Şimşek (2004) ve Yalçın ve Aytas’ın (2014) doğrudan çocuk edebiyatı ile ilgili çalışmalarında da özellikle çocuklara yönelik metin seçiminde “kahramanlarla özdeşim kurma”ya dikkat çekilmiş, çocuklara yönelik metinlerde çocuk okurların duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirebilecek kahramanların kullanılmasına özen gösterilmesi gerektiğine önemle dikkat çekilmiştir.

Nas (2014) “Örneklerle Çocuk Edebiyatı” adlı kitabında çocuk kitaplarının özelliklerinden, okuma alışkanlığından, çocuk edebiyatı türlerinden (masal, fabl, efsane, destan, öykü, roman, biyografi, otobiyografi, gezi yazısı, anı, şiir, bilmece, tekerleme, çizgi roman, çocuk tiyatrosu, fıkra) ayrıntılı olarak bahsetmiştir. Öğrenmenin etkili iletişim sonucu olduğundan, iletişim ne kadar etkiliyse öğrenmenin de o ölçüde başarıyla gerçekleşeceğinden, öğretme – öğrenme sürecinin bir iletişim süreci olduğundan bahsedilmiştir. Çocuk kitaplarının fiziksel, içeriksel özellikleri ele alınmıştır.

Güleç ve Geçgel (2015)’te çocuk edebiyatı tanımlanmış, Türkiye’de çocuk edebiyatının gelişimi hakkında bilgiler verilmiş, okul öncesi çocuk kitaplarının tarihçesi, kitapların çocuk gelişimindeki yeri, çocuk kitaplarının türleri, çocuk kitaplarında bulunan biçimsel özellikler ve içerik özellikleri, çocuklara okuma alışkanlığı kazandırma konuları ele alınmıştır. Okuma alışkanlığının çocukluk döneminde kazanıldığından, çocuklara okuma alışkanlığı kazandırmada en fazla sorumluluğun ailelere ve eğitimecilere düştüğünden, okuma alışkanlığı kazanmada kültürel ve sosyo-ekonomik faktörlerin de önemli

olduğundan, kitaba karşı ilginin kitaplardaki resimlere bakmakla başladığından bahsedilmektedir. Aynı zamanda yetişkinlerin kitap okumaktan hoşlanmalarının çocuğun kitaba karşı olumlu tutum geliştirmesine neden olacağı üzerinde durulmaktadır.

Kıbrıs (2016) “Çocuk Edebiyatı” isimli çalışmasında; çocuk edebiyatının tarihsel gelişimi, çocukta dil gelişimi, gelişim dönemlerine göre kitaplara duyulan ilgi, çocuk kitaplarının taşınması gereken özellikler, çocuklara ana dili sevgisi vermek üzere kullanılabilecek araç gereçler, çocuk edebiyatındaki türler ve yazınsal ve iletişimsel bazı etkinliklere yönelik bilgiler verilmiştir. Çocuğun sözcük dağarcığını zenginleştirmede tekerlemenin önemli olduğunu, çocukların okudukları metinlerin onlara bilgi sunma, bakış açısı sunma ve estetik yaşantılar sunma düzeylerinde yararlı olacağından bahsedilmiştir. Çocuk edebiyatı ürünlerinde konuların çocukların ilgilerine, yaşam deneyimlerine ve kavrayış güçlerine uygun seçilmesinin gerekliliği, giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinin mantıklı bir planla verilmesi gerektiği, çocuklar için sakıncalı konulara yer verilmemesi, anlatılan olayların karmaşık olmaması, bölümlerin çok uzun olmaması, betimlemelerin canlı olması, resimlerin uygun nitelik ve miktarda olması, güldürü öğelerinde aşırılığa kaçılmaması, anlatılan kişiler ve olayların çocuk dünyasıyla çelişmemesi, olay ve ayrıntıların merak uyandırıcı biçimde sunulması gerektiğiyle ilgili bilgiler verilmiştir.

Şirin (2019) “Çocuk, Çocukluk ve Çocuk Edebiyatı” adlı kitabında çocuk edebiyatının çok hızlı bir değişim içinde olduğuna dikkat çekmiştir. “Çocukça” ve “çocuksu” kavramlarının anlamlarının çarpıtıldığını ifade ederek kitabın yazılma nedeninin çocukların ürettiği “çocukça” ürünlerle yetişkinlerin gerçekleştirdiği “çocuksu sanat ve edebiyat” ayırımına açıklık getirmek olduğunu belirtmiştir. Çocukların gerçekleştirdiği her eylemin “çocukça” ve değerli olduğuna değinilmiş; çocuksu olmanın çocuk edebiyatının bir ilkesi ya da bir ölçütü olmadığından, çocuk edebiyatının temel ölçütünün “çocuk bakışı”nı da içeren “çocuğa görelilik” ve “çocuk gerçekliği” olduğundan bahsedilmiştir. Çocuk edebiyatını genel olarak edebiyatın gündeminden uzakta düşünemeyeceğimiz ifade edilmiştir. Kitapta çocuk edebiyatının geçmişte neden olmadığı ve çocukluğun fark edilmesinde nelere dikkat edilmesi gerektiği hakkında bilgiler verilmektedir.

Yalçın ve Aytaç’ın (2014) “Çocuk Edebiyatı” adlı çalışmasında, dünyada ve Türkiye’de çocuk edebiyatının gelişimi hakkında bilgi verilmiştir. Biçim bakımından çocuk edebiyatı; tanıma ve algılama kitapları, özel nitelikli kitaplar, tekerleme ve yuva şarkısı kitapları, resimli ninni kitapları, ABC kitapları, sayı kitapları, kavram kitapları, resimli kitaplar, okul öncesi kitapları, okumaya başlangıç kitapları olarak ifade edilmiştir. Çocuk edebiyatının en önemli malzemelerinden birinin halk edebiyatı ürünleri olduğu belirtilmiştir.

Halk edebiyatının birçok ürününün çocuk edebiyatının ana malzemesini oluşturduğu; ninnilerin, tekerlemelerin, halk şarkılarının, masalların, öykülerin doğrudan çocuğun gelişimine katkısı bulunan çok önemli malzemeler olduğu üzerinde durulmuştur. Yalçın ve Aytaç (2014, s. 53-54) halk edebiyatının çocuklar için önemini şöyle ifade etmişlerdir:

“1. Türkçenin etkili ve güzel kullanılmasında, halk edebiyatı ürünlerinin önemli bir yeri vardır.

2. Halk edebiyatı ürünleri, içinde yüzlerce yıllık geçmişe ait ortak söyleyiş unsurları olan atasözleri, deyimler, şiiirler ve söyleyiş kalıplarını barındırır. Bu unsurların çocuklar tarafında öğrenilmesi ve kullanılması toplum içinde iletişim kurma ve anlaşma zeminini oluşturur ve güçlendirir.

3. Halk öyküleri ortak kültür unsurlarının gelişmesine ve canlı bir biçimde toplum ilişkilerinde kullanılmasında çocuğa yardımcı olduğu için toplum içindeki dayanışmayı ve kardeşlik duygusunu geliştirir ve güçlendirir.

4. Çocukların kendilerine özgü tutum ve davranışları ile kültürel kimliklerini taşıyabilmelerini ve içinden çıktıkları topluma sevgiyle bağlı olmalarını sağlar.

5. Çocukların hayal güçlerinin zenginleşmesine katkıda bulunur. Halk edebiyatı içinde bulunan olağanüstülüklerin çocukların yaratıcı zekâ ve hayal güçleri üzerindeki olumlu etkileri, onların yapıcı ve yaratıcı nitelikler kazanmasını sağlar.

6. Olağanüstülükler dışında genellikle sözlü bir gelenekten kaynaklandıkları için, dil süzülerek berraklaşmış ve sade bir söyleyiş biçimini almıştır. Bu özelliklerin çocuklara öğretilmesi onların anlatma becerileri üzerinde birçok bakımdan olumlu etki yaratır.”

Ülper (2011) “Türkçe Ders Kitabı Çözümlemeleri” adlı çalışmasında öğretim aracı olarak ders kitabının öneminden, Türkçe öğretim programı ve ders kitaplarından, Türkçe ders kitaplarının fiziksel ve biçimsel özelliklerinden, Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerden, Türkçe ders kitaplarındaki resimlerden, Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin metinsellik ölçütlerinden, Türkçe ders kitabındaki metinlerin okunabilirlik özelliklerinden, Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin sözcüksel görünümünden bahsetmektedir. Metin merkezli metinsellik ölçütlerinden “bağdaşıklık ve tutarlılık” ayrıntılı olarak ele alınmaktadır. Bağdaşıklık; gönderimsel bağdaşıklık, biçimsel – sözcüksel bağdaşıklık, eksiltilili yapılar bağlamında incelenmiştir. Tutarlılık ise mantıksal bağlantı olarak tanımlamıştır. Metinsellik ölçütlerinden amaçlılık, kabuledilebilirlik, bilgisellik, durumsallık, metinsel arası ilişki vb.lerinden de bahsetmektedir. Ders kitaplarındaki seçilen metinlerin metinsellik ölçütlerinin yanında Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda belirtilen özellikleri taşıması gerekliliği de ifade edilmiştir.

Günay (2017), “Metin Bilgisi” kitabında sözlü anlatımın temel özelliklerinden, metin kavramından, metnin küçük yapısı ve büyük yapısından, metnin tonundan, metin tiplerinden, metin türlerinden, iletişim işlevi bakımından metin türlerinden, metin çözümleme yöntemlerinden bahsetmektedir. Metin tiplerini; anlatısal metin tipi, betimleyici metin tipi, söyleşimsel metin tipi, sözbilimsel metin tipi, kanıtlayıcı metin tipi, açıklayıcı metin tipi olarak ifade etmiştir. Metin türlerini ise; özyaşamöyküsel metin türü, öğretici metin türü, içsel metin türü, mektup metin türü, aytamlıkla ilgili metin türü, polemik metin türü, olağanüstü ve düşlemsel metin türü, destansı metin türü, romanesk metin türü, ağıltısal metin türü, gülmece metin türü, dramatik metin türü olarak belirtmiştir. Metin türleriyle ilgili genel bir çizelge oluşturulmuştur.

Arıcı (2018) “Çocuk Edebiyatı ve Kültürü” kitabında çocuk edebiyatı ve aile, çocuk edebiyatı ve estetik, çocuk edebiyatı ve medya, çocuk edebiyatı ve okuma kültürü, çocuk kitaplarının kaynakları ve türleri gibi konuların üzerinde durmaktadır.

Yapılan alanyazın taramasında elde edilen bulgular ışığında denilebilir ki Türkçe ders kitaplarındaki metinler; iletilen değerler, toplumsal cinsiyet, karakter eğitimi, çocuğa görelilik, tema ve konu uygunluğu, duygusal ve sosyal zekâ açılarından incelenmiştir. Bunun yanı sıra Türkçe ders kitabı metinleri dışında çocuklara uygun çeşitli metinlerin “çocuğa görelilik” açısından incelendiği de görülmüştür. Ayrıca çocuk edebiyatıyla ilgili çalışmalarda “kahramanlarla özdeşim kurma” ve çocuklara yönelik metinlerde çocuk-okurların duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirebilecek kahramanların kullanılması ile ilgili noktalara dikkat çekilmiştir. Bu bağlamda çalışmamızın ortaokul Türkçe ders kitaplarının (bütün sınıf seviyelerinde), Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinlerin, bu metinlere ait etkinliklerin/yönergelerin/soruların “çocuk özneler” bakımından odağa alınması ve ortaokul (5.-8. sınıflar) Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinlerin “çocuk özneler” bakımından analiz edilmesi yönüyle alanyazına katkı sağlaması düşünülmektedir

1.7. Çalışmanın Kavramsal Çerçevesi

1.7.1. Çocuk ve çocukluk

Çalışmamızda ana öge, ortaokul (5-8. sınıflar) Türkçe ders kitaplarında yer alan hikaye edici metinlerdeki çocuk özneler (çocuk kahramanlar) olduğu için ve hikâye edici metinlerdeki çocuk özneler inceleneceğinden öncelikle “çocuk” ve “çocukluk” kavramlarını tanımlamamız gerekmektedir. Güleç ve Geçgel (2015, s. 3) “çocuk” kavramını “bebeklik çağı ile ergenlik çağı arasındaki gelişme döneminde bulunan insan” olarak tanımlamışlardır.

Yalçın ve Aytaç (2014, s. 13)'te 'çocuk' kavramı, "Genellikle, bedensel ve zihinsel gelişim bakımından insanoğlunun 0-16 yaş grubuna çocuk denildiği bilinmektedir. Ancak, bu sınırlamanın her zaman ve her şartta geçerli olduğunu söylemek oldukça güçtür. Nitekim bazı bilim adamları, 0-14 yaş grubunu çocukluk dönemi olarak almaktadırlar." şeklinde tanımlanarak bir kimseyi "çocuk" olarak nitelendirmek için belli bir yaş aralığı belirlemenin mümkün olmayacağı belirtilmiştir. TDK (2011)'de ise "çocuk" kavramı "Küçük yaştaki erkek veya kız, bebeklik ve ergenlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız, uşak" şeklinde tanımlanmaktadır. TDK'de yaş sınırlamasının verilmediği bunun yerine "küçük yaştaki" olarak ifade edildiği görülmektedir. Bir başka tanıma baktığımızda "Çocuk; olgunluğa erişinceye dek, her yaştaki erkek ve kızlar için yapılan bir nitelendirme. Çocuk edebiyatı kapsamı içindeki 'çocuk' ise bebeklik çağının bitimiyle ergenlik çağı arasındaki gelişme döneminde bulunan kişidir. Bir başka deyişle çocuk; süt emme çağını bitirmiş, yaklaşık 2-14 yaş arasındaki, ergenlik çağına ulaşmamış insan yavrusudur." (Oğuzkan ve Alaylıoğlu, 1968, s. 56'dan akt. Kıbrıs, 2016, s. 11) şeklinde bir tanımlamayla karşılaşmaktayız. "Çocuk" ve "çocukluk" kavramlarını (Nas, 2014, s. 1) "Bugün biliniyor ki, çocuk, yetişkinin küçük bir örneği değildir. Çocukluk diye bir olgu, bir dönem vardır. Çocuğun kendine özgü bir dünyası, algılaması, düşünme biçimi vardır. O çocuktur, çocukluğunu yaşamaktadır." şeklinde ifade etmiştir. Bu tanımlardan yola çıkarak 2-13/15 yaş aralığındaki bireyleri "çocuk" olarak tanımlayabiliriz.

Sağlam ve Aral (2016), çocuk kavramının değişik toplumlarda, tarihin farklı evrelerinde, aynı toplumun farklı kesimlerinde değişik anlamlar taşıdığına dikkat çekmiştir. Yapılan tanımlamalarda çocukların yetişkinlerden ayrılmaya çalışıldığı, çocuk kavramının toplumsal bir kavram olduğu yani norm ve değerlerden etkilendiği belirtilmiştir. Çocuğun kimliğini öne çıkaran bakış açılarının çocuk ve çocukluk anlayışında önemli gelişmelere yol açtığı ifade edilmiştir. Karaoğlu ve Ünüvar (2017) ise çocukların sosyal ilişki kurma, öğrenme ve gelişmelerine olanak tanıyan fiziksel, bilişsel, dilsel, sosyal ve duygusal vb. birtakım yetilerle dünyaya geldiklerinden bahsetmişlerdir. Bu yetilerin kalıcı davranışlara dönüşebilmesi için erken yıllardan desteklenmesi gerektiği, desteklenme olanağı bulamayan yetilerin zamanla kaybolabileceği belirtilmiştir. Aynı zamanda çocukların bu yıllarda çevrelerinde olup biten olay ve olgulara karşı merak duyduğunun gözleneceğinden çocukların merak doğrultusunda sergiledikleri davranışların bilişsel, dilsel, fiziksel, psikomotor gelişim alanlarında ve sosyal, duygusal gelişim alanlarında deneyimler edinmesine olanak sunacağı ifade edilmiştir.

Çocuğun fiziksel, duyuşsal, bilişsel çeşitli özelliklerinden de bahsetmek doğru bir yaklaşım olacaktır. Özçelik (2019) çocukların fiziksel gelişimini boy uzaması, kilo artışı, kemik/kas/beyin gelişimi, dişlerin çıkması ve değişmesi, sinir, sindirim, dolaşım, boşaltım, solunum gibi tüm sistemler ile duyu organlarının gelişimi olarak ifade etmiştir. Motor gelişimini ise, fiziksel büyüme ve merkezi sinir sisteminin gelişmesi ile öğrenme ortamının koşulları arasındaki etkileşim sonucu organizmanın isteme bağlı hareketlilik kazanması olarak tanımlamıştır. Bilişsel sözcüğüne bakıldığında TDK (2011)’de “Bilişle ilgili, zekânın işleyişiyle ilgili” ifadesi yer almaktadır. Bu ifadeden yola çıktığımızda çocuğun zekâ gelişimine “bilişsel gelişim” diyebiliriz. Fiziksel sözcüğüne baktığımızda ise TDK (2011)’de “Fizikle ilgili olan, genel olarak doğaya, maddeye, nesnelere ilişkin olan” olarak belirtilmiştir. Bu ifadeden de yola çıkarsak çocuğun fiziksel gelişimi derken çocuğun bedensel gelişiminden bahsedildiğini söyleyebiliriz. Geçgel ve Güleç (2015, s. 33) çocuğun zihinsel gelişiminin dört faktörden etkilendiğini belirtmişlerdir. Bu dört faktör şunlardır: olgunlaşma – fiziksel olgunlaşma, tecrübe – yakalama, sosyal etkileşim ve dengeleme – olgunlaşma. Çocukların bilişsel gelişiminde çocuk kitaplarının çok önemli yeri vardır. Kitaplar aracılığıyla gerçek hayata dair tecrübeler edinecek olan çocuk bilişsel olarak da gelişecektir. Çocuk edebiyatı yazarlarının ve Türkçe ders kitabı hazırlayıcılarının bu duruma dikkat etmeleri gerekmektedir.

Çocuk edebiyatı sayesinde çocuk, psikolojik bazı ihtiyaçlarını da karşılayabilmelidir. Çocuğun psikolojik gereksinimleri Nas (2014)’te şu şekilde sıralanmıştır: saygı duyulup sevilmesi, beğenilip onanması, olduğu gibi kabul edilmesi, başarı tadı tatması, özgüven duyması, kendini güven içinde duyumsaması. Çocuğa yönelik hazırlanan kitapların çocukların bu ruhsal ihtiyaçlarına karşılık gelen kavramları da içermesi, çocukların bu kavramlarla karşılaşabilecekleri ve olumlu yaşantılar edinebilecekleri içerikler taşıması önemle dikkate alınması gereken noktalardır.

1.7.2. Çocuk edebiyatı ve çocuk edebiyatının genel özellikleri

Çalışmamızın kapsamını oluşturan ortaokul (5-8. sınıflar) Türkçe ders kitaplarının birer çocuk edebiyatı antolojisi olduğu, içerdiği metinler itibariyle hedef kitle olarak çocuk-okurlara hitap ettiği düşünüldüğünde “çocuk edebiyatı” ve “çocuk edebiyatının genel özellikleri”ne de kısaca değinmek gerekir.

Edebiyat; büyük, küçük herkese hitap eden genel kapsamlı bir sözcüktür. Ancak “çocuk edebiyatı” denildiğinde “çocuklara yönelik olan edebiyat” aklımıza gelmelidir. Bu bağlamda öncelikle edebiyat sözcüğünün tanımını yapmamız gerekmektedir. “Edebiyat, Arapça edeb kökünden gelmektedir. Çok eski çağlarda davet anlamına gelen kelime, İslâmiyet’in doğuşundan bir asır önce zariflik ve ahlakla ilgili ‘edeb’ anlamını kazanır.” (Macit ve Soldan, 2011, s. 7). Edebiyat, kişinin duygu ve düşüncelerini, estetik bir şekilde yazılı ve sözlü olarak ifade ettiği bir sanattır. Macit ve Soldan (2011)’a göre de edebiyat “Malzemesi dil, kaynağı yaşantılar ve hayal gücü olan bir yaratıcılıktır. Duygu, düşünce ve hayalleri, olayları, eşyaları, soyut ve somut değerleri anlatmak üzere kelimelerle meydana getirilen bir sanat dalıdır”. Güleç ve Geçgel (2015, s. 3) edebiyatı “olay, düşünce, duygu ve imajların dil aracılığı ile biçimlendirilmesi sanatı” olarak tanımlamışlardır. Şirin (2019, s. 19)’e göre edebiyatın bir tanıma sığdırılması imkânsızdır “Edebiyat eserinin ister tasvir edici, ister değerlendirici özelliği olan bir tanımı yapılsın, yapılan her tanım eksiktir. Bunun temel nedeni ise edebiyat eserlerinin ortak özellikleri yerine benzer özelliklerinden söz edilebilir olmasıdır”.

Temel malzemesi dil olan ve bu dil aracılığıyla çocuğun gelişimini dikkate alarak hayal dünyasına hitap eden, onu çirkinlik, bayağılık ve kötülükten uzak tutan, onun anlama, kavrama, yorumlama yeteneklerine katkıda bulunan, onu bir yandan eğitirken bir yandan eğlendiren yazılı ve sözlü eserleri “çocuk edebiyatı” olarak tanımlayabiliriz. TDK (2011)’de ise çocuk edebiyatı “Çocukların hayatı kavramasına yardımcı olacak, hayal gücünü geliştirici, okuma sevgisini aşılayan, eğitici bir edebiyat türü” olarak tanımlamaktadır. Çocuklara hitap eden yazılı ve sözlü eserlerin, yetişkinlere hitap eden eserlerden farklılık göstermesi gerekmektedir. Çocuklara hitap eden edebiyat; çocuğun bilişsel, duyuşsal, dilsel, sosyokültürel vb. ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte olmalıdır. Çocuk edebiyatının temelini “çocuk” oluşturmaktadır. “Çocuğun düşünme, algılama biçimi yetişkinlerden farklıdır. Ama çocuk, insandır. Bu insan edebiyattan yoksun bırakılamayacağına göre, onun için edebiyat yapılacaktır, bu da çocuk edebiyatıdır. Edebiyat için ne geçerliyse çocuk edebiyatı için de o geçerlidir. Hem çocuk, hem edebiyat gözetilir.” (Nas, 2014, s. 43).

Güleç ve Geçgel (2015, s. 3) de çocuk edebiyatını “2 – 14 yaşları arasındaki kimselerin ihtiyacını karşılayan bir edebiyat alanı” olarak tanımlamışlardır. “Çocuk edebiyatı, erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştirilen, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır.” (Sever, 2019, s. 17). Çocuk edebiyatının temel malzemesi dildir.

“Çocuğa görelik” ilkesinin belirleyiciliğinde kullanılan dil aracılığıyla çocuğa hitap ederek onun gelişimine yardımcı olan eserler çocuk edebiyatının kapsamına girer.

Şirin (2019, s. 27 - 28), edebiyat ve çocuk edebiyatı tartışmalarıyla da ilişkili olarak tespitlerini dört başlık altında ifade etmiştir:

“1. İlk çağlardan bu yana, çocuğun edebiyatla çocukluktan sonraki dönemde tanışmasını savunan görüşün bugün artık taraftarı kalmamış gibidir.

2. Genel ‘edebiyat kamusu’nun ağırlıklı görüşü, edebiyatın bütünselliğine vurgu yaparak çocuklar için ayrı bir edebiyat olmadığı tezini öne sürmektedir. Çocuk edebiyatı gibi ayrı bir kategori oluşturmanın çocuğun küçümsenmesi anlamını içerdiğini ve dolayısıyla çocuk edebiyatının edebiyat hiyerarşisinde ikincil konumda yer alacağını söyleyerek itirazda bulunanlar, ayrı bir çocuk edebiyatı fikrine çekinceli yaklaşmaktadırlar.

3. Çocuk edebiyatını bir geçiş dönemi edebiyatı kabul edenler, edebiyatla çocuk edebiyatı arasında bir derece farkı olduğunu görüşlerine dayanak noktası yapmaktadırlar. Edebiyatın bütünlüğünden hareketle, çocuk edebiyatını bir dönemle sınırlı bir edebiyat kabul ederler.

4. Çocuk edebiyatını savunanlar ise, çocuklar için yapılacak edebiyatın konu, içerik ve öz bakımından ‘çocuğa görelik’ ve ‘çocuk gerçekliği’ ölçütlerine dayalı, farklı bir edebiyat olması gerektiğini ileri sürmektedirler.”

Kahramanları çocuk olan her eser, çocuk edebiyatı eseri değildir. Çocuk edebiyatı, edebiyatın bütün alanlarına ve söz sanatlarına sahip olmalıdır ancak hedef kitlesinin özelliklerini de göz önünde bulundurmak zorundadır. Çocuk edebiyatı ürünleri hayata ve ahlaki değerlere daha çok yer verir. Çocuk edebiyatı yazarları, çocuk okuru olumsuza yönlendirmemelidir. Ortaokul Türkçe ders kitaplarının da hedef kitlesi “çocuk” olduğu için çocuk edebiyatı ilke ve hedeflerine uygun bir biçimde düzenlenmelidir. Çocuk edebiyatının başlıca amaçlarını ise şöylece sıralayabiliriz:

- Çocuğun; güven, sevgi, sevilme, öğrenme, bir gruba ait olma, estetik gibi ruhsal ihtiyaçlarını karşılamak,
- Çocukların ilgi duydukları konuları ele almak,
- Dil gelişimine katkı sağlamak,
- Algısal gelişimini desteklemek,
- Çocukların sosyal ve duygusal gelişimlerini desteklemek,
- Çocuğa kitap sevgisini aşlamak,
- Çocuğa edebi ve estetik değerleri vermek,

- Çocukları yaşamın gerçeklerine hazırlamak,
- Çocukların dört temel dil becerisini geliştirmek,
- Çocukların eleştiri yeteneğini geliştirmek,
- Çocuklara kitap türlerini tanıtmak,
- Eğitim programlarını desteklemek vb.

Çocuk edebiyatı denildiğinde aklımıza “çocukça olan edebiyat” gelmemelidir ya da kahramanları çocuk olan her edebiyat ürünü de “çocuk edebiyatı” içine girmemektedir. Çocuk edebiyatı, çocuğa yönelik olan edebiyattır. Çocuğun hayal dünyasını zenginleştirecek, onun ihtiyaçlarını karşılayacak olan edebiyatta da “çocuk özne” boyutu önemlidir. Çocuk okurların okudukları metinlerde çocuk öznelerle (çocuk kahramanlarla) diğer kahramanlara göre çok daha fazla özdeşim kurdukları söyleyebiliriz. Bu bakımdan çocuk edebiyatı ürünlerinde çocuk öznelerle (çocuk kahramanlara) sıklıkla yer verilmesi gerekliliği bulunmaktadır. Bununla birlikte çocuk okurlara sunulan metinlerde çocuk kahramanların seçimi, onlara yüklenen özellikler, onların hangi şartlarda ve nasıl sunuldukları, taşıdıkları değer yargıları vb. hususiyetler dikkatle ele alınması gereken noktalaradır.

1.7.3. Türkçe ders kitapları ve Türkçe eğitiminde metin seçimi

Eğitim – öğretimin planlı bir biçimde yürütülebilmesi için ve eğitimde eş güdümü sağlayabilmek amacıyla ders kitaplarına ihtiyaç vardır. Öğretmenlerin dersi yürütebilmesi, öğrencilerin ise takibi açısından son derece önemli olan ders kitapları eğitim öğretimin vazgeçilmez bir parçasıdır. Ancak eğitim süresince öğretmen, ders kitaplarına bağımlı olmaktan çok kendi bilgi ve becerisini sürece dahil etmelidir. Ders kitapları eğitimde bir amaç değil araç olarak görüldüğü müddetçe eğitim sürecinin olumlu ilerleyeceği düşünülmektedir. Ders kitaplarıyla ilgili olarak alanyazında çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Öncelikle (Yalınkılıç, K. “Bir Öğretim Aracı Olarak Ders Kitabı”; akt. Ülper, H., 2011, s.3) ders kitaplarının önemini “Günümüzde bilginin sınırsız ve hızlı paylaşımı bu bilgileri topluma aktaracak iletim araçlarının (görsel, işitsel, görsel – işitsel) varlığını da zorunlu kılmaktadır. Bu görünüm içinde, öneminin diğer araçlar karşısında azaldığına ilişkin bir kanı oluşmuşsa da, geçmişten günümüze kalıcılığını koruyan bir araç olarak kitaplar, bilginin aktarımı ve paylaşımında, insanların öğrenme gereksinimlerini karşılamak açısından önemli bir görev üstlenmiştir.” olarak ifade etmektedir. Bulut ve Orhan (2012, s. 299)’da ise “Bir milleti millet yapan, onu diğer milletlerden farklı kılan, geçmişten günümüze değin getirdiği

maddi ve manevî değerlerinin toplamı olarak tanımlanabilecek kültürün gelecek nesillere aktarılmasında en önemli araç dildir. Dil ve kültür aktarımı ise iyi bir eğitim süreciyle mümkün olabilmektedir. Gerek ömür boyu devam eden informal eğitimle gerekse okullarda bir sistem içerisinde verilen formal eğitimle bu aktarım yapılmaktadır. Okullarda verilen eğitimin amacına ulaşabilmesinde eğitim sürecinde kullanılan araç-gereçlerin büyük önemi bulunmaktadır. Kullanılan araç-gereçlerin en önemlilerinden birisi de ders kitaplarıdır. Okul öncesinden üniversite öğrenimine kadar geçen süreçte, kültür ve dil aktarımında kullanılan en önemli ders kitapları ise hiç kuşkusuz yok ki Türkçe – edebiyat ders kitaplarıdır” şeklinde değerlendirmeler söz konusudur.

Türkçe ders kitabındaki metinler aracılığıyla öğrencilerin okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerilerini geliştirerek onları hayata hazırlamak esas alınmaktadır. Öğretmen, sürekli ders kitabına bağımlı olmamalıdır. Ders kitaplarındaki metinler aracılığıyla anlama ve anlatma becerilerini geliştirici nitelikte zengin öğrenme süreçleri yapılandırabilmeli, öğrencileri zengin yaşantılarla buluşturabilmelidir. Ders kitabı, öğretmen ona bağımlı olmaz ise yararlıdır. Konuyla ilgili olarak Sever, Kaya ve Aslan (2006, s. 19)’da “Türkçe öğretiminde genellikle ders kitabına bağlı bir öğretim anlayışı, öğrencileri ders kitabında seçilen metinlerle sınırlamakta ve dersin yalnızca bir basılı araçla sürdürülmesine neden olmaktadır.” şeklinde tespitler vardır. Bu bakımdan Türkçe öğretiminde tek bir kaynağa bağımlı kalınmayıp kaynakların çeşitlendirilmesi gereklidir. Bütün bunlarla birlikte ders kitapları programlı gitmek ve eğitimde birliği sağlamak açısından önemlidir.

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nda ifade edilen Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri doğrultusunda hazırlanan Türkçe Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin;

- “dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesi,
- Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmalarının sağlanması,
- okuduğu, dinlediği/izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmalarının; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerinin sağlanması,
- okuma yazma sevgisi ve alışkanlığını kazanmalarının sağlanması,
- duygu ve düşünceleri ile bir konudaki görüşlerini veya tezini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmelerinin sağlanması,

- bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihinde yapılandırma becerilerinin geliştirilmesi,
- basılı materyaller ile çoklu medya kaynaklarından bilgiye erişme, bilgiyi düzenleme, sorgulama, kullanma ve üretme becerilerinin geliştirilmesi,
- okuduklarını anlayarak eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmelerinin ve sorgulamalarının sağlanması,
- millî, manevi, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal değerlere önem vermelerinin sağlanması, millî duygu ve düşüncelerinin güçlendirilmesi,
- Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla estetik ve sanatsal değerleri fark etmelerinin ve benimsemelerinin sağlanması” amaçlanmaktadır (MEB, 2019, s. 8)

Bu amaçlar doğrultusunda Türkçe ders kitabı; dersin, belli program dâhilinde, sistemli bir şekilde yürütülmesini sağlayan; Türkçe Dersi Öğretim Programı’ndaki kazanımları hayata geçirici nitelikte metinleri etkinlikleri, yönergeleri, soruları, ölçme ve değerlendirme araçlarını vb. içeren, öğrencilere anlama ve anlatma becerilerini geliştirici nitelikte öğrenme süreçleri içerisine dâhil eden bir öğrenme aracıdır.

TDK’de metin “Bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşturan kelimelerin bütünü, tekst” (TDK, 2011) olarak tanımlanmaktadır. Ancak metin, sadece yazılı olmak zorunda değildir. Aslında gördüğümüz şekiller, resimler de bir metni oluşturmaktadır. Metin, “Belirli bir bildirişim bağlamında bir ya da birden çok kişi tarafından sözlü ya da yazılı olarak üretilen bir dil dizgesi bütünüdür. Bir başka deyişle, bildirişim değeri taşıyan, eyleme yönelik devingen bir bütündür.” şeklinde tanımlanabilir (Günay, 2017, s. 47). “Dilsel açıdan metin, birbirini izleyen, sıralı ve anlamlı bütünler oluşturan tümceler dizisidir. Bu diziliş rastlantısal bir durum değildir, aksine yazar tarafından bilinçli olarak belli bir mantık sırasına göre, dil bilgisel ulamlara ve metnin işleyişine göre yapılmıştır. Dilsel göstergelerin düzenli ve tasarlanmış bir bütünü olan yazınsal metinler; duygu, heyecan, coşku, korku ya da insan ruhuna yönelik daha başka soyut değerleri yaratmaya ya da kullanmaya elverişli, anlam bakımından da çok zengin dilsel birimlerdir.” (Günay, 2017, s. 47). Baş (2003, s. 258) ise metni “Öğrencilerin okuyup dinlediklerini anlamalarını, düşündüklerini söz ve yazı ile anlatabilmelerini kendine amaç edinen Türkçe dersinde, temel araç olan ders kitaplarında yer alan metinler, anlama ve anlatma çalışmalarını yürüten ana malzemelerdir.” olarak tanımlar. Metinle ilgili bir başka tanımlamaya bakıldığında “Metin, eskiden bir yazıyı meydana getiren kelimeler bütünü, bir kitabın veya yazının bizzat yazarı tarafından kaleme

alınmış orijinal nüshası anlamında kullanılırdı. Daha sonra Latince kökenli tekstus (dokuma) sözcüğünden türetilerek Batı dillerinde kullanılan tekst (kumaş, dokuma) karşılığında metin kavramının anlam çerçevesi genişletilerek kullanılmaya başlanmıştır” (Macit ve Soldan, 2011, s. 10) şeklinde değerlendirmelerle karşılaşırız. Metni, yalnızca dile özgü bir kavram olarak düşünmek metnin sınırlarını da daraltmak demektir. Dilsel olmayan metinler de vardır. Örneğin, bir resim, kendi bütünlüğü içinde bir metin olarak düşünülebilir. (Van Dijk, 1979 ve Aksan – Aksan, 1991; akt. Ülper, 2011, s. 92). Bu bakımdan duygu, düşünce ve hayallerin çeşitli görsellerle, müzikle vb. yollarla da ifade edildiğini, dolayısıyla Türkçe eğitiminde sözlü ve yazılı metinlerin yanı sıra çeşitli görsel ve işitsel materyallerin de kullanılması gerektiğini, öğrencilerin anlama becerilerinin farklı metin türleri üzerinden geliştirilmesinin bir gereklilik olduğunu ifade etmeliyiz.

Türkçe ders kitaplarında yer alacak metinlerin niteliklerini şöylece sıralamak mümkündür:

“1. Ders kitaplarına alanda yaygın olarak kabul görmüş yazar ve eserlerden, edebî ve kültürel değer taşıyan metinler alınmalıdır.

2. Seçilen metinler ikincil aktarımlar yerine yazarın eserinden alınmalıdır.

3. Ders kitaplarında “Bu kitap için yazılmıştır.” ifadesini içeren metinler kullanılmamalıdır. Yalnızca 1.sınıf ders kitaplarında ders kitabının yazarı/yazarları tarafından yazılan en fazla iki metne yer verilebilir.

4. Aynı yayınevine ait kitaplarda bir sınıf düzeyi için seçilen metin, başka bir sınıf düzeyinde kullanılmamalıdır.

5. Öğrencilerin duygu ve düşünce dünyasını zenginleştirmek amacıyla aynı yazar ve/veya şairlerden (serbest okuma metinleri hariç, ders kitabı yazarı/yazarları tarafından yazılan metinler dâhil) en fazla iki metin seçilmelidir.

6. Dünya edebiyatından seçilen metinler, doğru ve nitelikli çevirilerden alınmalıdır.

7. Ders kitabında temaları destekler nitelikte edebî ve estetik değer taşıyan serbest okuma metinlerine yer verilmelidir.

8. Tamamı ders kitabına alınamayacak uzunluktaki roman, hikâye, tiyatro, destan gibi türlerdeki eserlerden yapılan alıntılarda eserdeki bağlamın yakalanabilmesi için metnin başında eserin seçilen bölümüne kadar olan kısmın kısa özeti verilmelidir. Seçilen metnin eserin hangi bölümünden alındığına dair kısa bir açıklama yapılmalıdır.

9. Metinlerdeki eğitsel yönden uygun olmayan ifadeler (argo ve küfür, olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar, cinsellik, şiddet vb. içeren unsurlar) metnin bütünlüğünü bozmamak kaydıyla çıkarılmalıdır.

10. Yazarın söyleyişinden ya da Türkçenin dönemsel söyleniş özelliklerinden kaynaklı yazım farklılıkları hata olarak nitelendirilip düzeltilmez. Metin içerisinde yer alan dönemsel farklılıklara (yazım ve noktalama) yönelik açıklamalar dipnot şeklinde verilmelidir. Ayrıca bu hususlardan öğretim amaçlı olarak yararlanılabilir.

11. Ders kitabında gazete haberi, reklam, dilekçe, tutanak, öz geçmiş, ağ günlüğü (blog), sosyal medya uygulamalarında yer alan yazı türlerinde ders kitabının yazarı/yazarları tarafından üretilen metinler de kullanılabilir. Bu türler 3 ve 5. maddelerdeki açıklamalar kapsamında değerlendirilmez.

12. Metinlerde tema ve kazanımlara uygun olarak metnin bütünlüğü ve tutarlılığı korunmak kaydıyla bazı bölümler çıkarılarak kısaltmaya gidilebilir. Çıkarılan bölümler parantez içinde üç nokta ile gösterilmelidir.

13. Çeşitli metinler içinde yer alan kimi bağımsız ve kendi iç bütünlüğüne sahip anı, fıkra, anekdot vb. bölümler metin olarak seçilebilir.

14. Yazar ve şairlerin biyografilerinde yalnızca edebî yönleri ön plana çıkarılmalıdır.” (MEB, 2019, s. 18).

Geçmişten günümüze kadar, Türkçe öğretimi sürecinde çeşitli yaklaşımlar benimsenmiştir. Benimsenen yaklaşımlara göre de metin seçimi ve kullanımında farklılıklar ortaya çıkmıştır. Konuyla ilgili olarak Güneş (2013a), dil eğitiminde 1900’lü yıllardan günümüze kadar farklı yaklaşımların sergilendiğine, bu durumun metin seçimi ve kullanımını etkilediğine ve buna bağlı olarak da çok çeşitli metinlerin kullanıldığına dikkat çeker. Çalışmada metin türleri “edebî metinler, üretilmiş metinler, özgün ve özel metinler” olmak üzere sınıflandırılmaktadır. Geleneksel yaklaşımda edebî metinlerin kullanıldığı, davranışçı yaklaşımda üretilmiş metinlerden yararlanıldığı, bilişsel yaklaşımda özgün metinlerin kullanıldığı, günümüzde ise özgün ve özel metinlerin kullanıldığı üzerinde durulmaktadır. Günümüzde dil eğitiminde metin ve metin türü çeşitliliğinin önemsendiğine, öğrencilerin çok çeşitli metin türleriyle buluşturulması gerektiğine dikkat çekilir.

Aslan (2017, s. 1)’a göre “Türkçe ve edebiyat öğretiminin temel amacı çeşitli türdeki metinler aracılığıyla öğrenciyi dilinin tüm olanaklarıyla, zenginlikleriyle, eğilim, incelik ve güzellikleriyle buluşturmak, böylece onun dilini hem geliştirmesini hem de güvenle kullanılır duruma gelmesini sağlamaktır.” Türkçe öğretimi; metin öğretimi değil, metinle öğretimdir. Türkçe öğretmenleri, metinleri öğrenciye yaşamsal becerilerin

kazandırılmasında bir araç olarak görmelidir. Öğrenciler farklı metin türünden metinlerle buluşturulmalı ve zengin içerikler taşınmalıdır. Metin türlerindeki çeşitlilik ve öğrencilerin yeni türlele karşılaştırılması; onların merak duygusunu uyandırır, ilgisini artırır ve algı dünyasına katkı sağlar.

Geleneksel yaklaşımda Türkçe öğretiminde metin bir amaç olarak değerlendirilmekteydi. Günümüzde ise çağdaş yaklaşımlarla birlikte metin öğrencinin dilsel becerilerini geliştirmede bir araç olarak kabul edilmektedir. Güneş (2013b)'in "Türkçede Metin Öğretimi Yerine Metinle Öğrenme" adlı makalesinde 1900'lü yıllardan günümüze kadar dil öğretiminde "geleneksel, davranışçı, bilişsel ve yapılandırıcı" yaklaşımların kullanıldığı ifade edilir. Geleneksel yaklaşımda dil bilgisi kuralları, atasözleri, edebiyat, genel kültür gibi konuların öğretime ağırlık verildiği, metin öğretimi yapıldığı ancak son yıllarda metinle öğrenmeye geçildiği vurgulanmaktadır. Geleneksel yaklaşımlarda dil bilgisi ayrı bir öğrenme alanı olarak değerlendirilirken günümüzde öğrencilerin dinleme, okuma, konuşma ve yazma becerilerinden bağımsız düşünülmemektedir.

Türkçe dersinde metin seçiminin önemine Aslan (2017, s. 5) "Türkçe öğretiminde metin seçimi büyük titizlik gerektirir. Öğretmenler öğrencilerini hem öğretimin ve dersin amaçlarına hem de çocukların yaş ve gelişim düzeylerine, ilgi ve beğenilerine, gereksinim ve yaşantılarına uygun, türünün en iyi örnekleri olan farklı türdeki metinlerle buluşturmalı; derslerini bu metinler eşliğinde yürütmelidir" şeklindeki değerlendirmelerle dikkat çeker. Türkçe eğitimi metin temellidir. Anlama ve anlatma becerilerinin geliştirilmesi metin-merkezli uygulamalarla geliştirilir. Birer araç olarak kullanılan metinler üzerinden öğrencilerin dilsel becerilerini geliştirmek Türkçe eğitimi için başlıca amaçlardandır. Bu bakımdan öğrencilere zengin yaşantılar sunan, hedef kitlenin gelişim özelliklerine uygun ve onların bilişsel, duyuşsal, dilsel vb. gelişimlerine büyük katkılar sunan metinler seçmek Türkçe eğitiminde yüksek verim almak bakımından önemlidir. "Türkçe dersinin okuma kültürü edinmiş bireyler yetiştirme sorumluluğu düşünüldüğünde öğrencilerin düzeylerine uygun, Türkçenin anlatım gücünü yansıtan değişik türdeki metinlerle karşılaşması gerekir" (Sever, Kaya ve Aslan, 2006, s. 19). Bu bağlamda Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin seçimi son derece önemlidir. Biz de çalışmamızda bu konu üzerinde durmaktayız. Çocuklar, kendi yaş grubundaki metin kahramanlarını daha çok örnek alırlar. Yetişkin kahramanlardan ziyade kendilerine yaşça yakın olan kahramanlarla çok daha fazla özdeşim kurma eğilimindedirler. Metin seçimi noktasında da "çocuk özneler (çocuk kahramanlar)" son derece önemlidir. Çocuklara sunulacak metinlerde, onların yaş gruplarında "çocuk özneler" bulunmalıdır. Bu durum, metin seçimi konusunda üzerinde durulması gereken bir olgudur.

Metinlerde; çocuklar için rol model özelliğini taşıyan, çocukların duygu, düşünce ve hayal dünyalarının gelişimi için esin kaynağı olabilecek, kolayca özdeşim kurabilecekleri “çocuk özneler” çokça yer almalıdır.

1.7.4. Hikâye edici metinler

Çalışmamızda hikâye edici metinlerdeki çocuk özneler inceleneceğinden hikâye edici metinler üzerinde durulması yararlı olacaktır. Metinler, amaçları doğrultusunda çeşitli türlere ayrılmaktadır. Öyküleyici bir anlatıma sahip olan, çeşitli olayları anlatımına dayanan ve bir anlatıcının anlatımıyla şekillenen metinlere “hikâye edici metin” denir. Hikâye, roman, masal, fabl, destan, anı, manzum hikâye, şiir-hikâye vb. metin türleri hikâye edici metinlerdir. Hikâye edici metinlerin temel öğeleri: olay örgüsü, kişi/kahraman, mekân, zaman ve anlatıcıdır. Hikâye edici metinlerde esas alınan yazma eylemi “öyküleme, anlatma, hikâye etme”dir. Hikâye edici metin, kurmaca bir düzlemde çeşitli mekân ve zamanlarda, kişiler arasında gerçekleşen birtakım olayların bir anlatıcı tarafından anlatıldığı metin türlerinin genel adı olarak ifade edilebilir.

“Metin türleri genellikle hikâye edici ve açıklayıcı (bilgilendirici) metin olmak üzere ikiye ayrılır. Bu metin türleri iki makro tür ailesi olarak adlandırılır.” (Grabe, 2009’dan akt. Sulak, Kansızoglu ve Kemiksiz, 2016, s. 747). “Bu iki türün kendilerine özgü nitelikleri vardır. Hikâye edici metnin gücünü belirleyen drama, inandırıcılık ve hikâyenin mükemmelliğidir. Birincil mekanizmalar olay örgüsü, karakter ve bakış açısıdır. Hikâye edici metinler ortak yaşantılara hitap eder ve anlaşılabilirlikleri açıklayıcı metinlere oranla daha kolaydır. Açıklayıcı metinler ise kendi içinde anlaşılabilirlik bir mantık izler. Bunlar esasen bilgilendirici ve yeni bakış açılarına sahip olmaya sevk edici niteliktedir” (Koda, 2005’ten akt. Sulak, Kansızoglu ve Kemiksiz, 2016, s. 747).

Hikâye edici metinler “anlatı” şeklinde genel bir kavram içerisine de yerleştirilebilir. “Anlatı nedir?” sorusuna Günay, (2017, s. 240) “Bir kişinin (anlatıcı) belli bir bakış açısı ile, birbiriyle ilintili olaylar dizisini belli bir uzam ve zaman içine koyarak kurguladığı metin tipleridir... Bir anlatı için; anlatıcı, anlatı kişileri, birbiriyle ilintili olaylar dizisi, kurgulama, bakış açısı, uzam ve zaman öğeleri gereklidir. Bunlara ek olarak anlatının belli bir ana fikri ve izleği ile anlatının anlatma düzenini de belirtmek gerekir. Anlatıdaki olaylar, anlatıcının belirlediği belli bir düzen içinde sunulur.” olarak cevap vermiştir.

Akyol ve Başaran (2009) “Okuduğunu Anlama ve Metne Karşı Geliştirilen Tutum Üzerinde Metnin Bilgi Verici veya Hikâye Edici Olmasının Etkisi” çalışmasında; hikâyenin “anlatma” fiili üzerine kurulmuş bir edebî form olduğu, hikâye edici metinlerde asıl unsurun

“olay” olduğu, aynı olayın değişik şekillerde aktarılabileceği, anlatılan gerçek bir olay olsa da bazı değişikliklere uğratılarak kurmaca bir evren içerisinde anlatıldığđı, öğrencilerle metni karşı karşıya getirirken metin türünün değil, içerik ve üslubun daha önemli olduğu, akademik başarısı olan öğrencilerin hikâye edici metinleri bilgilendirici metinlere göre daha iyi anladığđı, derse olumlu tutumun geliştirilmesi için öğrencilerin hoşlandıkları metinlerle buluşturulması gerektiği ifade edilmektedir.

Çocukların diğer türlere göre hikâye edici metinlerden daha çok hoşlandıklarını, özellikle küçük yaştaki çocukların ilkesel düşünemedikleri için soyutlama yapamamaları nedeniyle dramatik gerçeklik değeri taşıyan hikâye metinleriyle bilgi verici metinlere oranla daha kolay bütünleşebildiklerini, aynı zamanda hikâye anlatımının, çocuklarda okuryazarlığın artırılmasıyla birlikte pek çok olumlu davranışın sergilenmesini sağladığđını söylemek mümkündür (Speaker, Taylor ve Kamen, 2004, s.3’ten akt. Yazıcı, 2006, s. 232).

Baştuğ ve Keskin (2013), hikâye edici metinlerde problemi belirlemenin diğer unsurları belirlemeye göre daha zor olduğunu, problemin her zaman doğrudan görülemeyeceği yani okuyucunun hikâyeyi anlamasının ve bir çıkarım yapabilmesinin gerektiği, hikâyedeki problemi anlamayan öğrencilerin problemin nasıl çözüldüğünü anlamakta da zorlanmış olacakları, hikâye probleminin yanlış anlaşılmasıyla hikâyedeki anlam bütünlüğünün de bozulacağını belirtmektedirler. Güneş (2020, s. 258) hikâye edici metin yapılarına dikkat çekerken “Öyküleyici metin yapısı, roman, öykü, masal, fabl, efsane gibi metinlerin düzenlenme yapısında kullanılır. Öyküleyici metinlerde bölümler şöyle sıralanır. Bunlar giriş bölümü, olayı harekete geçiren öğeler, beklenmedik gelişmeler ve sonuç bölümü olmaktadır.” şeklinde bir değerlendirme yapar. Aynı zamanda okuduğunu anlamayla ilgili öğrenme süreçlerinde öyküleyici metinlerin metin şemasının çıkarılmasıyla ilgili olarak da “Metindeki bilgileri düzenlemek, tarihi öğeleri tanımak, bilgileri iyi anlamak, bilgileri iyi saklamak, bir metnin iskeletini bulmak için fotoğrafını çekmek, metindeki anlam yapısını kolaylaştırmak, yazıdaki önemli olaylar ve anlam zincirleri üzerine yoğunlaşmak, öğrencinin anlama becerilerini geliştirmek, yazma becerilerini geliştirmek, duyulan veya okunan bir öyküyü görselleştirmek, bir öyküdeki olayların bölümlerini belirlemek, bir öyküyü anlatmak, bir öyküyü özetlemeden önce düşünceleri özetlemek vb.” (Güneş, 2020, s. 258) eylemlerin önemine dikkat çeker. Şahin (2012) ise “İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Hikâye Edici Metinlerde Özetleme ve Ana Fikir Bulma Becerileri Üzerinde Hikâye Haritalarının Etkisi” adlı çalışmasında “İlköğretim yıllarının ilk kademesi çocukların temel dil becerilerindeki gelişiminde temel rolü oynamaktadır. Bu yıllarda da hikâyeler ve hikâye edici türdeki yazılar çocukların ilgisini daha çok yansıttığından Türkçe öğretiminde

kullanılan metinlerin hikâye türünde olması ve derslerin bu ağırlıkta işlenme zorunluluğunu birlikte getirmektedir.” şeklindeki değerlendirmeleri ile Türkçe öğretiminde hikâye edici metinlerin önemi üzerinde durmaktadır.

Yukarıda da ifade edildiği üzere hikâye edici metin dediğimizde aklımıza “hikâye, masal, roman, tiyatro yazıları, fabl, destan, anı vb.” gelmektedir. Hikâye edici metin türleri sınıfına giren “hikâye”, “Bir olayın sözlü veya yazılı olarak anlatılması” (TDK, 2011) şeklinde tanımlanabilir. Elmas (2017, s. 1) ise hikâye türüyle ilgili olarak “Hikâye, hayatın küçük anlarını olaylar, kişiler, zaman ve mekân unsurlarıyla ve edebî dilin imkânlarıyla sunmaktadır. Yazar hayatın kesitlerini kollayarak içindeki sanatçı ruhunu uyaran bir görüntü, olay veya durumu bekler. Bu arayış ve bekleyiş sanat eserinin oluşumunu hazırlayan bir süreçtir. Arapça bir kelime olan hikâye ‘benzetmek, taklit etmek, anlatmak, nakletmek’ anlamlarını taşıyan h-k-y kökünden türemiş bir kelimedir. Hikâye şifahî kültüre özgü bir terim olarak en eski edebî anlatım türlerinden biri olarak kullanılmıştır. Eğlendirmek amacıyla yazılı ve sözlü olarak kişi ve olayları taklit ederek sunulan metinler bu isimle anılmıştır.” şeklinde değerlendirmelerde bulunur.

Çocukların dilsel ve psikolojik gelişimlerinde çocuklara yönelik hazırlanan hikâye edici metinlerin önemli bir yeri vardır. Çocuklara yönelik hazırlanan hikâye edici metinlerin önemine Gökçe ve Sis (2011, s. 1927) şöyle dikkat çeker: “Çocuk öyküleri, çocukların gerçek yaşamlarından alınan konuları işlemesi, duyarlık ve gerçeklik ilkelerine uyması, çocuğa göre canlı, devingen, renkli ve şiirsel bir anlatım üzerine kurulması, onların beklentilerine ve gerçekliklerine yanıt aramaları gibi bir nedenle çocuğu etkiler. Çocukta anlama becerisi; olayları gözlem, izleyerek, uygulama, dinleme ve okuma yoluyla gelişme olanağı bulur. Anlatma becerisi ise çocuğun yaşamın içinde karşılaştığı sorunları çözerek, konuşarak ve yazarak gelişir. Ana dilinin tadına varan çocukların anlama ve anlatma becerilerini geliştirmelerinde masal, öykü, şiir gibi sanatsal metinlerin payı büyüktür. Bu nedenlerle okuma alışkanlığı ve sevgisi kazanmada çocuklar için yazılmış öyküler temel araçlardır”. Öğretici metinler ise “Alıcının bilmediği varsayılan bir konuda, onu bilgilendirmek ve bu bilgilere göre davranmasını istemek için hazırlanan metin öğretici metin özelliğindedir.” (Günay, 2017, s. 371).

2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda (MEB, 2018, s.17) sınıf düzeylerine göre hikâye edici metinlerin dağılımı şu şekildedir:

Tablo 1. Türkçe öğretim programında sınıf düzeylerine göre hikâye edici metinlerin dağılımı

	1	2	3	4	5	6	7	8
HİKÂYE EDİCİ METİNLER								
Çizgi Roman	+	+	+	+	+	+	+	+
Fabl	+	+	+	+	+	+	+	+
Hikâye	+	+	+	+	+	+	+	+
Karikatür	+	+	+	+	+	+	+	+
Masal / Efsane / Destan	+	+	+	+	+	+	+	+
Mizahi Fıkra	+	+	+	+	+	+	+	+
Roman				+	+	+	+	+
Tiyatro	+	+	+	+	+	+	+	+

Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda da dikkate sunulduğu şekliyle Türkçe ders kitaplarında çeşitli metin türlerine yer verilmeli, bu metin türleri içerisinde hikâye edici metinlere de sıkça başvurulmalı, bu metin türleri de öğrencilere tanıtılmalı ve öğrenme süreçlerinde zenginlik sağlamak adına türsel çeşitlilik sağlanmalıdır. Çocukların hikâye edici metinlerden hoşlandıkları gerçeği de göz önünde bulundurulduğunda, hikâye edici metinlerin anlama ve anlatma becerilerinin geliştirilmesinde önemli bir işlevi yerine getirdiği dikkate alınmalıdır.

1.7.5. Hikâye edici metinlerde kahramanlar ve çocuk özneler

Olay çevresinde gelişen edebî metinlerde, yani hikâye edici metinlerde olayların gelişmesini sağlayan ve olaylara yön veren hikâye unsuruna “kişi” veya “kahraman” denir. Hikâye edici metinlerde eylemde bulunan, olayı yaşayan, olaylara neden olan, yön veren, birbirleriyle ilişki içerisinde karşı karşıya gelen kişiler (kahramanlar) vardır. “Her yapıtta, başından olay geçen kahramanlar, çeşitli karakterleri canlandırır. Karakter, sanatçının yarattığı; duygu, düşünce ve tutku yönleriyle geliştirdiği, gerçek yaşamdan da esinlenerek deneyimiyle, birikimiyle, kendine özgü duyarlılığı ile biçimlendirdiği bir kişiliktir.” (Sever, 2019, s. 76).

Hikâye edici metinlerde olay örgüsünün ortaya çıkması için gerekli insan ve insan kimliği kazandırılmış canlı ve cansız bütün varlıklar, kavramlar vb. öğeler kişi kadrosunu oluşturur ve kurmaca metnin “kahramanlar”ıdır. Hikâye edici metinlerde olay örgüsüne katılan insan dışındaki varlık ve kavramlar, metinde, yüklendikleri, işlev bakımından, insani

özelliklerle karşımıza çıkarlar (Aktaş, 1998: 148). “Bilindiği gibi kurgusal bir metin zaman, mekân, olay ve kişi olmak üzere dört temel öğeden meydana gelir. Kurgunun ana öğelerini harekete geçiren ve bu öğeler arasında organik bir bağ kurulmasını sağlayan dinamik güç ise kişidir. Zaman ve mekân kurgudan bağımsız olarak da var olabilir. Örneğin düşünsel türler de bir zaman ve mekân algısı içerisinde örülür. Ancak olayın -doğa olayları hariç- kişiden bağımsız olması söz konusu değildir.” (Stevick, 2004: 162’den akt. Karataş, 2014, s. 62).

Kurmaca metinlerde kahraman; yetişkin de olabilir, çocuk kahraman da olabilir. Çocuklara yönelik hazırlanan metinlerde çocuğun özdeşim kurabileceği ve onu olumluya yönlendirecek kendi yaş grubundan kahramanların sıkça yer alması faydalı olacaktır. Biz de çalışmamızda ortaokul (5-8. sınıflar) Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde çocuk özneleri nitelik ve nicelik bakımından inceleyeceğiz. Karataş (2014, s. 60), “karakter”lerin kurmaca metnin ana ögesi olduğuna, dolayısıyla çocuk edebiyatı ürünlerinde de özellikle dikkat edilmesi gerektiğine şöyle dikkat çeker: “Bilindiği üzere kurgunun olmazsa olmaz dört temel ögesi zaman, mekân, karakter ve olaydır. Metinde zaman ve mekân, karakter ile kurgunun yapısına girebilir. Karakter aynı zamanda kurguda olayı başlatan, geliştiren ve eyleyen ana unsurdur. Karakter olmadan kurgunun diğer elemanları ölüdür, hele olay hiç yoktur. O halde karakter kurgunun diğer elemanlarının hareketlenmesini, hayatiyet kazanmasını mümkün kılar.” Bu bakımdan hikâye edici metinler analiz edilirken “karakterler”in ayrıca ele alınması; yapıları, özellikleri, metin içerisindeki işlevleri, metne kattıkları anlam, diğer öğelerle olan ilişkileri vb. yönleri itibarıyla analiz edilmesi önemlidir.

Çocuklara yönelik hazırlanan metinlerde yetişkin kahramanların cinsiyetlere göre meslek seçimleri de üzerinde durulması gereken önemli bir husustur. Dilek (2014, s. 94) çocuk edebiyatı ürünlerinde kahramanların taşıdıkları özelliklerin (çocuk okurlar için olumlu özellikler taşıyabilme) önemine şöyle dikkat çeker: “Çocuk edebiyatında resimli öykü kitaplarındaki kahramanların davranışları ve üstlendikleri roller çocukların kişilik gelişimleri açısından önem taşımaktadır. Bu yüzden kahramanların üstlendikleri meslekler ve bu mesleklerin nasıl verildiği son derece önemlidir... Toplumsal cinsiyet kavramı öğretilirken görülmektedir ki toplum hiçbir ayrıntıyı kaçırmamaktadır. Daha uysal olması beklenen kadınlara daha çocukluktan başlayarak oyuncak seçiminde dahi uysallık içeriği taşıyan kedi gibi oyuncaklar seçilirken erkek çocukların atak, güçlü, önderlik yönlerini pekiştirme amaçlı oyuncak seçimleri de aslan gibi oyuncaklar olabiliyor. Toplumun cinsiyet rollerini öğretirken yaptıkları bunlarla sınırlı kalmaz meslek seçiminden, ev içi rollere ve alanlara kadar kadın ve erkek her türlü alanda cinsiyetine göre toplumsallaştırılmaktadır...

Resimli çocuk kitaplarındaki kadın kahramanlara yüksek düzeyde ev hanımlığı ve öğretmenlik mesleklerinin verilmesi ataerkil toplumun çocukların bakımından sadece annenin sorumlu olduğu düşüncesini bizlere göstermektedir”. Gümüšoğlu (2008, s. 40) da Cumhuriyetin ilk yıllarından bugüne ders kitaplarında kadın ve erkek kahramanların nasıl yaratıldığını incelediği çalışmasında “Kadın ve erkeğin toplumda varoluş biçimi bireyin yaşamını şekillendirir. Bebeğin içine doğduğu toplum, onu, kadın ve erkeğe uygun gördüğü davranış kalıpları içinde şekillendirir. Buna göre çocukların beslenme tarzlarından, giysilerine, oyuncaklarına, kitaplarına, çizgi filmlere, bilgisayar oyunlarına, okula ilk adımını attığında karşılaştığı ders kitaplarına vb. dek her şey iki cinse uygun olduğu varsayılan imgelerle yüklüdür. Bu süreç ilköğretime ilk adımını atmış çocukların, edilgen ve zayıf kadınlar ile etken ve güçlü erkekler olarak toplumsallaştırıldığı bir süreçtir.” biçiminde konuyu açıklamaktadır. Ders kitaplarındaki metinler, toplumsal cinsiyet algısı ve kadın ve erkeklerin üstlendikleri roller bakımından da örnek olmalıdır. Çocuk öznelerin, cinsiyetleri itibarıyla dengeli bir şekilde metinlerde yer alması, kız ve erkek çocukların etkin yapıda problem çözebilen, eleştiren, sorgulayan, insani değerleri önceleyen, yaşama, tabiata, tüm canlılara saygılı, millî, kültürel ve evrensel değerleri benimsemiş, sorumluluk alabilen vb. özellikleri taşıyan rol modeller olarak sunulması önemlidir.

Çocuk edebiyatı yazarı, çocuğa hayatın gerçekliklerini sunarken kahramanlardan yararlanır. Bu bağlamda gerçekçi kurmaca metinlerde sunulan kahramanların hayatın gerçekliğini yansıtmaları gerekir. Bununla birlikte metinlerin her yönüyle çocuğun seviyesine uygun olmalıdır. “Edebiyat, insan doğasının anlaşılması, açığa çıkarılması süreci olarak da anlamlandırılabilir. Yazarların çeşitli bakış açılarıyla sundukları bu olanağın, okurun insan gerçekliğini kavramasına katkı sağlaması gerekir. Çocuk edebiyatında, yazarın yarattığı kahramanlar ve onların insan doğasını anlatabilme başarısı ile çocukların edebiyattan yararlanmaları arasında bir koşutluktan söz edilebilir.” (Sever, 2019, s. 104 - 105). Konuyla ilgili olarak Kıbrıs (2016, s. 42), şunları ifade etmektedir: “Yapıtlarda yer alan kişiler (roman, öykü, masal vb.) masal ve masalımsı eserler bir yana, gerçek ya da gerçeğe uygun kişilerden seçilmeli ve az sayıda olmalı, daha çok çocuğun dünyasında yer alabilecek varlıklar arasından seçilmelidir. Örneğin; mahalle bekçisi, avcı ile köpeği, inatçı keçi, karabaş gibi.” Dolayısıyla Türkçe ders kitaplarına, hedef kitlenin özellikleri dikkate alınarak farklı türde (türsel çeşitlilik önemlidir) ve zengin içeriklere sahip hikâyeye edici metinlerin yerleştirilmesi ve bu tür metinlerin başta kişiler (kahramanlar) olmak üzere, olay örgüsü, zaman, mekân, anlatıcı vb. özellikler bakımından incelenerek çocukların anlama

becerilerinin geliştirilmesi Türkçe eğitimi öğrenme süreçlerinin olmazsa olmazı eylemlerindendir.

1.7.6. Okuma ve özdeşim kurma

Türkçe derslerinde kazandırılmak istenilen dört temel dil becerisinden biri de “okuma” becerisidir. Türkçe derslerinde öğrenciler çeşitli türlerden metinlerle buluşturulur ve okuma becerisini geliştirmeye yönelik çalışmalar yapılır. Çocuğa okuma sevgisi aşlamak amacıyla nitelikli metinlerle karşılaştırılması gerekmektedir. Okuma sevgisi kazandırmada aileye düşen sorumluluklar da çok fazladır. Çocuk, önce ailede görür, daha sonra çevresinde ve okulda görerek öğrenir. Bu sebeple ailenin okuma alışkanlığı kazandırma bakımından çocuğa örnek teşkil etmesi gerekmektedir. Çocuk, anne ve babasını kitap okurken görüp örnek almalıdır. Okuma denildiğinde, bir anlamlandırma süreci akla gelmektedir. Dilsel olarak sunulanları zihnimizde anlamlandırma eylemine “okuma” diyebiliriz. Yıldız (2013, s. 115) okumayı “Okuma etkinliği, yazıdaki duygu ve düşüncelerin kavranması, çözümlenmesi ve değerlendirilmesi gibi fizyolojik, zihinsel ve ruhsal yönleri bulunan karmaşık bir süreçtir.” biçiminde tanımlamaktadır. Yıldız, “Başta ilk okuma-yazma kitapları olmak üzere diğer okuma kitapları sayesinde okuma becerisine yönelik hedeflere rahatça ulaşılabileceğini tecrübeler göstermektedir. Bir anlamda, küçük birer edebî yapıt olan bu kitaplarla aynı zamanda metin yorumu ve metin inceleme çalışmaları da gayet uygun bir şekilde yapılabilmektedir. Burada önemli olan, seçilecek ilk okuma-yazma ve okuma kitaplarının, okumayı ve okunanı tartışmaya açacak metinleri bünyesinde barındıranlardan seçilmesidir. Çocuğu okumaya motive eden ilk adım bu kitapları kendi isteğiyle seçmesinden geçmektedir.” (2013, s. 118) ifadeleriyle çocuğu okumaya teşvik etmek bağlamında çocuğun okumak istediği kitabı kendi seçmesinin önemi üzerinde durulmaktadır. “Aile ve yakın çevrelerinin dışında çocuklar günümüzde sinema, radyo, televizyon vb. iletişim araçlarından görme, işitme yoluyla birçok bilgi, beceri ve tutum edinebilmektedirler. Ancak bunun çocuğun yetişmesi için yeterli olmadığı açıktır. İnsanlığın bilgi evrenine her gün birçok yeni bilgi eklenmektedir. Bundan dolayı, kişilerin yazılı kültürle daha sıkı bir iletişim kurmaya gereksinimleri vardır. Öte yandan, bilişim teknolojisinin sunduğu olanaklardan etkilice yararlanabilmek için kişilerin okul öncesi dönemden başlayarak kültürel birikim oluşturmaları gerekmektedir. Bunun da en geçer yolu okuma, yazılı ürünlerden amaca uygun biçimde yararlanmadır. Dolayısıyla, yeni öğrenme yaşantıları edinmede okumanın önemli bir işlevi olduğu söylenebilir.” (Sever, Kaya ve Aslan, 2006, s. 26). Günay (2017, s. 13), okuma eylemini “Okumak, alıcının metin

karşısında yaptığı düşünsel bir etkinliktir. Dar anlamda okuma, yazılı bir metnin şifresini çözme, grafiksel olarak kodlanmış bir bildirinin kodunu çözme demektir (bu biçimi ile okuma, grafiksel anlamda kodlama demek olan ‘yazma’nın karşıtıdır. Geniş anlamda ise okuma, yazınsal bir metni yorumlamak demektir. Okuma, temel olarak, belli bir metin dizgesini betimlemeyi amaçlar. Hangi yapıda, biçimde ya da durumda olursa olsun, kendi bağlamı ve tutarlılığı içindeki bir metinde, sözcüklerin ya da tümcelerin bir arada bulunmasıyla oluşan anlamı keşfetmek ve ortaya koymak için göstergeler dizgesini gözlemlemek; dizgeleri birbiriyle ilişkilendirerek sözcük anlamının ötesinde bir anlam bulmak, yani anlamlandırmak demektir.” olarak tanımlamaktadır.

Yapılandırmacı yaklaşıma göre okuma, bireyin hazır bulunuşluğuyla ilişkili olarak ön bilgilerle metnin bütünleştirildiği ve metnin çeşitli yönlerden anlamlandırıldığı bir süreçtir. Bu süreç; algısal ve bilişsel dinamiklerin etkin olduğu görme, seslendirme, anlama, zihinde yapılandırma gibi göz, ses ve beynimizin çeşitli işlemlerinden oluşmaktadır. Çizgi, harf ve sembollerin algılanmasıyla başlayan süreç, dikkatin yoğunlaştırılarak kelime ve cümlelerin anlamı bulmakla devam eder. Cümle ve paragraflardan ilgi duyulan, önemli görülen seçilir, bunlar sıralama, sınıflama, ilişkilendirme, sorgulama, analiz-sentez, değerlendirme gibi çeşitli zihinsel işlemlerden geçirilir. Bu şekilde metni anlamlandırma süreci çerçevesinde, işlenen bilgiler, okuyucunun ön bilgileriyle birleşir ve yeniden anlamlandırılır. Anlamlandırma sürecinde okuyucunun ilgisi, güdülenmesi, okuma amacı, becerileri ve genel kültürü okuma-anlamayı etkileyen faktörlerdir. Kısaca okuma, bireyin ön bilgileriyle metindeki bilgileri bütünleştirerek yeni anlamlar ürettiği aktif bir süreç olarak tanımlanabilir. Güneş, 2020, s. 127). Okumayla ilişkili olarak dikkate alınması gereken temel önermeleri de şöylece sıralamak mümkündür:

- “Okumak, yazıların anlamını araştırmaktır.
- Okumak sadece şifreyi çözmek değildir.
- Sesli okuma seslendirme değildir.
- Okumak, yazının anlamına gönüllü katkı yapmaktır.
- Okumak, kendini ve dünyayı sorgulamak demektir.
- Okumayı öğrenme ile öğrenmek için okuma karıştırılmamalıdır.” (Güneş, 2020, s. 128 - 129).

Çocuk kaç yaşında olursa olsun kahramanla özdeşlik kurar. Sever (2019, s. 76), özdeşlik kurmayla ilgili olarak “Okuduğu ya da dinlediği bir öykünün kahraman ya da

kahramanlarıyla kurduğu etkileşim, çocuğun yeni düşsel arkadaşlar edinmesini sağlar. Kendi gibi duyan, düşünen ve hareket eden ya da etmek isteyen başka çocukların da olduğunu ya da olabileceğini anlar. Güven duygusunu geliştirir. Kahramanlar aracılığıyla, insanların başından geçebilecek olayları tanır. Sorunlar karşısında takınacağı tavır ya da geliştirebileceği davranışlara ilişkin ipuçları edinir. İnsan ve toplum yaşamını anlamlı kılan erdemleri sezmeye başlar.” şeklinde değerlendirmeler yapar ve çocuk okurlar için pkuma ve ‘özdeşim kurma’nın önemine dikkat çeker. Güleç ve Geçgel, çocukların kahramanlarla özdeşim kurmasıyla ilgili olarak şu tespitlerde bulunur: “Çocuklar bütün karakterlerle aynı duygusal yakınlığı kurarlar. Milliyet, ırk ve ülke farklılıkları önemli değildir. Kahramanların problemleri, çektiği güçlükler, yaşadığı tecrübeler vb. çocuklara dünya hakkında yeni bilgiler kazandırabilir. Değişik şeyler ilgisini çekerken benzerlikler tecrübesini pekiştirmeye yardımcı olabilir.” (2015, s. 219). Özdeşim kurma, “okuma” süreçlerinde gerçekleşen başlıca eylemlerdendir. “Özdeşim özellikle çocukluk döneminde yakın çevreden birini ya da roman kahramanı, çizgi film/animasyon kahramanı gibi sanal kişileri rol model alma aşamasında önemlidir. Ancak özdeşim meselesi sadece çocukluk dönemi ile sınırlı kalmamakta, insan kurmaca dünyaya ait görsel ya da yazınsal tüm eserlerde, metnin dünyasına ancak o dünyanın kahramanı ile özdeşim kurarak girebilmektedir.” (Karataş, 2014, s. 68 - 69).

Edebî metinlerde, yazar-okur etkileşiminin en temel öğelerinden biri de çocukların öykündükleri kahraman(lar) ve onların taşıdıkları özelliklerdir. Kahramanların fiziksel, bilişsel, duyuşsal vb. özelliklerinin abartıya kaçılmadan iyi geliştirilmiş olması, kahramanların (özellikle de başkişilerin) eylemselliği, öyküdeki olaylara yön veren etkin kişiliği, aksiyoner kimliği, dinamik yapıdaki olaylar, çocukları kahramanla özdeşim kurmaya isteklendirir (Sever, 2019, s. 34). Çocuk okurlar, hangi yaş grubunda olursa olsun, okuduğu kitapların kahramanlarıyla özdeşleşir. Yazar bunu bilmek, kurmaca metin kahramanlarını yaratırken de bu özdeşleşme yönünü sürekli göz önünde bulundurmak ve çocukların kolay özdeşim kurabilecekleri olumlu ve gerçekçi karakterler yaratmak zorundadır. Özellikle küçük yaş grubuna hitap eden çocuk kitaplarında gereğinden fazla kahraman bulunmamalı, diğer kahramanlar bir ana kahraman çevresinde açık tanımlarla ve somut ilişkilerle ilgilendirilerek sunulmalıdır. Çünkü küçük çocuklar, kişiler ve olaylar arasındaki karmaşık yapıları anlayabilecek, karmaşık ilişkileri yorumlayacak düzeyde değildir (Yalçın ve Aytaç, 2014, s. 47). Yazarlar kahramanları seçerken çocuğun kahramanla özdeşlik kuracağına dikkat etmelidir. Bu sebeple gerçek ya da gerçeğe yakın kahramanlar çizilmelidir, kahramanların konuşmaları doğru ve doğal olmalıdır, kahramanlar problem

       olmalıdır ve   ocuk okuyucuya olumlu değerler aktarır nitelikte olmalıdır, olay örgüsü dâhilinde kahramanların davranışları çelişki içermemelidir.

  ocuk özneler (  ocuk kahramanlar),   ocuk okurları olumluya sevk etmelidir. Ancak gerçeklikten uzak bir biçimde idealize edilen kahramanlar da inandırıcılığını yitirmektedir. Konuyu Karataş, (2014, s. 60) “  ocuk edebiyatında da karakterle özdeşim kurma meselesi, hem sorunlu bir konu olarak çokça tartışılmakta hem de çocuğa evrensel, millî ve ahl  k   değerlerin aktarılmasında verimli bir araç olduğundan sıkça gündeme getirilmektedir. Çocuklar 3-6 yaş aralığında davranışlarının büyük bir bölümünü yakın ve uzak çevrelerindeki gerçek kişileri ya da film, animasyon, kitap gibi kurgusal yapıtlardaki kahramanları örnek alarak oluşturmaktadırlar. Bu durum ilerleyen yaşlarda da azalarak devam etmekte, ergenlik döneminde daha kritik bir dönemece girmektedir. Özellikle kurgusal karakterler sahip oldukları olağanüstü g   ler ve imrenilecek fiziksel özellikleriyle çocukların gözünde ideal rol modelleri oluşturmaktadırlar. Bu ‘her şeye sahip olan ve her şeyi yapabilen’ karakterler çocuğun gerçeklik algısını zedelemekte ve onların var olmayan, ulaşamayacakları, gerçek dışı karakterleri model almalarına neden olmaktadır. Bir de buna, son dönemlerde çocukları hedef tüketici kitlesi olarak gören şiddet, fantastik ve cinsellik örüntüleriyle dolu görsel ve yazılı ürünlerin de karakterleri eklenince durum daha da tehlikeli bir h  l almaktadır. Geçmişin aşırı didaktik, davranışlar açısından kusursuz, sloganc     ocuk karakterleri,   ocuk eğitimi açısından ne kadar verimsiz ise günümüzün fiziksel ve sosyal yönden aşırı idealize edilmiş, yorulmak bilmez   ocuk karakterleri de bir o kadar sakıncalıdır.” biçiminde açıklamaktadır.

  ocuk kahramanların cinsiyetlerine göre dengeli nicel dağılımı da son derece önemli bir mevzudur. Konuyla ilgili olarak Alabay (2020, s. 164) yaptığı araştırmada “36-72 aylık çocukların kahramanlarını ve bu kahramanların özelliklerini incelemek amacıyla yapılan bu çalışmada ilk bulgu, erkek çocuklarının tamamına yakınının hemcinsi kahramanları seçtiği gözlemlenirken, kız çocuklarının hem erkek hem de kadın kahramanlarını birbirine yakın oranlarda seçmiştir. Erkek çocuklarının tamamına yakınının erkek ve kız çocuklarının yarısından fazlasının erkek kahraman seçme nedenlerinden birisi ataerki toplumlarda kahraman kavramlarının erkeklere atfedilmesinden ve bu nedenle çocukların karşılaştıkları durumlarda kahramanların çoğunlukla erkek olmasından kaynaklı olduğu düşünülebilir.” şeklinde bir sonuca varmıştır. Bu bakımdan Türkçe ders kitabına seçilen metinlerde de   ocuk öznelerin cinsiyet bakımından dengeli bir şekilde yerleştirilmiş olmasına, kız ve erkek çocukların dünyalarının gerçekçi bir biçimde sunulmasına dikkat edilmelidir.

Çocuk edebiyatındaki hikâye edici metinlerde yan kahramanlar ile başkahramanların ilişkisi ve yakınlığı anlaşılır olmalıdır. Bu bağlamda Sever (2019, s. 76), başkahraman ve yan kahraman olgularını ve birbirleriyle olan ilişkilerini şu şekilde açıklamaktadır: “Çocuk ve yetişkin edebiyatında, olay kurgusunda yer alan kahramanlar farklı işlevler üstlenirler. Bir olay ya da durum içindeki konumlarına göre de ‘başkişi’ (kahraman), ‘yan kişi’ (roman ya da öykü kişisi) olarak adlandırılırlar. Yapıtlarda, olayı sürükleyen, yaşayan en önemli kişiye ya da anlatılanlarla doğrudan ilgili olan, anlatımı yönlendiren kişiye ‘başkişi’, ‘temel kişi’ ya da ‘kahraman’ denir. Bu kişiler, okura yapıtta birçok özelliği ile tanıtılır. Olaylar, onun çevresinde döner. Yan kişiler (ikinci, üçüncü derecede kişiler; arka plandaki kahramanlar), anlatılanlarla dolaylı ilgisi olan kahramanlardır”. Bu bakımdan ister birinci, ister ikinci ya da üçüncü dereceden olsun, Türkçe eğitiminde çocuk öznelerin yer aldığı metinleri kullanmak, çocuk okurlarda okuma zevki uyandırmak ve onlara okuma alışkanlığı kazandırmak bakımından da önemli yollardan biridir.

2. BULGULAR VE TARTIŞMA

2.1. 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda Doğrudan ya da Dolaylı Biçimde Kişileri/Kahramanları (Çocuk Özneleri) Odağa Alan Kazanımlar

2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda, hikâye edici metinlerle ilişkili olarak, doğrudan ya da dolaylı biçimde “kişileri/kahramanları (çocuk özneleri)” odağa alan kazanımları şöylece sıralamak mümkündür:

Tablo 2. Türkçe Öğretim Programı'nda doğrudan ya da dolaylı biçimde kişileri/kahramanları (çocuk özneleri) odağa alan kazanımlar (MEB, 2018, s. 35-59).

	DİNLEME/İZLEME	KONUŞMA	OKUMA	YAZMA
5.SINIF	T.5.1.1. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen olayların gelişimi ve sonucu hakkında tahminde bulunur. T.5.1.4. Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder. T.5.1.6. Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir. T.5.1.8. Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır. T.5.1.11. Dinledikleri/izledikleri ile ilgili görüşlerini bildirir.		T.5.3.2. Metni türün özelliklerine uygun biçimde okur. T.5.3.12. Metin türlerini ayırt eder. T.5.3.14. Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler. T.5.3.16. Metindeki hikâye unsurlarını belirler. T.5.3.15. Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir. T.5.3.17. Metni yorumlar. T.5.3.19. Metinle ilgili sorulara cevap verir. T.5.3.21. Görsellerden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder. T.5.3.27. Metinler arasında karşılaştırma yapar. T.5.3.31. Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur.	T.5.4.3. Hikâye edici metin yazar.
6.SINIF	T.6.1.1. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen olayların gelişimi ve		T.6.3.2. Metni türün özelliklerine uygun biçimde okur.	T.6.4.3. Hikâye edici metin yazar.

	sonucu hakkında tahminde bulunur. T.6.1.4. Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir. T.6.1.6. Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder. T.6.1.8. Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır. T.6.1.11. Dinledikleri/izledikleri ile ilgili görüşlerini bildirir.		T.6.3.15. Görselden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder. T.6.3.17. Metinle ilgili soruları cevaplar. T.6.3.20. Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler. T.6.3.22. Metindeki hikâye unsurlarını belirler. T.6.3.23. Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir. T.6.3.25. Metinler arasında karşılaştırma yapar. T.6.3.26. Metin türlerini ayırt eder. T.6.3.29. Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur.	
7.SINIF	T.7.1.1. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen olayların gelişimi ve sonucu hakkında tahminde bulunur. T.7.1.4. Dinledikleri/izlediklerine yönelik soruları cevaplar. T.7.1.6. Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu belirler. T.7.1.8. Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır. T.7.1.11. Dinledikleri/izledikleri ile ilgili görüşlerini bildirir.		T.7.3.2. Metni türün özelliklerine uygun biçimde okur. T.7.3.14. Görsellerden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder. T.7.3.17. Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler. T.7.3.18. Metindeki yardımcı fikirleri belirler. T.7.3.19. Metinle ilgili soruları cevaplar. T.7.3.21. Metindeki hikâye unsurlarını belirler. T.7.3.24. Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir. T.7.3.25. Metinler arasında karşılaştırma yapar.	T.7.4.3. Hikâye edici metin yazar. T.7.4.8. Yazılarında anlatım biçimlerini kullanır.

			T.7.3.28. Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur. T.7.3.29. Metin türlerini ayırt eder. T.7.3.36. Metindeki anlatım biçimlerini belirler.	
8.SINIF	T.8.1.1. Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen olayların gelişimi ve sonucu hakkında tahminde bulunur. T.8.1.4. Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir. T.8.1.6. Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder. T.8.1.8. Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır. T.8.1.10. Dinledikleriyle/izledikleriyle ilgili görüşlerini bildirir.		T.8.3.2. Metni türün özelliklerine uygun biçimde okur. T.8.3.11. Metindeki anlatım biçimlerini belirler. T.8.3.12. Görsel ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder. T.8.3.14. Metinle ilgili soruları cevaplar. T.8.3.17. Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler. T.8.3.18. Metindeki yardımcı fikirleri belirler. T.8.3.20. Okuduğu metinlerdeki hikâye unsurlarını belirler. T.8.3.21. Metnin içeriğini yorumlar. T.8.3.22. Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir. T.8.3.23. Metinler arasında karşılaştırma yapar. T.8.3.25. Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur. T.8.3.26. Metin türlerini ayırt eder.	T.8.4.3. Hikâye edici metin yazar. T.8.4.9. Yazılarında anlatım biçimlerini kullanır.

2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki kazanımlar hikâye edici metin seçimi, kahramanlar, metinlerin içerikleri, hikâye unsurları vb. ögeler bağlamında incelendiğinde Tablo 2'de bulunan kazanımlarla karşılaşmaktayız. Bu kazanımların öğrenme alanlarına

göre dağılımı da yukarıdaki tabloda verilmiştir. Öğretim Programında “dinleme/izleme” öğrenme alanındaki “Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen olayların gelişimi ve sonucu hakkında tahminde bulunur.”, “Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.”, “Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder.”, “Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.”, “Dinledikleri/izledikleri ile ilgili görüşlerini bildirir.” kazanımları; dinleme/izleme metinlerinin içeriklerinde “kişiler”le/”kahramanlar”la, dolayısıyla da “çocuk özne”lerle doğrudan veya dolaylı olarak bağlantılıdır. “Metin” denildiğinde akla sadece yazılı olan metinler gelmemelidir. Görsel ya da işitsel olarak sunulan, karşı tarafa duygu, düşünce, mesaj aktarmaya çalışan, bağlamı olan her şey metindir. Öğrenci, dinleme/izleme metinlerindeki olayların gelişimi ve sonucu hakkında tahminde bulunduğunda, dinlediklerine/izlediklerine yönelik sorulara cevap verdiğinde, dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu belirlediğinde, metinle ilgili görüşlerini bildirdiğinde; metnin içeriğiyle ilgili bilişsel ve duysal süreçler yaşamış ve analizler yapmış olmaktadır.

2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda “konuşma” öğrenme alanında bulunan kazanımlar; metinden yola çıkılarak hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma, konuşma stratejilerini uygulama, konuşmalarında beden dilini etkili kullanma, kelimeleri anlamlarına uygun kullanma, konuşmalarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanmaya yöneliktir. Bu bakımdan “konuşma” öğrenme alanına ait kazanımlar, doğrudan çalışmanın çerçevesini oluşturan “çocuk özneler” ile ilişkili bulunmadığından bu kazanımlara Tablo 2’de yer verilmemiştir.

2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda “okuma” öğrenme alanındaki kazanımlar ise daha çok metnin içeriğini yorumlamaya ve metnin unsurlarını belirlemeye yöneliktir. “Metni türün özelliklerine uygun biçimde okur.” kazanımında şiir türünden metinleri (coşkuya dayalı metinler) ve hikâye edici metinleri okurken öğrencinin okuyuşunu türlerin özelliklerine uygun biçimde ayarlaması gerektiği vurgulanmaktadır. “Metindeki anlatım biçimlerini belirler.”, “Görsel ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.”, “Metinle ilgili soruları cevaplar.”, “Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.”, “Metindeki yardımcı fikirleri belirler.”, “Metnin içeriğini yorumlar.”, “Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir.”, “Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur.” kazanımları ise; doğrudan metnin içeriğini yorumlamaya, metnin yapı, içerik, dil ve anlatım öğelerini analiz etmeye yöneliktir. “Okuduğu metinlerdeki hikâye unsurlarını belirler.” kazanımı doğrudan metnin kahramanlarına, çocuk öznelerine yöneliktir. “Kişi, olay, yer, zaman anlatıcı/bakış açısı” hikâye unsurlarıdır ve hikâyenin unsurlarını belirleyen öğrenci,

kahramanlarl ilişkili sorular/yönergeler/etkinlikler üzerinden aynı zamanda çocuk özneleri de belirlemiş olacaktır. “Metin türlerini ayırt eder.” kazanımında hikâye, roman, masal, fabl, şiir vb. türlerin türe özgü unsurlar üzerinden öğrenciler tarafından ayırt edilmesi beklenmektedir. Çalışmamızda da metin türlerinden “hikâye edici metinler” üzerinde durulmaktadır.

2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda “yazma” öğrenme alanındaki kazanımlar; metin türlerini ayırt edebilen öğrencilerin bu türlerin özelliklerine uygun olarak metin yazabilmelerini odağa almaktadır. “Hikâye edici metin yazar.” kazanımının açıklaması olarak “Öğrencilerin anlatımın türü ve konusuna göre gerçekçi veya hayalî öğeleri tasarımları, uyumlu bir zaman ve mekân kurgusu yapmaları, serim, düğüm ve çözüm bölümlerine yer vermeleri sağlanır. Öğrenciler yazım kılavuzundan yararlanmaya, günlük hayattan örnekler vermeye yönlendirilir.” (MEB, 2019 s. 50) şeklindeki ifadeler yer verilmektedir. “Yazma” öğrenme alanında verilen “Şiir yazar.”, “Bilgilendirici metin yazar.”, “Yazma stratejilerini uygular.”, “Büyük harfleri ve noktalama işaretlerini uygun yerlerde kullanır.”, “Yazılarını zenginleştirmek için atasözleri, deyimler ve özdeyişler kullanır.”, “Yazdıklarını düzenler.”, “Yazdıklarını paylaşır.”, “Yazdıklarında yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.”, “Kısa metinler yazar.”, “Yazdıklarının içeriğine uygun başlık belirler.”, “Yazılarında uygun geçiş ve bağlantı ifadelerini kullanır.” vb. kazanımlar doğrudan çalışmamızın kapsamıyla ilişkili bulunmadığından Tablo 2’de yer almamaktadır. Çalışmamızda özellikle yaratıcı yama bağlamında öğrencilerin süreç ve ürün odaklı olarak hikâye edici metinler yazmaları, dolayısıyla da yazdıklarında “çocuk özneler (çocuk kahramanlara)” yer vermeleri odağa alınmıştır.

Bu çalışmada, kişiler odaklı bakıldığı için doğrudan veya dolaylı olarak hikâye edici metinlerdeki “kişi” unsurunu ilgilendirmeyen kazanımlar Tablo 2’de verilmemiştir. Öğrencilerin bilişsel düşüncelerini doğrudan “kişi” unsuruna yönlendiren kazanımlar verilmiştir. Çalışmanın çerçevesi içinde doğrudan “çocuk özne”ye yönelinmiştir. Çocuk özneler de “Metindeki hikâye unsurlarını belirler.” gibi kazanımlarla doğrudan ilişkilidir.

Hikâye edici metinlerde “ana fikir” çoğu zaman kişilerin tutum, eylem, söz ve davranışları üzerinden okuyucuya geçmektedir. Bu sebeple “Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.” kazanımı da çalışmanın amacıyla dolaylı olarak ilgilidir.

Çalışmamızda çocuk öznelerin problem çözme becerileri son derece önemli bulunmaktadır. Bu sebeple “Metinde ele alınan sorunlara farklı çözümler üretir.” kazanımı,

öğrencilerin problem çözme becerisine yöneliktir ve kurmaca metin kişilerinin problem çözme becerisini de içerdiğinden konumuzla doğrudan ilişkilidir.

Metinlerde bulunan görseller, metnin içeriğini tahmin etmede çağrışım yaptırması bağlamında son derece önemlidir. Çocuk öznelerin yer aldığı hikâye edici metinlerde bulunan görseller çocuk öznelerle doğrudan bağlantılıdır. Metinle ilgili olarak kullanılan görsellerde metni temsil eden kişi/kahraman görselleri de görsel metin ile yazılı metin arasındaki bağlantı bakımından önemli bir işlevi yerine getirir. Bu bakımdan “okuma” öğrenme alanında bulunan “Görsellerden ve başlıktan hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.” kazanımına Tablo 2’de yer verilmiştir.

Öğrencilerin hem okudukları metinlerdeki kahramanlar bağlamında karşılaştırma yapabilmeleri hem de metin türleri bağlamında mukayaseye gidebilmeleri bilişsel gelişimleri açısından, okuduklarını anlamlandırmada son derece önemlidir. Bu sebeple, çalışmamızda “Metinler arasında karşılaştırma yapar.” kazanımı da “çocuk özneler”le ilişkili kazanım olarak değerlendirilmiştir.

Kendi yaş grubundaki çocuk özneye özdeşim kurarak hayata yönelik çıkarımlar yapacak olan öğrenci için “Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur.” kazanımı çalışmamızla doğrudan bağlantılı bulunmuştur.

Çalışmamızda, hikâye edici metinler ele alınmaktadır. Bu sebeple Tablo 2’de “Metin türün özelliklerine uygun biçimde okur.”, “Metin türlerini ayırt eder.” kazanımlarına da yer verilmiştir.

“Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.” kazanımı ele alındığında metni canlandıran öğrencilerin, canlandırma sürecinde kahramanların yerine geçecek olması ve doğrudan özdeşim kurması söz konusu olacağından bu kazanım da “çocuk özneler”le ilişkili bir kazanım olarak değerlendirilmiştir.

Çalışmada metne yönelik tanımlama, yorumlama, analiz etme, değerlendirme esaslı sorular da “çocuk özneler”le ilişkili kazanımlar bağlamında ele alınmıştır. “Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.” kazanımına da (çocuk öznelere yönelik sorular da sorulacağından) bu sebeple tabloda yer verilmektedir.

Okuma öğrenme alanında bulunan; “Noktalama işaretlerine dikkat ederek sesli ve sessiz okur.”, “Okuma stratejilerini kullanır.”, “Bağlamdan yararlanarak bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını tahmin eder.”, “Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler.”, “Okuduklarını özetler.”, “Metni yorumlar.”, “Metinle ilgili sorular sorar.”, “Metnin konusunu belirler.”, “Metinde önemli noktaların vurgulanış biçimlerini kavrar.”, “Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan katkısını

değerlendirir.” kazanımları da öğrenciyi metni anlamlandırma sürecine iter niteliktedir. Ancak doğrudan doğruya çalışmanın bağlamını oluşturan “çocuk özneler” ile ilgili olmadığından bu kazanımlara Tablo 2’de yer verilmemiştir.

Bu bağlamda, Tablo 2’de “dinleme/izleme, konuşma, okuma, yazma” öğrenme alanlarında hikâye edici metinlerde “kahraman” unsuruyla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkili kazanımlar verilmektedir. Öğrenme alanlarına göre konuyla ilgili kazanımların dağılımı incelendiğinde 5. sınıf “dinleme/izleme” öğrenme alanında 5 kazanım, “okuma” öğrenme alanında 10 kazanım, “yazma” öğrenme alanında 1 kazanım bulunduğu gözlenmektedir. 6. sınıf “dinleme/izleme” öğrenme alanında 5 kazanım, “okuma” öğrenme alanında 9 kazanım, “yazma” öğrenme alanında ise 1 kazanım bulunmaktadır. 7. sınıf “dinleme/izleme” öğrenme alanında 5 kazanım, “okuma” öğrenme alanında 11 kazanım, “yazma” öğrenme alanında 2 kazanım yer almaktadır. 8. sınıf kazanımları incelendiğinde ise “dinleme/izleme” alanında 5 kazanım, “okuma” alanında 12 kazanım, “yazma” alanında ise 2 kazanım yer almaktadır.

Türkçe eğitiminde “dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma” öğrenme alanları bütünlüktür, birbirlerinden bağımsız düşünülemez. Bu çalışmanın çerçevesini “çocuk özneler (çocuk kahraman)”lar oluşturmaktadır. Kazanımlara hikâye edici metinlerdeki çocuk kahramanlar odaklı baktığımızda “okuma” öğrenme alanının ön plana çıktığı görülmektedir. “Konuşma” öğrenme alanında ise öğrencinin, okuduklarına yönelik çıkarımlar yaparak konuşma becerisini geliştirmesi amaçlanmaktadır. “Konuşma” öğrenme alanına ait kazanımların bu çalışmanın konusuyla doğrudan ilişkili olmadığı gözlenmektedir. “Okuma” öğrenme alanı, çalışmamızla doğrudan ilişkili bulunmaktadır. Türkçe Dersi Öğretim Programı kazanımları doğrultusunda öğrenciler, okudukları hikâye edici metinlerdeki hikâye unsurlarını belirleyecek, çocuk kahramanlar ile özdeşim kuracak, okuduklarını anlamlandırarak okuduklarına yönelik çıkarımlarda bulunacak, metni analiz edecek, metnin içerik, yapı, dil ve anlatım unsurlarına dair çözümlemelere gidecek ve problem çözme becerisini aktif hâle getirecektir. Bu da “okuma/anlama” öğrenme alanının önemini vurgular niteliktedir. Karatay, “okuma” öğrenme alanının önemini şöyle anlatır: “Bilgiye ulaşmanın, onu sürekli güncellemenin en kolay ve ekonomik yollarından biri okumadır. Okuma; yazılı olan bir metni, bilinen yazı karakterlerini sesli veya sessiz çözmenin ötesinde, metnin içindeki duygu, düşünce ve iletileri kavramaktır. Herhangi bir metni okuma sonucunda, zihinde onunla ilgili bir anlamın gerçekleşmesi beklenir. Bunun eğitimi de okullarda verilmekte ve temel eğitim sürecinden geçmiş bir bireyden ana dilini eksiksiz kullanma, okuduğunu ve dinlediğini anlama, duygu ve düşüncelerini sözlü ve yazılı

olarak doğru anlatabilme yeteneğini kazanmış olması beklenir. Okullarda öğrencilere kazandırılmaya çalışılan temel becerilerin başında okuma ve yazma gelmektedir. İlköğretimin birinci basamağında okuma becerisinin geliştirilmesi çalışmalarının temel önceliği devinışsellik kazanmasına dayanır. Okuma eğitimi etkinliklerinde, okunan metni bütün yönleriyle kavra(t)ma çalışmalarından çok işlek, hızlı okuma ve doğru okuma etkinlikleri daha ön plandadır. Bilgilenme sürecinin daha yoğun olduğu ilköğretim ikinci kademedan itibaren, buna öğrenmenin disiplinlere ayrıldığı 4 ve 5. sınıflar da dâhil edilebilir, okuma eğitimi çalışmaları temel okuryazarlık becerisini geliştiren sesli okuma etkinliklerinden çok okuduğunu kavrama, okuduğu metinden bilgi edinme, öğrenme sürecine yönelik okuma becerisini geliştirme etkinliklerine dönüşmektedir. Okul dönemi öğrenmelerinin büyük bir bölümü basılı metinlere, kitaplara ve okuma becerisine dayandığı düşünülürse iyi geliştirilmiş bir okuduğunu kavrama becerisinin bu süreçte ne kadar önemli olduğu daha kolay anlaşılacaktır. Ayrıca eğitim sürecinin her aşamasında öğrencilerin akademik yeterliliklerini belirlemek için yapılan sınavlar, daha çok okuduğunu anlama becerisine dayanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında 4 ve 5. sınıflardan itibaren Türkçe derslerinde yapılan okuma eğitimi çalışmalarının temel amacı okuduğunu iyi kavrayan bireyler yetiştirmektir.” (2018, s. V).

Bu bağlamda, ortaokul (5-8. sınıflar) Türkçe derslerinde hikâye edici metinlerin kullanılması ve çeşitli sorular/yönergeler/etkinlikler üzerinden öğrencilerin tanımlama, yorumlama, anlamlandırma, analiz etme, değerlendirme vb. süreçlere dahil edilmesi önemlidir. Hikâye edici metinlerde çocuk öznelerine yer verilmesi, öğrencilerin metinle daha ilgili olmasını sağlayacak, onları okumaya daha çok motive edecek, okuma zevki uyandırma ve okuma alışkanlığı kazandırma bakımından da etkili olacaktır.

2.2. 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda Hikâye Edici Metinler

2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda hangi sınıf seviyesinde hangi metin türlerine yer verileceğiyle ilgili bilgiendirme/yönşendirme söz konusudur. Bu çerçevede ortaokul (5-8. sınıflar) Türkçe derslerinde, hangi sınıf seviyesinde hangi tür hikâye edici metinlere yer verileceğine dair tablo aşağıda dikkate sunulmaktadır:

Tablo 3. Türkçe Öğretim Programı’nda hikâye edici metinler (MEB, 2018, s. 17).

Hikâye Edici Metinler	5.SINIF	6.SINIF	7.SINIF	8.SINIF
Çizgi Roman	+	+	+	+
Fabl	+	+	+	+
Hikâye	+	+	+	+
Karikatür	+	+	+	+
Masal/Efsane/Destan	+	+	+	+
Mizahî Fıkra	+	+	+	+
Roman	+	+	+	+
Tiyatro	+	+	+	+

2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı incelendiğinde 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında hikâye edici metinlerden çizgi roman, fabl, hikâye, karikatür, masal, efsane, destan, mizahî fıkra, roman, tiyatro gibi türlere yer verildiği görülmektedir. Bilgilendirici metin türleri olarak da anı, biyografi, otobiyografi, blog, dilekçe, efemera ve broşür, e-posta, günlük, haber metni, kartpostal, kılavuz, gezi yazısı, makale, fıkra, söyleşi, deneme, mektup, özlü sözler, sosyal medya mesajları gibi türlere yer verilmektedir. Programda “anı” türünün bilgilendirici metin kapsamına alındığı görülmektedir. Anı türü, tarihe kaynaklık etmek gibi işlevleri bakımından bilgilendirici metin kapsamında değerlendirilebileceği gibi, öyküleyici anlatım biçiminin kullanılması bakımından hikâye edici metin sınıfında da düşünülebilmektedir. Bu sebeple çalışmada, “anı” türü hikâye edici metin olarak değerlendirilmiştir. Dil öğretiminde metinsel çeşitlilik son derece önemli bir husustur. Metinsel çeşitlilikten kastedilen hedef kitleye uygunluğu da içine alan bir olgudur. Sunulan şiir, hikâye, masal vb. metinlerin hedef kitleyi göz önünde bulundurularak seçilmesi önemlidir. Tablo 3’te bulunan metin türlerinin dışında alt metin türleri de metinsel çeşitlilik bakımından gereklidir. Metin seçimi yapılırken farklı metin türlerinden yararlanılarak çeşitliliğin sağlanması ve öğrencilerin yaş gruplarının dikkate alınması önemlidir. Örneğin; manzum hikâye ve şiir hikâye türünden metinleri de “hikâye edici metin” olarak değerlendirmeli ve Türkçe ders kitaplarında yer verilmelidir. Ayrıca “hikâye/öykü” türünün bir alt türü olarak değerlendirebileceğimiz “küçürek öykü” türünden metinlerde Türkçe der kitaplarında kullanılmalıdır. Metin türü çeşitliliği, çocukların çok farklı kurmaca metin kahramanlarıyla karşılaşması ve bu kahramanlar üzerinden zengin bir duygu, düşünce ve hayal dünyası edinmesi bakımından önemlidir.

2.3. Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Hikâye Edici Metinler

2.3.1. Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında toplam metin ve hikâye edici metin sayısı

Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında toplam metin ve hikâye edici metin sayısı aşağıdaki tabloda dikkate sunulmuştur:

Tablo 4. Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında toplam metin ve hikâye edici metin sayısı (MEB, 2019a).

	5.SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA KULLANILAN TOPLAM METİN SAYISI	5. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA HİKÂYE EDİCİ METİNLER	5. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA KULLANILAN HİKÂYE EDİCİ METİNLERİN SAYISI
5.SINIF	Toplam 40 metin	1.TEMA: BİREY VE TOPLUM - İlk Ders (Dinleme/İzleme Metni) - Çocuk ve Baloncu (Serbest Okuma Metni)	5. sınıf Türkçe ders kitabında toplam 21 hikâye edici metin vardır.
		2.TEMA: MİLLÎ MÜCADELE VE ATATÜRK - Dumlupınar Savaşı 6 Mart 1915 Gecesi - Bir Temmuz Gecesi (Dinleme/İzleme Metni) - Şahin Bey (Serbest Okuma Metni)	
		3.TEMA: DOĞA VE EVREN - Bu Nehir Bizim - Deprem	
		4.TEMA: MİLLÎ KÜLTÜRÜMÜZ - Vatan Yahut Silistre - Boğaç Han - Geyik Ana (Serbest Okuma Metni)	
		5.TEMA: VATANDAŞLIK - Çocuk Bahçesindeki Bekçi - Özgürlük	

		• Çiftçi ile Çocukları (Serbest Okuma Metni)	
		6.TEMA: SAĞLIK VE SPOR • Karagöz Kibarlık Öğreniyor • Çitlembik • Tavşan ile Kaplumbağa (Dinleme/İzleme Metni)	
		7.TEMA: ERDEMLER • İyiliğin Değerini Bilen Kim? • Yaşama Sevinci • Bir Bardak Sütün Hatırı (Serbest Okuma Metni)	
		8.TEMA: BİLİM VE TEKNOLOJİ • Pastör (Serbest Okuma Metni)	

2020 – 2021 eğitim-öğretim yılı Türkçe ders kitaplarında 5, 6, 7 ve 8. sınıf seviyelerinin her birinde toplam 40 metin bulunmaktadır. Bu metinler tür olarak; hikâye edici metinler, bilgilendirici metinler, şiirler olarak sınıflandırılabilir. Tablo 4, 5, 6 ve 7’de sınıf seviyelerine göre hikâye edici metin türü kapsamına girebilecek olan metinlerin isimleri verilmektedir.

Tablo 4’te belirtildiği üzere 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki 21 metin, hikâye edici metin olarak değerlendirilebilmektedir. Bunlardan “İlk Ders, Çocuk ve Baloncu, Bir Temmuz Gecesi, Bu Nehir Bizim, Deprem, Boğaç Han, Geyik Ana, Çocuk Bahçesindeki Bekçi, Çitlembik, Yaşama Sevinci, Bir Bardak Sütün Hatırı, Pastör” adlı metinlerin kahramanları “çocuk özne”dir. “Çocuk ve Baloncu, Bir Temmuz Gecesi, Bu Nehir Bizim, Deprem, Boğaç Han, Çocuk Bahçesindeki Bekçi, Çitlembik, Yaşama Sevinci, Bir Bardak Sütün Hatırı” metinlerinde baş kahraman “çocuk özne”dir. “Bir Temmuz Gecesi, Deprem, Çocuk Bahçesindeki Bekçi, Çitlembik” adlı metinlerde ise “çocuk özne” kahraman anlatıcı rolünü üstlenmiştir.

2.3.2. Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında toplam metin ve hikâye edici metin sayısı

Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında toplam metin ve hikâye edici metin sayısı aşağıdaki tabloda dikkate sunulmuştur:

Tablo 5. Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında toplam metin ve hikâye edici metin sayısı (MEB, 2019b).

	6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA KULLANILAN TOPLAM METİN SAYISI	6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA HİKÂYE EDİCİ METİNLER	6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA KULLANILAN HİKÂYE EDİCİ METİNLERİN SAYISI
6.SINIF	Toplam 40 metin	1. TEMA: OKUMA KÜLTÜRÜ - Bu da Benim Öyküm (Anı) - Canım Kitaplığım (Hikâye) - Heykeli Dikilen Eşek (Anı) - Cephane Sandığında Kitap (Serbest Okuma Metni)	6. sınıf Türkçe kitabında toplam 15 hikâye edici metin vardır.
		2. TEMA: MİLLÎ MÜCADELE VE ATATÜRK - Türk Askerinin Cesareti (Anı) - Yaşlı Nine (Anı) 120 (Dinleme/İzleme Metni)	
		4. TEMA: ERDEMLER - Vermek Çoğalmaktır (Hikâye) - Gümüş Kanat (Hikâye) - Balıkçıl (Dinleme/İzleme Metni) - Sır Tutamayan At Bakıcısı (Serbest Okuma Metni)	
		8. TEMA: BİREY VE TOPLUM - Evet Efendim (Tiyatro) - Sen de Bir İyilik Yap (Hikâye) - Hacettepe (Dinleme Metni) - Sevgi Filozofu Yunus Emre (Serbest Okuma Metni)	

Tablo 5’te dikkate sunulduğu üzere 6. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan 15 metin, hikâye edici metin türündedir. “Bu da Benim Öyküm, Canım Kitaplığım, Vermek Çoğalmaktır, Gümüş Kanat, Sen de Bir İyilik Yap” adlı metinlerde çocuk özneler yer verilmiştir. “Bu da Benim Öyküm, Canım Kitaplığım, Vermek Çoğalmaktır, Gümüş Kanat”

metinlerindeki çocuk özneler başkahraman olarak sunulmaktadır. “Canım Kitaplığım” metninde ise kahraman anlatıcı “çocuk özne”dir.

2.3.3. Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında toplam metin ve hikâye edici metin sayısı

Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında toplam metin ve hikâye edici metin sayısı aşağıdaki tabloda dikkate sunulmuştur:

Tablo 6. Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında toplam metin ve hikâye edici metin sayısı (MEB, 2019c).

	7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA KULLANILAN TOPLAM METİN SAYISI	7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA HİKÂYE EDİCİ METİNLER	7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA KULLANILAN HİKÂYE EDİCİ METİNLERİN SAYISI
7. SINIF	Toplam 40 metin	1. TEMA: DUYGULAR - Ana İşsiz Kalınca (Hikâye) - Karadut (Dinleme/İzleme Metni) 2. TEMA: MİLLÎ MÜCADELE VE ATATÜRK - Mürefetli Kadınlar ve Emin Astsubay (Anı) - Sığırtmaç Mustafa’nın Öyküsü (Anı) - Penceresi Sonsuzluğa Açılan Oda (Dinleme/İzleme Metni) - Gün Doğacak (Serbest Okuma Metni) 3. TEMA: OKUMA KÜLTÜRÜ - Hayat O Gün Çok Güzeldi (Serbest Okuma Metni) 4. TEMA: ERDEMLER - Kaplumbağayla İki Ördek (Fabl) - Kızgın Bir Lira (Anı) - Akıllı Evlat (Dinleme/İzleme Metni)	7. sınıf Türkçe kitabında toplam 23 hikâye edici metin vardır.

		Bir Adam, Bir Köy, Bir Orman (Serbest Okuma Metni)	
		5. TEMA: KİŞİSEL GELİŞİM - Adını Göklere Yazdıran Çocuk (Biyografi) “A” Harfi (Otobiyografik Roman) - Mesele Kuyumcuyu Bulmakta (Dinleme/İzleme Metni) - Çok Geç Diye Bir Zaman (Serbest Okuma Metni)	
		6. TEMA: MİLLÎ KÜLTÜRÜMÜZ - Yusufçuk (Efsane) - Mevlana Celaleddin-i Rumi (Dinleme/İzleme Metni) - Nasreddin Hoca Hikâyeleri (Serbest Okuma Metni)	
		7. TEMA: SAĞLIK VE SPOR - Futbolcu Olmaya Karar Vermişim (Anı) - Broşür (Dinleme/İzleme Metni) - Bilim İnsanı Öyküleri (Serbest Okuma Metni)	
		8. TEMA: SANAT - Âşık Veysel Şatıroğlu (Biyografi) - Ağaçtan Oyma Su Taşı (Anı)	

Tablo 6’da belirtildiği üzere 7. sınıf Türkçe ders kitabında, diğer sınıf seviyelerinde olduğu gibi 40 metin bulunmaktadır. Bu metinlerden 23 tanesi hikâye edici metin türündedir. “Ana İşsiz Kalınca, Karadut, Sığırtmaç Mustafa’nın Öyküsü, Hayat O Gün Çok Güzeldi, Kızgın Bir Lira, Akıllı Evlat, Adını Göklere Yazdıran Çocuk, ‘A’ Harfi, Yusufçuk, Mevlana Celaleddin-i Rumi, Futbolcu Olmaya Karar Vermişim, Broşür, Bilim İnsanı Öyküleri, Aşık Veysel Şatıroğlu, Ağaçtan Oyma Su taşı” adlı metinlerde kahraman olarak çocuk özneler bulunmaktadır. “Adını Göklere Yazdıran Çocuk, ‘A’ Harfi, Mevlana Celaleddin-i Rumi, Aşık Veysel Şatıroğlu” metinleri biyografi/otobiyografi türündedir. 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda biyografi/otobiyografi türündeki metinler bilgilendirici metin sınıfı içerisinde alınmaktadır ancak çalışmada, bu metinlerde “öyküleyici anlatım biçimi” söz

konusu olduğundan hikâye edici olarak değerlendirilmiştir. “Ana İşsiz Kalınca, Karadut, Sığırtmaç Mustafa’nın Öyküsü, Hayat O Gün Çok Güzeldi, Kızgın Bir Lira, Akıllı Evlat, Adını Göklere Yazdıran Çocuk, Yusufçuk, Mevlana Celaladdin-i Rumi, Futbolcu Olmaya Karar Vermiştim, Aşık Veysel Şatıroğlu, Ağaçtan Oyma Su Tası” metinlerinde başkahramanlar “çocuk özne”lerdir.

2.3.4. Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında toplam metin ve hikâye edici metin sayısı

Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında toplam metin ve hikâye edici metin sayısı aşağıdaki tabloda dikkate sunulmuştur:

Tablo 7. Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında toplam metin ve hikâye edici metin sayısı (MEB, 2019d).

	8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA KULLANILAN TOPLAM METİN SAYISI	8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA HİKÂYE EDİCİ METİNLER	8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA KULLANILAN HİKÂYE EDİCİ METİNLERİN SAYISI
8.SINIF	Toplam 40 metin	1. TEMA: ERDEMLER - Kaşığı (Hikâye) - Kedi ile Fare (Dinleme/İzleme Metni) - Ayaz’ın Definesi (Serbest Okuma Metni)	8. sınıf Türkçe kitabında toplam 20 hikâye edici metin vardır.
		2.TEMA: MİLLÎ MÜCADELE VE ATATÜRK - Bayrağımızın Altında (Hikâye) - Kınalı Ali’nin Mektubu (Hikâye) - Atatürk’ü Gördüm (Dinleme/İzleme Metni)	
		3.TEMA: BİLİM VE TEKNOLOJİ - Simit ve Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri (Çizgi Roman) - Uzay Giysileri (Dinleme/İzleme Metni)	
		4.TEMA: BİREY VE TOPLUM Portakal (Anı)	

		- Karanlığın Rengi Beyaz (Dinleme/İzleme Metni) - Masal Ağacı (Serbest Okuma Metni)	
		5.TEMA: ZAMAN VE MEKÂN Robinson Crusoe (Dinleme/İzleme Metni)	
		6.TEMA: MİLLÎ KÜLTÜRÜMÜZ - Göç Destanı (Destan) - Kız Kulesi (Dinleme/İzleme Metni) - Karagöz (Serbest Okuma Metni)	
		7. TEMA: DOĞA VE EVREN - Yılkı Atı (Roman) - Gündüzünü Kaybeden Kuş (Hikâye)	
		8. TEMA: VATANDAŞLIK - Haritada Bir Nokta (Hikâye) - Kalbim Rumeli’de Kaldı (Roman) - İmece (Serbest Okuma Metni)	

Tablo 7’de belirtildiği üzere 8. sınıf Türkçe kitabında bulunan 40 metinden 20 tanesi hikâye edici metin sınıfında değerlendirilebilir. “Kaşığı, Kınalı Ali’nin Mektubu, Atatürk’ü Gördüm, Simit ve Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri, Uzay Giysileri, Portakal, Karanlığın Rengi Beyaz, Masal Ağacı, Göç Destanı, Kalbim Rumeli’de Kaldı” metinlerinde kahraman olarak çocuk öznelerin yer aldığı görülmektedir. “Uzay Giysileri” adlı metinde, uzay giysileriyle ilgili bilgi verildiğinden bu metin bilgilendirici metin olarak da değerlendirilebilir. “Karanlığın Rengi Beyaz” adlı metin ise biyografi türünde yazılmıştır ancak öyküleyici bir anlatım biçimiyle kaleme alındığı için çalışmamızda değerlendirilmeye alınmıştır. “Kaşığı, Kınalı Ali’nin Mektubu, Atatürk’ü Gördüm, Simit ve Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri, Portakal, Karanlığın Rengi Beyaz, Masal Ağacı” adlı metinlerde başkahramanlar “çocuk özne”lerdir.

2.4. Beş, Altı, Yedi ve Sekizinci Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Hikâye Edici Metinlerde Kahramanlar

Bu başlık altında, 5-8. sınıflar Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinlerin kahramanları “çocuk özneler” ve “çocuk özneler dışında kalan kahramanlar” şeklinde tasnif edilerek ele alınmıştır. Bu bağlamda hikâye edici metinlerin kahramanlarıyla ilgili olarak aşağıdaki tabloyla karşılaşmaktayız:

Tablo 8. 5-8. sınıflar Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinlerde kahramanlar (MEB, 2019).

5. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA KAHRAMANI “ÇOCUK ÖZNE”LER OLAN HİKÂYE EDİCİ METİNLER	5. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA KAHRAMANLARI YETİŞKİNLER, CANSIZ VARLIKLAR, HAYVANLAR VB. OLAN HİKÂYE EDİCİ METİNLER
• İlk Ders (Dinleme/İzleme Metni)	• Dumlupınar Savaşı
• Çocuk ve Baloncu (Serbest Okuma Metni)	• 6 Mart 1915 Gecesi
• Bir Temmuz Gecesi (Dinleme/İzleme Metni)	• Şahin Bey (Serbest Okuma Metni)
• Bu Nehir Bizim	• Vatan yahut Silistre
• Deprem	• Özgürlük
• Boğaç Han	• Çiftçi ile Çocukları (Serbest Okuma Metni)
• Geyik Ana (Serbest Okuma Metni)	• Karagöz Kibarlık Öğreniyor
• Çocuk Bahçesindeki Bekçi	• Tavşan ile Kaplumbağa (Dinleme/İzleme Metni)
• Çitlembik	• İyiliğin Değerini Bilen Kim?
• Yaşama Sevinci	
• Bir Bardak Sütün Hatırı (Serbest Okuma Metni)	
• Pastör (Serbest Okuma Metni)	
Toplam 12 Metin	Toplam 9 Metin
6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA KAHRAMANI “ÇOCUK ÖZNE”LER OLAN HİKÂYE EDİCİ METİNLER	6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA KAHRAMANLARI YETİŞKİNLER, CANSIZ VARLIKLAR, HAYVANLAR VB. OLAN HİKÂYE EDİCİ METİNLER
• Bu da Benim Öyküm	• Heykeli Dikilen Eşek
• Canım Kitaplığım	• Cephane Sandığında Kitap (Serbest Okuma Metni)
• Vermek Çoğalmaktır	• Türk Askerinin Cesareti
• Gümüş Kanat	• Yaşlı Nine
• Sen de Bir İyilik Yap	• 120 (Dinleme/İzleme Metni)
	• Balıkçıl (Dinleme/İzleme Metni)

	Sır Tutamayan At Bakıcısı (Serbest Okuma Metni)
	Evet Efendim
	Hacettepe (Dinleme/İzleme Metni)
	Sevgi Filozofu Yûnus Emre (Serbest Okuma Metni)
Toplam 5 Metin	Toplam 10 Metin
7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA KAHRAMANI “ÇOCUK ÖZNE”LER OLAN HİKÂYE EDİCİ METİNLER	7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA KAHRAMANLARI YETİŞKİNLER, CANSIZ VARLIKLAR, HAYVANLAR VB. OLAN HİKÂYE EDİCİ METİNLER
Ana İşsiz Kalınca	Mürefteci Kadınlar ve Emin Astsubay
Karadut (Dinleme/İzleme Metni)	Penceresi Sonsuzluğa Açılan Oda (Dinleme/İzleme Metni)
Sığırtmaç Mustafa’nın Öyküsü	Gün Doğacak (Serbest Okuma Metni)
Hayat O Gün Çok Güzeldi (Serbest Okuma Metni)	Kaplumbağayla İki Ördek
Kızgın Bir Lira	Bir Adam, Bir Köy, Bir Orman (Serbest Okuma Metni)
Akıllı Evlat (Dinleme/İzleme Metni)	Mesele Kuyumcuyu Bulmakta (Dinleme/İzleme Metni)
Adını Göklere Yazdıran Çocuk	Çok Geç Diye Bir Zaman (Serbest Okuma Metni)
“A” Harfi	Nasreddin Hoca Hikâyeleri (Serbest Okuma Metni)
Yusufoçuk	Broşür (Dinleme/İzleme Metni)
Futbolcu Olmaya Karar Vermişim	Bilim İnsanı Öyküleri (Serbest Okuma Metni)
Aşık Veysel Şatıroğlu	Mevlana Celaleddin-i Rumi (Dinleme/İzleme Metni)
Ağaçtan Oyma Su Tası	
Toplam 12 Metin	Toplam 11 Metin
8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA KAHRAMANI “ÇOCUK ÖZNE”LER OLAN HİKÂYE EDİCİ METİNLER	8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA KAHRAMANLARI YETİŞKİNLER, CANSIZ VARLIKLAR, HAYVANLAR VB. OLAN HİKÂYE EDİCİ METİNLER

• Kaşığı	• Kedi ile Fare (Dinleme/İzleme) Metni
• Kınalı Ali'nin Mektubu	• Ayaz'ın Definesi (Serbest Okuma Metni)
• Atatürk'ü Gördüm (Dinleme/İzleme Metni)	• Bayrağımızın Altında
• Simit ve Peynir'le Bilim İnsanı Öyküleri	• Robinson Crusoe (Dinleme/İzleme Metni)
• Uzay Giysileri (Dinleme/İzleme Metni)	• Kız Kulesi (Dinleme/İzleme Metni)
• Portakal	• Karagöz (Serbest Okuma Metni)
• Karanlığın Rengi Beyaz (Dinleme/İzleme Metni)	• Yılkı Atı
• Masal Ağacı (Serbest Okuma Metni)	• Gündüzünü Kaybeden Kuş
• Göç Destanı	• Haritada Bir Nokta
• Kalbim Rumeli'de Kaldı	• İmece (Serbest Okuma Metni)
Toplam 10 Metin	Toplam 10 Metin

Tablo 8'de 2020 – 2021 eğitim-öğretim yılı 5-8. sınıflar Türkçe ders kitaplarında çocuk öznelerin (çocuk kahramanların) yer aldığı ve almadığı hikâye edici metinler sınıflara göre toplam sayılarla birlikte verilmektedir. 5. sınıf Türkçe ders kitabında toplam 21 hikâye edici metin bulunmaktadır; bunlardan 12 tanesinde çocuk özneler vardır. 6. sınıf Türkçe ders kitabında 15 tane hikâye edici metin bulunurken bunlardan 5 tanesinde çocuk özneler yer almaktadır. Öğrencilerin okudukarı metne ilgi göstermesi, okumaya motive olmaları ve kahramanlarla özdeşim kurmaları bakımından metinlerde çocuk öznelerin sıklıkla yer alması önemlidir. Ancak 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerde çocuk öznelere diğer sınıflara göre daha az yer verildiği gözlenmektedir. 7. sınıf Türkçe ders kitabında 23 tane hikâye edici metin bulunmaktadır ve bunlardan 12'sinde çocuk kahramanlara yer verilirken 11 metinde çocuk özne bulunmamaktadır. Çocuk özne bulunan metinlerin, bulunmayanlardan sayıca fazla olduğu gözlenmektedir. 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki hikâye edici metinlerde ise eşit dağılım söz konusudur. Toplamda 20 hikâye edici metin bulunurken bunlardan 10 tanesinde çocuk öznelere yer verilmiştir. Tablo 8'den yola çıkıldığında 2020-2021 eğitim-öğretim yılı Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici metinlerde bulunan çocuk öznelere yer verilmesi (nicelik açısından) olumlu bir durumdur. Ayrıca hikâye edici metinlerin sayısı dikkate alındığında çocuk öznelere yer verilen metin sayısı azımsanmayacak çoktur. Yukarıda da ifade edildiği üzere öğrencilerin okudukarı metne ilgi göstermesi, bu ilginin canlı tutulması, okumaya yönelik motivasyonunun sağlanması ve sürdürülmesi ve kahramanlarla özdeşim kurmaları bakımından metinlerde çocuk öznelerin yer alması son derece önemlidir. Çocukların, kendi yaş gruplarındaki kahramanlara öykündükleri düşünüldüğünde çocuk

kahramanların hikâye edici metinlerde sıklıkla bulunması ve yaş seviyesi küçüldükçe çocuk kahramanların nicelik olarak da artış göstermesi gerekir. Sever (2019, s. 178) çocuklara yönelik hazırlanan hikâye edici metinlerdeki kahramanların önemini “Çocuk edebiyatında okur, yazar tarafından çeşitli yollara başvurularak geliştirilen başkişinin (kahramanın); duygu, düşünce ve eylemlerine öykünür. Kahramanın çocuk üzerinde yarattığı etki, çocuğun yapıtı okuma isteğini ve yeni okuma eylemlerini de belirler.” şeklinde ifade etmektedir.

Bu ağılamda 5-8. sınıflar Türkçe ders kitaplarındaki hikaye edici metinler esas alındığında çocuk öznelerin yer aldığı hikâye edici metin sayısının çocuk özne olmayan metinlerin sayısı ile birlikte düşünüldüğünde dengeli bir dağılımın sağlandığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte ortaokul seviyesindeki hedef kitlenin gelişim özellikleri düşünüldüğünde, Türkçe ders kitaplarında çocuk öznelerin yer aldığı hikâye edici metin sayısının kitaplardaki toplam metin sayısına göre oranının düşük kaldığını ve çocuk öznelerin yer aldığı metin sayısında bir artışa gidilebileceğini de söylemek mümkündür.

2.5. Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Hikâye Edici Metinlerde Çocuk Özneler

2.5.1. Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin tipik özellikleri

Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin tipik özellikleri aşağıdaki tabloda dikkate sunulmuştur:

Tablo 9. Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin tipik özellikleri (MEB, 2019a).

SINIF	METNİN ADI	METNİN TÜRÜ	ÇOCUK ÖZNE	ÇOCUK ÖZNENİN ÇEVRESİ	KAHRAMANIN ÖZELLİKLERİ
5. SINIF	İlk Ders	Dinleme Metni	Munise	Feride Öğretmen, Munise'nin ablası ve sınıf arkadaşları	İçe dönük, Utangaç, Saygılı, Üzgün.
5. SINIF	Çocuk ve Baloncu	Hikâye	Küçük Çocuk	Baloncu	Meraklı, Heyecanlı, Cesaretli, Özgüvenli, Atak, Yardımsever, İyimser, Azimli, Kararlı, Sabırlı, Dürüst, Dışa Dönük, Girişken, Sosyal.

5. SINIF	Bir Temmuz Gecesi	Dinleme Metni	Anlatıcı	Çocuk, Annesi ve Babası	Vatansever, Cesaretli, Duyarlı, Dayanışma İçinde, Aileye Bağlı, Sorumluluk Sahibi, Yardımsever.
5. SINIF	Bu Nehir Bizim	Hikâye	Furkan, Ömer ve Arkadaşları	Fabrika Sahibi, Güvenlik Görevlisi, Sinan Bey, Kaymakam, Gazeteciler	Sorumluluk Sahibi, Azimli, Öz Güvenli, Çalışkan, Dost Canlısı, Kararlı, Yardımsever, Girişken, Duyarlı, Doğaya Saygılı, Dayanışma İçinde, Sosyal Yönü Güçlü.
5. SINIF	Deprem	Hikâye	Anlatıcı	Anne, Baba ve Kardeş	Üzüntülü, Pişman, Yardımsever, Duyarlı, Dayanışma İçinde, Sosyal Yönü Güçlü, Dost Canlısı, Sabırlı, Merhametli, Aileye Bağlı, Empatik Yönü Güçlü.
5. SINIF	Boğaç Han	Hikâye	Boğaç Han ve Obanın Çocukları	Bayındır Han, Dirse Han, Oğuz Beyleri Çocukları, Dede Korkut	Cesaretli, Yiğit, Güçlü, Azimli, Zeki, Girişken, Öz Güvenli, Kararlı, Atak, Erdemli, Hünerli.
5. SINIF	Geyik Ana	Efsane	Oğlan ve Kız	Güzel Boynuzlu Geyik Ana	Soya Bağlı, Gayretli, Meraklı, Cesaretli
5. SINIF	Çocuk Bahçe-sindeki Bekçi	Hikâye	Kahraman Anlatıcı, Kahraman Anlatıcının Küçük Kız Kardeşi, Parkta Oynayan Çocuklar	Parktaki Bekçi, Kahraman Anlatıcının Annesi	Sorumluluk Sahibi, Öz Güvenli, Sabırlı, Aileye Bağlı, Nazık, Hoşgörülü, Girişken, Cesaretli, Temiz, Doğaya ve Çevresine Saygılı
5. SINIF	Çitlembik	Hikâye	Kahraman Anlatıcı	Süleyman, Hasan, Baba, Amca, Doktor ve Ziyaretçiler	Bilgili, Zeki, Yardımsever, Cesaretli, Pratik, Temkinli, Aileye Bağlı, Dayanışma İçinde, Sosyal Yönü Güçlü, Saygılı.
5. SINIF	Dedemin Öyküsü	Anı	Kahraman Anlatıcının Çocukluğu	Dedesı, Kardeşi	Sevgi Dolu, Sempatik, Duyarlı, Aileye Bağlı, Mutlu.

5. SINIF	Yaşama Sevinci	Anı	Muzaffer	Münevver teyze, anne, postacı	Duyarlı, Hassas, Merhametli, Vefalı, Vicdan Sahibi, İyiliksever, Saygılı, Nazik, Erdemli.
5. SINIF	Bir Bardak Sütün Hatırı	Hikâye	Howard	Genç Kadın	Vefalı, Sorumluluk Sahibi, Çalışkan, Aileye Bağlı, Utangaç, İyiliksever.
5. SINIF	Pastör	Serbest Okuma Metni	Joseph Maister	Anne, Baba, Louis Pastör, Doktorlar	Hasta, Cesaretli, Girişken, Çevresine Duyarlı.

Hikâye edici metinlerde khramanların (dolayısıyla da çocuk öznelerin) taşıdıkları tipik özellikler, temsil ettikleri değerler, hayata bakış açıları metnin içeriğiyle (örneğin “ileti” ögesiyle), tematik boyutuyla doğrudan ilintilidir. Bu bakımdan Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin tipik özellikleri ve temsil ettikleri değerler/kavramlar önemlidir. Ayrıca çocuk okurların duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmek; yaşamı, çevreyi, doğayı doğru ve gerçekçi bir biçimde anlamlandırmalarına ve yaşama dair olumlu bir bakış açısı sergilemelerine yardımcı olmak; millî, evrensel, ahlaki ve insani değerler bakımından gelişimlerini sağlamak bakımından da önemli bir işlevi yerine getirir.

Değer üretmesi, değer alanında yaşaması ve tüm yaşamı değer üzerinden inşa etmesi ve sürdürmesi itibarıyla diğer varlıklardan ayrılan insan için eğitimde en önemli olgulardan birisi ‘karakter ve değer eğitimi’dir (Sağlam, 2021). Hikâye edici metinlerde çocuk öznelerin taşıdığı özellikler ve temsil ettikleri değerler/kavramlar, hedef kitlenin karakter ve değerler eğitimi için de katkı sunacak niteliktedir. O halde hikâye edici metinlerde çocuk öznelerin kullanımı ‘karakter ve değerleri eğitimi’ bakımından da önemlidir.

Çocuk okur, hikâye edici metindeki kendi yaş grubunda bulunan çocuk kahraman ile özdeşlik kuracağından çocuk öznelerin tipik özellikleri olumlu nitelikler taşımalıdır. Aynı zamanda çocuklara yönelik olan metinlerde, kahramanlar değerler açısından da çelişki içermemelidir. Sever (2019: 115) de konuyla ilgili şunları ifade etmektedir: “İlköğretim çağında, okuma alışkanlığı edinmeye başlayan çocukların kitaplardaki kahramanlardan etkilenmeleri, onları öykünerek güzele, doğruya, iyiye yönelmelerinde belirleyici etken; çocukların okudukları kitaplardaki kahramanları inandırıcı bulması, onlara inanması ve güven duymasıdır. Kahramanın davranışlarındaki tutarlılık, aynen gerçek yaşamda olduğu

gibi, geliştirilen karaktere okuru yaklaştıran önemli bir ilkedir. Bu yaklaşım, baş kişinin ideal insan olması biçiminde anlaşılmamalıdır. Kahramanın yaşadığı değişimler, insana özgü zayıflıklar kurgulanan olayla ilişkilendirilmiş ise, geliştirilen karakter çocuk okur için ilgi çekici olabilir.”

Tablo 8’de beşinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk özneler tipik özellikleri bakımından ele alınmıştır. MEB 5. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan çocuk öznelerin cesaret, iyilikseverlik, vefalı olma, çalışkanlık, vicdanlı olma, hassas olma, merhamet, duyarlılık, saygılı olma, nezaket, erdemlilik vb. özellikler (değerler) bakımından olumlu özellikler taşıdıklarını ve çocuk okurlar için ‘rol model’ olduklarını görmekteyiz

1. temada bulunan “İlk Ders” adlı dinleme/izleme metni Reşat Nuri Güntekin’in “Çalığışu” adlı eserinden uyarlanmıştır. Metinde Feride Öğretmen “Çalığışu” olarak adlandırılır. Feride Öğretmen Anadolu’da öğretmenlik yapar. Metinde anlatılanlar Feride Öğretmen’in günlüğünden aktarılmaktadır. Olay, Anadolu’da “Zeyniler Köyü”nde geçmektedir. Metnin çocuk öznesi “Munise”dir. Metindeki çocuk özne, kahramanların olay içerisindeki ağırlıkları düşünüldüğünde ‘birincil kişiler’ dendir. Çocuk kahraman, gerçekçi bir çizgide verilmektedir ve Anadolu’nun köyünde yaşayan bir kız çocuğudur. Metnin çocuk kahramanı Munise; bembeyaz denecek kadar uçuk sarı saçlı, duru beyaz tenli, beyaz inci dişli, melek gibi güzel çehreli, lacivert gözlü, kıvrırcık kirpikli, gülen yüzlü, ayakları çıplak, saçları darmadağın ve bakımsız bir kız olarak Feride Öğretmen’in ağzından anlatılır. Munise yoksuldur ve annesi yoktur, ablasıyla birlikte yaşamaktadır. Annesinin yokluğundan dolayı yaralıdır. Feride Öğretmen ile konuşmalarından Munise’nin içe dönük, utangaç, üzgün ve saygılı bir karaktere sahip olduğu çıkarılabilir. Munise, temiz İstanbul telaffuzludur. Munise’nin güzel bir sesi vardır ve türkü söylemeyi sever.

1. temanın sonunda bulunan “Çocuk ve Baloncu” adlı metin, bir serbest okuma metnidir. Küçük bir çocuk ile baloncu arasında geçen hikâye anlatılmaktadır. Hikâyenin ana kahramanı “küçük çocuk”tur. Metinde bir tane çocuk özne bulunmaktadır ve okuyucuya başkahraman olarak sunulmaktadır. Çocuk kahramanın ismi belirtilmemiştir. Hikâye, gözlemci bakış açısıyla anlatılmaktadır. Kahramanın davranışları çelişki içermemektedir. Hikâyedeki çocuk karakterin sosyal çevresiyle ve fiziksel özellikleriyle ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir. Olay, çocuk öznenin yaşadığı mahallede geçmektedir. Çocuk öznenin fiziksel özellikleriyle ilgili bir bilgi verilmemiş olmasına rağmen metnin görselinden yola çıkılarak sarı saçlı, gözlüklü, çilleri olan, zayıf bir erkek çocuğu olduğu söylenebilir. Çocuk özne, gerçekçi bir düzlemde okuyucuya sunulmaktadır. Hikâyede çocuk öznenin yaşadığı

mahalleye her gün aynı saatlerde bir baloncu gelmektedir ve küçük çocuk onun gelişini heyecanla beklemektedir. Çocuk balonların, baloncuyu nasıl havaya kaldırmadığını merak etmektedir ve baloncuyu sokağın başından sonuna kadar takip etmektedir. Çocuğun baloncuyu merakla takip etmesi, karakterle ilgili “meraklı olduğu” çıkarımını yaptırabilecek niteliktedir. Hikâyede anlatılanlara göre küçük çocuk, baloncuya “hiç balonu olmadığını” söyler ve balon alacak parası yoktur. Bu durum sosyoekonomik durumunu belirtir niteliktedir. Çocuk kahramanın beğendiği balonlardan alabilmek için baloncuya iletişime geçmesi ve isteğini açıkça ifade edebilmesi; özgüvenli, atak, girişken, dışa dönük ve sosyal olduğu izlenimini vermektedir. Baloncu, ağaca takılan balonun karşılığında küçük çocuğa bir balon vereceğini söyler ve bunun üzerine çocuk kahraman ağaca tırmanıp balonları kurtarır. Bu durum çocuk öznenin problem çözücü olma niteliğini öne çıkarmaktadır. Kahramanın, istediği balona ulaşabilmek için baloncuya yardım ederek ağaca çıkması, elde etmek istediği şey uğruna mücadele vermiş olması; mücadelecisi, azimli, cesaretli, kararlı, yardımsever ve sabırlı olduğunu göstermektedir. Baloncu, ağaçta asılı kalan balonu küçük çocuğa hediye etmektedir. Çocuk öznenin, uğruna mücadele verdiği balonu ağaçta kalmış olmasına rağmen “Olsun! Ağacın üzerinde kalsa da bir balonum var ya artık!” ifadesi “iyimser” bir karaktere sahip olduğunu gösterir niteliktedir.

“Millî Mücadele ve Atatürk” temasında bulunan “Bir Temmuz Gecesi” adlı metin, dinleme/izleme metnidir. Metinde olaylar, çocuk kahramanın ağzından anlatılmaktadır. Kahramanlar: çocuk, anne ve babadır. Çocuk kahramanın cinsiyeti herhangi bir biçimde belirtilmemiştir ve cinsiyetine yönelik çıkarım yapılamamaktadır. Metinde bir tane çocuk özne bulunmaktadır. Kahraman anlatıcı, yani çocuk özne “vatanseverlik, cesaretli olma, duyarlılık, sorumluluk, yardımseverlik, vatanına bağlılık” gibi özelliklerle ön plana çıkmaktadır.

“Doğa ve Evren” temasında bulunan “Bu Nehir Bizim” adlı hikâyeye, okuyucuya çevre duyarlılığını aktarmayı amaçlamaktadır. Hikâyede birden fazla çocuk özne vardır. Hikâyenin ana kahramanı olan çocuk özne “Furkan”dır. Hikâyedeki diğer çocuk kahramanlar Ömer ile Furkan’ın diğer arkadaşlarıdır. Hikâyede Furkan ve arkadaşlarının yaşadıkları bölgede bulunan nehir, fabrikadan dökülen pis su nedeniyle kirlenmektedir. Furkan ve arkadaşları bu duruma tepkilidir. Yenilgiyi kabullenmeyerek çevrede yaşayan insanlardan imza toplamışlardır. Metinde verilenlere göre yetişkin kahramanlar nehrin kirlenmesine duyarsız davranırken çocuk kahramanlar son derece duyarlı davranıp problemi çözmeye yönelik girişimlerde bulunmaktadırlar. Sonuç olarak da kaymakama giderek şikâyetlerini iletmektedirler. Bu bağlamda çocuk öznelerin “etkin” davrandıkları ve

“problem çözücü” oldukları çıkarımı yapılabilir. Ayrıca yetişkin kahramanların, nehrin kirletilmesine duyarsız kalmalarının sebebi de “işsizlik korkusu” olarak verilmektedir. Bu durumdan da çocuk kahramanların ben merkezli değil de toplumsal duyarlılığı olan bireyler oldukları çıkarılabilir.

“Deprem” adlı metin “Doğa ve Evren” temasının içerisinde bulunmaktadır. Metin “anı” türünde yazılmıştır. Metnin kahraman anlatıcısı “çocuk özne”dir. Anlatıcı, ailesiyle birlikte yaşadıkları büyük bir deprem felaketini hikâye etmektedir. Kahramanlar; anlatıcı, kardeşi, annesi ve babasıdır. Çocuk özneler ise; anlatıcı ve anlatıcının beş yaşındaki kardeşidir. Çocuk özne yaşadıkları bu yıkımdan kaynaklı çok korkmuştur. Arkadaşlarının evlerinin yıkılmış olmasına ve göçük altında kalan komşularına üzülmemektedir. Bu durum kahramanın “empati” duygusunu ve duyarlı olma özelliğini ön plana çıkarır niteliktedir. Kahraman anlatıcının babası göçük altında kalan insanlara yardım etmektedir. Bu durum da “dayanışma” duygusunu vurgulamaktadır. Babasının bu davranışından dolayı onunla gurur duyduğunu ifade eden anlatıcı, annesi ve kardeşiyle birlikte babasının çalıştığı çelik fabrikasına gider ve oraya sığınır. Anlatıcı, orada birçok kişiye battaniye ve yemek verildiğinden bahsetmektedir. Ayrıca anlatıcı, okullarda ve çadırlarda kalanlara göre şanslı olduklarını düşünmektedir. Kahramanın kaldıkları fabrikada birkaç arkadaş edindiği söyleminden de “sosyal olduğu” çıkarımı yapılabilir.

“Millî Kültürümüz” temasında bulunan “Boğaç Han” adlı metin, Dede Korkut Hikâyeleri’ndendir. Boğaç Han’ın erdemli, cesaretli, yiğit oluşu anlatılmaktadır. Hikâyenin çocuk kahramanları Dirse Han’ın oğlu Boğaç Han ve diğer üç çocuktur. Diğer kahramanlar ise; Dirse Han, Bayındır Han, Oğuz beyleri ve Dede Korkut’tur. Hikâyede Bayındır Han’ın boğasının, Dirse Han’ın oğluna ve oba çocuklarına saldırısı anlatılmaktadır. Obanın çocukları kaçarken Dirse Han’ın oğlu boğayla yiğitçe mücadele eder. Dirse Han’ın oğlunun “yiğit, cesaretli, korkusuz, güçlü, öz güvenli, atak” olma özellikleri ön plana çıkarılmıştır. Boğayı, zekasıyla ve gücüyle yenmiş olması “zeki” olduğunu gösterir niteliktedir. Dirse Han’ın oğlunun yaşadığı bu olay üzerine Dede Korkut hikâyeye dahil olmuştur. Dede Korkut’un “Hey Dirse Han, beylik ver bu oğlana, taht ver, erdemlidir. Boynu uzun büyük cins at ver bu oğlana, biner olsun, hünerlidir. Ağıllardan on bin koyun ver, bu oğlana, etlik olsun, hünerlidir. Develerden kızıl deve ver bu oğlana, yük taşıyıcısı olsun, hünerlidir. Altın başlı otağ ver bu oğlana, gölge olsun, erdemlidir. Omuzu kuşlu cübbe elbise ver bu oğlana giyer olsun, hünerlidir.” ifadeleri; Dirse Han’ın oğlunun “erdemli, hünerli” olduğunu vurgular niteliktedir.

“Millî Kültürümüz” temasında bulunan “Ali Kuşçu” metni, biyografi türünde bir metindir. Metinde Ali Kuşçu’nun doğumundan ölümüne kadarki hayatı anlatılmaktadır. Metnin  ocuk öznesi,  ocuk olan Ali Kuşçu’dur. Ali Kuşçu,  ocukluk dönemi itibarıyla “ ocuk karakter” olarak ele alınabilir. Babası, Uluğ Bey’in şahincibaşıdır. Çocukluğunda saraydaki ufak tefek işleri yaparken padişahın dikkatini çekmiştir. Osmanlı  limi Kadızade Rum ’den astronomiyle ilgili dersler almış, Uluğ Bey’den ise çok basamaklı sayılarla dört işlemi öğrenmiştir. Metinde geçen “Okulun en iyi  ğrencisi olmasına rağmen daha da ileriye gitmek istiyor.” ifadesiyle Ali Kuşçu’nun hırslı ve başarılı olduğuna vurgu yapılmaktadır. Ali Kuşçu’nun çocukluğuyla ilgili anlatılan olaylardan ve verilen ifadelerden yola çıkıldığında “ alışkan, zeki, başarılı, araştırmacı, üretken” olma özellikleri  ne çıkmaktadır.

“Geyik Ana” adlı metin “Millî Kültürümüz” temasında bulunmaktadır. Metin, 4. temanın serbest okuma metnidir. Kırgız yazar Cengiz Aytmatov’un “Beyaz Gemi” adlı eserinden alınmıştır. Mümin Dede, torununa Kırgızlarla ilgili efsaneler anlatmaktadır. Geyik Ana Efsanesi’nde Kırgızların “Boynuzlu Geyik Ana” soyundan geldikleri anlatılmaktadır. Mümin dedenin anlattığı bu efsaneden etkilenen çocuğun, bir balık olmayı ve her gün Issık Gölü’nde geçen beyaz gemiye gidip babasını bulmayı hayal ettiği ifade edilmektedir. Burada da efsaneyi dinleyen çocuğun “baba hasreti” vurgulanmaktadır. Efsanenin kahramanları; Geyik Ana ve çocuklarıdır.  ocuk öznelerden birinin erkek, diğerinin ise kız çocuğu olduğu ifade edilmektedir. Geyik Ana’nın onlara sütünü emzirdiği, geceleyin de kendi vücudu ile onları ısıttığı belirtilmektedir. Çocukların ana toprakları “Enesay” olarak ifade edilmektedir. Efsanedeki  ocuk özneler, Geyik Ana ile birlikte yeni toprakları olacak olan Issık G l ’ne gitmeye çalışmaktadırlar. Efsaneye göre Kırgız soyunun en son iki insanıdırlar ve kendilerine yeni bir yurt bulmaya çalışmaktadırlar. Efsanede bahsedilen Issık G l  toprakları, Tanrı’nın kutsal saydığı bir yer olarak betimlenmektedir. Efsanede Kırgız soyunun en son iki insanı olan  ocuk öznelerin, soylarını kurtarmak ve kendilerine yeni bir yurt bulmak amacıyla verdikleri mücadeleler “cesaretli” ve “soylarına bağlı” olduklarını ön plana çıkarır niteliktedir.

“ ocuk Bahçesindeki Bekçi” metni Üzeyir Gündüz’ n hikâyelerindendir. ‘Vatandaşlık’ teması içerisinde bulunmaktadır. Toplum içinde herkesin üzerine düşen görevi layıkıyla yapması gerektiği, aksi durumda toplumda kaosun meydana gelebileceği iletisi üzerine yazılmış bir hikâyedir. Hikâyenin anlatıcısı “kahraman anlatıcı”dır ve aynı zamanda metnin  ocuk öznesidir. Metindeki diğer  ocuk kahramanlar; kahraman anlatıcının kız kardeşi ve parkta bulunan on altı, on yedi yaşlarında iki erkek çocuğudur. Kahraman anlatıcının, kardeşini parka götürmesi ve onun sorumluluğunu üstlenmesi; sorumluluk sahibi

olduğunu gösterir niteliktedir. Kahramanın, kardeşinin elinden tutarak sıraya girmesinden ve sırasının gelmesini beklemesinden; çevresine karşı saygılı olduğu ve toplumsal kurallara uyduğu sonucunu çıkarabiliriz. Hikâyede figüratif rol üstlenen diğer çocuk kahramanların parkta bindikleri tahterevalliden inmemeleri, tahterevallinin üzerine çıkıp zıplamaları ve yaşlarının büyük olmasından dolayı parkı kullanmalarının yasak olmasına rağmen bu kurallara uygun davranmamaları ise toplum kurallarına uygun, saygılı davranmadıklarını gösterir niteliktedir. Kahramanın, annesinin tembihleri üzerine “Bu çamurlu şeyin üzerine kardeşimi nasıl bindirecektim?” söylemi; verilen öğütleri dinliyor olduğunu, duyarlı ve temiz olduğunu gösterir niteliktedir.

“Çitlembik” adlı metin Hızır Ovacık’ın hikâyelerindendir. Hikâye kahraman anlatıcı bakış açısıyla anlatılmaktadır. Hikâyenin çocuk öznesi, aynı zamanda anlatıcıdır. Kahraman, ağabeyiyle birlikte başlarından geçen kötü bir olayı anlatmaktadır. Hikâyede “ilk yardımın önemi” vurgulanmaktadır.. Hikâyenin diğer kahramanları ise; Süleyman, Hasan, anlatıcının babası ve amcası ile doktordur. Kahraman anlatıcının çevresindeki kişiler: Süleyman, Hasan, babası, amcası, doktor ve ziyaretçilerdir. Çocuk öznenin yaşadığı çevre ile ilgili çıtlık ağacının uzağında olmanın dışında herhangi bir ipucu verilmemektedir. Çocuk kahramanın ağabeyine yönelik “Hasan ağabey mahalleden arkadaşı. Ağabeyimi çok seviyor, benim gibi.” söylemleri çocuk öznenin ağabeyine yönelik bağlılığını gösterir niteliktedir. Kahraman anlatıcının ağabeyi Süleyman; çıtlık ağacından düşer, yaralanır ve çocuk özne Hasan’la birlikte onu kurtarmaya çalışır. Hikâyenin kahramanlarından olan Süleyman (ağabeyi), anlatıcı tarafından “inatçı” ve “umursamaz” olarak betimlenmektedir. Kahraman anlatıcının, ağabeyine düşeceğine yönelik uyarıları; temkinli, dikkatli olduğunu gösterir niteliktedir. Ağabeyinin kanamasını durdurmak için gömleğini yırtarak ilk yardımı doğru uygulaması; zeki, pratik, yardımsever, cesur; onun yaralanmasına yönelik söylemleri de duyarlı ve ailesine bağlı olduğunu göstermektedir.

“Yaşama Sevinci” adlı metin “Erdemler” temasında yer almaktadır. Metnin yazarı, Muzaffer İzgü’dür. Metindeki çocuk özne Muzaffer’dır. Temaya uygun olarak erdemli olmak, duyarlı ve merhametli olmak anlatılmaktadır. Metnin türü hikâyedir. Muzaffer İzgü, çocukluğunda yaşadığı bir olayı anlatmaktadır. Metnin diğer kahramanları; Muzaffer’in annesi, Münevver teyze ve postacıdır. Olay, kahraman anlatıcı bakış açısıyla, yani çocuk kahramanın ağzından anlatılmaktadır. Metindeki çocuk özne ‘Muzaffer’in, yakın komşusu olan Münevver teyzenin kimsesi olmamasına ve postacıdan her gün mektup beklemesine üzülerek söylediği “Okuma yazmayı öğreneyim, ona ben yazacağım bir mektup.” sözleri; onun duyarlı, hassas, merhametli ve vicdanlı olduğunu gösterir niteliktedir. Çocuk özne,

yakın komşusu olan Münevver teyzeye “yaşama sevinci” vermiştir. Bu duruma paralel olarak metnin başlığı “Yaşama Sevinci”dir.

“Bir Bardak Sütün Hatırı” adlı metin, serbest okuma metnidir, “Erdemler” temasının içerisinde bulunmaktadır. Metnin yazarı, Steve Goodier’dir. Hikâye türünde yazılmış olan metnin çocuk öznesi “Howard”dır. Howard, “ailesine destek olmak ve kendi okul masraflarını karşılamak için kapı kapı dolaşarak çeşitli eşyalar satan bir çocuk” olarak tarif edilmektedir. Howard, soğuk bir kış günü acıkır ve çalacağı kapıdan yiyecek bir şeyler istemeye karar verir. Ancak kapıyı açan genç kadının karşısında yiyecek istemeye utanır ve heyecanlanır. Hikâyedeki bu ifadeler çocuk öznenin “utangaçlık” duygusunu ön plana çıkarır niteliktedir. Hikâyenin çocuk kahramanı “Howard” büyüüp doktor olduğunda kendisine süt ve kurabiye veren hasta kadını tanır, hasta kadının faturasına “Borcunuz bir bardak sıcak süt ve kurabiye karşılığında ödenmiştir.” yazar. Metinde anlatılan bu olay, çocuk öznenin “vefalı olma” özelliğini vurgular niteliktedir.

“Pastör” adlı serbest okuma metni, “Bilim ve Teknoloji” temasının içerisinde yer almaktadır. Metnin yazarı Tarık Uslu’dur. Bilim ve Teknoloji temasına uygun olarak Louis Pastör’ün kuduz aşısını bulması ve bunu ilk kez bir insan üzerinde denemesi anlatılmaktadır. Metnin türü hikâyedir. Metnin ana kahramanı kuduz aşısını bulan “Pastör”dür. Metnin çocuk öznesi “Joseph Maister”dir ve metinde figüratif karakter olarak yer almaktadır. Aynı zamanda gerçeğe yakın bir biçimde sunulmaktadır. Metnin diğer kahramanları ise; Joseph Maister’in annesi, babası ve Pastör’dür. Joseph, dokuz on yaşlarında bir çocuktur, köpek tarafından saldırıya uğramış ve on dört yerinden ısırılmıştır. Annesi ve babası, çocuğu Pastör’ün laboratuvarına götürürler. Pastör, aşının insanlar üzerinde denenmesi için çok erken olduğunu ifade eder. Ancak çocuğun kurtulma ihtimali olmaması üzerine aşığı uygular. Metnin çocuk kahramanı “Joseph Maister”, bilim tarihi kitaplarına “kuduz aşısı yapılan ilk insan” olarak geçer. Bu ifadeden Joseph ile ilgili “girişken, cesur, gönüllü” olduğu yargılarına varılabilir. Ayrıca Joseph’in içinde bulunduğu çaresiz durum da ifade edilmektedir. Saldırıya uğramıştır ve aşığı denemekten başka çaresi yoktur. Bu ifadeler de çocuk öznenin “çaresizliğini” vurgular niteliktedir. Çocukluğunda kendisine vermiş olduğu sözü tutan “Louis Pastör”, “kuduz aşısını bulan büyük bilim insanı” olarak tarihe geçer.

2.5.2. Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin cinsiyete göre dağılımı

Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin cinsiyete göre dağılımı aşağıdaki tabloda dikkate sunulmuştur:

Tablo 10. Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında kullanılan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin cinsiyete göre dağılımı (MEB, 2019a).

METİN	CİNSİYET		
	KIZ	ERKEK	CİNSİYETE DAİR İPUCU YOK
1. TEMA			
İlk Ders	1	-	-
Çocuk ve Baloncu	-	1	-
2. TEMA			
Bir Temmuz Gecesi	-	-	1
3. TEMA			
Bu Nehir Bizim	2	2	-
Deprem	1	1	-
4. TEMA			
Boğaç Han	-	4	-
Geyik Ana	1	1	-
5. TEMA			
Çocuk Bahçesindeki Bekçi	1	3	-
6. TEMA			
Çitlembik	-	1	-
Dedemin Öyküsü	1	1	-
7. TEMA			
Yaşama Sevinci	-	1	-
Bir Bardak Sütün Hatırı	-	1	-
8. TEMA			
Pastör	-	1	-

5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin cinsiyete göre dağılımları (Tablo 10) incelendiğinde metinlerde erkek çocuklara kız

çocuklarına göre daha çok yer verildiği görülmektedir. Nas (2014)’te çocuklara sunulacak metinlerle ilgili olarak şu noktaya önemle dikkat çekilmektedir: “Ataerkil baskıyı yansıtan anlatımlara yer verilmemeli, cinsiyet ayrımcılığı yapılmamalı, kadın-erkek eşitliği vurgulanmalıdır. Yazar, cinsel koşullandırmalardan sıyrılabilmelidir.” (s. 80). Bu bağlamda, Tablo 10 incelendiğinde 5. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan hikâye edici metinlerde kurmaca metin kahramanı olarak 7 kız çocuğu, 17 de erkek çocuğu vardır. Metinlerin içerikleri ve görselleri incelenerek bu saptama yapılmıştır. Dolayısıyla 5. Sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerde hem kız hem de erkek çocuk öznelerle karşılaşmakla birlikte, kız ve erkek çocuk özneler arasında bir denge kurulması ve metinlerde kız çocuk öznelere daha fazla yer verilmesi gerektiğine de dikkat çekmek istiyoruz.

2.5.3. Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin yaşadıkları mekânlar

Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin yaşadıkları mekânlar, “şehir-kırsal” ikiliği üzerinden tasnif edilmiş ve çocuk öznelerin yaşadıkları mekânlar, metinlere göre aşağıdaki tabloda dikkate sunulmuştur:

Tablo 11. Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında kullanılan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin yaşadıkları mekânlar (MEB,2019a).

METİN	ÇOCUK ÖZNELERİN YAŞADIKLAR MEKÂNLAR		
1. TEMA	ŞEHİR	KIRSAL	BELLİ DEĞİL
İlk Ders		X	
Çocuk ve Baloncu	X		
2. TEMA	ŞEHİR	KIRSAL	BELLİ DEĞİL
Bir Temmuz Gecesi	X		
3. TEMA	ŞEHİR	KIRSAL	BELLİ DEĞİL
Bu Nehir Bizim	X		
Deprem	X		
4. TEMA	ŞEHİR	KIRSAL	BELLİ DEĞİL
Boğaç Han			X
Geyik Ana		X	
5. TEMA	ŞEHİR	KIRSAL	BELLİ DEĞİL
Çocuk Bahçesindeki Bekçi	X		

6. TEMA	ŞEHİR	KIRSAL	BELLİ DEĞİL
Çitlembik			X
Dedemin Öyküsü	X		
7. TEMA	ŞEHİR	KIRSAL	BELLİ DEĞİL
Yaşama Sevinci	X		
Bir Bardak Sütün Hatırı		X	
8. TEMA	ŞEHİR	KIRSAL	BELLİ DEĞİL
Pastör			X

Sever, (2019)’da kurmaca metinlerde mekân-insan (kahraman) ilişkisinin önemine şöyle dikkat çekilir: “Her insan bir toplumsal çevrede yaşamını sürdürür, o çevrede ilişkilerini biçimlendirir. İnsanı tüm boyutlarıyla anlamaya çalışan edebiyat yapıtlarının değerlendirilmesinde, insanı var eden toplumsal çevrenin de bir değişken olarak inceleme konusu yapılması gerekir... Çocuk edebiyatı öğretiminde, incelenen yapıtta, kahramanın içinde yaşadığı toplumsal ve kültürel çevrenin niteliğinin sınıanabilmesi için ‘Kahraman nasıl bir toplumsal çevrede yaşıyor?’, ‘Olay nerede ve ne zaman geçiyor?’ vb. sorulardan da yararlanılabilir.” (s. 135 – 136). Dolayısıyla hikâye edici metinlerde ‘kişiler (kahramanlar)é kadar yaşadıkları yer ve çevre de önemlidir. Özellikle çocuk okurlara sunulan metinlerde kahramanların yaşadıkları çevreyle birlikte verilmesi, çocukların metni daha iyi anlamasını ve metin unsurları arasındaki ilişkileri dhaa somut göremesini sağlayacaktır. Ayrıca gerçekçi düzlemde yaşamı, toplumsal yapıyı, insan ilişkilerini, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel olayları/olguları işleyen metinlerde yaşanan yerin ayrıntılı bir biçimde betimlenmesi, okura sunulması, çocuk okurların yaşamı, toplumsal yapıyı ve insan ilişkilerini de daha doğru anlamlandırması bakımından önemlidir.

Tablo 11’de 5. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin yaşadıkları mekânlar “şehir-kırsal” ikiliği üzerinden ele alınmıştır. 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki hikâye edici metinlerin 7’sinde çocuk öznelerin şehirde, 3’ünde ise çocuk öznelerin kırsalda yaşadıkları görülmektedir. 3 metinde ise çocuk öznelerin yaşadıkları mekâna dair herhangi bir bilgiye okuyucuya sunulmamaktadır.

Bu bağlamda 5. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan hikâye edici metinlerin büyük çoğunluğunda çocuk öznelerin yaşadıkları yer ve çevreyle, yaşadıkları yerin özellikleri, toplumsal yapısı, insan ilişkileri verilerek dikkate sunulduklarını söyleyebiliriz. Bu durum, özellikle gerçekçi metinlerde çocuk okurların yaşamı, toplumsal yapıyı ve insan ilişkilerini daha doğru anlamlandırması ve yaşamı mekân-insan ilişkisi üzerinden somut ilişkilerle tanımlaması bakımından önemlidir ve kullanılan metinler açısından olumlu bir nitelik olarak

karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca 5. sınıf Türkçe ders kitabında şehir ve kırsalın bir arada sunulması çocuk okurlara sunulan mekânsal çeşitlilik bakımından da dikkate değerdir. Çocukların farklı mekânlardaki yaşamları ve mekânların kendilerine özgü dinamiklerini görmeleri açısından da önemlidir.

2.5.4. Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin olaylar karşısında sergiledikleri ‘etkin’lik/‘edilgin’lik durumları

Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin olaylar/durumlar karşısında sergiledikleri ‘etkin’lik/‘edilgin’lik durumları; çocuk öznelerin “eleştirme, sorgulama, akılcı düşünme, tepki verme, irade ortaya koyma, problem çözme, eyleme geçme, girişkenlik vb.” olgular dikkate alınarak değerlendirilmiş ve metinlere göre aşağıdaki tabloda dikkate sunulmuştur:

Tablo 12. Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında kullanılan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin olaylar karşısında sergiledikleri ‘etkin’lik/‘edilgin’lik durumları (MEB, 2019a).

METİN	ÇOCUK ÖZNELERİN ‘ETKİN’LİK/‘EDİLGİN’LİK DURUMLARI	
1. TEMA	ETKİN	EDİLGİN
İlk Ders	X	
Çocuk ve Baloncu	X	
2. TEMA	ETKİN	EDİLGİN
Bir Temmuz Gecesi	X	
3. TEMA	ETKİN	EDİLGİN
Bu Nehir Bizim	X	
Deprem	X	
4. TEMA	ETKİN	EDİLGİN
Boğaç Han	X	
Geyik Ana	X	
5. TEMA	ETKİN	EDİLGİN
Çocuk Bahçesindeki Bekçi	X	
6. TEMA	ETKİN	EDİLGİN
Çitlembik	X	
Dedemin Öyküsü		X

7. TEMA	ETKİN	EDİLGİN
Yaşama Sevinci	X	
Bir Bardak Sütün Hatırı	X	
8. TEMA	ETKİN	EDİLGİN
Pastör	X	

Çocuk edebiyatı metnindeki kahramanların eylemseselliği, aksiyoner kimliği, olaylar/durumlar/çatışmalar içindeki etkin tavırları, okuyucunun kahramanı tanıyıp onunla özdeşim kurabilmesi bakımından son derece önemlidir. Konuyla ilgili olarak Sever, şu değerlendirmeleri yapmaktadır: “Çocuklar için hazırlanan öykü, roman ve diğer anlatılardaki kahramanların karakter özelliklerini tanımamızı sağlayan en önemli gösterge, onların çeşitli durum ya da olaylar içindeki davranışları ve eylemleridir. Gerçek yaşamda da kişilerin özelliklerine ilişkin değerlendirmeler yapabilmemiz için, en temel ölçütlerden biridir davranışlar. Çünkü davranışlar ve eylemler kişinin karakter özelliğinin dışavurumu olarak değerlendirilebilir.” (2019, s. 95). Türkçe ders kitabında yer verilen hikâye edici metnlerdeki çocuk öznelerin okur karşısına ‘etkin’ bir karakter olarak çıkması; eleştiren, sorgulayan, akılcı davranan, problem çözen biri olarak sunulması, “rol model” özellikler göstermesi, hedef kitlenin okuma, anlama ve hayata geçirme süreci bakımından önemlidir ve hedef kitle için metin seçiminde de bu konunun önemle üzerinde durulması gerekmektedir.

Bu bağlamda Tablo 12’de 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer verilen hikâye edici metnlerdeki çocuk kahramanların olaylar/durumlar karışışındaki ‘etkin’likleri/’edilginlik’leri incelenmiştir ve çocuk öznelerin hemen bütün hikâye edici metinlerde olaylar/durumlar/çatışmalar içinde etkin tavır sergiledikleri gözlemlenmiştir.

“İlk Ders” adlı metinde Munise, Feride Öğretmen’i çok etkilemiştir ve neşesini yerine getirmiştir. Feride Öğretmen, Munise’nin sıçrayarak gelişini kendisinin mektep yıllarındaki hâline benzetmiştir. Verilen bu bilgilerden yola çıkılarak çocuk öznenin Feride Öğretmen’le ilişkisinde “etkin” bir tavır sergilediği söylenebilir.

“Çocuk ve Baloncu” adlı metinde anlatılanlara göre küçük çocuk, baloncuya “hiç balonu olmadığını” söyler ve balon alacak parası yoktur. Bu durum sosyoekonomik durumunu belirtir niteliktedir. Çocuk kahramanın beğendiği balonlardan alabilmek için baloncuya iletişime geçmesi ve isteğini açıkça ifade edebilmesi; özgüvenli, atak, girişken, dışa dönük ve sosyal olduğu izlenimini vermektedir. Yani çocuk özne “etkin” bir tavırla okuyucunun karşısına çıkmaktadır.

“Bu Nehir Bizim” hikâyesinde çocuk kahramanların çevre bilinci gelişmiştir. Çevrelerine karşı duyarlıdırlar ve olumlu özellikler taşımaktadırlar. Semtlerinde bulunan nehrin fabrika tarafından kirletilmesini engellemeye çalışmaktadırlar. Bu uğurda verdikleri mücadele onların “azimli, yardımsever, duyarlı” olduklarını gösterir. Aynı zamanda olumsuzluklar karşısında etkin tavır sergiledikleri söylenebilir.

“Çocuk Bahçesindeki Bekçi” metninde ana kahraman olan çocuk özne, delikanlı denilecek yaşta iki erkek çocuğunun tahterevalliye işgal etmesine ve keyfi olarak kullanmasına tepki vermiş ve tepkisini dile getirmiştir: “Sanki tahterevalli babalarının malıymış gibi kalkmak bilmiyorlardı!”, “İnin artık!”, “Herkes sizi mi bekleyecek?” şeklindeki söylemleri kahraman anlatıcının tepkisini ifade ediş biçimidir. Buradan, kahramanın çatışma durumu içinde etkin davranışlar sergilediği çıkarımını yapmak mümkündür.

“Çitlembik” adlı metinde kahraman anlatıcının, ağabeyine düşeceğine yönelik uyarıları; temkinli, dikkatli olduğunu gösterir niteliktedir. Ağabeyinin kanamasını durdurmak için gömleğini yırtarak ilk yardımı doğru uygulaması; zeki, pratik, yardımsever, cesur; onun yaralanmasına yönelik söylemleri de duyarlı ve ailesine bağlı olduğunu göstermektedir. Çocuk kahramanın kaza anında ilk yardımı doğru yapması metnin iletisini vermede işlevsel olduğunu ve problem çözücü nitelikler taşıdığını göstermektedir.

“Yaşama Sevinci” metninde çocuk kahramanın, Münevver teyzeye mektup yazarak ona yaşama sevinci vermesi hem “merhametli olmak, yaşlılara karşı duyarlı olmak, erdemli davranmak” olan metnin iletisini okuyucuya aktarmada işlevsel bir rol üstlendiğini hem de olaylar karşısında etkin bir tavır sergilediğini gösterir niteliktedir.

“Bir Bardak Sütün Hatırı” metninde ise metnin çocuk kahramanı büyüyüp yetişkin bir birey olduğunda genç kadının ender rastlanan hastalığına çözüm bularak problem çözücü özellikler taşımaktadır ve etkin bir rol üstlenmektedir.

“Pastör” adlı metinde ise çocuk kahraman, ölümcül hastalığına çare bulmak için Pastör’ün aşısına karşı gönüllülük gösterdiği için problem durumuna yönelik etkin tavır sergilemektedir.

2.5.5. Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin okura gerçekçi ya da olağanüstü özelliklerle sunulması

Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ‘karakterizasyon’ bağlamında okura gerçekçi ya da olağanüstü özelliklerle sunulma durumları, metinlere göre aşağıdaki tabloda dikkate sunulmuştur:

Tablo 13. Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin okura gerçekçi ya da olağanüstü özelliklerle sunulma durumları (MEB, 2019a).

METİN	ÇOCUK ÖZNELERİN OKURA GERÇEKÇİ YA DA OLAĞANÜSTÜ ÖZELLİKLERLE SUNULMASI	
1. TEMA	GERÇEKÇİ	OLAĞANÜSTÜ
İlk Ders	X	
Çocuk ve Baloncu	X	
2. TEMA	GERÇEKÇİ	OLAĞANÜSTÜ
Bir Temmuz Gecesi	X	
3. TEMA	GERÇEKÇİ	OLAĞANÜSTÜ
Bu Nehir Bizim	X	
Deprem	X	
4. TEMA	GERÇEKÇİ	OLAĞANÜSTÜ
Boğaç Han		X
Geyik Ana		X
5. TEMA	GERÇEKÇİ	OLAĞANÜSTÜ
Çocuk Bahçesindeki Bekçi	X	
6. TEMA	GERÇEKÇİ	OLAĞANÜSTÜ
Çitlembik	X	
Dedemin Öyküsü	X	
7. TEMA	GERÇEKÇİ	OLAĞANÜSTÜ
Yaşama Sevinci	X	
Bir Bardak Sütün Hatırı	X	
8. TEMA	GERÇEKÇİ	OLAĞANÜSTÜ
Pastör	X	

Kıbrıs, çocuk okurların gerçekçi düzlemde metinlerle buluşturulması ve yaşamı tüm doğallığıyla/gerçekliğiyle anlatan metinlere yönlendirilmesi gerektiğine dikkat çeker: “Yapıtlarda yer alan kişiler (roman, öykü, masal vb.) masal ve masalımsı eserler bir yana, gerçek ya da gerçeğe uygun kişilerden seçilmeli ve az sayıda olmalı, daha çok çocuğun dünyasında yer alabilecek varlıklar arasından seçilmelidir. Örneğin; mahalle bekçisi, manav, avcı ile köpeği, inatçı keçi, karabaş gibi.” (2016, s. 42). Bununla birlikte olağanüstü öyküler içeren, insanın hayal dünyasını zorlayan, insanı bilindik, alışılmış, yerleşik bakış açısının

dışına çıkaran ve fantastik öğeler taşıyan metinlerin de çocuk okurların hayal dünyasını genişlettiğini, onları yaratıcı düşünmeye sevk ettiğini, alışılmış, yerleşik, bilindik bakış açılarının dışına çıkararak ıraksak düşünmeye ittiğini göz ardı etmemek gerekir (Demir, 2019).

Bu bağlamda Tablo 13'te 5. sınıf Türkçe ders kitabında kullanılan hikâye edici metinlerdeki çocuk kahramanların gerçekçi özellikler veya olağanüstü özellikler taşımasına göre dağılımı incelendiğinde, halk hikâyesi ve efsane türlerinde yazılmış olan “Boğaç Han” ve “Geyik Ana” metinleri dışındaki hikâye edici metinlerde bulunan çocuk öznelerin gerçekçi özellikler taşıdığı görülür. Bu da çocuk okurların kahramanla özdeşim kurabilmesi bağlamında son derece önemlidir. Okur, gerçekçi özellikler taşıyan kahramanlarla kolayca özdeşim kurabilecek, bu sayede de zengin yaşantılar edinecektir.

2.5.6. Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ekonomik durumları

Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ekonomik durumları, metinlere göre aşağıdaki tabloda dikkate sunulmuştur:

Tablo 14. Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ekonomik durumları (MEB, 2019a).

METİN	ÇOCUK ÖZNELERİN EKONOMİK DURUMLARI		
1. TEMA	EKONOMİK DURUMU DÜŞÜK	EKONOMİK DURUMU YÜKSEK	BELLİ DEĞİL
İlk Ders	X		
Çocuk ve Baloncu	X		
2. TEMA	EKONOMİK DURUMU DÜŞÜK	EKONOMİK DURUMU YÜKSEK	BELLİ DEĞİL
Bir Temmuz Gecesi			X
3. TEMA	EKONOMİK DURUMU DÜŞÜK	EKONOMİK DURUMU YÜKSEK	BELLİ DEĞİL
Bu Nehir Bizim			X
Deprem	X		
4. TEMA	EKONOMİK DURUMU DÜŞÜK	EKONOMİK DURUMU YÜKSEK	BELLİ DEĞİL
Boğaç Han		X	
Geyik Ana			X

5. TEMA	EKONOMİK DURUMU DÜŞÜK	EKONOMİK DURUMU YÜKSEK	BELLİ DEĞİL
Çocuk Bahçesindeki Bekçi			X
6. TEMA	EKONOMİK DURUMU DÜŞÜK	EKONOMİK DURUMU YÜKSEK	BELLİ DEĞİL
Çitlembik			X
Dedemin Öyküsü			X
7. TEMA	EKONOMİK DURUMU DÜŞÜK	EKONOMİK DURUMU YÜKSEK	BELLİ DEĞİL
Yaşama Sevinci			X
Bir Bardak Sütün Hatırı	X		
8. TEMA	EKONOMİK DURUMU DÜŞÜK	EKONOMİK DURUMU YÜKSEK	BELLİ DEĞİL
Pastör			X

Tablo 14’te 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ekonomik durumları ele alınmıştır. Bu bağlamda kahramanların sosyoekonomik durumlarının 8 metinde belli olmadığı, çocuk öznelerin 5 metinde ekonomik durumlarıyla birlikte verildiği görülmektedir. Yavuz’un ‘roman’ türü için ifade ettiği “romanın insanı maddi yaşamın somut ilişkiler bütünü içerisinde temellendirmesi” (1977, s. 8-9) özelliğın bütün hikâye edici metinler için düşünmek mümkündür. İnsanı maddi yaşamın somut ilişkiler bütünü içinde temellendirmek, onu sosyo-ekonomik boyutta ekonomik ilişkiler içerisinde vermekle de ilgilidir denilebilir. Özellikle gerçekçi düzlemde yaratılan hikâye edici metinlerde kahramanları ekonomik durumlarıyla ve toplumsal yaşamın ekonomik ilişkileri içerisinde vermek; çocuk okurların toplumsal yaşamı ve ekonomik ilişkileri anlamlandırmak ve yaşama dair geniş bir bakış açısıyla değerlendirmelerde bulunmak açısından önemlidir. Türkçe ders kitaplarında yer verilen hikâye edici metinlerde kahramanları ekonomik durumlarıyla ve toplumsal yaşamın ekonomik ilişkileri içerisinde vermek, çocuk okurların gerçek yaşama transfer edebilecekleri zengin yaşantılar anlamına gelir.

2.5.7. Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ‘birincil/ikincil/figüratif kişi olma’ durumları

Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ‘birincil/ikincil/figüratif kişi’ olma durumları, metinlere göre aşağıdaki tabloda dikkate sunulmuştur:

Tablo 15. Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ‘birincil/ikincil/figüratif kişi’ olma durumları (MEB, 2019a).

METİN	ÇOCUK ÖZNELERİN ‘BİRİNCİL/İKİNCİL/FİGÜRATİF KİŞİ’ OLMA DURUMLARI		
1. TEMA	BİRİNCİL KİŞİ	İKİNCİL KİŞİ	FİGÜRATİF KİŞİ
İlk Ders	X		
Çocuk ve Baloncu	X		
2. TEMA	BİRİNCİL KİŞİ	İKİNCİL KİŞİ	FİGÜRATİF KİŞİ
Bir Temmuz Gecesi	X		
3. TEMA	BİRİNCİL KİŞİ	İKİNCİL KİŞİ	FİGÜRATİF KİŞİ
Bu Nehir Bizim	X	X	
Deprem	X		X
4. TEMA	BİRİNCİL KİŞİ	İKİNCİL KİŞİ	FİGÜRATİF KİŞİ
Boğaç Han	X		X
Geyik Ana		X	
5. TEMA	BİRİNCİL KİŞİ	İKİNCİL KİŞİ	FİGÜRATİF KİŞİ
Çocuk Bahçesindeki Bekçi	X	X	X
6. TEMA	BİRİNCİL KİŞİ	İKİNCİL KİŞİ	FİGÜRATİF KİŞİ
Çitlembik	X	X	
Dedemin Öyküsü		X	
7. TEMA	BİRİNCİL KİŞİ	İKİNCİL KİŞİ	FİGÜRATİF KİŞİ
Yaşama Sevinci	X		
Bir Bardak Sütün Hatırı	X		
8. TEMA	BİRİNCİL KİŞİ	İKİNCİL KİŞİ	FİGÜRATİF KİŞİ
Pastör			X

Çocuklara sunulacak olan metinlerde birincil kişilerin (baş kahramanların), çocuk okurun özdeşlik kurabileceği nitelikte olması son derece önemlidir. Bu bağlamda çocuk okurların kendi yaş gruplarındaki kahramanlarla özdeşlik kurma eğiliminde oldukları düşünüldüğünde onlara sunulacak olan hikâyelerin birincil kahramanlarının çocuklardan oluşması önemli bir konudur. Tablo 15 incelendiğinde 5. sınıf Türkçe ders kitabında kullanılan hikâye edici metinlerinde yer alan 13 metnin 10'unda çocuk öznelerin başkahraman oldukları görülmektedir ki bu da der kitabı için olumlu bir göstergedir.

2.5.8. Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerin kahramanlarına/çocuk öznelerine yönelik etkinlikler/sorular/yönergeler

Türkçe ders kitaplarında metin seçimi kadar metin kullanımı da önemlidir. Ders kitabına yerleştirilen etkinlikler/sorular/yönergeler aracılığıyla metinler işler hale getirilir veya metin odaklı öğrenme süreçleri yapılandırılır. Bu bakımdan genel çerçevede hikâye edici metinlerle, özelde ise kahramanlarla/çocuk öznelerle ilişkili, ders kitabındaki etkinliklerin/soruların/yönergelerin ayrıca ele alınması ve değerlendirilmesi önemlidir. Etkinliklerin/soruların/yönergelerin mahiyetini ortaya koymak, etkinlikleri/soruları/yönergeleri çeşitlilik bakımından değerlendirmek, öğrencilere yönelik olarak metni anlamlandırma sürecinin etkinlikler/sorular/yönergeler üzerinden nasıl gerçekleştirildiğini ortaya koymak gibi hususlar, Türkçe ders kitaplarına eleştirel/analitik bakışın bir yönünü oluşturur. Biz de çalışmamızda 5-8. sınıflar Türkçe ders kitaplarındaki (Bu başlık altında 5. sınıf Türkçe ders kitabı ele alınmıştır.) etkinlikleri/soruları/yönergeleri çocuk öznelerle ilişkili olarak değerlendirmiş olduk.

Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerin kahramanlarına/çocuk öznelerine yönelik etkinliklerin/soruların/yönergelerin sayıları metinlere göre aşağıdaki tabloda dikkate sunulmuştur:

Tablo 16. Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerin kahramanlarına/çocuk öznelerine yönelik etkinliklerin/soruların/yönergelerin sayısı (MEB, 2019a).

METİN	ETKİNLİK/SORU/YÖNERGE SAYILARI	
1. TEMA	METİNLE İLGİLİ TOPLAM ETKİNLİK/SORU/YÖNERGE SAYISI	ÇOCUK ÖZNELERE YÖNELİK ETKİNLİK/SORU/YÖNERGE SAYISI
İlk Ders	16	4

Çocuk ve Baloncu (Serbest Okuma Metni)	-	-
2. TEMA		
Bir Temmuz Gecesi	6	2
3. TEMA		
Bu Nehir Bizim	18	2
Deprem	7	2
4. TEMA		
Boğaç Han	10	3
Geyik Ana (Serbest Okuma Metni)	-	-
5. TEMA		
Çocuk Bahçesindeki Bekçi	13	3
6. TEMA		
Çitlembik	10	1
7. TEMA		
Yaşama Sevinci	14	3
Bir Bardak Sütün Hatırı (Serbest Okuma Metni)	-	-
8. TEMA		
Pastör (Serbest Okuma Metni)	-	-

Tablo 16’da 5. sınıf Türkçe ders kitabında kullanılan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerle yönelik etkinliklerin/soruların/yönergelerin toplam etkinliklere/soruara/yönergelerle göre sayıları gösterilmektedir. “Çocuk ve Baloncu”, “Geyik Ana”, “Bir Bardak Sütün Hatırı” ve “Pastör” adlı metinler serbest okuma metni oldukları için bu metinlerin etkinlikleri bulunmamaktadır. Toplam etkinlik/soru/yönerge sayıları ile çocuk öznelerle yönelik etkinliklerin/soruların/yönergelerin sayıları karşılaştırıldığında çocuk öznelerin çeşitli özelliklerini öne çıkaracak olan etkinliklerin yeterli sayıda olduğunu söylemek mümkündür. Etkinliklerin/soruların/yönergelerin metni çeşitli yönlerden ele aldığı; içerik, yapı, biçim, dil ve anlatım bakımından gösterdikleri özellikleri fark ettirmeye çalıştığı düşünüldüğünde tek başına kahramanlara/çocuk öznelerle yönelik etkinlik/soru/yönerge sayısının yeterli olduğu söylenebilir.

“İlk Ders” adlı metnin etkinlikleri değerlendirildiğinde metnin 1. etkinliğinde bulunan “Metinde anlatılanlar kimin başından geçmiştir, metinde anlatılan olay nerede yaşanmıştır,

metinde anlatılan olay ne zaman olmuştur?” soruları 5N1K sorularıdır ve Munise’nin yaşadığı dönemi, kırsal kesimde yaşayışını vurgulamaktadır. “Yazarın okulla ilgili anısını anlatmasının sebebi nedir; Munise, yazarı hangi yönden etkilemiştir?” soruları ise Munise’nin etkin özelliklerini vurgular niteliktedir. Metnin 3. etkinliğinde, verilen ifadelerin doğru veya yanlış olduğunun tespit edilmesi istenmektedir. “Öğretmen bir köy okulunda görev yapmaktadır.” ifadesi çocuk öznenin yani Munise’nin yaşadığı mekânı vurgulamaktadır. “Munise, ablası ile yaşamaktadır.” ifadesi çocuk öznenin annesinin olmadığını belirtir niteliktedir. “Türkü söyleyen, Munise’nin arkadaşıdır.” ifadesinde ise çocuk kahramanın türkü söyleme özelliğine dikkat çekilmektedir. “İlk Ders” adlı metinde Munise’nin, ablasına “aba”, Feride Öğretmen’e ise “hocanım” diye seslendiği görülür. Metnin 4. etkinliğinde de bu duruma dikkat çekilerek “Dinlediğiniz metinde ‘Benim adım Munise, hocanım, dedi.’ cümlesinde geçen ‘hocanım’ kelimesini günümüz Türkçesinde nasıl söylüyorsunuz?” ve “Yazar niçin böyle bir yazım şekli kullanmış olabilir? Bunun yerine günümüzde hangi kelimeyi kullanıyorsunuz?” soruları sorulmaktadır. 7. etkinlikte “Öğretmen ve Munise’nin karşılıklı konuşmalarını sınıfta canlandırınız.” ifadesi ve 9. etkinlikte bulunan “Öğretmeninizle yaşadığınız bir anınızı beden dilinizi etkili kullanarak arkadaşlarınıza anlatınız.” yönergesi; öğrencinin Munise’yle özdeşim kurmasını sağlayacak niteliktedir. Metindeki olayı canlandıracak olan öğrenciler, Munise’nin yerine geçerek onun duygularını, yaşanmışlıklarını daha iyi anlayarak etkili bir özdeşim kurma gerçekleştirecektir. Munise ile özdeşim kuracak olan öğrenci, bu olayı kendi yaşanmışlığıyla bağdaştırarak öğretmeniyle yaşadığı bir anıyı anlatacaktır. 8. etkinlikte bulunan “Dinlediğiniz metinde duygu belirten ifadelerle iki örnek veriniz.” ifadesi ise; Munise’nin Feride Öğretmen’i duygusal olarak hangi yönlerden etkilediğini öne çıkarır niteliktedir.

3. temada bulunan “Bu Nehir Bizim” adlı metnin etkinliklerinde bulunan sorular 5N1K türünden sorulardır ve “metinde geçen kahramanlar ve olaylar” sorgulanmaktadır. Metnin 2. etkinliğinde bulunan “Furkan ve arkadaşları düşüncelerini gerçekleştirmek için hangi girişimde bulunuyorlar?” sorusu hikâyedeki çocuk kahramanların girişimcilik özelliklerini ön plana çıkarır niteliktedir. “Furkan ve arkadaşları amaçlarına ulaşmak için nasıl bir planlama yapıyorlar? Bu planlama, herkes tarafından kabul edilebilir, güzel bir uygulama mıdır? Neden?” soruları ise çocuk öznelere amaçları uğruna kararlı ve planlı çalıştıklarını vurgulayarak okuyucunun kahramanlarla özdeşim kurmasını sağlayabilecek niteliktedir. “Furkan ve arkadaşlarının girişimlerini nasıl değerlendiriyorsunuz? sorusu çocuk öznelere yönelik bir değerlendirme yapılmasını sağlamaktadır. “Sinan Bey, Furkan ve arkadaşlarının güvenini nasıl sağlıyor?” sorusunda ise hikâyedeki Ömer’in Sinan Bey’e

hemen güvenmiyor olması, temkinli davranmış olması öne çıkar niteliktedir. Metnin 4. etkinliğinde verilen “Okuduğunuz metindeki kahramanların benzer ve farklı yönlerini yazarak kahramanları karşılaştırınız.” yönergesi, çocuk öznelerden Furkan ve Ömer’in benzer ve farklı yönlerinin sezdirilmesi; bu kahramanların davranışlarının Sinan Bey’le karşılaştırılması bakımından öne çıkar. 5. etkinlikte verilen “Okuduğunuz metinde bir olay mı anlatılıyor yoksa bilgi mi veriliyor?” ifadesi hikâye edici metin türünün özelliklerini sezdirmektedir. “Okuduğunuz metinde anlatılanlar gerçekte olabilir mi?” yönergesi ise okuyucunun gerçek hayatla ilişki kurabilmesini sağlayacak niteliktedir.

3. temada bulunan “Deprem” adlı metnin hazırlık çalışmasında “Deprem sırasında yapılması gerekenleri öğreniniz.” yönergesi metnin konusuna yönelik ön hazırlık sağlamaktadır. “Kobe’nin hangi ülkede olduğunu araştırınız.” yönergesi ise çocuk öznelerin yaşadığı bölgeye yönelik bilgi sağlamaktadır. Metnin 2. etkinliğinde bulunan “Yazarın babası deprem sırasında ne yapmıştır?” ve “Yazarın babasıyla gurur duymasını sağlayan olay nedir?” soruları kahraman anlatıcının “empati” ve “yardımseverlik” özelliklerini vurgulayacak niteliktedir. “Deprem sırasında yazar ve ailesi nerede kalmıştır?” sorusu ile kahraman anlatıcının deprem felaketinin sonucunda yaşadıklarının okur tarafından hissedilmesi istenmiştir. “Yazarın babasının böyle bir felaket sonrasında diğer insanların yardımına gitmesini nasıl değerlendirirsiniz?” sorusu da yine “yardımseverlik” ve “dayanışma” unsurlarını değerlendirecek işlevdedir. Metnin 3. etkinliğinde 5N1K sorularına yönelik bir çalışma vardır. Metnin 6. etkinliğinde hikâyedeki bazı neden-sonuç cümleleri verilmiştir. “Daha beş yaşında olduğu için çok korkmuştu.”, “Aç olduğumdan yemeğin ne olduğu umurunda değildi.”, “Evimize gitmemiştik çünkü ne elektriğimiz vardı ne de suyumuz.” gibi cümleler kahraman anlatıcının korkusunu ve zor durumunu vurgular niteliktedir.

“Millî Kültürümüz” temasında bulunan “Boğaç Han” adlı metnin hazırlık çalışmalarında verilen “İsminizin size nasıl verildiği hakkında öğrendiklerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.” Yönergesi, Dede Korkut’un, Dirse Han’ın oğluna hünerli ve erdemli olmasından dolayı “Boğaç Han” ismini vermiş olmasına yöneliktir. “Türk kültüründe isim verme geleneği ve Dede Korkut Hikâyeleri hakkında neler öğrendiniz?” sorusu ise Türk kültüründe önemli yeri olan Dede Korkut Hikâyeleri’ni tanıtır niteliktedir. Metnin 1. etkinliğinde bulunan “Dirse Han’ın oğlu boğadan kurtulmak için ne yapmış olabilir?” sorusu, kahramanın “zeki” olması özelliğini sorgulatmaktadır. “Sizce boğayı neden meydana getirmiş olabilirler?” sorusu ise o dönem için dönemsel şartların belirleyiciliğinde, Türk kültüründe gücün ve zekânın önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Metnin 3. etkinliğinde 5N1K soruları yer almaktadır. 4. etkinlikte bulunan “Dirse Han’ın oğlu boğayı yenmek için ne yapmıştır?” sorusu kahramanın cesaretli ve akıllı olma özelliklerini öne çıkarmaktadır. “Dirse Han’ın oğlu ve arkadaşları meydanda hangi oyunu oynuyorlardı?” sorusu ile olayın geçtiği dönemde gençler, çocuklar arasında “aşık oyunu” oynandığının fark edilmesi amaçlanmıştır. “Dirse Han’ın oğluna kim isim vermiştir? Verdiği isim nedir?” sorusuyla da öğrenciler, ana kahramanın erdemli ve cesur davranışı sonrasında ona Dede Korkut tarafından isim verilmesini hak ettiği çıkarımını yapmaya yönlendirilmiştir. 4. soruda bulunan “Dede Korkut, Dirse Han’dan oğluna neler vermesini istemiştir?” ifadesiyle de ana kahramanın erdemli davranışları sonucunda mükâfatlandırılmayı hak ettiği vurgulanır niteliktedir. “Okuduğunuz metinde Türklerin hangi gelenekleri yer almaktadır?” sorusuyla da Türk gelenek ve göreneklerine dikkat çekilmek istenmiştir. 5. etkinlikte “Okuduğunuz metindeki olayları siz anlatsaydınız nasıl kurgulardınız?” ifadesi ile metnin ana kahramanı yerine okuyucunun kendi kahramanını yaratması istenmektedir. Okuyucu, kendi kahramanına istediği özellikleri yükleyebilecektir. 9. etkinlikteki yazılı anlatım çalışmasında verilen “Türklerde isim verme geleneklerini dikkate alarak kendinize bir isim veriniz. Bu ismin size verilmesine neden olan olayı kurgulayarak bir hikâye yazınız.” yönergesinde Boğaç Han’ın erdemli, hünerli olma özelliklerini göz önünde bulunduran öğrenci, bundan yola çıkarak kişisel özelliklerine yönelik kendisine isim bulacaktır. Bu da öğrencilerin başkahramandan (adından) esinlenerek yarattıkları kurmaca metin kişisine ad verme yönünde bir düşünme eylemi içinde olmalarını sağlayacaktır.

5. temada yer alan “Çocuk Bahçesindeki Bekçi” metni “Toplum içinde herkesin üzerine düşen görevi layıkıyla yapması gerektiği aksi durumda toplumda kaosu meydana gelebileceği” iletişi üzerine yazılmış bir hikâyedir. Bu iletiye yönelik olarak metnin hazırlık çalışmalarında “ ‘Toplum hayatında herkese düşen belirli görevler vardır.’ sözünden ne anlıyorsunuz?”, “Üzerinize düşen görevi en iyi şekilde yapabilmek için nelere dikkat edersiniz?” soruları yer almaktadır. Metnin ilk üç etkinliğinin hikâyedeki çocuk kahramanlarla ilgili çıkarım yapabilmeye yönelik olmadığı söylenebilir. 4. etkinlikte bulunan “Yazar, çocuk parkını nasıl betimlemiştir?” ifadesi; kahramanın gözünden parkı tasvir ettirecek niteliktedir. “Yazar, neden bekçinin olmadığı saatlerde parka gitmektedir?” sorusu ise kahramanın, yaşadığı olaydan önce bekçiye bakış açısını ön plana çıkarmaktadır. “Parktaki büyük çocukların hareketlerini doğru buluyor musunuz?” sorusu; öğrencilere, güç kullanarak ve zorbalıkla insanları rahatsız eden hikâyeye kahramanlarını sorgulatacak niteliktedir. “Yazar, bekçiye neden hak vermiştir?”, “Çocuk parkındaki bekçi, çocuklara

nasıl davranıyor?” soruları da hem metnin iletisini aktarmaya yönelik sorular olarak değerlendirilebilir hem de öğrencileri kahraman anlatıcının olaydan sonra bekçiye bakış açısının nasıl olduğunu düşünmeye sevk etmektedir. Metnin 5. etkinliğinde ise “hikâye haritası tekniği” bulunmaktadır. Etkinliği yapacak olan öğrenci hikâyede bahsedilen olayın nerede ve ne zaman gerçekleştiğini, ana ve yardımcı karakterleri, problem durumunu, kahraman anlatıcının problemi nasıl çözdüğünü ve ana fikri analitik bir bakış açısıyla belirleyecektir. Kahraman anlatıcının üzerine saldıran diğer çocuklardan kurtulabilmek amacıyla bekçiye seslenmiş olması, problem çözme becerisini göstermektedir ve yapılan etkinlik bunu sezdirecek niteliktedir. Ayrıca metinde kahraman anlatıcıyla özdeşim kuracak olan okuyucunun, çocuk öznenin davranışları ve söylemleri üzerinden çıkardığı ana fikir de istenmektedir. Metnin 6. etkinliğinde bulunan “çocukların parkta yaşadıkları sorun”, “nedeni”, “çözüm önerim” gibi başlıklar; öğrencilerin, metnin çocuk öznesi ile özdeşim kurarak farklı çözüm önerileri sunabileceği niteliktedir. 8. etkinlikteki “Parktaki bekçi görevini en iyi şekilde yapmasaydı sizce parkta neler yaşanırdı? Bu konu hakkında duygu ve düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.” yönergesinde ise toplumsal kurallara yönelik her bireyin belli görevler üstlendiği ve bu görevleri en iyi biçimde yapmaya gayret göstermesi gerektiği iletinin ortaya konulmasına yöneliktir. Aynı iletiye yönelik 9. etkinlikte “Atatürk’ün ‘Vatanımı en çok seven görevini en iyi yapandır.’ sözünden yola çıkarak görev bilinci hakkındaki düşüncelerinizi sınıf ortamında tartışıp değerlendiriniz. Bu bilgiler ışığında konuyla ilgili duygu ve düşüncelerinizi yazınız.” yönergesi verilerek yazılı anlatım çalışması yaptırılmaktadır.

6. temada bulunan “Çitlembik” adlı “ilk yardımın önemi”ne yönelik olarak yazılmış metnin hazırlık çalışmalarında “İlk yardım ile ilgili araştırmalarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.” yönergesi ve “İlk yardımın önemli olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?” soruları verilmektedir. 2. etkinlikte bulunan “Hasan, Süleyman’ı nasıl uyarmıştır?” sorusu çocuk kahramanın ağabeyinin, uyarılara kulak asmadığını, “Süleyman ağaçtan niçin düşmüştür?” ifadesi ise; Süleyman’ın temkinli davranmadığını ve çevresindekilerin uyarılarını dikkate almadığını vurgular niteliktedir. “Süleyman’a Hasan ve yazar nasıl müdahale etmiştir?” sorusu ile; ilk yardımın önemi ve kahraman anlatıcıyla Hasan’ın pratik, zeki davranarak ilk yardımı doğru uyguladıkları vurgulanmaktadır. Bu soru metnin iletisini vurgular niteliktedir. “Doktorun ‘Yarayı kalp seviyesinin üstünde tutup taşısalmış doktor diploması bile hak edeceklermiş’ ifadesiyle anlatmak istediği nedir?” sorusuyla; böyle durumlarda yapılması gereken ilk yardım ve kahraman anlatıcının ilk yardımı doğru uyguladığı öne çıkmaktadır. “Süleyman, Hasan ve yazara niçin teşekkür ediyor? Siz böyle

bir durum karşısında neler düşünürdünüz?” sorusuyla çocuk kahramanla özdeşlik kuracak olan öğrenci, metnin konusu olan ilk yardımın önemini kavrayacaktır. Metnin 3. etkinliğinde “Sağlık ve Spor” temasına ve metnin konusuna yönelik olarak “turnike” ile ilgili sorular verilmektedir. 5. etkinlikte ise okuyucudan metni özetlemesi istenmektedir. Metnin 7 ve 8. etkinliklerinde dil bilgisine yönelik çalışmalar yapılmaktadır. 9. etkinlikte “bilgilendirici metin türü”nü öğrencilere içselleştirmek amacıyla “Çitlembik” adlı metnin konusuyla paralel olarak “İlk yardımın önemini anlatan bilgilendirici bir metin yazınız. Yazınıza başlık koymayı unutmayınız.” yönergesi verilerek yazılı anlatım çalışması yapılmaktadır.

“Erdemler” teması altında yer alan “Yaşama Sevinci” adlı metnin etkinliğinde bulunan “Münevver teyze, postacıyı gördüğünde ne yapmış olabilir?” sorusu Münevver teyzenin kendisine mektup gelmeyişinden dolayı olan üzgünlüğüne dikkat çeker niteliktedir. “Yazar, kendine ne söz vermiş olabilir?”, “Yazar, mektubu okuduktan sonra Münevver teyze neler hissetmiş olabilir?” sorularıyla da Münevver teyzeyle özdeşim kuracak olan öğrenci, onun mutluluk duygusunu hissederek çocuk öznenin göstermiş olduğu erdemli davranışın ne kadar işlevsel olduğunu daha iyi anlayıp metnin iletisini sezecektir. Metnin 2. etkinliğinde bulunan “Metindeki anlatıcının ve Münevver teyzenin yerinde siz olsaydınız neler hissederdiniz?” ifadesi öğrenciye empati yaptıracak; olaya hem çocuk öznenin gözünden hem de Münevver teyzenin gözünden baktıracak niteliktedir. “Yazar, Münevver teyze için nasıl bir iyilikte bulunuyor?” sorusu ise çocuk kahramanın erdemli davranışını vurgulayacak özelliktedir. Metnin 3. etkinliğinde hikâyenin unsurları sorulmaktadır. 4. etkinlikte ise çocuk öznenin problem çözücü nitelikler taşıdığını gösterecek nitelikte ve özdeşim kuracak olan öğrencinin aynı probleme yönelik hangi çözümleri bulabileceğini sorgulatacak nitelikte olan “Münevver teyzenin sorunu..., Sorunun nedeni..., Anlatıcının çözümü..., Ben olsaydım...” ifadeleri yer almaktadır. Metnin 5, 6, 7, 8, 9, 10 ve 11. Etkinliklerinin, metnin çocuk öznesiyle doğrudan ilişkisi bulunmamaktadır.

2.6. Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Hikâye Edici Metinlerde Çocuk Özneler

2.6.1. Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin tipik özellikleri

Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin tipik özellikleri aşağıdaki tabloda dikkate sunulmuştur:

Tablo 17. Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin tipik özellikleri (MEB, 2019b).

SINIF	METNİN ADI	METNİN TÜRÜ	ÇOCUK ÖZNE	ÇOCUK ÖZNENİN ÇEVRESİ	KAHRAMAN ÖZELLİKLERİ
6. SINIF	Bu da Benim Öyküm	Anı	Kahraman Anlatıcı	Çocuk kahramanın ablaları	Keşfetmeye Meraklı, Gezmeyi Seven, Sessizlikten ve Dinlenmekten Hoşlanan.
6. SINIF	Canım Kitaplığım	Hikâye	Kahraman Anlatıcı	Çocuk kahramanın annesi, babası, ağabeyi ve öğretmeni	Kitap Okumayı Seven, Anlayışlı, İçten, Seven ve Sevilen, Dostluğa ve Arkadaşlığa Önem Veren, Doğru Kitap Seçmeyi Bilen.
6. SINIF	Vermek Çoğalmaktır	Hikâye	Talebe, Hasta Talebe, Medresede Şöhret Kazanmış Genç	Köylü, Öğretmen, Aşçı	Vefalı, Saygılı, Yardımsever, Vicdanlı, Sorumluluk Sahibi, Şefkatli, Tevazu Sahibi, Sevecen, Cömert, Dost Canlısı, İlim ve Hikmet Sahibi, Utangaç, Sıcakkanlı.
6. SINIF	Gümüş Kanat	Hikâye	Kemal	Celil Usta (Kemal’in Babası) ve Kemal’in Annesi	Yardımsever, Hayvansever, Vicdanlı, Merhametli, Şefkatli, Duyarlı, Meraklı, İstekli, Çalışkan.
6. SINIF	Sen de Bir İyilik Yap	Hikâye	Canol Karaoğlu	Gökçe, Güniz Hanım, Tucer Bey, Görevli	Dürüst, Akıllı, Utangaç, İyiliksever, Yardımsever, Duyarlı, Gururlu, Mahcup.

6-10 yaş aralığındaki çocuklara yönelik hazırlanmış çeviri romanların değerler eğitime katkılarının araştırıldığı “Çeviri Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Yer Alan Değerler Üzerine Bir Araştırma” başlıklı çalışmada çocuk edebiyatı ürünlerinde değerler aktarımının önemi şu şekilde ifade edilmektedir: “Çocukların hemen hemen tüm gelişim evrelerinde sözlü ve yazılı edebiyat ürünlerinden faydalanılmaktadır. Çocuklar, okul öncesi döneminde dinleme becerileriyle, okul döneminde ise hem dinleme hem de okuma becerileriyle çocuk edebiyatı eserlerine ulaşmaktadırlar. Çocuk edebiyatı okuma alışkanlığı kazandırma sürecinde, ana dili öğretiminde ve edebiyat okuru yetiştirmede olduğu kadar, değer aktarımında da oldukça önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu sebeple çocuk edebiyatı

ürünlerindeki değerlerin farkında olunması ve bu değerlerin niteliğinin incelenmesi gerekmektedir. Değerlerin içerisinde evrensel değerler ve ulusal değerler yer almaktadır. Her ülkenin kendine has ulusal değerleri vardır ve bunları korumak adına milli eğitimlerinin genel amaçlarını ulusal değerlerine göre şekillendirmektedirler. Çocuk edebiyatı ürünlerine dinleme veya okuma becerisiyle ulaşan çocuğun hedeflenen değerleri kazanması daha da kesinleşir, kendisini öğrenerek eğitir ve yaşam boyu sahip olacağı değerlerini belirlemesine katkı sağlar.” (Baş ve Biros, 2019, s. 1095). Bu bağlamda çalışmamızda 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk özneler üzerinden çocuk okurlara hangi değerlerin aktarıldığı incelenmiş olup Tablo 18’de dikkate sunulmuştur.

“Bu da Benim Öyküm” adlı metin 6. sınıf Türkçe ders kitabının “Okuma Kültürü” temasında yer almaktadır ve “anı” türündedir. Metnin çocuk öznesi ana kahraman olan “kahraman anlatıcı”dır. Kahraman anlatıcı, kitap okumayı sevmediğini düşünmektedir ve ablalarının boş vakitlerini kitap okuyarak değerlendiriyor olmalarına imrenmektedir. Çocuk özne, kitap okumayı sevmediğini düşündüğünü ancak ablalarının ona okuttukları kitaptan sonra kitap okumak ve yolculuk etmenin hayatını etkileyen ve değiştiren iki güç olduğunu kendi ağzından ifade etmektedir. Çocuk öznedeki kitap okuma sevgisine yönelik olumlu değişim, kahramanın kendi ağzından anlatılmaktadır. Kahraman anlatıcı ablalarından bahsetmektedir ancak çevresindeki bireylere yönelik başka ipucu vermemektedir. Ayrıca çocuk öznenin fiziksel özelliklerine yönelik de herhangi bir çıkarım yapılamamaktadır.

“Canım Kitaplığım” adlı metin “Okuma Kültürü” temasında bulunan hikâye türünde bir metindir. Metnin çocuk kahramanı, kahraman anlatıcıdır. Çocuk kahraman, “Okuma Kültürü” temasına uygun olarak kitap okumayı sever ve kitap seçimi konusunda titizdir. Kahraman anlatıcının çevresindeki kişilerden; annesi, babası, ağabeyi ve öğretmeninden bahsedilmektedir. Kahramanın fiziksel özelliklerine yönelik bir çıkarım yapılamamaktadır. Çocuk özne, kitap sevgisini kendi ağzından “Hepsini seviyorum. Sevilmez mi! Kitap bu! Hele en güzeliyse...” söylemleriyle ifade etmektedir. Aynı zamanda çocuk öznenin kendisiyle ilgili “Ben daha anlayışlı, daha bir içten, daha bir seven ve sevilen biri oldum.” söylemlerinden de “anlayışlı, içten, seven ve sevilen” biri olduğu çıkarımı yapılabilmektedir. “Ben, dostluğun ve arkadaşlığın bu denli kıvanç verici olduğunu daha önceleri bilmezdim. Oysa kitaplarımla, onlardaki kahramanlarla yaşayarak öğrendim hepsini.” söylemleriyle, çocuk öznenin kitap okuma alışkanlığı sayesinde dostluğa ve arkadaşlığa önem verdiği ifade edilmektedir. Çocuk öznenin ağabeyi, ona bilmeden “üzerinde elindeki kocaman silahtan duman yayılan korkunç bir adamın resmi bulunan” biçimde ifade edilen kitabı hediye etmesi üzerine çocuk kahramanın “şimdi sanki cennet ülke değil de cehennem yeri oluvermiş benim

canım kitaplığım.” söylemlerinde bulunmaktadır. Bu söylemlerinden kahraman anlatıcının “kitap seçimi konusundan hassas” olduğu belirtilebilmektedir.

“Erdemler” temasında yer alan “Vermek Çoğalmaktır” adlı metin, hikâye türündedir. Metinde kendisine hediye edilen harika üzümleri hocasına layık gören bir talebenin üzümlerin kendi kısmeti olduğunu anlamasından bahsedilmektedir. Metindeki çocuk özneler, medrese öğrencileridir. Bahsedilen bu öğrencilerden birisi kapıyı açmakla sorumlu, birisi hasta, diğeri de medresede şöhret kazanmış bir gençtir. Metnin ana kahramanı kapıyı açmakla sorumlu olan talebedir. Bu talebe kapıyı açtığı köylüye yiyecek ekmek vermektedir. Bu durum da “yardımsever, şefkatli, cömert ve vicdanlı olma” özelliklerini ön plana çıkarmaktadır. Köylü, kendisine yiyecek ekmek veren yardımsever talebeye üzüm hediye etmektedir. Ancak talebe, kendisine ikram edilen harika üzümlerin, ona ilim ve irfan öğreten hocasına layık olduğunu düşünmektedir. Verilen bu ifadeler; çocuk kahramanın vefalı, saygılı, ilim ve irfan sahibi olduğu bilgisini verir niteliktedir. Tefekkürüyle ve ince düşüncüsüyle medresede şöhret kazanmış olan bir öğrencinin, metnin başkahramanına yönelik “şefkatli, tevazu sahibi, sevecen, sıcak” olduğu şeklindeki düşünceleri de başkahraman olan çocuk öznenin özelliklerini öne çıkarmaktadır. İkram edilen üzüm dönüp dolaşıp metnin başkahramanı olan talebeye tekrar gelmiştir ve talebe de üzümlerin gerçekten kendi kısmeti olduğunu anlamıştır.

“Gümüş Kanat” adlı hikâye türündeki metin “Erdemler” temasının içinde yer almaktadır. Hikâyenin ana kahramanı, çocuk özne olan Kemal’dir. Kemal; on bir yaşında, makineleri incelemeyi çok seven, ileride makine mühendisi olmak isteyen, babasının durumundan dolayı okulu bırakmak zorunda kalmaktan korkan bir erkek çocuğu olarak tarif edilmektedir. Hikâyede Kemal’in babası Celil Usta’dan ve Kemal’in annesinden de bahsedilmektedir. Celil Usta, bir matbaada çalışmaktadır. Kemal’in, okul çıkışlarında babasının çalıştığı matbaaya gidiyor olduğundan söz edilmektedir. Kemal’in ders çalışıyor olduğunun ifade edilmesi ve okulu bırakmak zorunda kalacağına olan korkusunun belirtilmesinden “çalışkan” olduğu çıkarımı yapılabilmektedir. Kemal, penceresinin önünde bulunan dala bir kuşun ayağından asılıyor olduğunu görmüştür ve babasıyla birlikte kuşu kurtarmışlardır. İfade edilen bu olaydan yola çıkılarak Kemal’in yardımsever, hayvansever, vicdanlı, merhametli, şefkatli ve duyarlı olduğu söylenebilmektedir. Kemal, babasına düşkün bir çocuk olarak betimlenmektedir. Babasıyla ilgili; gür ve kumral kaşlı, uzun boylu, geniş omuzlu, kuvvetli ve genç ifadeleri yer almaktadır. “Böyle önüne bakarken kendisini görenlere çok ciddi bir insan hissini verirdi. Fakat başını kaldırıncı bir çift tatlı ve mavi göz ılık, yumuşak bir ışıqla insanın yüreğine uzanırdı.” söylemleri de Kemal’in, babasıyla ilgili

düşüncelerini ifade eder niteliktedir. Ayrıca, gümüş kanatlı kuşu kurtarmak için pencereden uzanan Kemal'in, annesinin "Kemal, düşersin!" uyarısını dinleyerek babasını çağırması; ailesinin uyarılarını dinleyen bir yapıda olduğunu göstermektedir.

"Birey ve Toplum" temasında yer alan "Sen de Bir İyilik Yap" adlı metnin çocuk öznesi "Canol Karaoğlu"dur. Metin, hikâye türündedir. Metinde "Gökçe" adlı bir kızın, okula giderken parkta telefonunu düşürmesinden ve başkahraman olan "Canol'un telefonu bulup Gökçe'nin annesiyle yani Güniz Hanım'la iletişime geçmesinden bahsedilmektedir. Canol'un telefonu bulduktan sonra duyarsız kalmayarak Güniz Hanım'a ulaşması iyiliksever ve yardımsever olduğu çıkarımını yaptırabilecek niteliktedir. Ayrıca Güniz Hanım'ın gözünden "sıska denecek kadar zayıf" olarak betimlenmektedir. Güniz Hanım'ın "Bu yaptığın çok güzel bir hareket. Dürüstlüğünden ötürü sana teşekkür ederim. Ayrıca anne babanı da öğretmenlerini de kutluyorum." söylemleriyle de çocuk öznenin dürüst ve yardımsever olduğu vurgulanmaktadır. Güniz Hanım, çocuk kahramanın yaptığı bu iyilik karşılığında ona armağan olarak para vermeye çalışır ancak çocuk özne "Teşekkür etmeniz yeterli. İyilik yapmak hepimizin borcu. İllaki bir gün siz de birilerine bir iyilik edersiniz. O zaman ödeşтик sayın." söylemlerinde bulunur. Ayrıca Güniz Hanım, Canol'a para vermeye çalıştığında onun mahcup olduğu ifadeleri de metinde yer almaktadır. Buradan da çocuk öznenin utangaç olduğu çıkarımı yapılabilmektedir.

2.6.2. Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin cinsiyete göre dağılımı

Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin cinsiyete göre dağılımı aşağıdaki tabloda dikkate sunulmuştur:

Tablo 18. Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında kullanılan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin cinsiyete göre dağılımı (MEB, 2019b).

METİN	CİNSİYET		
	KIZ	ERKEK	CİNSİYETE DAİR İPUCU YOK
1. TEMA			
Bu da Benim Öyküm	1	-	-
Canım Kitaplığım	-	1	-
4. TEMA			
Vermek Çoğalmaktır	-	3	-

Gümüş Kanat	-	1	-
8. TEMA	KIZ	ERKEK	CİNSİYETE DAİR İPUCU YOK
Sen de Bir İyilik Yap	1	1	-

Toplumsal cinsiyet rollerinin çocuk kitaplarına ne şekilde yansıdığının tespitinin amaçlandığı “Çocuk Kitaplarında Cinsiyet Algısının Dile Yansıması” başlıklı çalışmada çocuk edebiyatı ürünlerindeki kadın ve erkek rollerinin adaletsiz dağılımının kırılması gerektiği bağlamında Türkçe dersinin önemi şu şekilde ifade edilmiştir: “Türkiye’de geçmişten günümüze en çok tartışılan konulardan biri kadın ve erkek rollerinin adaletsiz dağılımıdır. Günlük yaşamda kadının hep ikinci plana atılması, ev işlerinden sorumlu cins olarak kadının görülmesi, çalışma hayatı söz konusu olduğunda kadının statüsü düşük işlerde çalıştırılması ya da erkeklerle aynı işi yapsa dahi daha düşük ücret alması, fiziksel veya psikolojik şiddet söz konusu olduğunda akla hemen kadının gelmesi vb. bu adaletsizliğin akla gelen ilk göstergeleridir. Kadın ve erkek arasındaki adaletsizliğe dayalı algının kırılması ancak eğitim ile mümkündür. İstendik yönde davranış değişikliği, çocuğun kendi yaşantıları yoluyla çevresinde olup bitenleri özümsemesiyle olabileceği gibi iyi bir öğretmen rehberliğinde seçtiği okuma kitaplarını içselleştirerek de gerçekleşebilir. Bu bağlamda Türkçe dersi ve öğretmenleri, diğer derslere oranla öğrencileri daha çok eserle buluşturması bakımından önemlidir. Türkçe Dersi Öğretim Programı (2018) özel amaçlarından biri ‘okuduğu, dinlediği/izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmalarının; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerinin sağlanması’dır. Öğrencilerin okuduklarından hareketle duygu, düşünce ve hayal dünyalarını zenginleştirmesi amaçlanıyorsa okuyacağı eserlerin seçimi konusunda oldukça hassas davranılmalıdır.” (Yücel Çetin ve Mangır, 2021, s. 168-169). Bu bağlamda 6. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerden 2’si kız, 6’sı ise erkektir. Ayrıca 1 metinde de çocuk öznenin cinsiyetine yönelik ipucu verilmemiştir. Dolayısıyla 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerde hem kız hem de erkek çocuk öznelerle karşılaşmakla birlikte, kız ve erkek çocuk özneler arasında bir denge kurulması ve metinlerde kız çocuk öznelerle daha fazla yer verilmesi gerektiğine dikkat çekmek istiyoruz.

1. Tema’da bulunan “Bu da Benim Öyküm” adlı metnin içinde kahraman anlatıcının, yani çocuk öznenin cinsiyetine yönelik herhangi bir ipucu verilmemiştir. Ancak metin “anı” türünde kaleme alındığı ve metnin yazarının “Mine Soysal” olduğu düşünüldüğünde kahraman anlatıcının (çocuk özne) cinsiyetinin “kız” olduğu çıkarımı yapılabilmektedir.

“Okuma Kültürü” temasında yer alan “Canım Kitaplığım” metnindeki çocuk öznenin, babasının “Oğlumun öğretmeni hangi kitapların yararlı olduğunu öğrencilerine çok iyi öğretmiş.” söylemlerinden yola çıkıldığında, cinsiyetinin “erkek” olduğu çıkarımı yapılabilmektedir.

“Erdemler” temasında yer alan “Vermek Çoğalmaktır” adlı metinde 3 erkek çocuk özne bulunmaktadır. Bunlardan biri “kapıyı açmakla sorumlu”, diğeri “hasta”, bir diğeri ise “tefekürüyle ve ince düşünüşüyle şöret kazanmış” olarak ifade edilmektedir.

“Erdemler” temasında bulunan “Gümüş Kanat” adlı hikâyenin başkahramanı on bir yaşlarındaki bir erkek çocuğu olan Kemal’dir. Hikâyedeki diğerkahramanlar ise; Kemal’in annesi ve Celil Usta’dır.

“Birey ve Toplum” temasında yer alan “Sen de Bir İyilik Yap” adlı metnin başkahramanı olan çocuk öznenin, metnin görselleri ve içeriğı incelendiğinde “erkek” olduğu görülür. Ayrıca metinde “Gökçe” adlı kız çocuk özne de yer almaktadır.

2.6.3. Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin yaşadıkları mekânlar

Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin yaşadıkları mekânlar, “şehir-kırsal” ikiliğı üzerinden tasnif edilmiş ve çocuk öznelerin yaşadıkları mekânlar, metinlere göre aşağıdaki tabloda dikkate sunulmuştur:

Tablo 19. Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında kullanılan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin yaşadıkları mekânlar (MEB, 2019b).

METİN	ÇOCUK ÖZNELERİN YAŞADIKLAR MEKÂNLAR		
1. TEMA	ŞEHİR	KIRSAL	BELLİ DEĞİL
Bu da Benim Öyküm			X
Canım Kitaplığım			X
4. TEMA	ŞEHİR	KIRSAL	BELLİ DEĞİL
Vermek Çoğalmaktır		X	
Gümüş Kanat			X
8. TEMA	ŞEHİR	KIRSAL	BELLİ DEĞİL
Sen de Bir İyilik Yap	X		

6. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan hikâye edici metinlerden 1’inde çocuk özne “şehirde”, 1’inde ise “kırsalda” sunulmaktadır. Yaşadığı mekâna yönelik çıkarım yapamadığımız çocuk öznelerin sayısı daha fazladır.

“Bu da Benim Öyküm” adlı metinde kahraman anlatıcının (çocuk özne) yaşadığı mekâna yönelik “denize girmek, bahçede top oynamak” gibi ifadeler yer almaktadır. Ancak bahsedilen bu ifadelerden çocuk kahramanın kentte ya da kırsalda yaşadığına yönelik herhangi bir çıkarım yapılamamaktadır.

“Canım Kitaplığım” adlı metinde kahraman anlatıcı, ağabeyinin Ankara’dan bulundukları bölgeye geldiğini ifade etmesine rağmen bulundukları bölgenin kırsal mı yoksa şehir mi olduğuna yönelik bir ipucu vermemektedir.

4. Tema’da yer alan “Verme Çoğalmaktır” adlı metinde bir köylüden bahsediliyor olması değerlendirildiğinde ve metnin görselleri incelendiğinde hikâyede bahsedilen olayın kırsalda geçtiği çıkarımı yapılabilmektedir.

“Erdemler” temasında bulunan “Gümüş Kanat” adlı metinde çocuk kahraman olan Kemal’in annesi ve babasıyla yaşadığı ifade edilmektedir. Babası Celil Usta, bir matbaada çalışmaktadır. Kemal de okul çıkışlarında babasının çalıştığı matbaaya gitmektedir. Ancak, metnin görselleri ve içeriği incelendiğinde Kemal’in kentte ya da kırsalda yaşadığına yönelik detaylı bir çıkarım yapılamamaktadır. Yine de bir mekân olarak “matbaa”dan yola çıkarak yaşanan yerin şehir olduğuna dair çıkarımda bulunulabilir.

“Sende Bir İyilik Yap” adlı metnin görselleri ve içeriği incelendiğinde çocuk kahramanın kentte yaşadığı çıkarımı, kesin olmamakla birlikte, yapılabilmektedir.

2.6.4. Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin olaylar karşısında sergiledikleri ‘etkin’lik/’edilgin’lik durumları

Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin olaylar/durumlar karşısında sergiledikleri ‘etkin’lik/’edilgin’lik durumları; çocuk öznelerin “eleştirme, sorgulama, akılcı düşünme, tepki verme, irade ortaya koyma, problem çözme, eyleme geçme, girişkenlik vb.” olgular dikkate alınarak değerlendirilmiş ve metinlere göre aşağıdaki tabloda dikkate sunulmuştur:

Tablo 20. Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında kullanılan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin olaylar karşısında sergiledikleri ‘etkin’lik/’edilgin’lik durumları (MEB, 2019b).

METİN	ÇOCUK ÖZNELERİN ‘ETKİN’LİK/’EDİLGİN’LİK DURUMLARI	
	ETKİN	EDİLGİN
1. TEMA		
Bu da Benim Öyküm	X	
Canım Kitaplığım	X	
4. TEMA		
Vermek Çoğalmaktır	X	
Gümüş Kanat	X	
8. TEMA		
Sen de Bir İyilik Yap	X	

Cemiloğlu, hikâye edici metinlerde ‘kahraman’ların/‘kişi’lerin icra ettikleri işlevleri şöyle ifade eder: “Her hikâye, ana karakterin bir sorunundan ya da amacından ortaya çıkar. Karakterlerin problemleri öyküde konuyu oluşturur. Çocuk hikâyelerinde karakterler çoğunlukla yetişkinler, çocuklar, hayvanlar, kişileştirilmiş hayvanlar, cansız nesnelerdir. Çocuklar okudukları hikâyelerdeki kahramanlarla aynı duygusal yakınlık kurarlar. Hikâyeyi oluşturan diğer öğeler olay etrafında örgütlenir ve böylece kurgusal bir bütünlük oluşmuş olur. Bu bütünlüğün kendi içinde planı vardır; bir süreç içinde başlar ve sonuca ulaşır. Dolayısıyla bir bütünlük içinde olayların gelişim bölümleri vardır.” (2003, s. 51). Bu bakımdan Türkçe ders kitabında yer verilen hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin okur karşısına eleştiren, sorgulayan, akılcı davranan, problem çözen, ‘etkin’ bir karakter olarak çıkması ve bu yönüyle “rol model” özellikler göstermesi önemlidir. Bu bağlamda 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk kahramanlar incelenmiş ve ‘etkin’lik ve ‘edilgin’lik durumları değerlendirilerek Tablo 21’de dikkate sunulmuştur. 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk kahramanların tamamının ‘etkin’ karakterler olarak okur karşısına çıkması, metinler açısından ‘olumlu’ bir özelliktir.

1. Tema’da yer alan “Bu da Benim Öyküm” adlı metinde kahraman anlatıcı (çocuk özne) kitap okumayı sevmediğini düşünen bir çocuktur. Ablalarının ona okuması için verdikleri kitaptan sonra “o benim büyülü kitabımdı” söyleminde bulunmaktadır. “Şimdi geriye dönüp baktığımda, o kitap sayesinde beynimin bir yerlerinde kilitli duran, arkasında ne olduğunu hep çok merak ettiğim ama bir türlü açmaya cesaret edemediğim dev kapılardan

birini ilk kez araladığımı anlıyorum.” ifadelerinden kahramanın okuduğu kitaba yönelik etkin bir tavır sergilediği söylenebilir. Ayrıca, çocuk kahramanın kitap okumaya yönelik hissiyatındaki değişim de verilmektedir.

“Canım Kitaplığım” adlı metin incelendiğinde bahsedilen olayda çocuk öznenin etkin bir tavır sergilediği söylenebilir. Kahraman anlatıcının (çocuk özne) ağabeyine, Ankara’dan bulundukları bölgeye trenle gelirken, bir arkadaşı kardeşinin kitabını armağan eder. Çocuk kahramanın ağabeyi de sarılı olan kitaba bakmadan ona verir. Ancak üzerinde “elinde kocaman silahtan duman yayılan korkunç bir adamın resmi bulunan” kitap, çocuk öznenin kitaplığında bulunduğundan dolayı “Şimdi sanki cennet ülke değil de cehennem yeri oluvermiş benim canım kitaplığım.” ifadeleri verilmektedir. Yaşanan bu olaya etkin bir tavır sergileyen çocuk kahraman, ağabeyine “Al bu kitabı! Beni düşündüğün için teşekkür ederim ama istemiyorum.” söylemlerinde bulunmaktadır.

4. Tema’da yer alan “Vermek Çoğalmaktır” adlı hikâyede anlatılan olay değerlendirildiğinde bir köylünün kendisine üzüm ikram etmesi üzerine, bu üzümü hocasına layık gören talebenin kismetli olması sonucunda üzümün tekrar kendisine gelmiş olması “cömertlik, dostluğun parlak bir nişanıdır.” iletine uygun olarak anlatılmaktadır. Çocuk kahramanın, köylünün verdiği üzümü ona ilim ve irfan öğreten hocasına vermiş olması ve paylaşımcılığı, cömertliği sonucunda üzümün tekrar kendisine ulaşmış olması; başkahramanın etkin tavrını gösterir niteliktedir.

“Gümüş Kanat” adlı hikâye türündeki metinde, gümüş kanatlı kuşun, ağacın pencereye yakın bir dalına asılı kalması olayı anlatılmaktadır. Gördüğü bu olay karşısında etkin bir tavır sergileyen Kemal; kuşu kurtarmak için önce kendisi uğraşmış, annesinin uyarısı üzerine de babasından yardım istemiştir. Kemal’in babası Celil Usta, gümüş kanatlı kuşu kurtarıp uçacak hâle gelinceye kadar Kemal’e vermiştir. Bütün bu anlatılanlardan yola çıkılarak Kemal’in yaşanan olaya yönelik aktif bir tavır sergilediği çıkarımı yapılabilmektedir.

“Birey ve Toplum” temasında yer alan “Sen de Bir İyilik” adlı hikâyede Gökçe adında bir çocuğun, okula giderken telefonunu düşürmesinden bahsedilmektedir. Hikâyenin başkahramanı “Canol” ise yaşanan bu olaya duyarsız kalmayarak telefonu Gökçe’nin annesine teslim eder. Yaşanan problem durum karşısında çocuk öznenin yani “Canol”ın etkin bir tavır sergilediğini söylemek mümkündür.

2.6.5. Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin okura gerçekçi ya da olağanüstü özelliklerle sunulması

Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ‘karakterizasyon’ bağlamında okura gerçekçi ya da olağanüstü özelliklerle sunulma durumları, metinlere göre aşağıdaki tabloda dikkate sunulmuştur:

Tablo 21. Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin okura gerçekçi ya da olağanüstü özelliklerle sunulma durumları (MEB, 2019b).

METİN	ÇOCUK ÖZNELERİN OKURA GERÇEKÇİ YA DA OLAĞANÜSTÜ ÖZELLİKLERLE SUNULMASI	
1. TEMA	GERÇEKÇİ	OLAĞANÜSTÜ
Bu da Benim Öyküm	X	
Canım Kitaplığım	X	
4. TEMA	GERÇEKÇİ	OLAĞANÜSTÜ
Vermek Çoğalmaktır	X	
Gümüş Kanat	X	
8. TEMA	GERÇEKÇİ	OLAĞANÜSTÜ
Sen de Bir İyilik Yap	X	

Andrew Clements'in “Bunun Adı Findel” adlı çocuk edebiyatı eserinin çocuğa görelilik açısından incelendiği “Andrew Clements'in Bunun Adı Findel Adlı Çocuk Edebiyatı Eserinin Çocuğa Görelilik Açısından İncelenmesi” başlıklı çalışmada, çocuklara yönelik eserlerin bazı ilkelere dayandırılması gerektiğiyle ilgili ifadeler yer almaktadır: “Çocuklara seslenen yapıtlar; çocuğun coşkusuna, düşüncelerine ve gülmece anlayışına dil ve çizginin anlatım gücüyle ulaşabildiği oranda işlevini yerine getirebilir. Çocuğa yeni yaşantılar kazandıran bu yapıtlar çocuğun kitabın sunduğu anlam evrenine daha kolay girmesine, kahramanlarıyla daha çabuk etkileşim kurmasına katkı sağlar. Unutulmamalıdır ki çocuk edebiyatının öncelikli amacı, öğüt vermek ya da öğretmek değildir. Çocuklara yaşam ve insan gerçeğine ilişkin sanatçı duyarlılığı ile kurgulanmış ipuçları sunmak, ana dilinin kullanım olanaklarını sezdirmek ve onları yazılı kültürle sağlıklı etkileşim kurabilen bireyler kılabilmek çocuk edebiyatının temel amacı olmalıdır. Bu nedenle çocuk ve edebiyat ilişkisi açısından kitapların bazı temel ilkelere dayandırılması gerekir.” (Varışoğlu ve Tuzcuoğlu Aksin, 2019, s. 654). Çocuğa yeni yaşantılar kazandırması beklenen eserlerde “gerçeğe

yakınlık” ilkesi de söz konusudur. Bu bağlamda, 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki çocuk öznelerin yer aldığı hikâye edici metinler incelenip değerlendirildiğinde çocuk öznelerin gerçekçi özellikler sergiledikleri ve gerçekçi yaşamın içinde betimlendikleri görülür. Metinlerde; olağanüstü kahramanlar, olağanüstü olaylar yer almamaktadır. Gerçekçi karakterler ve olaylar üzerinden çocuk okurun gerçek yaşama dair transfer edebileceği zengin yaşantılarla karşılaşmasının amaçlandığını söylemek mümkündür.

2.6.6. Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ekonomik durumları

Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ekonomik durumları, metinlere göre aşağıdaki tabloda dikkate sunulmuştur:

Tablo 22. Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ekonomik durumları (MEB, 2019b).

METİN	ÇOCUK ÖZNELERİN EKONOMİK DURUMLARI		
1. TEMA	EKONOMİK DURUMU DÜŞÜK	EKONOMİK DURUMU YÜKSEK	BELLİ DEĞİL
Bu da Benim Öyküm			X
Canım Kitaplığım		X	
4. TEMA			
Vermek Çoğalmaktır		X	
Gümüş Kanat	X		
8. TEMA			
Sen de Bir İyilik Yap			X

6. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan 1 hikâye edici metinde çocuk özne “ekonomik durumu düşük” olarak karşımıza çıkarken 2 hikâye edici metindeki çocuk özne “ekonomik durumu yüksek” olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca çocuk öznelerin ekonomik durumuna yönelik tespit yapılamayan metinler de söz konusudur.

“Okuma Kültürü” teması içinde bulunan “Canım Kitaplığım” adlı metinde çocuk öznenin ağabeyinin “Bak bundan sonra sana ne kitaplar alacağım. Hemen şimdi, haydi, çabuk giyin! Doğruca kitapçıya gidiyoruz.” söylemlerinden; çocuk kahramanın istediği kitapları alabilecek yeterlilikte ekonomik duruma sahip olduğu çıkarımı yapılabilmektedir.

“Erdemler” temasında yer alan “Vermek Çoğalmaktır” adlı metinde başkahraman olan kapıyı açmaktan sorumlu talebenin, kapıyı çalan ve ürünleri kuraklıktan kuruyan köylüye yiyecek ekmek ikram edebilmesi, kahramanın ekonomik durumunun çok düşük olmadığını gösterir niteliktedir.

4. Tema’da bulunan “Gümüş Kanat” adlı hikâyede çocuk kahraman olan Kemal’in babası, bir matbaada çalışmaktadır. Kemal’in babası, matbaada geçirdiği bir kaza sonucu bir elinin dört parmağını kaybetmiş olarak ifade edilmektedir. “Kemal, babası çalışamazsa okulu bırakmak zorunda kalmaktan korkuyordu.” söylemleri değerlendirildiğinde Kemal’in ekonomik durumunun yüksek olmadığı çıkarımı yapılabilmektedir.

“Birey ve Toplum” temasında yer alan “Sen de Bir İyilik Yap” adlı metnin başkahramanı olan “Canol”un ekonomik durumuyla ilgili herhangi bir çıkarım yapılamamaktadır.

2.6.7. Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ‘birincil/ikincil/figüratif kişi olma’ durumları

Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ‘birincil/ikincil/figüratif kişi’ olma durumları, metinlere göre aşağıdaki tabloda dikkate sunulmuştur:

Tablo 23. Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ‘birincil/ikincil/figüratif kişi’ olma durumları (MEB, 2019b).

METİN	ÇOCUK ÖZNELEİN ‘BİRİNCİL/İKİNCİL/FİGÜRATİF KİŞİ’ OLMA DURUMLARI		
	BİRİNCİL KİŞİ	İKİNCİL KİŞİ	FİGÜRATİF KİŞİ
1. TEMA			
Bu da Benim Öyküm	X		
Canım Kitaplığım	X		
4. TEMA			
Vermek Çoğalmaktır	X		X
Gümüş Kanat	X		
8. TEMA			
Sen de Bir İyilik Yap	X		X

6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan 5 hikâye edici metindeki çocuk özneler “birincil kişi” olarak sunulmaktadır.

“Okuma Kültürü” temasında bulunan “Bu da Benim Öyküm” adlı metin “anı” türündedir ve yazar kendi çocukluğundan bahsetmektedir. Olayları kahramanın bizzat kendi ağzından dinlemekteyiz ve kahraman anlatıcının kitap sevgisini nasıl edindiğinden söz edilmektedir. Çocuk kahraman kendi değişimini kendi ağzından anlatarak metinde birincil kişi olarak yer almaktadır.

“Canım Kitaplığım” adlı “hikâye” türündeki metinde kitap okumayı çok seven ve kitap seçimi konusunda titizlik gösteren bir çocuğun ağabeyinin ona getirmiş olduğu uygunsuz bir kitaptan sonra düşüncelerinden ve yaşanan olaylardan bahsedilmektedir. Hikâyede bahsedilen olay, çocuk öznenin kendisi tarafından anlatılmaktadır. Birincil kişi de yine çocuk öznenin kendisidir.

“Erdemler” temasında yer alan “Vermek Çoğalmaktır” adlı metinde başkahraman, kapıyı açmaktan sorumlu olan talebedir. Bu talebenin haricinde ifade edilen “hasta olan talebe” ve “medresede şöhret kazanmış olan talebe” metinde figüratif kişi olarak yer almaktadır.

“Gümüş Kanat” adlı hikâyenin kahramanları; Kemal, Celil Usta ve Kemal’in annesidir. Hikâyenin çocuk öznesi “Kemal”dir. Kemal, hikâyenin başkahramanı; Celil Usta ve Kemal’in annesi ise hikâyenin figüratif kişileridir.

“Sen de Bir İyilik Yap” adlı hikâyenin başkahramanı “Canol”dur. Bu sebeple, çocuk öznenin başkahraman olduğu söylenebilir. Ancak hikâyede bahsedilen bir diğer çocuk kahraman “Gökçe” ise figüratif kişi olarak metinde yer almaktadır.

2.6.8. Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerin kahramanlarına/çocuk öznelerine yönelik etkinlikler/sorular/yönergeler

Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerin kahramanlarına/çocuk öznelerine yönelik etkinliklerin/soruların/yönergelerin sayıları, metinlere göre aşağıdaki tabloda dikkate sunulmuştur:

Tablo 24. Altıncı sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerin kahramanlarına/çocuk öznelerine yönelik etkinliklerin/soruların/yönergelerin sayısı (MEB, 2019b)

METİN	ETKİNLİK/SORU/YÖNERGE SAYILARI	
1. TEMA	METİNLE İLGİLİ TOPLAM ETKİNLİK/SORU/YÖNERGE SAYISI	ÇOCUK ÖZNELERE YÖNELİK ETKİNLİK/SORU/YÖNERGE SAYISI
Bu da Benim Öyküm	7	4
Canım Kitaplığım	8	3
4. TEMA		
Vermek Çoğalmaktır	8	3
Gümüş Kanat	6	2
4. TEMA		
Sen de Bir İyilik Yap	17	5

1. temada yer alan “Bu da Benim Öyküm” adlı “anı” türündeki metnin toplam 8 etkinliği bulunmaktadır. Bu etkinliklerden 1. etkinlikte bulunan 4 soru çocuk özneye yöneliktir. 1. Etkinlik, sözcük dağarcığıyla ilgili bir çalışmadır. 2. etkinlikte verilen “Yazar, tanıştığı ilk kitaptan neden “büyülü kitabım” diye söz etmektedir?” ifadesi çocuk öznenin, okuduğu ilk kitap sayesinde kitap sevgisini kazandığını vurgulayacak niteliktedir. “Yazar, kitaplarda nasıl bir dünya keşfetmiştir? Açıklayınız.”, “Kitaplar, yazarda hangi duyguları uyandırmıştır?” ifadelerinde çocuk öznenin okuduğu kitaptan duyumsadıklarından yola çıkarak metnin iletisi öne çıkarılmaktadır. “Sizin de büyülmüş bir kitabınız olsaydı neler anlatmasını isterdiniz?” sorusuyla da okurun çocuk özne ile özdeşim kurması beklenmektedir. Metnin 3. etkinliğinde verilen görseller üzerinden sorular sorulmaktadır. 4. ve 5. etkinliklerin de metnin iletisine yönelik olduğu söylenebilir.

“Okuma Kültürü” temasında bulunan “Canım Kitaplığım” adlı metinde toplam 7 etkinlik yer almaktadır. Metnin 1. etkinliğinde, metinde geçen kelimelere yönelik bir bulmaca verilmektedir. 2. etkinliğinde ise metnin içeriğine yönelik çeşitli sorular bulunmaktadır. Bunlardan “Kitapların yazara kazandırdıkları nelerdir?” sorusu ile “kitap okumanın yararları” iletisine yönelik çocuk öznenin kazandıkları değerlendirilerek çocuk özne üzerinden okuyucunun da kitap okumanın önemini sezmesi beklenmektedir. Etkinliğin “Yazar kitaplığında nasıl bir gariplik fark etmiştir?”, “Yazar, ağabeyine neden güvenmiştir?” sorularında ise çocuk kahramanın kitap seçimi konusundaki titizliği öne çıkarılmaktadır. “Metnin konusu ve ana fikri nedir?”, “Doğru kitap seçimi niçin önemlidir?”, “Okuyucu için

en doğru kitapların seçilebilmesi amacıyla neler yapılabilir?” soruları da yine “kitap seçimindeki titizlik” iletisine yönelik olarak verilmektedir. Metnin 3. etkinliği “görsel okuma” becerisine yöneliktir. 4. etkinlikte “kitapların dünyasında yaşamak” konulu bir bilgilendirici metin yazılması beklenmektedir. 5. etkinlikte bir kitaplıktaki kitap sayıları ve kitap türleriyle ilgili verilen grafiği yorumlamaya yönelik bir içerik bulunmaktadır. 6. etkinlik ve 7. etkinlik de “yazma becerisi”ne yöneliktir.

“Vermek Çoğalmaktır” adlı hikâye türündeki metinde toplam 6 etkinlik yer almaktadır. 1. etkinlikte metnin bağlamından hareketle verilen sözcüklerin metne kattıkları anlamlar üzerinde durulmaktadır. 2. etkinlik metni özetlemeye yöneliktir. 3. etkinlikte ise; metnin içeriğiyle ilgili sorular verilmektedir. “Köylü, medreseye niçin üzüm getirmiştir?” sorusu, başkahraman olan çocuk öznenin cömertliğini vurgular niteliktedir. Bir diğer soruda yine başkahraman olan “kapıyı açmaktan sorumlu” talebenin kişilik özellikleri sorgulanmaktadır. “Siz kapıyı açan talebenin yerinde olsaydınız üzümleri ilk olarak kime verirdiniz?” sorusu ise çocuk özneye okuyucunun özdeşim kurmasını gerektirecek niteliktedir. Metnin 4. etkinliğinde verilen afişlerin benzerlikleri ve farklılıkları sorulmaktadır, ayrıca afişlere yönelik çıkarımlar yapılması istenmektedir. Metnin 5. etkinliği dil bilgisine yöneliktir. 6. etkinlikte ise harita üzerinden yönergeler verilmektedir.

“Erdemler” temasında yer alan “Gümüş Kanat” adlı metnin 6 etkinliği bulunmaktadır. 1. etkinlikte kelime ve kelime gruplarının anlamlarıyla eşleştirilmesi istenmektedir. 2. etkinlikte, metnin içeriğiyle ilgili sorular yöneltilmektedir. “Kemal, babasından niçin yardım istemiştir?” sorusu ile Kemal’in gümüş kanatlı kuşa yardım etme isteği yani yardımsever oluşu öne çıkarılmaktadır. “Kemal, avuçları arasındaki kuşu neye benzetmiştir?” sorusu ile de Kemal’in kuşa yönelik “bir kuş değil de korkuyla, telaşla çarpan bir yürek” düşünceleri vurgulanmaktadır. 3. etkinlikte hikâye tamamlama çalışmasına yer verilmektedir. Metnin 4. etkinliği dil bilgisine yönelik olarak hazırlanmış bir çalışmadır. 5. etkinlikte yönergelerden yola çıkılarak tabloların doldurulması istenmektedir. 6. etkinlik ise “konuşma” becerisine yönelik olarak değerlendirilebilir.

6. sınıf Türkçe ders kitabının son temasında yer alan “Sen de Bir İyilik Yap” adlı hikâye türündeki metnin toplam 8 etkinliği bulunmaktadır. 1. etkinlik, metinde geçen sözcüklerin anlamlarını belirlemekle ilgilidir. Metnin 2. etkinliğinde içerikle ilgili sorular yer almaktadır. “Canol’un hangi sözleri Güniz Hanım’ın güvenini kazanmasını sağlamıştır?”, “Güniz Hanım, Canol’a teşekkür etmek için ne yapmıştır? Siz Güniz Hanım’ın yerinde olsaydınız Canol’u ödüllendirmek için ne yapardınız?”, “Canol’un teklif edilen ödülü kabul etmemesini nasıl yorumluyorsunuz?” soruları, metnin çocuk öznesiyle doğrudan ilişkili olan sorulardır.

3. etkinlikte, yine çocuk özneye ilgili olarak fiziksel ve ruhsal özelliklerinin betimlenmesi beklenmektedir. 4. etkinlikte, metnin özetlenmesi istenmektedir. 5. etkinlik deyimlerle ilgiliyken 6. etkinlikte hikâye edici metin yazma çalışması yapılmaktadır.

Bu bağlamda ders kitabında yer alan toplam etkinlik/soru/yönerge sayıları ile çocuk öznelerine yönelik etkinliklerin/soruların/yönergelerin sayıları karşılaştırıldığında çocuk öznelerin çeşitli özelliklerini öne çıkaracak olan etkinliklerin yeterli sayıda olduğunu söylemek mümkündür. Etkinliklerin/soruların/yönergelerin metni çeşitli yönlerden ele aldığı; içerik, yapı, biçim, dil ve anlatım bakımından gösterdikleri özellikleri fark ettirmeye çalıştığı düşünüldüğünde tek başına kahramanlara/çocuk öznelerine yönelik etkinlik/soru/yönerge sayısının yeterli olduğu söylenebilir.

2.7. Yedinci Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Hikâye Edici Metinlerde Çocuk Özneler

2.7.1. Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin tipik özellikleri

Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin tipik özellikleri aşağıdaki tabloda dikkate sunulmuştur:

Tablo 25. Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin tipik özellikleri (MEB, 2019c).

SINIF	METNİN ADI	METNİN TÜRÜ	ÇOCUK ÖZNE	ÇOCUK ÖZNENİN ÇEVRESİ	KAHRAMAN ÖZELLİKLERİ
7. SINIF	Ana İşsiz Kalınca	Hikâye	Atıl	Atıl'ın Annesi ve Babası	Vatan Özlemi Duyan,, Vatansever, Ailesine Bağlı, Kaygılı, Düşünceli, Mutsuz, Umutlu.
7. SINIF	Karadut	Dinleme (İzleme) Metni	Çocuk	Çocuğun Neneleri ve Dedesi, Evlerine Gelen Konuk	Doğaya Saygılı, Doğasever, Duyarlı, Misafirperver, Çevre Bilinci Gelişmiş.
7. SINIF	Sığırtmaç Mustafa'nın Öyküsü	Hikâye	Mustafa	Belirli Değil	Çalışkan, Hazırcevap, Saygılı, Düşünceli, Bilinçli, Dikkatli, Temkinli, Öz Güvenli, Nezaketli.
7. SINIF	Hayat O Gün Çok Güzeldi	Serbest Okuma Metni	Kahraman Anlatıcı	Annesi, Öğretmenleri, Arkadaşları, Kalabalık Ailesi	Kitap Okumayı Seven, Sanatçı Ruhlu, Meraklı, Cesaretli, Hayalci, Kitapları ve Müziği

					Olmadan Kendini Yalnız Hisseden, Hayat Dolu.
7. SINIF	Kızgın Bir Lira	Anı	Hasan Gülyüz	Arkadaşları, Annesi, Babası	Çalışkan, Programlı, Mahcup.
7. SINIF	Akıllı Evlat	Dinleme/İzleme Metni	Küçük Oğlan	Büyük Ağabeyi, Ortanca Ağabeyi ve Babası	Zeki, Saygılı, Vicdan Sahibi, Çalışkan, Sorumluluk Sahibi, Merhametli, Yardımsever, Duyarlı, Paylaşıcı.
7. SINIF	Adını Göklere Yazdıran Çocuk	Biyografi	Japon Kaoru İkeya	Annesi, Babası ve Üç Kardeşi, Minoru Honda	Meraklı, Araştırmacı, Çalışkan, Azimli, İstekli, Sorumluluk Sahibi, Başarılı, Herkesle İyi Geçinen, İşlerini İyi Yapan.
7. SINIF	“A” Harfi	Otobiyografik Roman	Christy BROWN	Annesi, Babası, Akrabaları, Ailesinin Arkadaşları, Mona, Paddy ve Diğer Kardeşleri	Hayal Gücü Yüksek, Duyarlı, Zeki.
7. SINIF	Yusufçuk	Efsane	Yusuf, Emine	Anne, Baba, Üvey Anne	Yusuf (Beş Yaşında) Emine (Yedi Yaşında)
7. SINIF	Futbolcu Olmaya Karar Vermiştim	Anı	Kahraman Anlatıcı	-	Sporcu, Çalışkan, Futbol Düşkünü.
7. SINIF	Aşık Veysel Şatıroğlu	Biyografi	Veysel	Ahmet Bey, Gülizar Hanım, Ali, Elif	Görme Engelli, Keskin Zekâyâ Sahip, Çalışkan, Sanatsever, Müziksever, Sanatçı.
7. SINIF	Ağaçtan Oyma Su Tası	Anı	Esen Hiçyılmaz	Ninesi ve Dedesi	Ailesine Bağlı, Sevgi Dolu.

Turar Kocomberdiyev’in “Kölçüktöğü Ay” adlı eserinin değerler aktarımı açısından incelendiği “Turar Kocomberdiyev’in "Kölçüktöğü Ay" Adlı Eserindeki Şiirlerin Dil Ve Üslup Bakımından İncelenmesi” başlıklı çalışmada (Duman ve Taptap, 2017) değerler eğitiminin gerekliliği ile ilgili şunlar ifade edilmektedir: “Günümüzde çocuk, gün geçtikte popülaritesini artıran kavramlardan biri haline gelmiştir. Geleceği şekillendirecek olan çocuk, bir kavram olarak edebiyat sahası içerisinde de önemli bir yer edinmiştir. Durum böyle olunca çocukların bilişsel, duyuşsal ve psikomotor gelişimini destekleyen çocuk edebiyatı eserleri de artış göstermektedir. Çocuk edebiyatı, edebiyattan bağımsız olmayıp onun bir parçasıdır. Varlığı; masal, tekerleme, bilmece gibi türler aracılığıyla sözlü edebiyat dönemine kadar uzanmaktadır. Çocuk edebiyatı, hedef kitlesi çocuk olan onları eğlendirirken aynı zamanda bir şeyler öğreten, çocuktaki edebi zevki temellendiren bir edebiyat olarak varlığını sürdürmektedir. Çocuğun anlama ve anlatma becerisini

güçlendiren, hayal âlemini genişleten bir edebiyattır. Çocuk edebiyatı sahasında verilen her eser, onu hayata hazırlamakta ve çocuğu türlü donanımlara sahip hale getirmeyi amaçlamaktadır. Bu noktada, değerler eğitiminin gerekliliği ön plana çıkmaktadır.” (s. 177).

Metinlerin çeşitli değerleri/kavramları çocuk okurlara taşıdığı, değerler eğitimi noktasında işlevsel olduğu; özellikle de kurmaca metin kişilerinin taşıdıkları özellikler ve temsil ettikleri değerler üzerinden çocuk okurlar için değerler/kavramlar bakımından zengin bir içerik sunulduğu düşünüldüğünde kurmaca metinlerde çocuk-öznelerin kullanımının ne kadar önemli olduğu bir kez daha anlaşılmaktadır.

Çalışmamızda, değerler eğitimiyle de ilişkili olarak 7. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin taşıdıkları özellikler/temsil ettikleri değerler Tablo 27’de incelenmiştir.

7. sınıf Türkçe ders kitabının “Duygular” temasında yer alan “Ana İşsiz Kalınca” adlı metin, hikâye türündedir. Metinde çocuk özne, köyünden ayrılıp Almanya’ya göç etmiştir. Çocuk öznenin Almanya’ya alışamaması, vatanına hasret kalması ve annesinin işini kaybetmesi üzerine yaşananlar anlatılmaktadır. Atıl’ın Almanya’ya giderken heyecan, sevinç ve tedirginliği bir arada yaşadığı ifade edilirken dil bilmemenin ve farklı bir kültürden gelmenin sıkıntısıyla mutsuz olduğu belirtilmektedir. Bu ifadelerden de çocuk öznenin “mutsuz olma” özelliği öne çıkarılmaktadır. Atıl, Almanya’da annesiyle ve babasıyla yaşamaktadır. Annesinin işini kaybetmesi üzerine köyüne hasret çeker. Yabancılık çektiği için de okuldan uzaklaştığı üzerinde durularak “Her geçen gün okuldan biraz daha uzaklaşıyordu. Yöneticiler de onun arkasını aramıyorlardı. Atıl, beni istemedikleri apaçık ortada. Okula gitmeyen Alman çocukların ailelerine hemen mektup yazıyorlarmış. Beni arayıp soran yok.” söylemlerine yer verilmektedir. Atıl’ın köydeki yaşamına ait giysilerinin ortaya çıkmasından sonra anımsadıkları ise; vatansever ve vatanına hasret olma özelliklerini öne çıkarır niteliktedir. Atıl’ın vatan özlemi “içindeki yangın” olarak ifade edilmektedir. Aynı zamanda, Atıl’ın babasıyla olan diyalogları incelendiğinde “saygılı” olduğu çıkarımı yapılabilmektedir. Atıl’ın annesinin gözyaşlarına dayanamadığının belirtilmesi ise metindeki çocuk kahramanın aile bağlılığını belirtmektedir.

“Duygular” temasında yer alan “Karadut” adlı metin, dinleme/izleme metnidir. Metnin çocuk kahramanı “çocuk” olarak nitelendirilmiştir. Metinde anlatılanlardan yola çıkılarak çocuk kahramanın neneleri ve dedesiyle birlikte yaşadığı çıkarımı yapılabilmektedir. İki katlı, kerpiçe doldurularak yapılmış bir evde yaşadığı betimlenmektedir. Çocuk özne, evlerinin bir metre yakınında bulunan karadut ağacını seyretmeyi “aksakallı ermişin dizine oturmuş gibi” olarak ifade etmektedir. Karadut ağacının meyvesinin tadını ise “hafif ekşi,

oldukça da tatlı” biçiminde değerlendirmektedir. Metinde çocuk kahraman, evlerinin önündeki karadut ağacının kesilmesine çok hüzünlenmiştir ve bu durum “dişinin çekilmesi gibi” olarak nitelendirilmiştir. Bu söylemlerden yola çıkıldığında metnin başkahramanı olan çocuk öznenin; doğaya saygılı, doğasever, duyarlı, hüzünlü, çevre bilinci gelişmiş, duygusal olduğu çıkarımları yapılabilmektedir.

“Millî Mücadele ve Atatürk” adlı metin hikâye türündedir. Metnin başkahramanı olan “Mustafa”; cılız, çelimsiz ve hastalıklı olarak betimlenmektedir. Mustafa’nın sığırları güderken Mustafa Kemal Atatürk’le tanışması olayından bahsedilmektedir. Sığırtmaç Mustafa’nın, sorulara verdiği cevaplar değerlendirildiğinde “zeki” ve “hazırcevap” olduğu çıkarımı yapılabilmektedir. Aynı zamanda okuma isteğine yönelik olarak “çalışkan” olduğu söylenebilmektedir. Metnin çocuk kahramanı olan Mustafa’nın, “dikkatli bir çocuk” olduğu da ifade edilebilmektedir.

“Okuma Kültürü” temasında yer alan “Hayat O Gün Çok Güzeldi” adlı metin, bir serbest okuma metnidir. Metnin çocuk kahramanı, kahraman anlatıcıdır. Metnin türü hikayedir ve hikayedeki olay çocuk öznenin ağzından aktarılmaktadır. Hikayede, bir çocuğun kitap okumayı çok sevmesi ve rahat kitap okuyabileceği, yalnız kalabileceği bir yer araması anlatılmaktadır. Kahraman anlatıcı yani çocuk kahraman, kalabalık bir ailede yaşadığını ifade etmektedir. On dört, on beş yaşlarında bir çocuk olarak betimlenmektedir. Kahramanın fiziksel özelliklerine yönelik herhangi bir çıkarım yapılamamaktadır. Çocuk kahramanın “Kalabalık bir ailenin içinde yaşadığım için evde ufak kare bir masayı duvara dayamış, üzerine uçları yerlere dokunan bir masa örtüsü örtmüştüm. İşte o masanın altı benim sığınağım, kütüphanem ve bol bol hayaller kurabileceğim güzel bir odaydı.” söylemlerinden ve kitap okuyabilmek için kendisine yalnız kalabileceği bir oda aramasından yola çıkıldığında “kitap okumayı seven ve hayalci” özellikler taşıdığına ulaşılabilmektedir. Aynı zamanda “Annem derslerimi ihmal ettiğim gerekçesi ile orgumu, kitaplarımı, hepsini kaldırmıştı. Ben gerçekten çok çok yalnızdım.” söylemleri değerlendirildiğinde çocuk öznenin “kitapları ve müziği olmadan kendini yalnız hissettiği” ifade edilebilmektedir. Kitap okuyabilmek için okulda hiç bilinmeyen bir odayı keşfetmiş olması “meraklı ve cesaretli” olduğu, odada bulduğu piyanoyu çalmaya çalışması da “sanatçı ruhlu” olduğu çıkarımını yaptırabilmektedir. Kahraman anlatıcının “İşte hayat buydu. Gülerek dışarı çıktım. Kuşlar cıvıldıyor, hava mis gibi kokuyor, bir işe yaramıştım. Hayat çok güzeldi, çok güzeldi...” söylemlerinden “hayat dolu” olduğu nitelendirilebilmektedir.

“Erdemler” temasında yer alan “Kızgın Bir Lira” adlı metin, anı türünde kaleme alınmıştır. Metnin çocuk kahramanı “Hasan Güteryüz”dür. On üç yaşında, İzmir’in

Buca'sında yatılı okuyan bir öğrenci olarak ifade edilmektedir. Çocuk kahramanın, yaşadığı bölgede hiçbir tanıdığı bulunmadığından hafta sonları okulda kaldığı belirtilmektedir. Hasan'ın demiryolunun sağ rayında bir lira bulmasıyla hatırladığı bir anısı, kendi ağzından, anlatılmaktadır. Hasan'ın altı yaşındayken babasının cebinden gizlice bir lira alması ve pişman olup parayı harcamadan geri getirmesi olayı ifade edilmektedir. Bahsi geçen bu ifadelerden yola çıkıldığında Hasan'ın mahcup ve pişman olduğu çıkarımı yapılabilmektedir. Aynı zamanda çocuk kahramanın önce derslerini hazırlayıp ödevlerini yapıp ardından da arkadaşlarıyla top oynaması söylemlerinden yola çıkıldığında da “planlı, programlı” olduğu tespit edilebilmektedir.

“Erdemler” temasında bulunan “Akıllı Evlat” adlı metin “dinleme/izleme” metnidir ve masal türündedir. Metinde zenginler zengini bir adamın yaşlanıp çocukları arasında malları paylaşırma olayı anlatılmaktadır. Metnin çocuk kahramanı, küçük olan oğuldur. Çocuk kahraman babasına kırk katırın üstünde kırk yetim erken çocuğu getirerek malları kim alırsa onlara babalık edeceğini ifade etmektedir. Bu ifadelerden yola çıkıldığında çocuk kahramanın “vicdanlı, duyarlı, merhametli, paylaşımcı” olduğu çıkarımı yapılabilmektedir. Ayrıca nice yiğitleri almış olduğu ifade edilen ulu suyun olduğu yere ustalar getirip köprü kurdurtması “çalışkan, yardımsever” olduğu biçiminde nitelendirilebilmektedir. Metinde “zenginler zengini” olarak ifade edilen baba, en çok küçük oğlunun yaptıklarını beğenmiştir ve bütün mallarını ona vermiştir. Bu ifadelerden de yola çıkıldığında çocuk öznenin “zeki” olduğu çıkarımı yapılabilmektedir.

“Kişisel Gelişim” temasındaki “Adını Göklere Yazdıran Çocuk” adlı metinde Kaoru İkeya'nın hayatı anlatılmaktadır. Metnin çocuk öznesi ise “Kaoru İkeya”nın çocukluğudur. Kaoru İkeya, gökbilimle ilgilenen ve kuyruklu yıldızlar keşfeden bir bilim insanıdır. Kaoru'nun babası balıkçı olarak ifade edilmektedir. Kaoru, ailenin en büyük evladı olarak ifade edilirken annesi, babası ve üç kardeşinin yükünü çekmesi gerektiği belirtilmektedir. Çocuk kahraman, küçüklüğünden itibaren göklere meraklı olarak ifade edilmektedir. Bu ifadeden yola çıkıldığında “meraklı” olduğu çıkarımı yapılabilmektedir. Aynı zamanda gökleri rahatlıkla gözlemleyebilmek için çalışıp teleskop yapmış olması, kuyruklu yıldız bulmak için büyük bir hızla çalışması, ailesinin geçimini sağlayabilmek için işe girmesi vb. söylemler değerlendirildiğinde kahramanın “çalışkan” olduğu çıkarılabilmektedir. Metnin çocuk kahramanı olan Kaoru “dal gibi bir çocuk” olarak betimlenmektedir. Metinde çocuk özne ile ilgili olarak “Kimse ile konuşmaz, sporla hiç ilgilenmez, herkesle iyi geçinir, işlerini çok iyi yapar.” ifadeleri de yer almaktadır.

“Kişisel Gelişim” temasında yer alan “A Harfî” adlı metin, otobiyografi türündedir. Metnin yazarı Christy Brown, beyin felçli olarak dünyaya gelmiştir ve hayatını anlatmaktadır. Metnin çocuk kahramanı ise yazarın kendi çocukluğudur. Sadece sol ayağını kullanarak hayatına devam etmeye çalışması anlatılmaktadır. Christy; Dublinli bir duvar ustasının oğlu, muhteşem bir hayal gücüne sahip, duyarlı zekâsı sayesinde harikulade eserler yazmış ve yirmi iki kardeşli kalabalık bir aileye sahip olarak betimlenmektedir.

“Millî Kültürümüz” temasında yer alan “Yusufçuk” adlı metin efsane türündedir. Metnin çocuk kahramanları “Yusuf” ve “Emine”dir. Yusuf, beş yaşında; Emine, yedi yaşında olarak betimlenmektedir. Efsanede, annelerini kaybettikten sonra yaşadıkları ve kuşa dönüşmeleri anlatılmaktadır. “Yusufçuk” adlı metnin çocuk kahramanları Yusuf ve Emine’nin fiziksel veya kişisel özelliklerine yönelik açıklayıcı ifadeler yer almamaktadır.

“Sağlık ve Spor” temasında yer alan “Futbolcu Olmaya Karar Vermişim” adlı metnin türü anıdır. Metnin çocuk kahramanı kahraman anlatıcıdır ve anlatıcı kendi çocukluğundan bahsetmektedir. Metinde, çocuk kahramanın çevresindeki kişilerden bahsedilmemektedir. Kahraman anlatıcı, futbol oynamayı çok seven ve futbolcu olmak isteyen bir çocuk olarak anlatılmaktadır. Aynı zamanda “Öte yandan da futbol düşkününü bir dolu arkadaşımın aksine gerçekten çok çalışkan bir öğrenciydim.” söylemleriyle de çocuk kahramanın “çalışkan” olma özelliği belirtilmektedir.

“Sanat” temasında bulunan “Âşık Veysel Şatıroğlu” metni biyografi türündedir. Metinde, Âşık Veysel’in hayatı anlatılmaktadır. Metnin çocuk kahramanı ise Âşık Veysel’in çocukluğudur. Veysel’in, 1894 yılında Sivas’ı Şarkışla ilçesine bağlı Sivrialan köyünde dünyaya geldiği ve babasının “Karaca” lakaplı Ahmet Bey, annesinin ise Gülizar Hanım olduğu ifade edilmektedir. Ali adında bir ağabeyinden ve Elif adında bir kız kardeşinden de bahsedilmektedir. Veysel, çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşan bir ailenin çocuğu olarak anlatılmaktadır. Veysel’in yedi yaşında çiçek hastalığından sol gözünü kaybettiği sağ gözünü de inek sağarken kaybettiği ifade edilmektedir. Aynı zamanda Veysel’in keskin bir zekâya sahip olduğu üzerinde de durulmaktadır.

“Sanat” temasında bulunan “Ağaçtan Oyma Su Tası” adlı metnin çocuk kahramanı “Esen Hiçyılmaz”dır. Anlatıcı çocuk kahramandır ve Muğla’nın bir köyünde doğduğunu, babasının ve annesinin varlıklı insanlar olmadığını belirtmektedir. Metinde çocuk kahramanın altı yaşına kadar ormanın içinde bir köyde dedesiyle ve ninesiyle birlikte yaşadığından ve onlarla mutlu yıllar geçirdiğinden bahsedilmektedir. Metnin görselleri değerlendirildiğinde çocuk özne Esen’in sarı saçlı ve beyaz tenli bir kız çocuğu olduğu ifade edilebilmektedir.

2.7.2. Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin cinsiyete göre dağılımı

Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin cinsiyete göre dağılımı aşağıdaki tabloda dikkate sunulmuştur:

Tablo 26. Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında kullanılan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin cinsiyete göre dağılımı (MEB, 2019c).

METİN	CİNSİYET		
	KIZ	ERKEK	CİNSİYETE DAİR İPUCU YOK
1. TEMA			
Ana İşsiz Kalınca	-	1	-
Karadut	-	1	-
2. TEMA			
Sığırtmaç Mustafa'nın Öyküsü	-	1	-
3. TEMA			
Hayat O Gün Çok Güzeldi	1	-	-
4. TEMA			
Kızgın Bir Lira	-	1	-
Akıllı Evlat	-	3	-
5. TEMA			
Adını Göklere Yazdıran Çocuk	-	1	-
"A" Harfi	-	1	-
6. TEMA			
Yusufçuk	1	1	-
7. TEMA			
Futbolcu Olmaya Karar Vermiştim	-	1	-
8. TEMA			
Âşık Veysel Şatıroğlu	-	1	-
Ağaçtan Oyma Su Tası	1	-	-

Ünelöz (2017)'de cinsiyet kavramının tüm insanları içine alan önemli bir sınıflama olduğu, bireylerin doğumdan itibaren cinsiyetine uygun olan veya olmayan davranışlara yönelik beklentilerle çevrelendiği, bireylerin seçeceği oyuncaklardan oynayacakları oyunlara, hatta hangi mesleği yapacaklarına ve kişilik özelliklerine toplum tarafından verilmiş kararların olduğu, kadının edilgen erkeğin baskın olması gerektiğine yönelik sorumlulukların yüklendiği üzerinde durulmaktadır. Çağdaş eğitimin çocukları baskı altına almayarak mutlu olacakları kişilikleri edinmelerini desteklediği, çocuğun toplumsal olarak belirlenmiş kalıp yargılara göre davranışlarını biçimlendirmesinin büyük bir yanlış olacağı ifade edilmektedir. Ayrıca Karataş (2014)'te de çocuk edebiyatındaki metinlerde kahramanların çeşitlilikle sunulması gerekliliği, kız ve erkek kahramanların nicelik olarak da nitelik olarak da denk olarak (dengeli bir şekilde) sunulmasının önemi, çocukların kendi yaş gruplarındaki hemcinsleriyle özdeşim kurdukları, çocuk edebiyatı eserlerinde bu durumun dikkate alınmasının gerektiği üzerinde durulmaktadır. Bu bağlamda 7. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin cinsiyetlerine bakıldığında 3 çocuk kahramanın “kız”, 12 çocuk kahramanın ise “erkek” olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla çocuk öznelerde ağırlığın erkek çocuklarda olduğu gibi bir sonuçla karşılaşılmaktadır. Bu bakımdan 7. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerde hem kız hem de erkek çocuk öznelerle karşılaşmakla birlikte, kız ve erkek çocuk özneler arasında bir denge kurulması ve metinlerde kız çocuk öznelere de çokça yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

1. Tema’da yer alan “Ana İşsiz Kalınca” adlı hikâyenin başkahramanı “Atıl” adında bir erkek çocuğudur. Hikâyede ifade edilebilecek başka çocuk özne bulunmamaktadır.

“Karadut” adlı metnin başkahramanı çocuk öznedir. Çocuk özneye ilgili “çocuk” biçiminde söylemlere yer verilmektedir. Metnin görseli değerlendirildiğinde çocuk öznenin cinsiyetinin “erkek” olduğu görülmektedir.

2. Tema’da bulunan “Sığırtmaç Mustafa’nın Öyküsü” adlı metnin başkahramanı verilen başlığa paralel olarak “Mustafa”dır. Metinde Mustafa’dan başka çocuk özne yer almamaktadır.

3. Tema’da yer alan “Hayat O Gün Çok Güzeldi” metninde bulunan çocuk özne “on dört on beş yaşlarındaki bir kız çocuğu” olarak betimlenmektedir. Hikayenin başka çocuk öznesi bulunmamaktadır.

4. Tema’da yer alan “Kızgın Bir Lira” adlı metninde on üç yaşındaki Hasan Güteryüz’ün anısı anlatılmaktadır. Metnin çocuk kahramanı “Hasan Güteryüz”dür.

“Erdemler” temasında bulunan “Akıllı Evlat” metninde bahsedilen kahramanın üç erkek çocuğu bulunmaktadır.

6. Tema’daki “Yusufçuk” adlı efsanenin çocuk kahramanları “Yusuf” ve “Emine”dir.

2.7.3. Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin yaşadıkları mekânlar

Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin yaşadıkları mekânlar, “şehir-kırsal” ikiliği üzerinden tasnif edilmiş ve çocuk öznelerin yaşadıkları mekânlar, metinlere göre aşağıdaki tabloda dikkate sunulmuştur:

Tablo 27. Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında kullanılan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin yaşadıkları mekânlar (MEB, 2019c).

METİN	ÇOCUK ÖZNELERİN YAŞADIKLAR MEKÂNLAR		
1. TEMA	ŞEHİR	KIRSAL	BELLİ DEĞİL
Ana İşsiz Kalınca		X	
Karadut			X
2. TEMA	ŞEHİR	KIRSAL	BELLİ DEĞİL
Sığırtmaç Mustafa’nın Öyküsü		X	
3. TEMA	ŞEHİR	KIRSAL	BELLİ DEĞİL
Hayat O Gün Çok Güzeldi			X
4. TEMA	ŞEHİR	KIRSAL	BELLİ DEĞİL
Kızgın Bir Lira	X		
Akıllı Evlat			X
5. TEMA	ŞEHİR	KIRSAL	BELLİ DEĞİL
Adını Göklere Yazdıran Çocuk	X		
“A” Harfi	X		
6. TEMA	ŞEHİR	KIRSAL	BELLİ DEĞİL
Yusufçuk		X	
7. TEMA	ŞEHİR	KIRSAL	BELLİ DEĞİL
Futbolcu Olmaya Karar Vermiştim	X		
8. TEMA	ŞEHİR	KIRSAL	BELLİ DEĞİL
Âşık Veysel Şatıroğlu		X	

Ağaçtan Oyma Su Tası		X	
----------------------	--	---	--

Kurmaca metinlerde “mekân” unsuruna ve önemine yönelik olarak Demir (2009)’da şu değerlendirmeler yapılmaktadır: “(Kurmaca metinlerde) Kişilerin mekânları algılayışları; kendilerini ve mekânsal çevrelerini (evi, sokağı, köyü, vb.) anlamlandırışları ile ilgili karmaşık ve çok yönlü ilişkiler yumağını ortaya çıkarır. Bu noktada, mekânların pek çok şeyi anlatan, gösteren, sezdirenen, sembolize eden, çeşitli işlevleri yerine getiren alanlara dönüştüğü görülür.” ifade edilmektedir.” (s. 214). Bu bakımdan hikâye edici metinlerde “mekân-insan” ilişkisi üzerinden kişilerle ilişkili olarak mekânların da dikkate alınması ve metin içerisinde edindikleri anlamın irdelenmesi metni anlamlandırma açısından önemlidir. Bu bağlamda 7. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin sunulduğu mekânlar Tablo 27’de ele alınmıştır. Tablo 27 incelendiğinde; 7. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan 4 hikâye edici metinde çocuk öznelerin “şehir”de, 5 hikâye edici metinde ise “kırsal”da yaşadıkları görülmektedir. Ayrıca çocuk öznelerin yaşadıkları mekâna yönelik ipucu elde edemediğimiz 3 hikâye edici metin vardır.

1. Tema’da bulunan “Ana İşsiz Kalınca” adlı hikâye türündeki metinde bulunan çocuk kahraman “Atıl”ın, annesi ve babası Almanya’dadır. Hikâyede anlatılanlardan yola çıkıldığında Atıl’ı da oraya götürdükleri çıkarımı yapılabilmektedir. Hikâyenin çocuk öznesi “Atıl”, Almanya’ya gitmeden önce kırsalda yaşamaktadır. Atıl’ın konuşma biçimi de bu bilgiye uygunluk göstermektedir, çocuk kahraman gerçeğe yakın bir biçimde konuşturulmaktadır. Ancak çocuk kahramanın babasının söylemlerinden yola çıkılarak “Almanların vergi indirimi ve çocuk parası” sebebiyle Almanya’ya göç etmişlerdir.

“Karadut” adlı metnin çocuk kahramanının yaşadığı ev “iki katlı, kerpiçle doldurularak yapılmış, önünden su kanalı geçen, girişin solunda bulunan ceviz ağacının çatıyı aştığı” biçiminde betimlenmektedir. Ancak metinde bahsedilenlerden yola çıkılarak çocuk öznenin kentte ya da kırsalda yaşadığına yönelik bir çıkarım yapılamamaktadır.

2. Tema’da yer alan “Sığırtmaç Mustafa’nın Öyküsü” adlı metnin çocuk kahramanı olan Mustafa’nın “Yalova kırlığında bir çoban” olduğu çıkarımı yapılabilmektedir.

3. Tema’da yer alan “Hayat O Gün Çok Güzeldi” adlı metnin çocuk kahramanı kalabalık bir ailede yaşamaktadır ve kendisine ait bir odası bulunmadığından “ufak kare bir masayı duvara dayayıp masanın altına bir sığınak yaptığı” ifade edilmektedir. Ancak, çocuk kahramanın kırsalda ya da köyde yaşadığına yönelik herhangi bir çıkarım yapılamamaktadır.

4. Tema’daki “Kızgın Bir Lira” adlı metnin çocuk öznesi “Hasan Güteryüz”ün, İzmir’in Buca’sında yatılı bir okulda bulunduğu kendi ağzından ifade edilmektedir. Bu

söylemlerinden yola çıkıldığında kentte yaşadığı tespit edilebilmektedir. Ayrıca yaşadığı bölgede hiçbir tanıdığının bulunmadığını da ifade etmektedir.

5. Tema’da yer alan “Adını Göklere Yazdıran Çocuk” metninin çocuk kahramanı Kaoru’nun anlatılanlar incelendiğinde “sanayi kenti Nagoya’dan Bentenjima kasabasına taşındığı” söylenmektedir. Verilen ifadeler değerlendirildiğinde çocuk öznenin kentte yaşadığı çıkarımı yapılabilir.

8. Tema’da bulunan “Âşık Veysel Şatıroğlu” adlı biyografinin çocuk kahramanı olan Veysel’in, Sivas’ın Şarkışla ilçesine bağlı Sivrialan köyünde bulunduğu ifade edilmektedir. Verilen ifadelerden yola çıkıldığında çocuk öznenin “kırsalda” yaşadığı söylenebilir.

“Ağaçtan Oyma Su Tası” adlı metnin çocuk kahramanının Muğla’nın bir köyünde doğduğu ve altı yaşına kadar orman içinde bir köyde “kırsalda” yaşadığı ifade edilmektedir.

Bu bağlamda 7. sınıf Türkçe ders kitabında yer verilen hikâye edici metinlerin çoğunda çocuk öznelerin yaşadıkları yer ve çevreyle, yaşadıkları yerin özellikleri, toplumsal yapısı, insan ilişkileri verilerek dikkate sunulduklarını söyleyebiliriz. Bu durum, özellikle gerçekçi metinlerde çocuk okurların yaşamı, toplumsal yapıyı ve insan ilişkilerini daha doğru anlamlandırması ve yaşamı mekân-insan ilişkisi üzerinden somut ilişkilerle tanımlaması bakımından önemlidir ve kullanılan metinler açısından olumlu bir nitelik olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca 7. sınıf Türkçe ders kitabında şehir ve kırsalın bir arada sunulması çocuk okurlara sunulan mekânsal çeşitlilik bakımından da dikkate değerdir. Çocukların farklı mekânlardaki yaşamları ve mekânların kendilerine özgü dinamiklerini görmeleri açısından da önemlidir.

2.7.4. Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin olaylar karşısında sergiledikleri ‘etkin’lik/’edilgin’lik durumları

Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin olaylar/durumlar karşısında sergiledikleri ‘etkin’lik/’edilgin’lik durumları; çocuk öznelerin “eleştirme, sorgulama, akılcı düşünme, tepki verme, irade ortaya koyma, problem çözme, eyleme geçme, girişkenlik vb.” olgular dikkate alınarak değerlendirilmiş ve metinlere göre aşağıdaki tabloda dikkate sunulmuştur:

Tablo 28. Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında kullanılan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin olaylar karşısında sergiledikleri ‘etkin’lik/’edilgin’lik durumları (MEB, 2019c).

METİN	ÇOCUK ÖZNELERİN ‘ETKİN’LİK/’EDİLGİN’LİK DURUMLARI	
	ETKİN	EDİLGİN
1. TEMA		
Ana İşsiz Kalınca		X
Karadut		X
2. TEMA		
Sığırtmacı Mustafa’nın Öyküsü	X	
3. TEMA		
Hayat O Gün Çok Güzeldi	X	
4. TEMA		
Kızgın Bir Lira	X	
Akıllı Evlat	X	
5. TEMA		
Adını Göklere Yazdıran Çocuk	X	
“A” Harfi	X	
6. TEMA		
Yusufçuk		X
7. TEMA		
Futbolcu Olmaya Karar Vermiştim	X	
8. TEMA		
Âşık Veysel Şatıroğlu	X	
Ağaçtan Oyma Su Tası		X

7. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan hikâye edici metinlerden 8’inde çocuk özneler “etkin” bir karakter olarak sunulurken 4’ünde çocuk öznelerin “edilgin” karakter özelliği gösterdikleri görülmektedir.

1. Tema’da yer alan “Ana İşsiz Kalınca” adlı hikâyede problem durumlar “çocuk öznenin annesinin işsiz kalması”, “çocuk öznenin memleket özlemi” ve “çocuk öznenin okulda istenmediğini düşünmesi”dir. Metnin çocuk öznesi olan Atıl, “memleket özlemi” problem durumuna yönelik babasıyla konuşma girişiminde bulunmasına rağmen herhangi

bir sonuç alamamıştır. Ayrıca diğer problem durumları çözmeye yönelik de etkin bir tavır sergileyemediği çıkarımı yapılabilmektedir.

“Karadut” adlı metin değerlendirildiğinde metnin problem durumu “çocuk öznenin çok sevdiği karadut ağacının kesilmesi” olarak ifade edilebilmektedir. Ancak çocuk kahramanın bahsedilen problem duruma yönelik etkin bir tavır sergilediği söylenememektedir.

2. temada bulunan “Sığırtmaç Mustafa’nın Öyküsü” başlıklı hikâyenin çocuk öznesi sorulan sorulara verdiği cevaplarla ve okuma isteğiyle Mustafa Kemal Atatürk’ün beğenisini kazanmıştır. Anlatılanlardan yola çıkıldığında Mustafa’nın “etkin” bir karakter olduğu çıkarımı yapılabilmektedir.

“Okuma Kültürü” temasında bulunan “Hayat O Gün Çok Güzeldi” adlı metnin çocuk öznesi, kitap okumak için değerlendirdiği masayı annesinin kaldırmasının ardından okulunda hiç kimsenin fark etmediği, kitaplarla dolu bir oda keşfetmektedir. Bunun üzerine çocuk öznenin okulunda bir okuma odası hazırlanmıştır. Bahsedilen bu olaylar değerlendirildiğinde çocuk öznenin problem durumu “kitap okuyabileceği ve yalnız kalabileceği bir odanın bulunmaması” olarak ifade edilebilir. Kahraman anlatıcı, ifade edilen bu problem duruma yönelik “etkin” bir tavır sergileyerek kendisine okuma odası keşfetmiştir.

“Erdemler” temasında yer alan “Kızgın Bir Lira” adlı anı türündeki metnin çocuk kahramanı Hasan’ın yaşadığı problem durum “babasının cebinden gizlice para alması”dır. Hasan, yaşadığı bu problem duruma yönelik olarak parayı aldığına pişman olmuş ve parayı harcamadan eve geri getirmiştir. Ayrıca metnin sonunda “Bu olaydan sonra anneme, babama haber vermeden hiçbir yerden para almadım.” söylemlerini ifade etmektedir. Çocuk öznenin hem davranışları hem de söylemleri değerlendirildiğinde yaşadığı problem durumu karşısında “etkin” bir tavır sergilediği, öz eleştiri yaparak olayları düzeltme yoluna gittiği görülmektedir.

“Erdemler” temasında yer alan “Akıllı Evlat” masalında metnin başkahramanı olan küçük oğul, babasının verdiği bir kese altınla akıllı harcamalar yaparak hem etrafına iyilikler yapmış hem de babasının gözüne girmiştir. Buradan yola çıkıldığında babasının malları bölüştürme olayına yönelik olarak diğer kardeşlerinden daha akıllı davranarak “etkin” bir rol üstlendiği, akılcı davrandığı ve olayları doğru yorumladığı söylenebilir.

“Kişisel Gelişim” temasındaki “Adını Göklere Yazdıran Çocuk” metninin başlığı incelendiğinde çocuk öznenin olaylar karşısında “etkin” bir tavır sergilediği görülür. Metinde anlatılanlar değerlendirildiğinde çocuk kahraman Kaoru’nun gökle ilgilenmesi

annesi ve babası tarafından kabul görmemektedir. Ancak çocuk özne meraklı, azimli olduğu için çok çalışarak ve pes etmeyerek yeni kuyruklu yıldızlar keşfetmiştir.

“Kişisel Gelişim” temasında bulunan “A Harfi” adlı biyografi türündeki metnin çocuk kahramanı Christy, doğuştan beyin felçli olarak doğmuştur. Ailesinin, arkadaşlarının ve akrabalarının bütün olumsuz söylemlerine rağmen Christy’in ve annesinin ümitleri ve gayretlerinden bahsedilmektedir. Anlatılanlardan yola çıkıldığında Christy’in olaylar karşısında “etkin” bir tavır sergilediği görülür.

“Millî Kültürümüz” temasındaki “Yusufçuk” efsanesinde bulunan çocuk kahramanlar Emine ve Yusuf’un anneleri ölmüş, babaları ise başka biriyle evlenmiştir. Yaşanan olaylar içinde çocuk kahramanların “edilgen” oldukları çıkarımı yapılabilmektedir.

8. Tema’da yer alan “Âşık Veysel Şatıroğlu” metninin çocuk öznesi Veysel, gözlerini kaybetme olayından sonra keskin zekâsıyla öne çıkarılmaktadır ve “etkin” bir karakter olarak kendisini sanatsal yaratıcılığa vermesi anlatılmaktadır.

“Ağaçtan Oyma Su Tası” adlı metinde çocuk özne “Esen”in dedesinin ona karşı sevgisinden ve dedesiyle yaşadığı bir anıdan bahsedilmektedir. Metinde anlatılan olaylarda çocuk kahramanın çözmesi gereken bir problem durumu söz konusu değildir. Bu sebeple çocuk öznenin “etkin” bir karakter olarak sunulması hazırlayan bir olay örgüsünden söz etmek mümkün değildir.

Önceki bölümlerde de ifade edildiği üzere Türkçe ders kitabında yer verilen hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin okur karşısına eleştiren, sorgulayan, akılcı davranan, problem çözen, ‘etkin’ bir karakter olarak çıkması ve bu yönüyle “rol model” özellikler göstermesi önemlidir. Bu bağlamda 7. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerde çocuk özneler daha çok “etkin” karakterler olarak sunulmakla birlikte, “edilgin” karakterlerle de karşılaşilmektedir. 5 ve 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında “etkin” karakterlerin 7. sınıf Türkçe ders kitabına göre çok daha fazla ağırlıkta sunulduğu dikkate alındığında 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki hikâye edici metinlerin çocuk öznelerin ‘etkin’lik/’edilgin’likleri bakımından gözden geçirilmesinde fayda olduğu düşünülmektedir.

2.7.5. Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin okura gerçekçi ya da olağanüstü özelliklerle sunulması

Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ‘karakterizasyon’ bağlamında okura gerçekçi ya da olağanüstü özelliklerle sunulma durumları, metinlere göre aşağıdaki tabloda dikkate sunulmuştur:

Tablo 29. Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin okura gerçekçi ya da olağanüstü özelliklerle sunulma durumları (MEB, 2019c).

METİN	ÇOCUK ÖZNELERİN OKURA GERÇEKÇİ YA DA OLAĞANÜSTÜ ÖZELLİKLERLE SUNULMASI	
1. TEMA	GERÇEKÇİ	OLAĞANÜSTÜ
Ana İşsiz Kalınca	X	
Karadut	X	
2. TEMA	GERÇEKÇİ	OLAĞANÜSTÜ
Sığırtmacı Mustafa'nın Öyküsü	X	
3. TEMA	GERÇEKÇİ	OLAĞANÜSTÜ
Hayat O Gün Çok Güzeldi	X	
4. TEMA	GERÇEKÇİ	OLAĞANÜSTÜ
Kızgın Bir Lira	X	
Akıllı Evlat	X	
5. TEMA	GERÇEKÇİ	OLAĞANÜSTÜ
Adını Göklere Yazdıran Çocuk	X	
“A Harfi”	X	
6. TEMA	GERÇEKÇİ	OLAĞANÜSTÜ
Yusufçuk		X
7. TEMA	GERÇEKÇİ	OLAĞANÜSTÜ
Futbolcu Olmaya Karar Vermiştim	X	
8. TEMA	GERÇEKÇİ	OLAĞANÜSTÜ
Aşık Veysel Şatıroğlu	X	
Ağaçtan Oyma Su Tası	X	

Tablo 29’da 7. sınıf Türkçe ders kitabında kullanılan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin gerçekçi özellikler veya olağanüstü özellikler taşımasına göre dağılımı incelendiğinde, çocuk öznelerin tamamına yakının gerçek yaşamın yansıtıldığı kurmacalarda, gerçekçi karakterler olarak sunulduğu, yalnızca 1 metinde olağanüstü özellikler gösteren çocuk öznelerin yer aldığı görülmektedir. “Efsane” türünde olan “Yusufçuk” adlı metinde, türünün özelliklerine uygun olarak çocuk kahramanlar olağanüstü özellikler sergilemektedir. Bu bağlamda 7. Sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerin tamamına yakınının gerçekçi öykülerden oluştuğu ve gerçekçi çocuk öznelere yer

verdiği görülür. Bu durum, ders kitabının çocuk okurları gerçek yaşama transfer edebilecekleri yaşantılar sunmayı birincil amaç edindiği şeklinde izah edilebilir. Bu durum, çocuk okurların gerçek yaşamı anlamlandırabilmesi, gerçek yaşama taşıyabilecekleri zengin yaşantılar edinmeleri bakımından önemlidir. Ancak ortaokul seviyesinde çocuk okurlara, “hedef kitleye görelilik” ilkesinin bir gereği olarak fantastik ögeler içeren, olağanüstü öykülere dayalı, insanın hayal dünyasını zorlayan, alışılmış, bilindik yerleşik konuların, düşüncemelerin dışına çıkaran metinler sunmanın da önemli olduğunu belirtmek gerekir. Bu tür metinler çocuklarda okuma zevki ve motivasyonu uyandırmak, onlara okuma alışkanlığı kazandırmak ve onların hayal dünyalarını, yaratıcı düşünme potansiyellerini zenginleştirmek/geliştirmek bakımından işlevsel olduğundan Türkçe ders kitaplarında bu tür metinlere daha fazla yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

2.7.6. Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ekonomik durumları

Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ekonomik durumları, metinlere göre aşağıdaki tabloda dikkate sunulmuştur:

Tablo 30. Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ekonomik durumları (MEB, 2019c).

METİN	ÇOCUK ÖZNELERİN EKONOMİK DURUMLARI		
1. TEMA	EKONOMİK DURUMU DÜŞÜK	EKONOMİK DURUMU İYİ	BELLİ DEĞİL
Ana İşsiz Kalınca	X		X
Karadut			X
2. TEMA	EKONOMİK DURUMU DÜŞÜK	EKONOMİK DURUMU İYİ	BELLİ DEĞİL
Sığırtmaç Mustafa'nın Öyküsü	X		
3. TEMA	EKONOMİK DURUMU DÜŞÜK	EKONOMİK DURUMU İYİ	BELLİ DEĞİL
Hayat O Gün Çok Güzeldi	X		
4. TEMA	EKONOMİK DURUMU DÜŞÜK	EKONOMİK DURUMU İYİ	BELLİ DEĞİL
Kızgın Bir Lira		X	

Akıllı Evlat		X	
5. TEMA	EKONOMİK DURUMU DÜŞÜK	EKONOMİK DURUMU İYİ	BELLİ DEĞİL
Adını Göklere Yazdıran Çocuk	X		
“A Harfi”			X
6. TEMA	EKONOMİK DURUMU DÜŞÜK	EKONOMİK DURUMU İYİ	BELLİ DEĞİL
Yusufçuk		X	
7. TEMA	EKONOMİK DURUMU DÜŞÜK	EKONOMİK DURUMU İYİ	BELLİ DEĞİL
Futbolcu Olmaya Karar Vermiştim			X
8. TEMA	EKONOMİK DURUMU DÜŞÜK	EKONOMİK DURUMU İYİ	BELLİ DEĞİL
Âşık Veysel Şatıroğlu	X		
Ağaçtan Oyma Su Tası	X		

7. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan hikâye edici metinlerin 6’sında çocuk öznelere, ekonomik durumları “düşük” olarak verilmektedir, 3 hikâye edici metinde ise çocuk kahramanların ekonomik durumlarının “iyi” olduğu görülmektedir. Ayrıca çocuk kahramanlarının ekonomik durumlarının tespit edilemediği hikâye edici metinler de yer almaktadır.

1. temada yer alan “Ana İşsiz Kalınca” adlı metnin çocuk öznesi “Atıl”ın, ailesi ekonomik sebeplerden dolayı Almanya’ya göç etmek durumunda kalmıştır. Ayrıca çocuk kahramanın annesinin, Almanya’da “satışların azalması ve birçok yabancı işçinin işine son verilmesi” sonucunda işini kaybetmesi anlatılmaktadır. Atıl’ın babası ekonomik durumlarıyla ilgili “Almanların vergi indirimi ve çocuk parasına kandım da doladım başıma... Aklıma koyduğum kadar para kazanmadan gitmem buradan!” söylemlerini ifade etmektedir. Bütün bu ifadelerden yola çıkıldığında metnin çocuk öznesi Atıl’ın ekonomik durumu çıkarılabilmektedir.

“Karadut” adlı dinleme/izleme metni değerlendirildiğinde metnin çocuk öznesinin ekonomik durumuna yönelik yeterli çıkarım yapılamamaktadır.

2. temada bulunan “Sığırtmaç Mustafa’nın Öyküsü” adlı metinde çocuk özne olan Mustafa “cılız, çelimsiz ve hastalıklı” olarak betimlenmektedir. Aynı zamanda çobanlık

yaparak geçimini sağladığı belirtilmektedir. Bu ifadelerden yola çıkılarak çocuk kahramanın ekonomik durumunun yüksek olmadığı düşünülebilir.

3. temada bulunan “Hayat O Gün Çok Güzeldi” adlı metinde anlatılanlardan yola çıkıldığında kahraman anlatıcının, yani çocuk öznenin kendisine ait bir yaşam alanının bulunmaması ekonomik durumlarının çok iyi olmadığı çıkarımını yaptırabilecek niteliktedir.

4. temada yer alan “Kızgın Bir Lira” adlı metnin çocuk öznesi olan “Hasan”ın ekonomik durumunun kötü olduğuna yönelik herhangi bir çıkarım yapılamamaktadır. Ekonomik durumuyla ilgili net bilgiler elde edilememesine rağmen “ekonomik durumunun iyi olduğu” ifadesi ile çelişecek bir bilgi bulunmamaktadır.

“Erdemler” temasında bulunan “Akıllı Evlat” adlı masalda anlatılanlardan yola çıkıldığında metnin çocuk kahramanına “zenginler zengini” olarak betimlenen babası, bütün mallarını vermektedir. Bu olaydan yola çıkıldığında çocuk öznenin ekonomik durumunun “iyi” olduğu ifade edilebilmektedir.

5. temadaki “Adını Göklere Yazdıran Çocuk” adlı metinde çocuk öznenin babasının “balıkçılık yaparak geçimini sağladığı” belirtilmektedir. Aynı zamanda “anne, babasının ve üç kardeşinin yükünü onun çekmesi gerektiği” ifade edilmektedir. Biyografi türündeki metinde anlatılan olaylarda “ailenin yükünün Kaoru ve annesinin omuzlarına çöktüğü” söylemlerinden yola çıkıldığında çocuk öznenin ekonomik durumunun düşük olduğu çıkarımı yapılabilmektedir.

5. temada yer alan “A Harfi” metninin çocuk kahramanı, kendi hayatını anlatan Christy Brown’dır. Christy, Dublinli bir duvar ustasının oğlu olarak betimlenmektedir ancak ekonomik durumuna yönelik belirleyici ifadeler metinde yer almamaktadır.

“Yusufçuk” adlı efsanede yer alan çocuk kahramanların babalarının; kendi toprağını ekip biçtiği, yiyeceğini sağladığı, sebze yetiştirdiği, beş on davarı olduğu ifade edilmektedir. Verilen bu ifadelerden yola çıkıldığında ekonomik durumlarının kötü olmadığı çıkarımı yapılabilmektedir.

8. Tema’daki “Âşık Veysel Şatıroğlu” adlı metin biyografi türündeki metinde çocuk özne Veysel “yoksul bir çiftçi ailesinin oğlu” olarak betimlenmektedir.

“Ağaçtan Oyma Su Tası” adlı metinde, çocuk kahramanın ağzından ifade edilen “Babam ve annem varlıklı insanlar değildi.” söyleminden yola çıkılarak çocuk öznenin ekonomik durumuyla ilgili çıkarım yapılabilmektedir.

2.7.7. Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ‘birincil/ikincil/figüratif kişi olma’ durumları

Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ‘birincil/ikincil/figüratif kişi’ olma durumları, metinlere göre aşağıdaki tabloda dikkate sunulmuştur:

Tablo 31. Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ‘birincil/ikincil/figüratif kişi’ olma durumları (MEB, 2019c).

METİN	ÇOCUK ÖZNELERİN ‘BİRİNCİL/İKİNCİL/FİGÜRATİF KİŞİ’ OLMA DURUMLARI		
	BİRİNCİL KİŞİ	İKİNCİL KİŞİ	FİGÜRATİF KİŞİ
1. TEMA			
Ana İşsiz Kalınca	X		
Karadut	X		
2. TEMA			
Sığırtmacı Mustafa’nın Öyküsü	X		X
3. TEMA			
Hayat O Gün Çok Güzeldi	X		
4. TEMA			
Kızgın Bir Lira	X		
Akıllı Evlat	X		X
5. TEMA			
Adımı Göklere Yazdıran Çocuk	X		
“A” Harfi	X		
6. TEMA			
Yusufoçuk	X		
7. TEMA			
Futbolcu Olmaya Karar Vermiştim	X		
8. TEMA			
Âşık Veysel Şatıroğlu	X		
Ağaçtan Oyma Su Tası	X		

7. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan 12 hikâye edici metnin tamamında çocuk özneler “birincil kişiler” olarak sunulmaktadır. Bu metinlerden 2 tanesinde “birincil kişiler”in yanında “figüratif kişi” olarak rol alan çocuk özneler de bulunmaktadır.

1. Tema’da bulunan “Ana İşsiz Kalınca” adlı metnin çocuk öznesi “Atıl”, hikâyenin başkahramanıdır. Hikâyedeki diğer kahramanlar ise, Atıl’ın annesi ve babasıdır. Hikâyede Atıl’dan başka çocuk kahraman yer almamaktadır.

“Karadut” adlı metnin başkahramanı çocuk öznedir. Çocuk özne dışındaki kahramanlar ise “çocuğun neneleri ve dedesi, evlerine gelen misafir” olarak değerlendirilebilmektedir. Metnin diğer kahramanları figüratif rol üstlenmektedirler.

2. Tema’da yer alan “Sığırtmaç Mustafa’nın Öyküsü” adlı hikâyenin başkahramanı, metnin başlığından da anlaşılacağı üzere “Mustafa”dır.

3. Tema’da yer alan “Hayat O Gün Çok Güzeldi” adlı metnin kahraman anlatıcısı çocuk öznedir ve hikâyede birincil kişi olarak yer almaktadır.

4. Tema’da bulunan “Kızgın Bir Lira” adlı metnin çocuk öznesi “Hasan Güteryüz”dür ve bir anısını kendi ağzından ifade etmektedir. Hasan karakterinin metnin hem birincil kişisi hem de kahraman anlatıcısı olduğu söylenebilmektedir.

“Akıllı Evlat” adlı “masal” türünde dinleme/izleme metninde bir adamın üç oğlu bulunmaktadır. Metnin başlığından da yola çıkıldığında “akıllı olan evlat” küçük oğuldur ve masalın birincil kişisidir, bahsi geçen diğer oğullar ise masalda figüratif kişi olarak yer almaktadırlar.

“Kişisel Gelişim” temasında yer alan “Adını Göklere Yazdıran Çocuk” metninin başlığından ve anlatılanlardan yola çıkıldığında başkahramanın “Kaoru” adlı bir çocuk özne olduğu görülmektedir. Biyografi türünde yazılmış olan metinde Kaoru İkeya’nın hayatından, çocukluğundan bahsedilmektedir.

6. Tema’da bulunan “Yusufçuk” adlı metinde, metnin çocuk özneleri Yusuf ve Emine’nin kuşa dönüşmeleri anlatılmaktadır. Hikâyenin birincil kişileri çocuk öznelerdir.

2.7.8. Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerin

kahramanlarına/çocuk öznelerine yönelik etkinlikler/sorular/yönergeler

Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerin kahramanlarına/çocuk öznelerine yönelik etkinliklerin/soruların/yönergelerin sayıları, metinlere göre aşağıdaki tabloda dikkate sunulmuştur:

Tablo 32. Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerin kahramanlarına/çocuk öznelerine yönelik etkinliklerin/soruların/yönergelerin sayısı (MEB, 2019c).

METİN	ETKİNLİK/SORU/YÖNERGE SAYILARI	
1. TEMA	METİNLE İLGİLİ TOPLAM EYKİNLİK/SORU/YÖNERGE SAYISI	ÇOCUK ÖZNELERE YÖNELİK ETKİNLİK/SORU/YÖNERGE SAYISI
Ana İşsiz Kalınca	12	6
Karadut	10	3
2. TEMA		
Sığırtmaç Mustafa'nın Öyküsü	10	6
3. TEMA		
Hayat O Gün Çok Güzeldi	-	-
4. TEMA		
Kızgın Bir Lira	12	8
Akıllı Evlat	10	3
5. TEMA		
Adımı Göklere Yazdıran Çocuk	11	10
"A" Harfi	10	5
6. TEMA		
Yusufçuk	13	5
7. TEMA		
Futbolcu Olmaya Karar Vermiştim	12	6
8. TEMA		
Âşık Veysel Şatıroğlu	11	3
Ağaçtan Oyma Su Tası	13	4

Yedinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerin kahramanlarına/çocuk öznelerine yönelik etkinliklerin/soruların/yönergelerin sayısını gösteren Tablo 32'de de görüldüğü üzere, ders kitabında yer alan toplam etkinlik/soru/yönerge sayıları ile çocuk öznelerine yönelik etkinliklerin/soruların/yönergelerin sayıları karşılaştırıldığında çocuk öznelerin çeşitli özelliklerini öne çıkaracak olan etkinliklerin, 5 ve 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında olduğu gibi, yeterli sayıda olduğunu söylemek mümkündür. Etkinliklerin/soruların/yönergelerin metni çeşitli yönlerden ele

aldığı; içerik, yapı, biçim, dil ve anlatım bakımından gösterdikleri özellikleri fark ettirmeye çalıştığı düşünüldüğünde tek başına kahramanlara/çocuk öznelerine yönelik etkinlik/soru/yönerge sayısının yeterli olduğu söylenebilir.

7. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan “Ana İşsiz Kalınca” adlı hikâyeye türündeki metnin toplam 8 etkinliği bulunmaktadır. 1. etkinlikte metinde geçen bazı sözcüklerin anlamlarını belirlemeye yönelik bir çalışma verilmektedir. 2. etkinlikte ise metnin içeriğiyle ilgili sorular yer almaktadır. “Atıl’ın okula gitmek istememesine neden olan sorunla ilgili çözüm önerileriniz nelerdir?” sorusunda çocuk özne ile özdeşlik kuracak olan öğrenci, onun duygu durumunu anlayacak ve problem duruma çözüm önerileri getirecektir. “Metnin kahramanının köyden gelirken giydiği giysiler hangileridir?” sorusunda, çocuk kahramanın kıyafetlerine yönelik betimleme yapılması beklenmektedir. “Atıl’ın içindeki yurt özlemini alevlendiren olayı kısaca anlatınız.” ifadesinde, metnin iletisine yönelik olarak çocuk kahramanın memleket özlemi vurgulanmaktadır. Metnin 3. etkinliğinde ana fikir ve yardımcı fikirler sorgulanmaktadır. 4. etkinlik, deyimlerin metne kattığı anlamlarla ilgili bir çalışmadır. Metnin 6. etkinliğinde hikâyenin özetlenmesi beklenirken 7. etkinlikte dil bilgisi çalışması yapılmaktadır. 8. etkinlikte bulunan “Kendinizi ‘Ana İşsiz Kalınca’ metnindeki kahramanın yerine koyarak Türkiye’deki bir arkadaşınıza ülkenize duyduğunuz özlemi anlatan bir elektronik posta yazınız.” yönergesi ise çocuk kahramanla çocuk okurun özdeşlik kurmasını destekleyecek niteliktedir.

1. temada yer alan “Karadut” adlı metnin 10 etkinliği bulunmaktadır. 1. etkinlik, metinde bulunan sözcüklerin anlamlarının belirlenmesiyle ilgili bir çalışmadır. 2. etkinlikte metnin içeriğiyle ilgili yer alan “Yazar, karadut meyvesinin tadını nasıl anlatıyor?”, “Sizce metnin kahramanının karadut ağacına bağlanmasının nedenleri neler olabilir?” ve “Çocuğun yerinde olsaydınız çok sevdiğiniz karadut ağacınızın kesilmesine engel olmak için ne gibi önlemler alırdınız?” soruları, doğrudan çocuk kahramanla alakalıdır. Metnin 3. etkinliğinde hikâyenin “Karadut” başlığı sorgulanmaktadır. 5. etkinlik, düşünceyi geliştirme yollarıyla ilgili bir çalışmadır. Metnin 6. Etkinliği “örtülü anlamla” ilgilidir, 7, 8 ve 9. etkinlikler dil bilgisi çalışmasıdır. 10. etkinlikte ise yazılı anlatım çalışması yapılması istenmektedir.

2. temada bulunan “Sığırtmaç Mustafa’nın Öyküsü” adlı metnin 7 etkinliği bulunmaktadır. 1. etkinlikte verilen sözcüklerin anlamları belirlenmektedir. Metnin 2. etkinliğinde hikâyenin içeriğiyle ilgili sorular yer almaktadır ve bu soruların tamamı metnin çocuk kahramanı olan Mustafa’yla doğrudan ilgilidir. Metnin 3. etkinliğinde “özel” ve “nesnel” ifadelerle yer verilirken 8. etkinlikte metnin, görsellerden yararlanılarak, özetlenmesi istenmektedir. Metnin 6. etkinliği dil bilgisi çalışmasıdır. Metnin 7. etkinliğinde

ise yazılı anlatım çalışması yapılmaktadır. Verilen etkinlikler değerlendirildiğinde 2. etkinlikte bulunan metin sorularının dışında hikâyenin çocuk kahramanı ile doğrudan ilgili herhangi bir sorunun ya da çalışmanın yer almadığı söylenebilmektedir.

“Okuma Kültürü” temasında bulunan “Hayat O Gün Çok Güzeldi” adlı metin, serbest okuma metni olduğu için etkinlikleri yer almamaktadır.

“Erdemler” temasında yer alan “Kızgın Bir Lira” adlı anı türündeki metnin 8 etkinliği bulunmaktadır. 1. etkinlik, metindeki sözcüklerin anlamların belirlenmesi üzerinedir. 2. etkinlikte metnin içeriğiyle ilgili çeşitli sorular yer almaktadır. “Hikâyenin kahramanı kimdir? Nasıl bir yerde yaşamaktadır?”, “Hasan, hafta sonlarını nasıl değerlendiriyor?”, “Hasan, hangi olayla geçmişini hatırlamıştır?”, “Hasan’ın altı yaşındayken bir liraya ulaşma şeklini doğru bulup bulmadığınızı nedenleri ile anlatınız.”, “Hasan’a geçmişini hatırlatan olaya benzer bir olayı yaşasaydınız nasıl davranırdınız?”, “Sizce Hasan, şekerçi dükkanında farklı olarak ne/neler yaşanabilirdi?”, “Hasan’ın geçmişte yaşadığı olaydan aldığı ders onun hayatını nasıl etkilemiş olabilir?” ifadeleri doğrudan çocuk özneye ilişkilendirilebilecek niteliktedir. 4. etkinlikte, “Kızgın Bir Lira” metnindeki sorun, sorunun nedenleri ve çözüm önerileri istenmektedir. Metnin iletilisine yönelik olan bu etkinlik de çocuk özne ile ilişkilendirilebilmektedir. Metnin diğer etkinliklerinin çocuk kahraman olan “Hasan Güteryüz”le doğrudan ilişkisi bulunmamaktadır.

“Akıllı Evlat” adlı metnin 2. etkinliğinde yer alan “Dinlediğiniz metinde zengin adamın oğullarının birer kese altınla yaptıkları hakkındaki görüşlerinizi aşağıya yazınız.” yönergesi, metnin çocuk kahramanı ile ilişkili bulunmaktadır. Ayrıca metnin 3. etkinliğinde verilen “Sizce küçük oğlanın yapmak istedikleri, yaşadığı toplumun geleceğini hangi yönlerden etkileyebilir?”, “Zengin adamın çocuklarından birisi olsaydınız bir kese altınla neler yapardınız?” sorularının da çocuk kahramanla ilişkili olduğu ve okuyucunun kahramanla özdeşlik kurabileceği nitelikte olduğu söylenebilmektedir. Metnin diğer etkinliklerinin çocuk özne ile doğrudan ilişkisi olmadığı ifade edilebilmektedir.

5. temada, yani “Kişisel Gelişim” temasında yer alan “Adını Göklere Yazdıran Çocuk” metninde 7 etkinlik vardır. Metnin 2. etkinliğinde bulunan “Kaoru İkeya kimdir?”, “Kaoru’nun gök bilimine merakı nasıl başlamıştır?”, “İkeya’nın yaşadığı zorluklara rağmen hayallerinden vazgeçmeme nedenleri nelerdir?”, “Kuyruklu yıldızı keşfeden İkeya’nın hayatında ne gibi değişiklikler olmuştur?”, “Kaoru İkeya gibi sizin de gerçekleştirmek istediğiniz bir hayaliniz var mı? Varsa hayalinizi gerçekleştirmek için neler yaparsınız?”, “İkeya hayallerinden vazgeçmeyerek bize nasıl bir mesaj veriyor?”, “İkeya’ya soru sorma fırsatınız olsaydı ona hangi soruları sorardınız? Neden?”, “Sizce Kaoru, kuyruklu yıldızları

keşfettikten sonra neler hissetmiştir?” soruları, doğrudan çocuk özneyle ilişkili bulunmaktadır. Aynı zamanda metnin 3. etkinliğinde yer alan “Bazen küçük şeylerden ne müthiş sonuçlar alındığını gördükçe içimden ‘küçük şey’ diye bir kavram olmadığını düşünüyorum.” sözüyle ilgili konuşma becerisine yönelik olan çalışmanın ve “Hiçbir başarıyı tesadüfe borçlu değilim. Buluşlarım da tesadüfen değil, çalışmalarımın eseridir.” sözünden hareketle bilgilendirici metin yazma çalışmasının “Adını Göklere Yazdıran Çocuk” metninin ana fikriyle doğrudan ilişkili olduğu söylenebilir.

“Kişisel Gelişim” temasında yer alan “A” Harfi adlı metnin 9 etkinliği bulunmaktadır. Metnin ikinci etkinliğinde içerikle ilgili sorularda “Christy’yi diğer çocuklardan farklı kılan özellikler nelerdir?”, “Doktorların Christy ile ilgili görüşleri nelerdir?”, “Christy’nin annesinin hangi kararı, onun hayatını olumlu yönde etkilemiştir?”, “Kendinizi Christy’nin yerine koyarak hissettiklerinizi anlatınız.”, “Christy’nin ailesinden biri olsaydınız ona nasıl destek olurdunuz?” ifadeleri doğrudan çocuk özne ile ilgilidir.

6. temadaki “Yusufçuk” adlı efsanenin 7 etkinliği yer almaktadır. 2. etkinlikte, efsanede anlatılanların içeriğiyle ilgili sorular bulunmaktadır. Bunlardan “Metinde anlatılan çocukların özellikleri nelerdir?”, “Ormanın hangi özellikleri çocukların hoşuna gitmiştir?”, “Oğlakları otlatmaya giden çocukların başına neler geldiğini anlatınız.”, “Çocukların göğce oğlağı bulabilmeleri için onlara nasıl bir çözüm yolu önerirdiniz?” ifadeleri doğrudan çocuk öznelere ilişkilidir. 5. etkinlikte ise “Kendinizi “Yusufçuk” metnindeki kişilerden birinin yerine koyarak anlatılan olayla ilgili duygu ve düşüncelerinizi arkadaşlarınıza anlatınız.” yönergesi verilmektedir. Bu yönergenin de çocuk kahramanlarla ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

“Sağlık ve Spor” temasında yer alan “Futbolcu Olmaya Karar Vermişim” adlı metnin 9 etkinliği bulunmaktadır. Metnin 2. etkinliğinde yer alan “Yazarın çocukluğunun geçtiği dönemin özellikleri nelerdir?”, “Yazar ve arkadaşları, çocukken oynadıkları topu nasıl yaparlarmış?”, “Futbol oynamayı çok seven yazar, okul ve futbol hayatı arasındaki dengeyi kurabilmiş midir? Neden?”, “Yazarın meslek seçimi ile ilgili kafasının karışık olmasının sebepleri nelerdir?”, “Metnin kahramanı Adana Erkek Lisesinde kimlerle, neden arkadaş olmak istiyor?”, “Futbolcu olmayı hayal eden yazar, niçin mimar olmuştur?” sorular doğrudan kahraman anlatıcının çocukluğuna yani “çocuk özneye” yöneliktir.

“Sanat” temasında bulunan “Âşık Veysel Şatıroğlu” metninin toplam 9 etkinliği vardır. Metnin 2. etkinliğinde yer alan “Âşık Veysel, ne zaman ve nerede doğmuştur?”, “Âşık Veysel’in gözlerini kaybetmesine neden olan olayları anlatınız.”, “Babası Âşık

Veysel’e neden saz almıştır?” soruları/yönergeleri doğrudan Âşık Veysel’in çocukluğuyla ilgilidir.

“Ağaçtan Oyma Su Tası” adlı metnin 8 etkinliği yer almaktadır. 2. etkinlikte bulunan “Esen, dedesi ve ninesiyle birlikte yaşadıkları yeri nasıl tarif ediyor? Anlatınız.”, “Esen, Çamoluk’ta dedesiyle beraber neler yapıyor?”, “Su tası, Esen için neden değerlidir?”, “Esen, dedesi ile sanat sevgisi arasında nasıl bir bağ kuruyor?” ifadeleri doğrudan metnin çocuk öznesi “Esen” ile ilgilidir.

2.8. Sekizinci Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Hikâye Edici Metinlerde Çocuk Özneler

2.8.1. Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin tipik özellikleri

Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin tipik özellikleri aşağıdaki tabloda dikkate sunulmuştur:

Tablo 33. Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin tipik özellikleri (MEB, 2019d).

SINIF	METNİN ADI	METNİN TÜRÜ	ÇOCUK KAHRAMAN	KAHRAMAN ÇEVRESİ	KAHRAMAN ÖZELLİKLERİ
8. SINIF	Kaşığı	Hikâye	Kahraman Anlatıcı	Hasan, Annesi, Babası, Dadaruh, Pervin	Hayvansever, Ata Binmeyi Seven, Isırcı, Çalışkan, Sinirli, Yalan Söylemekten Pişmanlık Duyan. Hasan Dürüst, Yalnız Ata Binmeye Korkan, Hasta
8. SINIF	Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi	Hikâye	Kınalı Ali	Üsteğmen Faruk, Annesi, Babası, Kız Kardeşi, Erkek Kardeşi, Arkadaşları	Sevecen, Dürüst, Okuma Yazması Yok, Vatansever, Mücadeleci, Cesur
8. SINIF	Muzaffer İZGÜ	Dinleme/İzleme Metni	Muzaffer	Annesi, Babası, Nedim, Sefa	Atatürk’ü Çok Seven,, Vatansever, Çalışkan, Saygılı, Heyecanlı, Sevinçli.
8. SINIF	Bilgin ERSÖZLÜ	Çizgi Roman	Aziz SANCAR	Annesi, Ağabeyi	Çalışkan, Pratik, Yaratıcı, Azimli, Araştırmacı, Zeki, Meraklı, İlgili.
8. SINIF	Canan TAN	Dinleme/İzleme Metni	Can, Kutlu, Anita, Barış	Takım Lideri (Zeynep)	Meraklı, Gözlemci, Heyecanlı, Hevesli, Maceracı, İstekli, Araştırmacı, Dışa Dönük,

					Girişken, Sosyal Yönü Güçlü.
8. SINIF	Mustafa Çiftçi	Anı	Kahraman Anlatıcı	Anne, Elif (Kardeş), Dede, Emmiler, Yengeler, Ebe, Çocuklar	Çalışkan, Aileye Bağlı, Utangaç, Paylaşımçı, Düşünceli, Sorumluluk Sahibi, Duyarlı, Kanaatkâr, Empati Kurabilen.
8. SINIF	Kerim – Selim ALTINK	Dinleme/İzleme Metni	Selim ve Kerim	Anne	Görme Engelli, Çalışkan, Azimli, Özverili, Gayretli, Başarılı, Mücadeleci.
8. SINIF	Gülten DAYIOĞLU	Serbest Okuma Metni	Ağacı Çevreleyen Çocuklar	-	Doğasever, Doğaya Saygılı, Yaratıcı, Sosyal Yönü Güçlü, İşbirliğine ve Dayanışmaya Açık, Azimli, Çalışkan, Girişken, Dışa Dönük, Duyarlı.
8. SINIF	Nihad Sâmi BANARLI	Destan	Sungur Tigin, Kutur Tigin, Tükel Tigin, Ur Tigin	-	Işıktan Doğmuş Mukaddes Çocuklar.
8. SINIF	Firdevs TUNÇAY	Roman	Mehmet, Hüseyin	Zehra, Arif, Ahmet Çavuş, Zeliha	Hüseyin Narin Yapılı, Gür Ve Uzun Kırpıklı.

“Değerler eğitimi” konusuyla ilgili olarak Kardaş ve Cemal (2017)’de Türkçe derslerine yönelik olarak değerler eğitimi bağlamında yeterli çalışmanın yapılmamış olmasının eksikliğine dikkat çekilirken ulusal ve evrensel değerlerin çocuklara aktarımı konusunda Türkçe derslerinin temel derslerden olduğu vurgulanmaktadır. Gül (2017)’de de ortaokul Türkçe 5. sınıf ders kitabındaki değerler belirlenmeye çalışılmış ve konuyla ilgili değerlerin bireylere hayatı anlamlandırma sürecinde kılavuzluk yapacağı, kişinin topluma ayak uydurabilmesinde değerlerin önemli olduğu, değerlerin çeşitli ortamlarda kazanılabileceği, ders kitaplarındaki değerlerin son yıllarda merak edilen bir husus olduğu, çocuklara aktarılacak istenen değerlerin ders kitaplarıyla aracılığıyla verilebileceği, değerlerin kişilik gelişimini etkilediği, değerlerin kültürel aktarım bakımından da önemli olduğu ifade edilmektedir.

Türkçe derslerinde metinlerin (özellikle de kahramanların) çeşitli değerleri/kavramları çocuk okurlara taşıdığı, değerler eğitimi noktasında işlevsel olduğu dikkate alındığında 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin hangi değerleri/kavramları çocuk okurlara taşıdığı sorusuna cevap aranmış ve bu doğrultuda Tablo 33 hazırlanmıştır. Tablo 33’te 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin, taşıdıkları özellikler, temsil ettikleri değerler/kavramlar üzerinden çocuk okurlara taşıdıkları değerler/kavramlar gösterilmiştir.

“Erdemler” temasında yer alan “Kaşığı” adlı metin, Ömer Seyfettin’in hikâyelerindendir. Hikâyenin ana kahramanı (çocuk öznesi); kahraman anlatıcıdır. Kahraman anlatıcının kardeşi Hasan, annesi, babası, seyis Dadaruh ve Pervin’den bahsedilmektedir. Kahraman anlatıcı, kendi ağzından kardeşi ile birlikte atları ve ata binmeyi çok sevdiklerinden bahsetmektedir. Verilen bu ifadelerden yola çıkıldığında metnin çocuk kahramanlarının hayvansever oldukları çıkarılabilmektedir. Kahraman anlatıcının, Dadaruh’a olan ısrarlarından yola çıkıldığında ise “ısrarcı” olduğu çıkarımı yapılabilir. Metnin kahraman anlatıcısı olan çocuk özne, anlatılanlardan yola çıkıldığında annesinin İstanbul’dan gönderdiği kaşığı sinirle kırar ve suçu kardeşi Hasan’ın üstüne atar. Hikâyede bahsedilenlerden metnin başkahramanı olan çocuk öznenin sinirli olduğu ve yalan söylediği çıkarımı yapılabilir. Hikâyenin sonunda ise kardeşi Hasan’ın hastalanması üzerine söylediği yalan için pişmanlık yaşar.

“Millî Mücadele ve Atatürk” temasındaki “Atatürk’ü Gördüm” metni dinleme/izleme metnidir. Mayıs ayında Atatürk’ün Adana’ya gelmesi ve metnin çocuk öznesi olan “Muzaffer”in heyecanı, sevinci anlatılmaktadır. Metinde Muzaffer’in ağabeyi Nedim, kardeşi Sefa, annesi ve babasından söz edilmektedir. Metinde bahsedilenlerden yola çıkıldığında Muzaffer’in 5 yaşında, ağabeyinin ise 7 yaşında olduğu söylenebilir. Muzaffer’in Atatürk’e olan sevgisi “Atatürk’ü o denli çok seviyordum ki onu doğaüstü bir varlık olarak düşünüyordum.” söylemlerinden ve Atatürk’ü görecektir olmanın heyecanından, sevincinden anlaşılabilir. Muzaffer’in annesinin “Çok çalışın da adam olun.” sözünden ve Muzaffer’in çeşitli sözlerinden yola çıkıldığında çocuk öznelerin “çalışkan” oldukları çıkarımı da yapılabilir. Aynı zamanda Atatürk’ü görebilmek için babalarının omzuna sırayla çıkıyor olduklarından da birbirlerine karşı “saygılı” oldukları çıkarımını yapılabilir.

“Bilim ve Teknoloji” temasında bulunan “Simit ve Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri” adlı çizgi roman türündeki metinde “Aziz Sancar”ın hayatından söz edilmektedir. Metnin çocuk öznesi, çocuk Aziz Sancar’dır. Aziz Sancar’ın, çocukluğunda rahat kitap okuyabileceği ve ders çalışabileceği sessiz bir yere gidebilmek amacıyla uzun bir yol gittiğinden söz edilmektedir. Metinde Aziz Sancar’ın annesine de yer verilmektedir. Aziz Sancar’ın kendisinden büyük ağabeyinin kitaplarını karıştırdığından; mikroorganizmalara, hücrelere, canlılara, insan bedeninin işleyişine olan merakından bahsedilmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere Aziz Sancar’ın çocukluğunda; çalışkan, meraklı, azimli, araştırmacı olduğu çıkarımları yapılabilir. Aynı zamanda Aziz’in, annesinin “Aziz, okumak iyi de heybeni yine tıka basa kitapla doldurmuşsun. Bir ikisini evde bırak ki çıkına yer açılsın.”

söylemleri üzerine “Dur hele anacığım. Şuradan bir sopa bulup çıkını onun ucuna bağladım mı hem kitaplarımı hem de yiyeceklerimi taşıyabiliriz.” ifadesinden; yaratıcı, pratik, zeki olduğu anlaşılmaktadır.

“Uzay Giysileri” adlı dinleme/izleme metni Canan Tan’ın “Uzay Kampı Maceraları” romanının uzay giysilerinin tanıtıldığı bölümden alınmıştır. Metnin çocuk özneleri; Can, Kutlu, Anita ve Barış’tır. Metinde anlatılanlara göre Uzay Kampı Türkiye’de altı gün sürecek olan eğitimde bir araya gelecek olan öğrenciler, uzay giysilerinin tanıtıldığı odada, giysilerle ilgili çeşitli sorular yöneltip meraklı bir tavır sergilemektedirler. Metinde anlatılanlar “gözlemci bakış açısı” ile anlatılmaktadır.

“Birey ve Toplum” temasında bulunan “Portakal” metni, anı türünde kaleme alınmıştır. Metnin başkahramanı (çocuk özne), kahraman anlatıcıdır. Kahraman anlatıcının çok kalabalık bir ailede yaşaması, girdiği yatılı okul sınavını kazanması ve orada ilk defa portakal yiyip ailesine götürmesi anlatılmaktadır. Metinde bahsedilenlerden yola çıkıldığında çocuk öznenin yatılı okul sınavını kazanması, okuldan atılmamak için çok ders çalışması vb. söylemlerden “çalışkan” olduğu çıkarımı yapılabilmektedir. Ayrıca, çocuk kahramanın ilk defa yediği portakallardan ailesine de götürmesi, kardeşinin ve ailesinin aç kalacağını düşünmesi; paylaşımcı, düşünceli, duyarlı, empati kurabilen vb. bir yapıya sahip olduğu çıkarımını yaptırabilecek niteliktedir.

“Karanlığın Rengi Beyaz” adlı metin, Selim ve Kerim Altınok kardeşlerin yaşam öykülerini anlattıkları kitaptan alınmış bir bölümdür. Üç yaşından başlayarak görme duyularını kaybeden ikiz kardeşlerin hayatı anlatılmaktadır. Metnin çocuk kahramanları, Selim ve Kerim Altınok kardeşlerin çocukluğudur. Metinde, çocuk kahramanların görme duyularını kaybetmeye başlamalarının sonucunda okul hayatında yaşadıkları zorluklardan bahsedilmektedir. Sınavlara çok çalışmaları ancak görme sıkıntılarından kaynaklı sıkıntı yaşadıkları Ayrıca ev ödevlerini de annelerinin yardımıyla yapabildikleri ifade edilmektedir. Metinde bahsedilenlerden yola çıkıldığında çocuk kahramanların “çalışkan, azimli, özverili, gayretli, başarılı, mücadeleci” oldukları söylenebilir.

“Masal Ağacı” adlı metin “Birey ve Toplum” temasında yer alan bir serbest okuma metnidir. Metinde bulunan çocuk kahramanlar, isimleri belirli olmasa da koyda bulunan ağacı çevreleyen çocuklardır. Metnin yazarının deniz kenarında yürüyüş yapmayı sevmesi üzerine deniz kenarında bulunan ağacın çocuklar tarafından bir masal ağacına dönüştürülmesinden bahsedilmektedir. Ayrıca savaş gemilerinin oluşturduğu dalgaların, masal ağacını yutmasına rağmen çocuk kahramanların mücadeleci, azimli bir tavır sergileyerek masal ağacını tekrar yapmalarından söz edilmektedir. Bahsi geçen ifadelerden

yola çıkıldığında masal ağacının yaratıcısı çocuk öznelerin “doğaseverlik, yaratıcılık, sosyallik, işbirliği, dayanışma, korku, heyecan, azim, çalışkanlık, girişkenlik, dışa dönüklük, duyarlılık, doğaya saygı” gibi değerleri temsil ettikleri anlaşılmaktadır.

“Millî Kültürümüz” adlı tema altında yer alan ve Türk destanlarından olan “Göç Destanı” adlı metinde Uygurlar’ın göç etmeleri anlatılmaktadır. Metnin türü “destan” olduğu için anlatılan olaylar ve metinde bahsi geçen çocuk özneler, olağanüstü özellikler sergilemektedir. Metinde bahsedilen çocuk özneler “Sungur Tigin, Kutur Tigin, Tükel Tigin, Ur Tigin, Bugu Tigin”dir ve “ışıkta doğmuş mukaddes çocuklar”dır. Ayrıca destanda anlatılanlara göre “Bugu Tigin”in güzellik, zekâ ve ehliyetçe diğerlerinden üstün olduğundan söz edilmektedir.

“Vatandaşlık” temasında bulunan “Kalbim Rumeli’de Kaldı” adlı metinde mübadele zamanlarında Zehra’nın yaşadıklarından bahsedilmektedir. Metnin çocuk özneleri Mehmet ve Hüseyin’dir. Hüseyin’in; narin yapılı, gür ve uzun kirpikli olması dışında çocuk öznelerle ilgili herhangi bir bilgi yer almamaktadır.

2.8.2. Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin cinsiyete göre dağılımı

Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin cinsiyete göre dağılımı aşağıdaki tabloda dikkate sunulmuştur:

Tablo 34. Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında kullanılan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin cinsiyete göre dağılımı (MEB, 2019d).

METİN	CİNSİYET		
	KIZ	ERKEK	CİNSİYETE DAİR İPUCU YOK
1. TEMA			
Kaşığı		2	
2. TEMA			
Atatürk’ü Gördüm		3	
3. TEMA			
Simit ve Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri		1	
Uzay Giysileri	1	3	

4. TEMA	KIZ	ERKEK	CİNSİYETE DAİR İPUCU YOK
Portakal	1	1	
Karanlığın Rengi Beyaz		2	
Masal Ağacı			X
6. TEMA	KIZ	ERKEK	CİNSİYETE DAİR İPUCU YOK
Göç Destanı		5	
8. TEMA	KIZ	ERKEK	CİNSİYETE DAİR İPUCU YOK
Kalbim Rumeli’de Kaldı		2	

Pekşen’in “Toplumsal Cinsiyet Rollerini Benimsetme Aracı Olarak Çocuk Edebiyatı” adlı çalışmasında toplumsal cinsiyetlerin öğrenilmiş olduğuna yönelik olarak şu ifadeler yer almaktadır: “Toplumsal cinsiyet rolleri içkin değil, öğrenilmiştir. Bu nedenle çocukluk kişinin kendi rolünü öğrendiği çok önemli bir dönemdir. Çocuklar her türlü dış uyaran yoluyla cinsiyetlerine uygun davranışlar sergileyen erkek ve kız çocukları olarak yapılandırılırlar.” (2012, s. 151). “Toplumsal cinsiyet” kavramıyla ilgili olarak Türkçe eğitimi ve çocuk edebiyatı alanında yapılmış lisansüstü tezlerin yıl, tür, alan ve kullanılan yöntem bakımından incelendiği “Türkçe Eğitimi ve Çocuk Edebiyatında ‘Toplumsal Cinsiyet’ Üzerine Yapılmış Lisansüstü Tezlerin Değerlendirilmesi” başlıklı çalışmada çocukların doğumdan itibaren toplumsal cinsiyet rollerine uygun büyüdükleri ve kültürel kodlarla yetiştikleri, toplumsal cinsiyet rollerinin kalıp yargılarını öğretmede aile ve yakın çevrenin birincil etmen olduğu, çocuk kitaplarının ve çocuk edebiyatı yapıtlarının da bu rolleri öğrenmede önemli olduğu üzerinde durulmaktadır. Çocuk edebiyatı yapıtlarının çocukları toplumsal cinsiyete dair kalıpyargılardan uzaklaştırabileceği ve kadın-erkek ilişkilerinde eşitlikçi, demokratik bir anlayışa sevk edebileceği ifade edilmektedir. (Özbaşı ve Kalenderoğlu, 2020).

Bu bağlamda 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin cinsiyetlerine bakıldığında 2 çocuk kahramanın “kız”, 19 çocuk kahramanın ise “erkek” olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla çocuk öznelerde ağırlığın erkek çocuklarda olduğu gibi bir sonuçla karşılaşılmaktadır. Bu bakımdan 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerde hem kız hem de erkek çocuk öznelerle karşılaşmakla birlikte,

kız ve erkek çocuk özneler arasında bir denge kurulması ve metinlerde kız çocuk öznelere de çokça yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

8. Sınıf Türkçe ders kitabının 1. temasında yer alan “Kaşağı” adlı hikâyede başkahraman, kahraman anlatıcı görevini de yerine getiren, çocuk öznedir. Aynı zamanda “Hasan” adında kardeşi de vardır. Dolayısıyla hikâyede çocuk özne olarak 2 erkek çocuğu karşımıza çıkmaktadır.

2. temada yer alan “Atatürk’ü Gördüm” adlı metnin başkahramanı ve ana çocuk öznesi, kahraman anlatıcı, yani “Muzaffer”dir. Metinde Muzaffer’in ağabeyi Nedim ve erkek kardeşi Sefa’dan da söz edilmektedir.

3. temadaki “Simit ve Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri” adlı metnin çocuk öznesi, çocuk Aziz Sancar’dır ve başka bir çocuk özne yer almamaktadır.

4. temada bulunan “Portakal” adlı metnin başkahramanı, çocuk özne olan kahraman anlatıcıdır. Verilen görsellerden ve anlatılanlardan yola çıkıldığında cinsiyetinin “erkek” olduğu söylenebilir. Ayrıca kahraman anlatıcının “Elif” adında bir de kız kardeşi vardır.

“Karanlığın Rengi Beyaz” metnindeki çocuk özneler Selim ve Kerim Altınok kardeşlerdir. Metinde, başka çocuk kahraman yer almamaktadır.

4. temanın serbest okuma metni olan “Masal Ağacı”nda yer alan çocuk öznelerin sayısı ve cinsiyetleri belli değildir.

8. temada bulunan “Kalbim Rumeli’de Kaldı” adlı metinde figüratif kişi olarak yer alan Mehmet ve Hüseyin; metnin çocuk özneleridir.

2.8.3. Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin yaşadıkları mekânlar

Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin yaşadıkları mekânlar, “şehir-kırsal” ikiliği üzerinden tasnif edilmiş ve çocuk öznelerin yaşadıkları mekânlar, metinlere göre aşağıdaki tabloda dikkate sunulmuştur:

Tablo 35. Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında kullanılan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin yaşadıkları mekânlar (MEB, 2019d).

METİN	ÇOCUK ÖZNELERİN YAŞADIKLAR MEKÂNLAR		
1. TEMA	ŞEHİR	KIRSAL	BELLİ DEĞİL
Kaşağı		X	
2. TEMA	ŞEHİR	KIRSAL	BELLİ DEĞİL

Atatürk'ü Gördüm	X		
3. TEMA	ŞEHİR	KIRSAL	BELLİ DEĞİL
Simit ve Peynir'le Bilim İnsanı Öyküleri		X	
Uzay Giysileri	X		
4. TEMA	ŞEHİR	KIRSAL	BELLİ DEĞİL
Portakal		X	
Karanlığın Rengi Beyaz	X		
Masal Ağacı	X		
6. TEMA	ŞEHİR	KIRSAL	BELLİ DEĞİL
Göç Destanı		X	
8. TEMA	ŞEHİR	KIRSAL	BELLİ DEĞİL
Kalbim Rumeli'de Kaldı		X	

8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan 4 hikâye edici metnin çocuk özneleri “şehir”de 5 hikâye edici metnin çocuk özneleri ise “kırsal”da yaşamaktadır. Yaşadıkları mekânlara yönelik ipucu elde edemediğimiz çocuk kahramanların bulunduğu hikâye edici metinler de bulunmamaktadır.

1. temada yer alan “Kaşığı” adlı hikâyede anlatılanlardan ve metnin görsellerinden yola çıkıldığında anlatılanların kırsal alanda geçtiği çıkarımı yapılabilmektedir.

2. temadaki “Atatürk'ü Gördüm” adlı metnin çocuk öznelerinin “Adana”da yaşadıklarından söz edilmektedir. Bu sebeple çocuk öznelerin şehirde yaşadıkları söylenebilir.

3. temada bulunan “Simit ve Peynir'le Bilim İnsanı Öyküleri” adlı metnin çocuk öznesi olan Aziz Sancar'ın Mardin ilinin Savur ilçesinde yaşadığından bahsedilmektedir. Metinde anlatılanlardan ve görsellerden yola çıkıldığında Aziz Sancar'ın kırsalda yaşadığı çıkarımı yapılabilmektedir.

“Karanlığın Rengi Beyaz” metninde Selim ve Kerim kardeşlerin hayatı anlatılırken Altınok kardeşlerin 23 Aralık 1963'te İstanbul'da dünyaya geldikleri bilgisi yer almaktadır. Verilen bu bilgiden hareketle metnin çocuk kahramanlarının “şehirde” bulundukları söylenebilir.

“Masal Ağacı” adlı metinde anlatılanlardan anlaşılmaktadır ki çocuk özneler Bozcaada'nın batı yakasında yaşamaktadır.

8. temada bulunan “Kalbim Rumeli’de Kaldı” adlı metnin çocuk öznelerinin başından geçenler Pürsıçan’da gerçekleşmektedir. Verilen bu bilgiden yola çıkıldığında çocuk öznelerin “kırsalda” yaşadıkları çıkarımı yapılabilmektedir.

2.8.4. Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin olaylar karşısında sergiledikleri ‘etkin’lik/’edilgin’lik durumları

Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin olaylar/durumlar karşısında sergiledikleri ‘etkin’lik/’edilgin’lik durumları; çocuk öznelerin “eleştirme, sorgulama, akılcı düşünme, tepki verme, irade ortaya koyma, problem çözme, eyleme geçme, girişkenlik vb.” olgular dikkate alınarak değerlendirilmiş ve metinlere göre aşağıdaki tabloda dikkate sunulmuştur:

Tablo 36. Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında kullanılan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin olaylar karşısında sergiledikleri ‘etkin’lik/’edilgin’lik durumları (MEB, 2019d).

METİN	ÇOCUK ÖZNELERİN ‘ETKİN’LİK/’EDİLGİN’LİK DURUMLARI	
1. TEMA	ETKİN	EDİLGİN
Kaşığı		X
2. TEMA	ETKİN	EDİLGİN
Atatürk’ü Gördüm	X	
3. TEMA		
Simit ve Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri	X	
4. TEMA	ETKİN	EDİLGİN
Portakal	X	
Karanlığın Rengi Beyaz	X	
Masal Ağacı	X	
6. TEMA	ETKİN	EDİLGİN
Göç Destanı	X	
8. TEMA	ETKİN	EDİLGİN
Kalbim Rumeli’de Kaldı		X

Yalçın ve Aytaç (2014)’te çocuk okurun girişimci ve katılımcı olmasında metinlerin önemli olduğu, bireylerin özgüven duygusunu erken yaşlarda edinmelerinin gerekliliği,

kendine güvenmeyen çocukların ilerleyen yaşlarda başka bireylerin yönlendirmesini yeğledikleri ve sorumluluk sahibi olmadıkları, çocuk edebiyatı eserlerinde onların aktif olmalarını sağlayacak özelliklere yer verilmesinin gerekliliği ifade edilmektedir. Ayrıca Sever (2019)’da çocuk edebiyatında yer alan kahramanların ‘etkin’liğiyle ilgili olarak çocukların hayata yönelik kazanımlar elde etmelerini sağlamada özdeşim kurdukların kahramanların önemli rol üstlendikleri, kahramanların hem fiziksel hem de ruhsal olarak dikkatli geliştirilmelerinin gerekliliği, kahramanların etkin rol üstlenmelerinin özdeşim kurmaya yönlendirme bağlamında önemli olduğu, kahramanların problem durumlar karşısındaki eylemlerinin çocuklara örnek teşkil edeceği belirtilmektedir. Bu bağlamda, 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki çocuk kahramanlar değerlendirilmiş olup 7 hikâye edici metinde çocuk öznelerin “etkin” olarak sunulduğu, 1 metinde yer alan çocuk öznenin ise “edilgin” olarak sunulduğu tespit edilmiştir.

1. temada yer alan “Kaşağı” adlı hikâyede, çocuk özne olan kahraman anlatıcının sinirle annesinin İstanbul’dan gönderdiği kaşağıyı kırmasından ve babasının kızması üzerine kaşağıyı kardeşinin kırdığını söylemesinden bahsedilmektedir. Kardeşine iftira atan ve olayları düzeltme yönünde hiçbir çaba sarf etmeyen sonrasında da pişman olan çocuk öznenin tavırlarının “edilgin” olduğu söylenebilir.

3. temada bulunan “Simit ve Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri” adlı çizgi roman türündeki metinde Aziz Sancar’ın çocukluğunda ne kadar meraklı, araştırmacı, çalışkan olduğundan bahsedilmektedir. Bahsedilen olaylarda Aziz, kitap okuyabilmek ve araştırma yapabilmek amacıyla uzun bir yol gitmektedir ve ağabeyinin kitaplarına, canlılara, insan bedeninin işleyişine vb. meraklıdır. Bahsedilenlerden yola çıkıldığında çocuk öznenin olaylar içinde araştırmacı tavrıyla “etkin” olduğu söylenebilir.

“Uzay Giysileri” adlı metnin çocuk kahramanlarının Uzay Kampı’ndaki eğitimde uzay giysilerinin tanıtıldığı bölüme son derece ilgili davrandıklarından, öğrencilerin birbirinden meraklı olduklarından, giysilerle ilgili çeşitli sorular sorduklarından bahsedilmektedir. Öğrencilerin gösterdikleri bu tavır “etkin” oldukları biçiminde değerlendirilebilir.

4. temada yer alan “Portakal” adlı metinde anlatılan olaylardan yola çıkıldığında çocuk kahramanın, ildeki yatılı okulu kazanabilmek için gayret göstermesi; yatılı okuldan atılmamak amacıyla çok çalışması vb. kahramanın olaylar içinde “etkin” tavır sergilediği çıkarımını yaptırabilecek niteliktedir.

“Karanlığın Rengi Beyaz” metnindeki çocuk kahramanların problem durumları, görme engelli olmalarıdır. Ancak engelleriyle mücadele etmeleri, çok çalışıp gayret

etmeleri, annelerinin desteği üzerinde durulduğunda sergiledikleri mücadeleci tavır, çocuk öznelerin “etkin” oldukları çıkarımını yaptırabilmektedir.

“Masal Ağacı” adlı serbest okuma metninde bulunan çocuk kahramanlar tek tek değerlendirilemese de yaşanan “masal ağaçlarının savaş gemilerinin oluşturduğu dalgalar sonucunda zarar görmesi” problem durumuna karşı, çocuk öznelerin mücadeleci ve azimli bir tavır sergileyerek ağaçlarını tekrar süslemeleri; etkin bir tavır sergiledikleri çıkarımını yaptırabilecek niteliktedir.

6. temada yer alan “Göç Destanı” adlı destan türündeki metnin beş çocuk kahramanı “ışktan doğmuş mukaddes çocuklar”dır. Verilen bu ifadeden yola çıkıldığında metnin çocuk kahramanlarının “etkin” oldukları çıkarımı yapılabilmektedir.

2.8.5. Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin okura gerçekçi ya da olağanüstü özelliklerle sunulması

Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ‘karakterizasyon’ bağlamında okura gerçekçi ya da olağanüstü özelliklerle sunulma durumları, metinlere göre aşağıdaki tabloda dikkate sunulmuştur:

Tablo 37. Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin okura gerçekçi ya da olağanüstü özelliklerle sunulma durumları (MEB, 2019d).

METİN	ÇOCUK ÖZNELERİN OKURA GERÇEKÇİ YA DA OLAĞANÜSTÜ ÖZELLİKLERLE SUNULMASI	
1. TEMA	GERÇEKÇİ	OLAĞANÜSTÜ
Kaşığı	X	
2. TEMA		
Atatürk’ü Gördüm	X	
3. TEMA		
Simit ve Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri	X	
Uzay Giysileri	X	
4. TEMA		
Portakal	X	
Karanlığın Rengi Beyaz	X	
Masal Ağacı	X	
6. TEMA		
Göç Destanı		X

8. TEMA		
Kalbim Rumeli’de Kaldı	X	

Tablo 37’de 8. sınıf Türkçe ders kitabında kullanılan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin gerçekçi özellikler veya olağanüstü özellikler taşımasına göre dağılımı incelendiğinde, çocuk öznelerin tamamına yakının gerçek yaşamın yansıtıldığı kurmacalarda, gerçekçi karakterler olarak sunulduğu, yalnızca 1 metinde olağanüstü özellikler gösteren çocuk öznelerin yer aldığı görülmektedir. “Destan” türünde olan “Göç Destanı” adlı metinde, türünün özelliklerine uygun olarak çocuk özneler olağanüstü özellikler sergilemektedir. Bu bağlamda 8. Sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerin tamamına yakınının gerçekçi öykülerden oluştuğu ve gerçekçi çocuk öznelere yer verdiği görülür. Bu durum, tıpkı 7. Sınıf Türkçe ders kitabında olduğu gibi, ders kitabının çocuk okurları gerçek yaşama transfer edebilecekleri yaşantılar sunmayı birincil amaç edindiği şeklinde izah edilebilir. Çocuk okurların gerçek yaşamı anlamlandırabilmesi, gerçek yaşama taşıyabilecekleri zengin yaşantılar edinmeleri bakımından önemlidir. Ancak ortaokul seviyesinde çocuk okurlara, “hedef kitleye görelilik” ilkesinin bir gereği olarak fantastik öğeler içeren, olağanüstü öykülere dayalı, insanın hayal dünyasını zorlayan, alışılmış, bilindik yerleşik konuların, düşüncelerin dışına çıkaran metinler sunmanın da önemli olduğunu belirtmek gerekir. Bu tür metinler çocuklarda okuma zevki ve motivasyonu uyandırmak, onlara okuma alışkanlığı kazandırmak ve onların hayal dünyalarını, yaratıcı düşünme potansiyellerini zenginleştirmek/geliştirmek bakımından işlevsel olduğundan Türkçe ders kitaplarında bu tür metinlere daha fazla yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

2.8.6. Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ekonomik durumları

Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ekonomik durumları, metinlere göre aşağıdaki tabloda dikkate sunulmuştur:

Tablo 38. Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ekonomik durumları (MEB, 2019d).

METİN	ÇOCUK ÖZNELERİN EKONOMİK DURUMLARI		
	EKONOMİK DURUMU DÜŞÜK	EKONOMİK DURUMU İYİ	BELİRLİ DEĞİL
1. TEMA			
Kaşığı		X	
2. TEMA			
Atatürk'ü Gördüm			X
3. TEMA			
Simit ve Peynir'le Bilim İnsanı Öyküleri			X
Uzay Giysileri			X
4. TEMA			
Portakal	X		
Karanlığın Rengi Beyaz			X
Masal Ağacı			X
6. TEMA			
Göç Destanı			X
8. TEMA			
Kalbim Rumeli'de Kaldı			X

8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan 1 metinde çocuk öznenin ekonomik durumu “düşük” olarak verilmiştir, bir başka metinde yer alan çocuk öznenin ise ekonomik durumunun “iyi” olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca 7 hikâye edici metinde çocukların ekonomik yönleri gösterilmediğinden çocuk öznelerin ekonomik durumlarına yönelik tespitte bulunulamamıştır.

1. temada bulunan “Kaşığı” adlı hikâyede çocuk öznelerin evlerinde seyislerinin, hizmetlilerinin bulunuyor olmasından ve metinde bahsedilenlerden yola çıkıldığında çocuk öznelerin ekonomik durumlarının iyi olduğu çıkarımı yapılabilmektedir.

2. temada bulunan “Atatürk’ü Gördüm” ve 3. temada bulunan “Simit ve Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri” metinlerinde çocuk öznelerin ekonomik durumlarına yönelik herhangi bir çıkarım yapılamamaktadır.

4. temada yer alan “Portakal” adlı metinde bahsedilenlerden yola çıkıldığında çocuk kahramanın ekonomik sebeplerden dolayı kalabalık bir ailede yaşaması, yatılı okula gittikten sonra ailesinin aç kalacağını düşünmesi, aç kalmamak için yatılı okuldan atılmamak istemesi vb. durumlar ekonomik durumunun iyi olmadığı çıkarımını yaptırabilecek niteliktedir.

2.8.7. Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ‘birincil/ikincil/figüratif kişi olma’ durumları

Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ‘birincil/ikincil/figüratif kişi’ olma durumları, metinlere göre aşağıdaki tabloda dikkate sunulmuştur:

Tablo 39. Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ‘birincil/ikincil/figüratif kişi’ olma durumları (MEB, 2019d).

METİN	ÇOCUK ÖZNELEİN ‘BİRİNCİL/İKİNCİL/FİGÜRATİF KİŞİ’ OLMA DURUMLARI		
	BİRİNCİL KİŞİ	İKİNCİL KİŞİ	FİGÜRATİF KİŞİ
1. TEMA			
Kaşığı	X	X	
2. TEMA			
Atatürk’ü Gördüm	X		X
3. TEMA			
Simit ve Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri	X		
Uzay Giysileri	X		
4. TEMA			
Portakal	X		X
Karanlığın Rengi Beyaz	X		
Masal Ağacı			X
6. TEMA			X
Göç Destanı	X		
8. TEMA			
Kalbim Rumeli’de Kaldı			X

8. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan 7 hikâye edici metinde çocuk özneler “birincil kişi” olarak sunulurken aynı metinlerde “figüratif kişi” rolü üstlenen çocuk özneler de vardır.

1. temada yer alan “Kaşığı” adlı hikâyenin çocuk özneleri “kahraman anlatıcı” rolünü üstlenen ağabey ve kardeşi “Hasan”dır. Kahraman anlatıcı hikâyenin başkahramanı iken; Hasan’ın, hikâyede ikincil kişiler arasında yer aldığı söylenebilir.

2. temada bulunan “Atatürk’ü Gördüm” adlı metnin başkahramanı “Muzaffer” adında bir çocuk öznedir ve aynı zamanda kahraman anlatıcıdır. Metinde Muzaffer’in ağabeyi ve kardeşi; Nedim’le Sefa’dan da söz edilmektedir. Nedim ve Sefa, çocuk öznelerdir ancak metinde figüratif kişi olarak yer almaktadırlar.

3. temada bulunan “Simit ve Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri” adlı metinde Aziz Sancar’ın hayatından bahsedilmektedir. Aziz Sancar’ın çocukluğuna da yer verilen metinde başka çocuk özne yer almamaktadır.

4. temadaki “Portakal” adlı metnin birincil kişisi, anlatıcı çocuk öznedir. Ayrıca kahraman anlatıcının “Elif” adındaki kız kardeşi de figüratif bir rol üstlenmektedir.

2.8.8. Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerin kahramanlarına/çocuk öznelerine yönelik etkinlikler/sorular/yönergeler

Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerin kahramanlarına/çocuk öznelerine yönelik etkinliklerin/soruların/yönergelerin sayıları, metinlere göre aşağıdaki tabloda dikkate sunulmuştur:

Tablo 40. Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerin kahramanlarına/çocuk öznelerine yönelik etkinliklerin/soruların/yönergelerin sayısı (MEB, 2019d).

METİN	ETKİNLİK/SORU/YÖNERGE SAYILARI	
1. TEMA	METİNLE İLGİLİ TOPLAM ETKİNLİK/SORU/YÖNERGE SAYISI	ÇOCUK ÖZNELERE YÖNELİK ETKİNLİK/SORU/YÖNERGE SAYISI
Kaşığı	12	10
2. TEMA		
Atatürk’ü Gördüm	11	3
3. TEMA		
Simit ve Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri	10	3
Uzay Giysileri	8	1
4. TEMA		
Portakal	9	6
Karanlığın Rengi Beyaz	8	3

Masal Ağacı	-	-
6. TEMA		
Göç Destanı	11	1
8. TEMA		
Kalbim Rumeli’de Kaldı	4	-

Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerin kahramanlarına/çocuk öznelerine yönelik etkinliklerin/soruların/yönergelerin sayısını gösteren Tablo 40’ta da görüldüğü üzere, ders kitabında yer alan toplam etkinlik/soru/yönerge sayıları ile çocuk öznelerine yönelik etkinliklerin/soruların/yönergelerin sayıları karşılaştırıldığında çocuk öznelerin çeşitli özelliklerini öne çıkaracak olan etkinliklerin, 5, 6 ve 7. sınıf Türkçe ders kitaplarında olduğu gibi, yeterli sayıda olduğunu söylemek mümkündür. Etkinliklerin/soruların/yönergelerin metni çeşitli yönlerden ele aldığı; içerik, yapı, biçim, dil ve anlatım bakımından gösterdikleri özellikleri fark ettirmeye çalıştığı düşünüldüğünde tek başına kahramanlara/çocuk öznelerine yönelik etkinlik/soru/yönerge sayısının yeterli olduğu söylenebilir.

“Erdemler” temasında yer alan “Kaşığı” metninin 8 etkinliği bulunmaktadır. Metnin 2. etkinliğindeki “Hasan ve ağabeyi neler yapmaktan hoşlanmaktadır?”, “Hasan’ın ağabeyi, çok keskin ve sivri dişli kaşığı düzeltmek için ne yapmıştır?”, “Ağabeyi Hasan’a nasıl bir suç atmıştır? Ağabeyinin davranışını doğru buluyor musunuz?”, “Hasan’ın ağabeyi neyi itiraf etmek istemiştir? Bunu hangi duygu ağır bastığı için yapmış olabilir?”, “Hasan, hangi hastalığa yakalanmıştır? Yakalandığı hastalıktan kurtulabiliyor mu?” soruları doğrudan hikâyenin çocuk kahramanlarına yönelik olarak verilmektedir. Metnin 3. etkinliğinde hikâye unsurları sorulmaktadır. 4. etkinlikte ise; öğretmenin izleteceği tiyatro ile okunulan metnin kahramanlar, mekân, olay örgüsü, zaman bakımından karşılaştırılması istenmektedir.

“Millî Mücadele ve Atatürk” temasındaki “Atatürk’ü Gördüm” metninin 8 etkinliği vardır. Metnin 2. etkinliğinde yer alan “Muzaffer, Atatürk’le ilgili neleri merak ediyor? Muzaffer’in yerinde siz olsaydınız neyi merak ederdiniz?”, “Muzaffer, Atatürk’ün Adana’ya gelişini hangi sebebe bağlıyor?” soruları doğrudan çocuk özne “Muzaffer”le ilgili bulunmaktadır.

“Bilim ve Teknoloji” adlı temadaki “Simit ve Peynir’le Bilim İnsanı Öyküleri” adlı metnin toplam 8 etkinliği yer almaktadır. Metnin 2. etkinliğinde Aziz Sancar’ın çocukluğuyla ilgili şu “Küçük Aziz, ağabeyinin fen ve tabiat bilgisi ders kitabından hangi

bilgileri öğreniyor?” sorusuna yer verilmektedir. Metnin 3. etkinliğinde verilen “Aziz, erik ve ceviz ağaçlarının gölgesinde serinlemeye giderken okuyacağı kitapları sırt çantasına koyardı.”, “Küçük Aziz, bağda çalışırken kimse onu rahatsız etmezdi.” doğru/yanlış ifadeleri de yine metnin çocuk kahramanı “Aziz” ile ilgili bulunmaktadır.

“Uzay Giysileri” adlı metnin 8 etkinliği yer almaktadır. Metnin 2. etkinliğinde yöneltilen “Siz kampta olsaydınız takımın eğitmeni Zeynep’e uzay giysileri ile ilgili ne sormak isterdiniz?” sorusu metnin çocuk okuruna özdeşim yaptırtacak niteliktedir. Bu bağlamda verilen sorunun çocuk öznelerle alakalı olduğu çıkarımı yapılabilmektedir.

“Birey ve Toplum” temasında bulunan “Portakal” adlı “anı” türündeki metnin 7 etkinliği yer almaktadır. Metnin 2. etkinliğinde verilen “Yazarın aile ortamı nasıldır? Kendi aile ortamınızla karşılaştırınız.”, “Yazarın yatılı okula gitmesine kim karar veriyor? Niçin?”, “Yazar yatılı okulda en çok neye şaşıyor?”, “Yazarın ilk defa yatılı okulda gördüğü yiyecek hangisidir? Yazar bu yiyeceğin tadını beğeniyor mu?”, “Yazar ne zaman köyüne gidiyor? Giderken annesine ve kardeşine ne götürüyor?”, “‘Şimdi ne vakit portakal yesem elimi yıkamam, bir süre koklarım. Elif’i koklar gibi, anamı koklar gibi koklarım.’ Sözlerinde yazarda ağır basan duygu nedir?” soruları okuyucunun çocuk özneyle özdeşlik kuracağı niteliktedir.

“Karanlığın Rengi Beyaz” metninde toplam 6 etkinlik yer almaktadır. 2. etkinlikteki “Selim ve Kerim kardeşlerin okul yıllarında karşılaştıkları sorunlar nelerdir?”, “Selim ve Kerim kardeşlerin fen bilgisi sınavında yaşadıkları sorun nedir?”, “Selim ve Kerim kardeşlerin eğitim hayatına anne ve babalarının nasıl bir katkısı olmuştur?” sorular, doğrudan metnin çocuk kahramanlarıyla ilişkilidir.

“Millî Kültürümüz” temasında bulunan “Göç Destanı” metninde toplam 9 etkinlik yer almaktadır. 2. etkinlikteki “Ağacın gövdesi yarılınca içinden ne çıkmıştır?” sorunun çocuk kahramanlarla ilgili olduğu söylenebilmektedir.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada 2020 – 2021 eğitim-öğretim yılında ortaokullarda (5-8. sınıflar) okutulan Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin çeşitli yönlerden özellikleri incelenmiş; bu kapsamda çocuk öznelerin tipik özellikleri/temsil ettikleri değerler/kavramlar, metinlerde cinsiyetlere göre dağılımları, olaylar/durumlar/çatışmalar karşısındaki ‘etkin’likleri/’edilgin’likleri, problem çözme becerileri, yaşadıkları mekânlar, birincil//ikincil/figüratif kişi olma durumları, gerçekçi/olağanüstü karakter olma durumları ile ders kitaplarında çocuk öznelerine yönelik gerçekleştirilen etkinlikler/sorular/yönergeler incelenmiştir. Bu bağlamda ortaya çıkan sonuçlar ve bu sonuçlara bağlı olarak sunabileceğimiz öneriler aşağıda sırlanmıştır:

1. Türkçe ders kitaplarında kullanılan hikâye edici metinlerin; çizgi roman, fabl, hikâye, karikatür, masal, efsane, destan, mizahî fıkra, roman gibi türlerden seçildiği görülmüştür. Bu bağlamda çocuk edebiyatı kapsamında okutulan metinlerde çeşitliliğe gidilmesi önerilmektedir.

2. Beşinci sınıf Türkçe ders kitabında yer alan 40 adet metinden 21 tanesinin, 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan 40 adet metinden 15 tanesinin, 7. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan 40 adet metinden 23 tanesinin, 8. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan 40 adet metinden ise 20 tanesinin “hikâye edici” türde olduğu tespit edilmiştir.

3. Birer çocuk edebiyatı antolojisi özelliği gösteren Türkçe ders kitaplarında hedef kitleye sunulan metinlerde; çocuk okurların kolayca özdeşim kurabileceği, kendi yaş grubuna ait olan çocuk özneler (çocuk kahramanlara) ihtiyaç vardır. Çünkü çocuk öznelerin yer aldığı hikâye edici metinlerin çocuk okurlarda okuma zevki uyandırmak, onlara okuma alışkanlığı kazandırmak, onları okumaya tevik ve motive etmek bakımından daha işlevseldir. Bu hususta “karakter” ögesinin tartışılmaya ve tanımlanmaya çalışıldığı, çocuk edebiyatında karakter ögesinin ana bileşenlerinin belirlenmesinin hedeflendiği “Çocuk Edebiyatında ‘Karakter’ Kavramı” adlı çalışmada şu ifadelerle yer verilmektedir: “Kurmaca dünyanın bir parçası hâline gelebilmenin anahtarı karakterle ‘özdeşim’ kurmaktır. Özdeşim özellikle çocukluk döneminde yakın çevreden birini ya da roman kahramanı, çizgi film/animasyon kahramanı gibi sanal kişileri rol model alma aşamasında önemlidir. Ancak özdeşim meselesi sadece çocukluk dönemi ile sınırlı kalmamakta, insan kurmaca dünyaya ait görsel ya da yazınsal tüm eserlerde, metnin dünyasına ancak o dünyanın kahramanı ile özdeşim kurarak girebilmektedir. (...) Eserin özdeşim yoluyla okurda bir tür psikolojik arınma sağlaması sanatın dar anlamda da edebiyatın işlevlerinden biridir. Çocuk edebiyatında bu durum

çocuğun henüz alımladıklarını yorumlama gücüne yeterince sahip olamaması nedeniyle daha da önem kazanmaktadır. Çocukluk döneminde özdeşim çok daha etkilidir. (...) Çocuk edebiyatında karakterlerin yaş, cinsiyet, gerçeklik açısından çeşitlilikle eserlerde sunulmasında yarar vardır. Kız ve erkek karakterlerin nicelik ve nitelikçe denk bir düzlemde ele alındıkları çocuk kitapları okurlar açısından uygun olacaktır. Bunun yanı sıra çocukların kendi yaş gruplarından ve kendi cinsiyetlerinden çocuklarla daha iyi özdeşim kurdukları unutulmamalı ve kurguyu oluştururken bu yatkınlık ve yakınlık dikkate alınarak karakterlerin tasarlanmasına gayret edilmelidir. (...) Sonuç olarak çocuklar için karakterler oluştururken ölçü yine çocuk olmalı, onun dünyasından yola çıkılarak gerçekçi, idealize edilmemiş, aşırılığa gidilmemiş ancak çocuğa evrensel, milli ve ahlaki normların aktarılmasında örnek teşkil edecek karakterler oluşturulmaya gayret edilmelidir.” (Karataş, 2014, s. 68-78). Bu bağlamda çalışmamızda 5-8. sınıflar Türkçe ders kitaplarında kahramanı çocuk özneler olan hikâye edici metinler belirlenmiştir. 5. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan 21 hikâye edici metinden 12 tanesinde, 6. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan 15 hikâye edici metinden 5 tanesinde, 7. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan 23 hikâye edici metinden 12 tanesinde ve 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan 20 hikâye edici metinden 10 tanesinde “çocuk öznelerin (çocuk kahramanların)” bulunduğu görülmüştür.

4. Türkçe öğretimi “metinle (metin aracılığıyla) öğretimdir” ve Türkçe derslerinde hedef kitleye sunulacak olan metinler, onların anlama ve anlatma becerilerini geliştirmek, Türkçeyi kullanma becerilerine katkı sunmak kadar “değerler eğitimi” bakımından da büyük önem teşkil etmektedir. Kurmaca metinlerdeki kendi yaş grubundaki çocuk özneler ile özdeşlik kuracak olan çocukların, çeşitli değerleri metinler (özellikle de metnin kişileri/kahramanları) üzerinden edinmesi beklenmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından basılan 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin hangi değerleri iletildiğini tespit etmek ve bu değerlerin sınıflara göre dağılımını belirlemek amacıyla yazılan “Türkçe Ders Kitaplarındaki (6–8) Metinlerin Değerler Bakımından İncelenmesi” başlıklı çalışmada bir ülkenin geleceği için ulusal kimliğin korunmasının önemi üzerine durularak millî, ahlaki, insani ve evrensel değerlere kitaplarda çokça yer verilmesi gerekliliğinden bahsedilmektedir. Ayrıca ders kitaplarında çeşitli değerlerin aktarıldığı metinlere yer verilmesinin gerekli olduğu, Türkçe derslerinin metinler üzerinden yürütüldüğü, Türkçe derslerindeki amaçların ve kazanımların metinler aracılığıyla hedef kitleye ulaştırıldığı ve Türkçe derslerinde kullanılacak metinlerin seçimine önem verilmesi gerektiği ifade edilmektedir (Gülüşen ve Doğan, 2011). Bu bağlamda çalışmamızda, Türkçe öğretiminde “değerler eğitimi”yle de ilişkili olarak ders kitaplarında yer alan çocuk öznelerin taşıdıkları

özellikler, temsil ettikleri değerler/kavramlar, okuyucuya taşıdıkları değersel iletiler; çocuk öznelerin tipik özellikleri başlığı altında incelenmiştir. Yapılan incelemeye göre 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan hikâye edici metinlerde, çocuk özneler üzerinden “insana, çevreye ve doğaya saygılı olma, sevgi dolu olma, yardımseverlik, azimli olma, sabırlı olma, kararlılık, dürüstlük, vatanseverlik, cesaret, dayanışma, aile bağlılığı, sorumluluk, çalışkanlık, merhamet, erdemli olma, hoşgörü, temkinli olma, sadakat, hassasiyet, nezaket, gönüllü olma, vicdanlı olma, tevazu sahibi olma, hayvanseverlik, bilinçli olma, programlı olma, paylaşımcı olma, sportmenlik vb.” değerlerin aktarıldığı görülmektedir. Aktarılan bu değerlerin evrensel değerler olduğu gözönünde bulundurulmalıdır.

5. 5-8. sınıflar Türkçe ders kitapları çocuk öznelerin cinsiyetleri bağlamında incelendiğinde kumaraca metin kişisi (kahramanı) olarak 5. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan ve çocuk öznelerin yer aldığı hikâye edici metinlerde 7 kız ve 17 erkek çocuk, 6. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan ve çocuk öznelerin yer aldığı hikâye edici metinlerde 2 kız ve 5 erkek çocuk, 7. sınıf Türkçe kitabında bulunan ve çocuk öznelerin yer aldığı hikâye edici metinlerde 3 kız ve 12 erkek çocuk, 8. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan ve çocuk öznelerin yer aldığı hikâye edici metinlerde ise 2 kız, 19 erkek çocuk ile karşılaşmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda ortaokul Türkçe ders kitabında bulunan hikâye edici metinlerde erkek çocuk öznelerin sayısal anlamda kız çocuk öznelerine göre daha fazla olduğu görülmüştür. Ayrıca metinlerde, az da olsa, cinsiyetine yönelik hiçbir ipucu bulunmayan çocuk özneler de bulunmaktadır. Bu bakımdan Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinlerde hem kız hem de erkek çocuk öznelerle karşılaşmakla birlikte, kız ve erkek çocuk özneler arasında bir denge kurulması ve metinlerde kız çocuk öznelerine daha fazla yer verilmesi önemlidir. Metinlerde yer alan çocuk öznelerin cinsiyet bakımından dengeli bir şekilde dağılımının yapılması, kız ve erkek çocuklara eşit sayılarda yer verilmesi, cinsiyetlere yönelik rollerin doğru tanımlanması, kalıplaşmış/kalıpyargı haline gelmiş toplumsal cinsiyet rollerinden uzak durulması, çocuk okurların hayata dair bakış açılarının sağlıklı ve doğru yönlendirilmesi bakımından son derece önemlidir.

6. Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinlerdeki mekânsal çeşitlilik, öğrencilerin farklı ve zengin yaşamsal deneyimler kazanabilmeleri bakımından büyük önem arz eder. Sunulan kahramanların, çeşitli mekânlarda verilmesi; çocuk okulların o mekânlara yönelik bilgi birikimini artıracaktır. Çalışmamızda bu bağlamda da bir değerlendirme yapılmış ve ortaokul Türkçe ders kitaplarında bulunan çocuk öznelerin hangi mekânlarda yaşadıkları, hangi mekânların yaşamsal deneyimlerini çocuk okullara taşıdıkları

incelenmiştir. Kurmaca metinlerde “mekân” ögesi ile ilgili olarak Akyüz (2014)’te her insanın çevreyle ilişkileri üzerinden var olduğu, metinlerde de kahramanların çevresiyle olan ilişkilerine yer verildiği, bu durumun sosyokültürel bağlamda bilgi aktardığı, kahramanların yaşadığı çatışmalarda çevrenin önemli olduğu, çocuğun hayata yönelik bilgi sahibi olması bağlamında çocuk edebiyatı eserlerinde bu ilişkilerin etkili kullanılması gerekliliği üzerinde durulmaktadır. “Çevre” denildiğinde hem kahramanın çevresindeki kahramanlarla etkileşimi hem de var olduğu mekânla ilişkisi dikkate alınmalıdır. Çalışmamızda da hem çocuk öznelerin hangi mekânlarda var olduğu, hangi mekânlarda etkileşime girdiği hem de çocuk öznelerin çevrelerinde etkileşime girdikleri kahramanlar incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerde çocuk öznelerin 7 metinde “şehir”de, 3 metinde ise “kırsal”da; 6. sınıf Türkçe ders kitabında 1 metinde “şehir”de 1 metinde “kırsal”da; 7. sınıf Türkçe ders kitabında 4 metinde “şehir”de 5 metinde “kırsal”da; 8. sınıf Türkçe ders kitabında ise 4 metinde “şehir”de 5 metinde “kırsal”da yaşadıkları tespit edilmiştir. Bu metnilerde çoğu zaman çocuk öznelerin mekân-insan ilişkisi üzerinden yaşadıkları mekânların sosyokültürel dinamikleri ve insan ilişkileriyle gösterildiklerini söylemek mümkündür. Ayrıca hikâyenin geçtiği mekân anlamında ipucu elde edilemeyen metinler de söz konusudur. Bütün bunlardan yola çıkarak denilebilir ki ortaokul (5-8. sınıflar) Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde çocuk öznelerin yaşadıkları mekânlar, çeşitliliğe dayalı olarak zengin sayılabilircek yaşam deneyimleri ile birlikte verilmiştir.

7. Çalışmamızda ortaokul Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerde, çocuk öznelerin olaylar/durumlar/çatışmalar içindeki ‘etkin’likleri/’edilgin’likleri de dikkate alınmış, çocuk öznelerin ‘etkin’ ya da ‘edilgin’ karakterler olma durumları da incelenmiştir. Çalışmada Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin olaylar/durumlar karşısında sergiledikleri ‘etkin’lik/’edilgin’lik durumları; çocuk öznelerin “eleştirme, sorgulama, akılcı düşünme, tepki verme, irade ortaya koyma, problem çözme, eyleme geçme, girişkenlik vb.” olgular dikkate alınarak değerlendirilmiştir.

Türkçe ders kitaplarında yer verilen hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin ‘etkin’ karakterler olarak gösterilmesi; eleştiren, sorgulayan, akılcı davranan, eylemsellik içinde olan, karşılaştığı problemlere çözüm üretebilen, sorumluluk alabilen, girişken vb. özelliklerle donanmış karakterler olarak okura sunulması çocuk okurlar için “esin kaynağı olabilecek rol model”lerden beslenmek bakımından önemlidir. Türkçe ders kitaplarına seçilen metinlerde çocuk okurlara sunulan kahramanlar ‘etkin’ karakter özelliği göstermelidir.

Bu bağlamda, yapılan inceleme sonucunda görülmüştür ki 5-8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer verilen hikâye edici metinlerdeki çocuk öznelerin taamına yakını/büyük çoğunluğu ‘etkin’ karakter özelliği göstermektedir. Metinlerde nadiren ‘edilgin’ karakterlerle karşılaşmaktadır. Bu da Türkçe ders kitapları açısından olumlu bir göstergedir.

8. Çalışmamızda ortaokul (5-8. sınıflar) Türkçe ders kitaplarında yer alan çocuk öznelerin sosyoekonomik durumları da ele alınmıştır. Türkçe ders kitaplarında yer verilen metinlerde, özellikle de gerçekçi düzlemde yaratılan hikâye edici metinlerde, kahramanları ekonomik durumlarıyla ve toplumsal yaşamın ekonomik ilişkileri içerisinde vermek; çocuk okurların toplumsal yaşamı ve ekonomik ilişkileri anlamlandırmak ve yaşama dair geniş bir bakış açısıyla değerlendirmelerde bulunmak açısından önemlidir. Türkçe ders kitaplarında yer verilen hikâye edici metinlerde kahramanları ekonomik durumlarıyla ve toplumsal yaşamın ekonomik ilişkileri içerisinde vermek, çocuk okurların gerçek yaşama transfer edebilecekleri zengin yaşantılar anlamına gelir. Türkçe ders kitaplarına seçilen metinlerde bu hususa önemle dikkat etmek gerekir.

Bu bağlamda, yapılan inceleme sonucunda 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki 4 metinde yer alan çocuk öznelerin ekonomik durumlarının düşük, 1 metinde yer alan çocuk öznenin ekonomik durumunun ise yüksek; 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki 1 metinde çocuk kahramanın ekonomik durumunun düşük, 2 metindeki çocuk öznelerin ekonomik durumunun yüksek; 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki 6 metinde bulunan çocuk öznelerin ekonomik durumlarının düşük, 3 metindeki çocuk öznelerin ekonomik durumlarının yüksek; 8. sınıf Türkçe ders kitabında ise 1 metinde yer alan çocuk öznenin ekonomik durumunun düşük 1 metinde yer alan çocuk öznenin ekonomik durumunun yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, çocuk öznelerin ekonomik durumlarına yönelik herhangi bir çıkarım yapılamayan metinler de vardır. Bütün bu veriler değerlendirildiğinde ortaokul öğrencilerinin farklı ekonomik durumlara yönelik yaşantıları tecrübe etmesi bakımından ders kitaplarındaki hikâye edici metinlerde ekonomik çeşitliliğin sağlandığını söylemek mümkündür.

9. Hikâyelerin temel unsurları arasında yer alan “kahraman/kişi” unsuru olaylar/durumlar içerisindeki ağırlıklarına göre “birincil kişi, ikincil kişi, figüratif kişi” olarak da değerlendirilebilmektedir. Sever, sanatçının yarattığı; duygu, düşünce ve tutku yönleriyle geliştirdiği, gerçek yaşamdan da esinlenerek deneyimiyle, birikimiyle, kendine özgü duyarlılığı ile biçimlendirdiği kişiliği “karakter”; yapıtlarda olayı sürükleyen, yaşayan en önemli kişiyi ya da anlatılanlarla doğrudan ilgili olan, anlatımı yönlendiren kişiyi “baş

kahraman (birincil kişi)” olarak tanımlamaktadır (Sever, 2019). Çalışmamızda ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan çocuk özneler olaylar/durumlar içerisindeki ağırlıkları dikkate alınarak ve “birincil kişi, ikincil kişi, figüratif kişi” tasnifi üzerinden de değerlendirilmiştir. Bu çerçevede 5. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan 10 çocuk özne okura “birincil kişi” olarak sunulurken 9 çocuk öznenin “ikincil kişi” veya “figüratif kişi” olarak sunulduğu; 6. Sınıf Türkçe ders kitabındaki hikâye edici metinlerde 5 çocuk özne “birincil kişi” olarak verilirken 2 çocuk öznenin “figüratif kişi” olduğu; 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki hikâye edici metinlerde 12 çocuk özne “birincil kişi” olarak yer alırken 2 çocuk öznenin “figüratif kişi” olarak yer aldığı; 8. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan hikâye edici metinlerde ise 7 çocuk özne “birincil kişi” olarak sunulurken 7 çocuk öznenin “ikincil kişi” ya da “figüratif kişi” olarak okur karşısına çıkarıldığı görülmektedir.

10. Çalışmamızda son olarak ortaokul (5-8. sınıflar) Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerin kahramanlarına/çocuk öznelerine yönelik etkinlikler/sorular/yönergeler incelenmiştir. Bu bağlamda Türkçe ders kitaplarında yer alan toplam etkinlik/soru/yönerge sayıları ile çocuk öznelere yönelik etkinliklerin/soruların/yönergelerin sayıları karşılaştırıldığında çocuk öznelerin çeşitli özelliklerini öne çıkaracak olan etkinliklerin, her sınıf seviyesinde yeterli sayıda olduğunu söylemek mümkündür. Etkinliklerin/soruların/yönergelerin metni çeşitli yönlerden ele aldığı; içerik, yapı, biçim, dil ve anlatım bakımından gösterdikleri özellikleri fark ettirmeye çalıştığı düşünüldüğünde tek başına kahramanlara/çocuk öznelere yönelik etkinlik/soru/yönerge sayısının yeterli olduğu söylenebilir.

KAYNAKLAR

- Akçay, S., & Baş, B. (2015). Samed Behrengi'nin hikâyelerindeki eğitsel iletiler üzerine bir araştırma. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 3(3), 77-90.
- Aksan, M., & Aksan, Y. (1991). Metin kavramı ve tanımları. *Dilbilim Araştırmaları* (s. 90-104). içinde Ankara: Hitit Yayınevi.
- Aktaş, Ş. (1998). *Roman sanatı ve roman incelemesine giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Akyüz, M. (2014). *Muzaffer İzgü'nün çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından incelenmesi*. (Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimin Kültürel Temelleri Anabilim Dalı Güzel Sanatlar Eğitimi, Ankara.
- Alabay, E. (2020). "Kahramanın kim?": okul öncesi dönem çocuklarının kahramanlarının incelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi Journal of Early Childhood Studies*, 4(1), 152-171.
- Alaylıoğlu, R., & Oğuzkan, F. (1968). *Ansiklopedik eğitim sözlüğü*. İstanbul: Arif Bolat Kitabevi.
- Apaydın, T., Oğuzkan, F., Yörükoğlu, A., & Demiray, K. (1977). Açık oturum: çocuk yazını. *Türk Dili*, XXXVI(311), 89-93.
- Arı, G., Çetinkaya, Ç., Güneyli, A., İşeri, K., Okur, A., Uzun, L., Yaylı, D. (2014). *Türkçe ders kitabı çözümlemeleri*. (H. Ülper, Dü.) Ankara: Pegem Akademi.
- Arıcı, A. F. (2018). *Çocuk edebiyatı ve kültürü*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık - Akademik Kitaplar.
- Aslan, C. (2017). *Örnek eğitim durumlarıyla türkçe Türk dili ve edebiyatı öğretimi*. İstanbul: Anı Yayıncılık.
- Ayhan, Y. (2010). *İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitabı resimlerinin biçim ve içerik açısından 11 yaş grubuna uygunluğu ve aynı yaş grubu öğrencilerinin yaptığı resimlerle karşılaştırılması*. (Yüksek Lisans Tezi) Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Baş, B. (2013). Altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metin türleri üzerine bir inceleme. *DergiPark Türklük Bilimi Araştırmaları*, 13., 257-265
- Baş, B., & Biros, Y. (2019). Çeviri çocuk edebiyatı eserlerinde yer alan değerler üzerine bir araştırma. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(4), 1095-1114.
- Başaran, M., & Akyol, H. (2009). Okuduğunu anlama ve metne karşı geliştirilen tutum üzerinde metnin bilgi verici veya hikâye edici olmasının etkisi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 11-23.
- Baştuğ, M., & Keskin, H. K. (2013). Öğrencilerin hikâye edici metinlerdeki problemi belirleme becerilerinin incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi Journal of Research in Education and Teaching*, 2(1), 284-290.
- Bulut, M. v. (2012). Türkçe-edebiyat ders kitaplarının dil ve kültür aktarımındaki rolü ve önemi üzerine bir inceleme. *The Journal Of Academic Social Science Studies*, 5(8), 297-311.

- Canlı, S. (2015). Türkçe ders kitaplarına seçilecek metinlerin niteliği üzerine bir araştırma. *Dil Eğitimi ve Araştırma Dergisi*, 1(1), 98-123.
- Cemiloğlu, M. (2003). *Türk dili ve edebiyatı öğretimi*. İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Cesur, E., & Baş, B. (2015). Mavisel Yener'in Çocuklara yönelik öykülerindeki eğitsel iletiler üzerine bir araştırma. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 3(3), 64-76.
- Creswell, J. W. (2020). *Nitel araştırma yöntemleri*. (M. Bürün, & S. B. Demir, Çev.) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çakmak Güleç, H., & Geçgel, H. (2015). *Çocuk edebiyatı*. İstanbul: Paradigma Akademi Yayınları.
- Çelik, M. (2020). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarının çocuk hakları açısından incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi) Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- Çer, E. (2016). *Çocuk edebiyatı: 0-6 yaş çocuk kitaplarında çocuk gerçekliği ve çocuğa görelilik*. Ankara: Eğiten Kitap Yayınları.
- Çetinkaya, V. (2020). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metin ve etkinliklerin tür ile kazanımlar açısından incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi) Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- Demir, A. (2009). Dokuzuncu Hariciye Koğuşu'nda mekânın/mekân tasvirlerinin başlıca işlevleri. *International Journal of Central Asian Studies*, 13(1), 195-216.
- Demir, A. (2019, Ağustos). Çocuk edebiyatı ve yaratıcı düşünme. *İdil*(60), 1011-1025.
- Demircan, C. (2008). Çocuk edebiyatına yönelik bir bibliyografya denemesi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(1), 165-187.
- Dilek, A. (2014). 4-6 yaş çocuk öykülerindeki kadın kahramanların mesleksel analizi. *Journal Of Qafqaz University- Philology And Pedagogy*, 2(1), 94-102.
- Dilidüzgün, S. (2018). *Çağdaş çocuk yazını: Yazın Eğitime Atılan İlk Adım*. İzmir: Tudem Yayınları.
- Doğan, B., & Gülüşen, A. (2011). Türkçe ders kitaplarındaki (6-8) metinlerin değerler bakımından incelenmesi. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 75-102.
- Duman, G. B., & Taptap, C. (2017). Turar Kocomberdiyev'in "Kölçüktöğü Ay" adlı eserindeki şiirlerin dil ve üslup bakımından incelenmesi. *Journal Of World Of Turks*, 9(3), 177-193.
- Elmas, N. (2017). *Hikayenin öyküsü*. Ankara: Pegem Akademi.
- Ercantürk, O. K. (2015). Göstergebilim açısından Türkçe ders kitapları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(36), 93-109.
- Erdal, K. (2009). Eğitim değerleri açısından çocuk kitapları. *Akademik Bakış*(17), 1-18.
- Geray, H. (2016). *Toplumsal araştırmalarda nicel ve nitel yöntemlere giriş*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Gökçe, B., & Sis, N. (2011). Gülten Dayıoğlu'nun çocuk öykülerinin "hikaye haritası" yöntemine göre incelenmesi ve genel bir değerlendirme. *International Periodical For The Languages, Terature and History of Turkish or Turkic*, 6(3), 1925-1949.
- Gökşen, E. N. (1980). *Örnekleriyle çocuk edebiyatımız*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Gönen, M. (2017). *Çocuk edebiyatı yazarı ve çizeri olarak Feridun Oral'ın çocuk edebiyatımızdaki yeri ve eğitsel değerler*. (Yüksek Lisans Tezi) Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Afyon.
- Gül, M. (2017). Türkçe ders kitabındaki metinlerin (5. sınıf) değerler eğitimi yaklaşımıyla incelenmesi. *Erciyes Journal Of Education*, 1(1), 59-78.
- Güleç, H. Ç., & Geçgel, H. (2006). *Çocuk edebiyatı: okul öncesinde edebiyat ve kitap*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Güleryüz, H. (2013). *Yaratıcı çocuk edebiyatı*. Ankara: Edge Akademi Yayınları.
- Gümüşoğlu, F. (2008). Ders kitaplarında toplumsal cinsiyet. *Toplum ve Demokrasi*, 2(4), 39-50.
- Günay, V. D. (2013). *Metin bilgisi*. İstanbul: Papatya Bilim Üniversite Yayıncılık.
- Güneş, F. (2013a). Türkçe öğretiminde metin seçimi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(1), 1-12.
- Güneş, F. (2013b). Türkçede metin öğretimi yerine metinle öğrenme. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Türkçenin Eğitimi Öğretimi Özel Sayısı*, 6(11), 603-637.
- Güneş, F. (2020). *Türkçe öğretimi yaklaşımlar ve modeller*. Ankara: Pegem Akademi.
- H. Karaoğlu, P. Ü. (2017). Okul öncesi dönem çocuklarının gelişim özellikleri ve sosyal beceri düzeyleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*(43), 231-254.
- Karagül, S., & İnce Samur, A. Ö. (2017). Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan öykülerdeki kişilerin karakter özelliklerinin incelenmesi. *Ana Dili Eğitim Dergisi*, 5(2), 336-352.
- Karahanoğlu, E. (2017). *Sevinç Kuşoğlu'nun çocuk kitaplarında yer alan eğitsel iletiler*. (Yüksek Lisans Tezi) Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Bursa.
- Karataş, E. (2014). Çocuk edebiyatında “karakter” kavramı. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(33), 60-79.
- Karataş, E. (2020). Çocuk edebiyatında bir anlatı türü olarak mektup. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8(3), 1028-1040.
- Karatay, H. (2018). *Okuma eğitimi: kuram ve uygulama*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kardaş, M. N., & Cemal, S. (2017). Değerler eğitimi ve Türkçe öğretiminde değer eğitimi üzerine yapılan araştırmalara ilişkin kaynakça denemesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(16), 383-412.
- Karoğlu, H., & Ünüvar, P. (2017). Okul öncesi dönem çocuklarının gelişim özellikleri ve sosyal beceri düzeyleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*(43), 231-254.
- Kathryne, S., Deborah, T., & Ruth, K. (2004). Storytelling: enhancing language acquisition in young children. *Education*, 125(1), 3-14.
- Kavak, S., & Baş, B. (2018). Koray Avcı Çakman'ın hikâyelerindeki eğitsel iletiler üzerine bir araştırma. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 6(4), 1141-1159.
- Kıbrıs, İ. (2016). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Kök Yayıncılık.

- Kırılmış, İ. T. (2019). Derlenmiş Türk halk masallarının çocuk edebiyatı için yeniden yazılması. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 64, 253-270
- MEB. (2019b). *MEB altıncı sınıf Türkçe ders kitabı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB. (2019a). *MEB beşinci sınıf Türkçe ders kitabı*. Ankara: Anıttepe Yayıncılık.
- MEB. (2019d). *MEB sekizinci sınıf Türkçe ders kitabı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB. (2019c). *MEB yedinci sınıf Türkçe ders kitabı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Nas, R. (2014). *Örneklerle çocuk edebiyatı*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Oryaşın, U. (2020). *Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerin bütüncül bir anlayışla incelenmesi*. (Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Özbaşı, S., & Kalenderoğlu, İ. (2020). Türkçe eğitimi ve çocuk edebiyatında “toplumsal cinsiyet” üzerine yapılmış lisansüstü tezlerin değerlendirilmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*(Özel Sayı), 84-94.
- Özçelik, A. D. (2019). *Çocuk gelişimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık - Akademik Kitaplar.
- Pekşen, S. (2012). Toplumsal cinsiyet rollerini benimsetme aracı olarak çocuk edebiyatı. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 52(2), 151-166.
- R. Alaylıoğlu, F. O. (1968). *Ansiklopedik eğitim sözlüğü*. İstanbul: Arif Bolat Kitabevi.
- Sağlam, H. İ. (2021). *Karakter ve değer eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Sağlam, M., & Aral, N. (2016). Tarihsel süreç içerisinde çocuk ve çocukluk kavramları. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 1(2), 43-56.
- Satılmış, S. (2019). 5. sınıf Türkçe ders kitabının toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(Özel Sayı), 1249-1262.
- Sever, S. (2013). *Çocuk edebiyatı ve okuma kültürü*. Ankara: Tudem Yayınları.
- Sever, S. (2019). *Çocuk ve edebiyat*. Ankara: Tudem Yayınları.
- Sever, S. K. (2006). *Etkinliklerle Türkçe öğretimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Sevgisunar, M. K. (2017). Günümüzde çocuk edebiyatı ve gerçeklik. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 15(60), 10-24.
- Sınar, A. (2006). Türkiye’de çocuk edebiyatı çalışmaları. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*(7), 175-226.
- Soldan, M. (2011). *Edebiyat bilgi ve teorileri*. Ankara: Grafiker Yayınları(7).
- Sulak, S. E., Kansızoglu, H. B., & Kemiksiz, Ö. (2016). Hikâye edici metin yapısı öğretiminin 6. sınıf öğrencilerinin yazma kaygılarına etkisi. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11(9), 741-756.
- Şahin, İ. (2012). *İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin hikâye edici metinlerde özetleme ve ana fikir bulma becerileri üzerinde hikâye haritalarının etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi) Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Şimşek, T. (2004). *Çocuk edebiyatı*. Konya: Suna Yayınları.

- Şirin, M. R. (1994). *99 soruda çocuk edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayını.
- Şirin, M. R. (2019). *Çocuk, çocukluk ve çocuk edebiyatı*. İstanbul: Uçan At Yayınları.
- Taşdelen, V. (2005). Çocuk edebiyatı: çocuğu anlayan edebiyat. *Hece*, no.104, 319-331.
- Taşdelen, V. (2005). Çocuk edebiyatında yalınlık ilkesi. *Hece*, no.104, 332-361.
- Taşdelen, V. (2016). Çocuk edebiyatında görsel öge. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 1(1), 123-135.
- Tatar Kırılmış, İ. (2019). Derlenmiş Türk halk masallarının çocuk edebiyatı için yeniden yazılması. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*(64), 253-270.
- TDK. (2021). *Genel açıklamalı sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.
- Tekin, E. (2017). *Süleyman Bulut'un çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi) Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Balıkesir.
- Temizyürek, F. (2014). Çocuk edebiyatı öğretimi üzerine. *Türk Dili: Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı*, CVII(756), 301-303.
- Tezgör, A. H. (2010). *Türk şiirinin cumhuriyetten günümüze kadar geçirdiği biçim ve içerik değişimlerinin Türkçe ders kitaplarındaki yansımalarına eleştirel bir bakış*. (Doktora Tezi) İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Topal, M. (2019). *Türkçe ders kitaplarındaki (7-8. sınıflar) manzum metinlerin metin niteliklerine uygunluğunun değerlendirilmesi*. Nevşehir: (Yüksek Lisans Tezi) Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Nevşehir.
- Türkben, T. (2019). Türkçe ders kitabındaki metinlerin ilettiği değerler açısından incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(3), 508-526.
- Ülper, H. (2011). *Türkçe ders kitabı çözümlemeleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Ünelöz, G. (2017). *Ödüllü çocuk romanlarının toplumsal cinsiyet kalıp yargıları bağlamında incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimin Kültürel Temelleri Anabilim Dalı Güzel Sanatlar Eğitimi, Ankara.
- Varışoğlu, B., & Tuzcuoğlu Aksin, Ş. H. (2019). Andrew Clements'in Bunun Adı Findel adlı çocuk edebiyatı eserinin çocuğa görelilik açısından incelenmesi. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*(16), 639-656.
- Yalçın, A., & Aytaş, G. (2014). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yaşar, F. Ö. (2013). *Türkçe ders kitaplarının temel beceriler açısından incelenmesi*. (Doktora Tezi) Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Yavuz, H. (1977). *Roman kavramı ve Türk romanı*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Yazıcı, K. (2006). Hikâye edici metinlerin çözümlenmesinde hikâyenin yüzü stratejisinin kullanımı. *Tübar*, XX, 229-241.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, C. (2013). *Türkçe öğretimi*. Ankara: Pegem Yayınları.

Yücel Çetin, D., & Mangır, M. (2021). Çocuk kitaplarında cinsiyet algısının dile yansıması.
Ana Dili Eğitimi Dergisi, 9(1), 166-187.

